

ДВАДЦЯТЬПЯТЬ-ЛІТНІЙ
ЮВІЛЕЙ

УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ
ІМ. М. ГРУШЕВСЬКОГО
в ЕДМОНТОНІ

*Home Library of
Nancy Shemeluck*

Накладом Українського Інституту ім. Михайла Грушевського,
Едмонтон, Алберта, 1945.

Printed by the Ukrainian Publishing Company of Canada, Limited, Winnipeg, Canada.

Ю В І Л Е Й Н А   К Н И Г А

Home Library of
Nancy Henscheluck

SILVER JUBILEE BOOK

of

The M. Hrushevsky Ukrainian Institute in Edmonton

Published by the M. Hrushevsky Ukrainian Institute
in Edmonton, Alta.

Printed by the Ukrainian Publishing Company of Canada, Limited
210—214 Dufferin Ave., Winnipeg, Canada.
1943

Ю В І Л Е Й Н А   К Н И Г А

25-ЛІТТЯ ІНСТИТУТА

ІМ. МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО В ЕДМОНТОНІ

ВИДАНО ЗАХОДАМИ І КОШТАМИ ІНСТИТУТА.
Друком „Українського Голосу”, Вінніпег, Канада.
1943

Боже, щастя Йому!
Королю нашому!
Боже, щастя!

Хай переможе Він
Всіх ворогів своїх!
Довгі літа Йому!
Боже, щастя!

ВСТУПНЕ СЛОВО.

Випускаючи у світ цю Ювілейну Книгу Інститута ім. М. Грушевського в Едмонтоні, з нагоди його 25-літніх роковин, дирекція Інститута мала на меті перше, дати членам і жертводавцям повний звіт із його праці за двадцять і п'ять років і друге, познайомити з тою працею ширше українське громадянство в Канаді. В цій книзі читач знайде повну історію Інститута, в якій описано, хто його заснував, для яких цілей, хто його піддержував, яку роботу він виконував і які мав він впливи на культурно-громадське життя між українцями в Алберті, а з тим і в Канаді. Ця історія вказує також на приятні і неприятні обставини, в яких Інститут провадив свою освітню працю, вияснює як зростала і поширювалася національна свідомість через нього між народом і вкінці зсумовує його доцільні успіхи, що він досяг при тих фондах, що на нього зложено і з тими людьми, котрі в його імені працювали.

Також, випускаючи цю книгу в світ, дирекція вірила, що ця книга буде необхідним підручником для тих, котрі скоріше, чи пізніше зацікавляються цілою історією українського народу в Канаді. Необхідною буде тому, що вона зображує наше культурне життя не тільки свого часу, себто, за час існування Інститута, але кидає ясне світло на обставини, які існували від початку нашої іміграції до часу його заснування, а далі предбачує накреслені життям обставини у перспективі нашої будучности тут. Від того залежати буде оцінка її матеріалу до історії українського культурного руху в Канаді, а також і оцінка впливу того руху на господарське і соціальне життя.

Загально, ця книга дає нам достовірний образ із того, що зробилося для нашого культурного піднесення, і що можна було зробити при більшій виrozumінню справи ширшим загалом.

І. К.

Український Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні.

ІСТОРІЯ ІНСТИТУТА ІМ. МИХ. ГРУШЕВСЬКОГО

В ЕДМОНТОНІ, АЛБЕРТА.

Написав Петро І. Лазарович.

1. Основа.

Батьком ідеї заснування Інститута ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні був Інститут ім. Петра Могили, що був зорганізований в літі 1916 року в Саскатуні. А перевів цю ідею в діло гурток старших студентів, що був згуртований в студентському Клубу ім. Адама Коцка в Едмонтоні.

Інститут ім. П. Могили за один рік праці збудив до себе зацікавлення нашого ідейнішого загалу (в той час дуже малого числом) до тої міри, що на Народній Зїзд, скликаний ним до Саскатуна в грудні, 1917 року, приїхало поперх 700 делегатів зо всіх трох західних провінцій. Ентузіязм був такий великий, що присутні громадяни зложили готівкою й декларували околo \$14,000 доларів на поширення його праці. На цім незабутнім зїзді були й делегати з Алберти. Між ними були А. Т. Кібзей та Іван Рурик, тодішні студенти вищих шкіл, Петро Зварич, з Вегревил, та Тимко Гошко, фармер з околиці Боршів. І всі ті делегати брали видну участь в зїзді, і наглядно побачили вони велике культурне значіння Саскатунського Інститута, та постановили зробити спробу заснувати подібний Інститут і в Алберті.

Практичну працю в тому напрямі взяв на себе згаданий вже студентський гурток ім. А. Коцка, що зорганізувався саме того (1917) року в Едмонтоні. Між членами того клубка були: Василь Грицюк, Іван Гринчишин, С. Б. Микитюк, Ілля Киріак, Ілля Шклянка, В. Масцюх, Петро Васишин, Гриць Косташ, Мих. Лучкович, П. Міськів, В. Дорош, Мих. Радик, Дм. Прокопюк, А. Т. Кібзей, Емілія Скора, Н. Будинський, Софія Сенюк, В. Сікора та інші. Цей кружок постановив спонукати свідоміших одиниць в Алберті негайно зорганізувати в Едмонтоні культурно-освітню інституцію на взірць саскатунської. І завзята паянова праця скоро дала практичні наслідки. Заходами згаданого клубка відбулися 10 березня, 1918 р. збори в справі заснування студентського інститута, або, як тоді говорилося, бурси, в місті Едмонтоні. В звіті про ті збори читаємо, що „студенти не можуть брати на свої молоді плечі такий великий обовязок, як провадження бурси, постановили віддати це діло в руки відповідних людей”, тобто старших громадян. І таки того дня покликано до життя тимчасовий уряд майбутньої бурси. До уряду увійшли: Дмитро Фербей — голова, А.

Т. Кібзей — заст. голови, С. Б. Микитюк — секретар, Ілля Кириак — заст. секретаря, І. П. Гринчишин — касієр.

До ширшої дирекції увійшли: Ілля Боднарук, Юрко Лазарук, І. Клебановський і Д. Данилович — всі з Едмонтону, Н. Гавінчук з Чипмен, В. Гумен з Ланюк, Прокіп Магера з Федора, Г. Павлюк з Егремон і І. Мельник з Стар.

До контрольної комісії увійшли: Дмитро Пронюк, Анна Мельник, Рі. Ясінчук і Максим Томин.

Дальше в звіті читаємо, що „ухвалено, щоби бурса називалася Український Інститут ім. Михайла Грушевського і була філією бурси ім. Петра Могилы в Саскатуні”. Про компетенції й обов'язки уряду сказано так: „Цей заряд існує до українського з'їзду, що відбудеться в Едмонтоні або Вегревил і на котрім вибереться новий заряд. Обов'язком теперішнього заряду є зібрати відповідну суму грошей, щоби в осени ц. р. можна отворити бурсу для нашої української шкільної молоді”. Тодішній секретар, п. С. Б. Микитюк, подаючи звіт з тих важних зборів на сторінках „Українського Голосу”, додав таку замітку про потребу бурси в Едмонтоні:

„Що бурси в Едмонтоні конечно потрібно, може послужити нам хоть би і той факт, що сама шкільна молодіж піддала думку заложення такої інституції і сама збрала на сю ціль \$200. Якою пекучою справою є українська бурса в Едмонтоні, знає добре не лише сама наша шкільна молодіж, а головню фармерські доньки і сини, котрі і досі скитаються по приватних домах, не дістаючи потрібного виховання.”

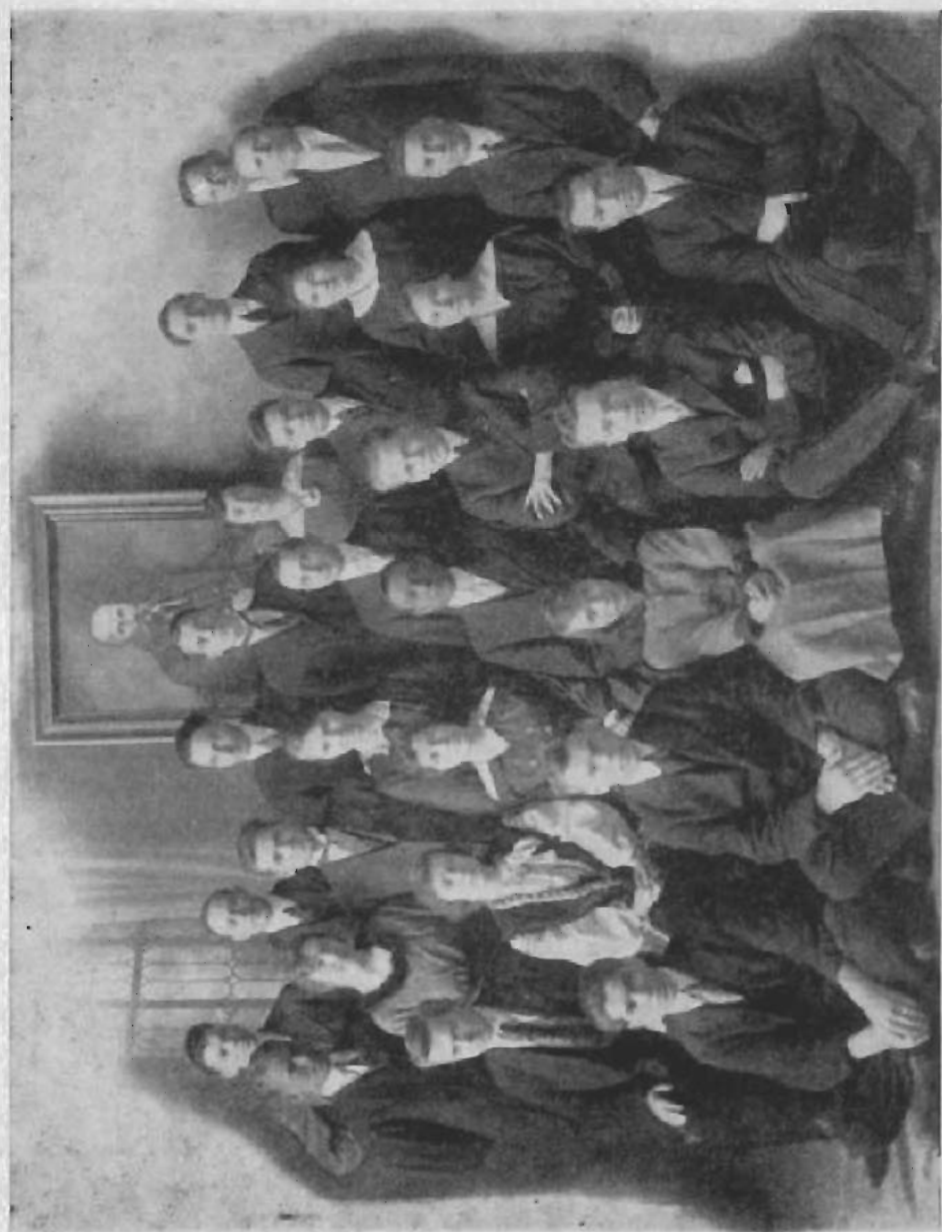
Про цілі і завдання такої бурси п. Микитюк додав коротенько так:

„Справа бурси в Едмонтоні є великої ваги. Тая бурса притягне наших українських діточок з фармів до школи, дасть їм спромогу вийти в люди і виховає нам наших народних робітників. Сотки наших шкіл не мають наших учителів. Торговлі наші потребують компетентних робітників. Цему багато зарадить українська бурса, бо вона дасть нам спромогу дістати тих людей, котрих нам в Канаді так потрібно.”

Вслід за тими зборами нововибраний уряд видав відозву в справі бурси, що була надрукована в „Українському Голосі”. Цитую деякі уступи з цієї відозви, бо вони показують, які цілі, пляни й надії мали перед собою перші керманичі цього поважного культурно-національного діла. Відозва, з малими пропусками звучила так:

Відозва до Українського народу в Канаді

„Чи ви знаєте, що тисячі наших дітей в самій Алберті чекають на своїх учителів? Чи ви чули, що нашої шкільної молодіжи так, як нема у вищих школах? Чи ви бачите, як в нас дуже маленько своїх лікарів, священників, адвокатів і торговців? Чи не сумне це положення нашого народу в Канаді? Так, сумне, дуже сумне. Ми лишилися в просвіті далеко, дуже далеко позаді других народів.

Група студентів, членів студентського кружка ім. Адама Кошка в Едмонтоні.

Група студентів, членів Студентського Кружка ім. Адама Кошка, в Едмонтоні, Альберта, що перший раз, 10-го березня, 1918 року, відбула збори з справи заложення Бурси під назвою Інститут ім. М. Грушевського. 1-ий ряд сидять зліва на право: Василь Калинчук, Василь Лесик, Вікторія Мельник, Петро Павлюк, Дмитро Проколюк, 2-ий ряд: Іван І. Гуцуляк, Магдалина Мельник, Анастасія Мельник, Ілля Шляпка, С. Б. Микитюк, Евстахія Мельник, Павлик Федорчук; 3-ий ряд: Степан Пидлип, Анна Бабюк, Янів Фличук, Емілія Якимчук, Іван Гринчущин, М. Іванчичин, Розалія Бабюк, М. Мельничук; 4-ий ряд: Василь Дорош, Нікола Будинський, Семен Волошин, Василь Сікора, Софія Сенюк, Яким Гошко, І. Киріак.

Та сему можна ще зарадити — коли кождий український фермер і робітник пішле найменше одну свою дитину до вищої школи. Се один ратунок для нашого народу.

Та не штука післати дитину до міста до школи. Треба й подумати, щоби та дитина дістала відповідний харч і мешкання за невелику оплату, а що найважніше, щоби та дитина не забула за свого батька, за свою матір, за свій нарід і за свою віру. Щоби допомогти в цім напрямі, Товариство ім. Михайла Грушевського заложує в осени цього року Український Інститут в Едмонтоні. В такому місті, як Едмонтон, повинна і мусить бути така інституція, як бурса, для українських дітей, бо тут є різні школи, від найнижшої до найвисшої. Та таке діло, як заложення і провадження бурси для півсотні нашої шкільної молодіжи, вимагає багато гроша. Тож памятай, український любий народе, що бурсу заложуємо для тебе і хочемо, щоби ти без жадної чужої помочи утримав її сам для себе своїми жертвами. Не на шкоду, а для добра свого народу заложуємо бурсу в Едмонтоні. Тому, любий читачу, коли Ви хочете красшої долі своему бідному народови, коли хочете бачити свій народ в красшій положенню, то ставайте в ряди народних робітників, вписуйтеся в члени Інституту ім. Мих. Грушевського і збирайте на него жертви при всякій нагоді. Зо всіх закутин Канади, де лише живе наш народ, повинні посилатися щедрі жертви на таку гарну ціль. Памятаймо, що ніякі гроші не дадуть такого великого проценту, як гроші видані на просвіту."

Вже на самих початках зустрілася ця високоідейна праця з поважними перешкодами. Того літа (1918) в місяцю липні навістив північну Алберту сильний мороз та знищив більшу частину всього збіжжя. Наслідки для нашого фермерства були подекуди дуже серйозні. В осени навістила цілу Канаду страшна пошесть інфлюенци. Вона забрала багато молодих і надійних людей і викликала загальний переполох, а то й нехіль в людей до освітньої праці. Вона знищила всякі надії на успішні грошеві збірки на користь Інститута. Уряд Інститута мусів перекреслити приготовані пляни й ступати дуже обережно, щоби вдержати при життю новозапочатковане діло. Особливо про купно свого власного будинку на приміщення Інститута не можна було й думати. Всеж таки уряд поробив смілі кроки.

При цьому не від річи буде згадати про деякі труднощі й перешкоди, ідеологічного характеру, що виринули у звязку з спробами заснування Інститута. Ці перешкоди основателі мусіли перебороти й поставити перед свідоміший загал ясно національно-культурний, всенародний характер майбутньої інституції.

До того часу існували вже деякі бурси, чи то приюти, в яких удержувалися наші діти. Такі приюти в першу чергу заложувала для українських дітей, особливо для хлопців, протестантська церква для поширення своєї релігійної праці серед нашого населення в Канаді. Такі приюти були нпр. в Тюлоні в Манітобі, пізніше в Принс Алберті в Саскачевані, Вастео, Вегревил, Смокі Лейк та ще в деяких осередках в Алберті. Також і греко-католицька церква була вже почала подібну працю, організуючи Бурсу ім. Митрополита А. Шептицького у Сейнт

Боніфас. Не зробимо нікому кривди, коли скажемо, що в тодішній час такі суто-релігійні бурси не мали широких симпатій серед провідної, молоді та активної верстви нашого загалу в Канаді. Тому, коли виринула думка заснувати Інститут ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні, то його основателі, яких більшість були студентами вищих шкіл, хотіли якнайясніше зазначити всенародний характер майбутньої інституції та її цілковиту незалежність від церкви, так протестантської, як і католицької. Ясне світло на цей бік справи кидає звіт зі зборів Інститута Грушевського, що відбулися в неділю, 23-го червня, 1918 р., в Народнім Домі в Едмонтоні. Цей звіт був надрукований в „Українським Голосі“ з того року, де, між іншим читаємо:

„В Едмонтоні вже від давна даєсь відчувати потреба такої інституції. Від довшого часу ту і там гудить, наче в горшку. Одні

А. Т. Кібзей,

опісля лікар в Детройт, Міш., З. Держави, як студент медицини на Алберт. Університеті, перший підніс думку заснування Інститута ім. М. Грушевського в Едмонтоні та був його першим управителем.

Семен Б. Микитюк,

найбільш активний член студентського кружка в заснування Інститута. На його внесок прийнято назву Інститута: Український Інститут ім. Михайла Грушевського.

хотять такої бурси, другі знов іншої... А одна і в тих і в сих мета, Ходить нам особливо о просвіту. Ми всі бажаємо старатись о поліпшення нашої долі тут, в нашій прибраній, новій вітчизні. Нашою цілею не є будувати тут якусь відрубну Україну, як також і бурси не будуть попірати одної релігії. На се є священики і церкви. Отже коли нам ходить о просвіту, то чому не йти разом? Чи маємо лишити всіх православних Українців на поталу кацапам? Чи не лучше було б, якби була одна інституція, де б ми всі чулись рівними і робили те, до чого стремимо?... Ми отворимо Бурсу Народню...

В іншому звіті з тих самих зборів записано, що п. Микитюк, тодішній секретар Інститута, говорив так:

„Ми, закладаючи бурсу, мусіли бути незалежні від всяких сект і партій задля добра нашого народу. Нашим обов'язком є не залишити православних, бо ми знаємо, що для них ніхто не постарается о бурсу, а вони так само наші брати. Ми бажаємо добра для кожного, без взгляду на його переконання, так довго, як він є Українцем. Ми віримо, що роздор може загнати нас в пропасть. Тому ми всякими силами стараємося усунути всякі кордони між нашим народом, злучитися в єдність і спільно стреміти до кращого життя.”

От такі були будівничі Інститута й такі ідейні основи положили вони під його будівлю.

2. Перші практичні кроки.

Першим ділом першого уряду був публичний заклик за жертвами. Видруковано відозви-летючки і вислано осібних колекторів на кольоні. Першим колектором був п. С. Б. Микитюк, а пізніше вислано п. І. Шклянку та інших. Першим жертводавцем і фундатором Інститута став старенький Іван Мельник з Едмонтона, колишній фермер, що без вагання жертвував, як на тодішній час і обставини, велику суму, \$200, на цю ціль. Маючи на увазі, що тут починалося нове й з фінансового боку непевне діло, то жертва п. Мельника вказує на його глибоку національну свідомість, жертвенність і сильну віру в слушність того діла. В таких несприятливих обставинах всеж таки до осені зібрано около \$1,200.00 готівки і записано поверх 100 членів. Не зважаючи на такі малі засоби, уряд винаймив звісний в Едмонтоні „Каледонія” Готель на 98-ій вулиці на 9 місяців за оплатою \$40 місячного ренту, і формально відкрито Інститут 1-го жовтня, 1918 р. Отже цей готель став першим осідком Інститута ім. Мих. Грушевського. Тут приміщено перших „бурсаків”. Настоятелем став А. Т. Кібзей, тоді студент медицини, талановитий, енергійний та ідейний робітник. Заступником його став Мих. Лучкович, В.А., пізніше перший посол-українець до домініаньного парламенту в Оттаві.

Із записок Інститута довідуємося, що в першому році свого існування Інститут дав приміщення 35 студентам. Цікавий також поділ перших „бурсаків”: до університету учащало 10, до середньої школи 14, до публичної 2, до технічної школи 6, до Алберта Каледж 3.

Поза свою приписану шкільну працю студенти розвинули активну працю на полі українознавства. Існував дальше студентський Кружок ім. А. Коцка, в котрім студенти улаштовували дебати, відчити, концерти, тощо, і тим приготовлялися до практичної освітньої праці серед нашого громадянства. В Інституті читано курси з української історії, літератури, граматики, тощо. Був також курс хорального співу і вечірня школа англійської мови. Студенти брали участь в освітній праці й поза Інститутом. Відкрито Рідну Школу на Беверлей (передмістя Ед-

монтону), де вчили питомці Інститута. Вони виступали публічно й з відчитами, концертами, дебатами та представленнями в українських гуртках. Такий початок мусів радувати всіх, що цікавилися й працювали над справою Інститута.

Рік 1919 почався не дуже надійно для Інститута. Першу подію, що треба відзначити, це скликання загальних зборів членів на день 15-го і 16-го лютого в Едмонтоні. Ці збори помітні тим, що в них перший раз брало участь поважне число свідоміших одиниць зпова міста Едмонтону, головні фармері. Помітне також і те, що на них був і тодішній ректор Інститута ім. Петра Могили, п. Василь Свистун, і брав там видну участь. Однак ці збори не відзначилися ентузіазмом. В звіті з тих зборів стоїть записано так:

„По сім п. Свистун взивав присутніх складати датки, наслідком чого сколектовано: готівкою \$75.50, а деклараціями \$200.00.“

Іван Мельник і пані Мельник,

котрі на першу збірку на Інститут жертвували \$200.00. Ця жертва була дійсною основою Інститута. Всіх жертв на Інститут зложили покійні \$419.00.

Це вказує, як повздержливо ставилися навіть передовіші одиниці до справи Інститута. Тоді вибрано новий уряд Інститута, до якого увійшли: Д. С. Фербей — голова, Ф. Винничук — заст. голови, Мих. Лучкович — секретар, Юрко Лазарук — касієр, і А. Т. Кібзей та Н. Будинський як директори. До контрольної комісії вибрано: С. Гуру, І. М. Глову і І. Гринчишиного. При кінці зборів запала цікава ухвала, а саме, „щоби слідуюча конвенція Інститута ім. Петра Могили відбулася цього року в грудні в місті Едмонтоні“.

Цим, очевидно, хотілося викликати зацікавлення ширшого загалу до обох Інститутів, а головні до едмонтонського, та можливо й на те, щоби використати енергію, хист і завзяття тодішнього ректора Інститута ім. П. Могили. Цей останньої ухвали щодо візду не здійснено.

Зараз таки по згаданім візді уряд Інститута змайшовся у фінансових клопотах. Це видно хоч би з того, що на своїм черговім засі-

данню деякі члени уряду згодні визичити Інститутіві певні суми грошей на короткі речинці. Очевидно, що і до Саскатуну едмонтонці вдалися з проською фінансово помощи їм, бо на одному з засідань уряду ухвалено подяку Інститутіві ім. П. Могли за поміч в сумі \$100. Також уряд припоручив студентам улаштувати представлення на користь Інститута. На жаль, почало йти до гіршого і в травні уряд був примушений перестати харчувати студентів. Кілька студентів залишилося на помешканню в Інституті, а харчувалися деінде. В таких клопотах закінчився перший шкільний рік. Винайм Каледонія готелю скінчився й уряд Інститута став перед питанням, де примістити будучих питомців з початком надходячого шкільного року. Вихід з цього прикрого положення дав Інститут ім. Т. Шевченка, що тоді вже існував у містечку Вегревил.

3. Злука Інститута ім. М. Грушевського з Бурсою ім. Т. Шевченка у Вегревил.

Інститут ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні не був першою бурсою в Алберті. Ще літом 1917 р. у містечку Вегревил, яких 75 миль на схід від Едмонтона, гурток ідейних одиниць, на чолі з п. Петром Зваричем, започаткував просвітне Товариство ім. Т. Шевченка, яке в скорому часі побудувало там перший Народний Дім в Алберті, а вслід за цим відкрило першу українську народню Бурсу ім. Т. Шевченка. В тому ж 1917 р. та бурса дала приміщення 14 хлопцям і 4 дівчатам. Це були діти доколичних фермерів, що учащали до публичної школи. Настоятелем тої бурси був Вас. Курієць, а його заступником Василь Грицюк. Як бачимо з тої заяви п. Зварича, що був секретарем згаданой бурси, і яка була надрукована в „Українськїм Голосі“ в 26-му числі з 1917 р., то уряд вегревильської бурси був поробив всі потрібні заходи, щоб слідуячого шкільного року (1918-19) примістити около 30 бурсаків. В міжчасі, а саме літом 1918 р., едмонтонська бурса й вегревильська навязують близькі духові звязки.

В короткому часі після заснування Інститута ім. Мих. Грушевського тимчасовий його уряд звернувся до уряду вегревильської бурси з предложенням вести обидві інституції в найтіснішому порозумінню. Було на увазі, що вегревилці мають вже за собою деякий досвід в такому ділі. Потребу такої моральної злуки обговорював уряд едмонтонської бурси на своїм засіданню 21-го квітня, 1918 р., і тоді вирішено зробити формальну пропозицію вегревильському урядові. Вегревильський уряд, одержавши таке предложення, обговорив його на своїм засіданню дня 27-го травня та одноголосно й з одушевленням погодився на це. Так довершено морально-духову злуку обох інституцій.

Від того часу справами обидвох бурсів завідував вегревильський уряд, що став спільним, головним урядом для обох інституцій, а едмонтонський уряд залишився дорадчим тілом в справах, що відноси-

лися особливо до Інститута ім. М. Грушевського. На ділі обидва уряди вели працю самостійно. Та співпраця між ними була тісна й дружня. Час від часу відбували спільні наради у важніших справах. Після такої злуки п. Зварич так схарактеризував взаємні відносини обидвох інституцій та спільне їх відношення до Інститута ім. П. Могили в Саскатуні:

„Тепер обидві бурси є немов би дві рідні сестри й дочки Інститута ім. П. Могили в Саскатуні. До бурси у Вегревил будуть прийняті діти учащаючі до публичної і вищої школи, а старші студенти, що

Петро Зварич і пані Зварич та їх діти:

(сидить в кріслі Іван, тепер інженер; (стоїть) Євген, тепер лікар і Леся. Пан Зварич був ініціатором засновання Інститута ім. Тараса Шевченка в Вегревил і ширим приятелем Інститута Мих. Грушевського, зложуючи від себе і від своєї родини на його членство \$852.00.

бажають йти до колегії, або до університету, будуть прийняті до бурси Грушевського в Едмонтоні, або до бурси Петра Могили в Саскатуні."

Але вже на другому році свого існування Бурса ім. Шевченка зустріла непередбачену та непобориму перешкоду. Шкільна рада містечка Вегревил вирішила, що з огляду на брак відповідного приміщення для учнів вона не буде приймати на далі до своєї школи дітей родичів, що мешкають поза містом. Ця постанова перекреслила всяку можливість праці для згаданої бурси, бо ж всі її питомці то були діти

дооколичних фермерів. І це заставило обидва уряди шукати способу для матеріальної вже злуки обох інституцій. На ділі це мало статися в той спосіб, що весь рухомий інвентар мали передати до едмонтонського Інститута та зробити його частиною загального маєтку Інститута ім. Мих. Грушевського. І наслідком таких плянів, в Едмонтоні, показала-ся потреба на більший будинок, щоби примістити майбутніх „бурсаків” з обох бурс.

Не будемо переповідати всіх кроків, якими остаточно довершено цілковиту матеріальну злуку обидвох інституцій. Забрало це багато часу та енергії. Вкінці в цій справі скликано надзвичайне засідання обидвох урядів, що відбулося 10-го червня, 1919 р., на весіллі на фермі Грицька Винничука, недалеко від Вегревил. В звіті з тих зборів записано, що на зборах були: П. Зварич, А. Зварич, В. Чумер, Й. Янішевський, М. Лучкович, А. Т. Кібзей, Д. С. Фербей, Ф. Винничук, Павло Мельник, М. Чернявський, О. Григорович, Т. Гошко і І. Гринчишин. А головна ухвала звучить так:

„Вирішено, щоби Бурсу ім. Т. Шевченка у Вегревил перенести до Едмонтону й злучити з Інститутом ім. Мих. Грушевського і щоби в тій цілі вишукати й винаймати дім в Едмонтоні, в якому мало б поміститися 50 студентів. До комітету, що має цією роботою зайнятися, вибрано пп. Фербея, Лучковича і Кібзея.”

Також вирішено, щоби п. М. Лучкович був настоятелем Інститута ім. М. Грушевського, щоби п. О. Григорович був заступником настоятеля й учителем української мови в Інституті, і щоби п. Кібзей був сталим секретарем Інститута Грушевського. Так докінчено ліквідацію вегревильської бурси і довершено його повну матеріальну злуку з Інститутом в Едмонтоні. Від того часу починається самостійна праця Інститута ім. М. Грушевського з повною піддержкою ширшого громадянства цілої провінції. Членів вегревильської бурси вирішено записати в повні члени Інститута в Едмонтоні, що від того часу почав нову добу в історії своєї культурно-національної праці, свого розвитку в Алберті.

Ця важна подія розкрила нові перспективи й збудила нові надії в тих, кому діло Інститута було близьке їх серцю. Таки там постановлено шукати нового відповідного будинку в Едмонтоні, на винайм або на купно. Особливо енергічно взялися до цього діла пп. Кібзей, Лучкович і Фербей.

4. Перші роки праці, перешкоди і досягнення.

В пошукуванні за відповідним будинком трапилося щось в роді щастя. Пп. Кібзей і Лучкович на початку місяця вересня przypadково вступили до Т-ва Едмонтон Байбел Інститют, що мало гарний двоповерховий будинок на розі 98-ої вулиці і 106-го евію. Згадане товариство саме того дня відбувало свої наради й вирішило себе роз-

вязати, а майно продати. Це була золота нагода для уряду Інститута набути знаменитий осідок для організації. Скликано негайно збори уряду, і дня 7-го вересня, 1919 р., підписано угоду купна того будинку та окремого сусіднього будинку, так званої „Бюла Мишен“, що був церквою Едмонтонського Біблійного Інститута та який, з малими змінами, знаменито надавався на Народний Дім. Два будинки зо всіми меблями й трома великими лотами землі куплено за \$15,500, з чого лише \$2,000 готівкою, а решту на легкі сплати. Для переведення всіх формальностей купна вибрано окремий комітет з пп. Лазарука, Глови і Кібзея.

Частина питомців, із числа 30 і Дирекція Інститута ім. Т. Шевченка, в Вегревил, Алберта, що був ліквідований 1919 року, а майно передано Інституту М. Грушевського в Едмонтоні. Інститут був під управою пп. Василя Грицюка і Василя Куріяца.

Нагло виринуло питання: де взяти \$2,000.00? Готівки уряд Інститута мав \$5.30 в банку... Та найшлися ідейні одиниці, що й цьому зарадили. Пп. Петро Зварич, А. Зварич, В. Кирилюк, Н. Кирилюк, В. Чумер та інші негайно визичили урядові тисячу доларів; П. Зварич зараз запевнив всіх, що він таку суму збере, як жертви на ціль Інститута в околиці Вегревил і тим самим сплатить собі довг. Цю обіцянку п. Зварич виконав в короткому часі. Другу тисячу визичили пп. Юрко Лазарук з Едмонтону й Олекса Кузик з Чилман, обидва по \$500. Пізніше п. Лазарук подарував тих \$500 на Інститут, так що Інституту прийшлося віддати позичку тільки п. Кузикові. Кілька днів

по закупні згаданих реальностей уряд Інститута найняв п. І. М. Глову, тодішнього протестантського проповідника, на становище ректора-управителя. Це зроблено на внесок п. Кібзея. Внесок листовно піддержав п. Петро Зварич, що у звязку з тим написав довгого листа до уряду Інститута, висловлюючи одноголосну згоду вегревилського уряду і вдоволення, що п. Глова згодився взяти провід в Інституті. Уряд Інститута найняв п. Глову під умовою, що п. Глова зробить прилюдну заяву в пресі, що він „лишає всяку активну роботу в презбитеріанській церкві“. І так він зробив. По цьому упорядковано персонал Інститута для ведення його праці в такому порядку: ректор і учитель музики — І. М. Глова, настоятель — М. Лучкович, О. Григорович — заст. настоятеля і учитель української мови, п-на О. В. Скоро — настоятелька для дівчат. Уряд Інститута складався з оцих осіб: голова — Д. С. Фербей, заст. голови — Ф. Винничук, скарбник — Юрко Лазарук, писар — А. Т. Кібзей. Контрольна комісія: пп. І. Чупрун, П. Янішевський, І. П. Гринчишин. Характеристична ще й така постанова уряду: „Жаден урядник Інститута, окрім п. Глови, не бере ніякої платні“. Так почато працю в другому шкільному році існування Інститута.

Подаючи звіт про закупню будинку і про приготування, які були пороблені урядом Інститута для ведення праці в слідуючій шкільній році, тодішній секретар п. Кібзей висловив такі надії на будуче:

„На закінчення треба ще раз звернути увагу нашого загалу на велику вагу такої інституції, як Інститут ім. Грушевського. Будь в нас нині більше інтелігенції, більше людей свідомих, а цілий наш нарід і всяка наша справа набирала б через те навіть в очах других більше поваги і значіння. Нині в нас справа так мається: спробуйте в нас самих знайти чоловіка до ведення поважної справи і жертуйте за його роботу не то відповідну, але навіть королівську плату, чи зараз ви такого чоловіка знайдете. Можливо, що часом знайдете, а частіше зовсім не знайдете. Нема в нас доси фахівців, людей з практикою, з досвідом, а таких людей нам якнайскорше треба. Та нехай би в нас були подібні інституції, як Інститут Грушевського, з початком нашого сюди приходу, а в нас нині зовсім не бракувало б передових і свідомих людей до всякої роботи. Попри них же і через них і весь загал став би свідомійший.

„І тому ніхто не повинен жалувати жертви і взагалі всякої підмоги, яку дати в силі, для піддержання тої роботи, яку сей Інститут робить.“

(„Укр. Голос“ з 15-го жовтня, 1919 р.).

Новий будинок, як сталий осідок праці Інститута, відкрито 23-го вересня, 1919 р. Формальне й врочисте відкриття відложено до слідуючого загального народнього зїзду, що відбувся в днях 2 і 3 грудня того року.

Купно власного будинку відразу поставило Інститут на сильні моральні й матеріальні основи та запевнило йому розвій і силу на будуче. Воно мало також важне психольогічне значіння та вплив серед укра-

їнського громадянства в Алберті. Воно відразу розвіяло сумніви в його будучність серед слабших духом і заглушило критику противників Інститута.

Питомці і дирекція Інституту ім. М. Грушевського, 1918-1919 р.

Той зїзд, який прийняв назву Четвертого Народнього Зїзду в Алберті, заслугує на окрему увагу на цьому місці. Той зїзд зхарактеризував один з його впорядчиків й учасників, п. І. М. Глова так:

„Хто був, знає, який був здвиг, яке одушевлення, кілька нових здорових гадок можна було почути. Дирекція подбала о відповідних бесідників, місцевих і зпоза, так українських як і англійських. Далше, Зїзд зроблено в залуці з другими двома, в Саскатуні і Вінніпегу, і так албертїйці мали нагоду чути бесідників з других про-

вінцій, а навіть і з Стейтів. Се було справдішне народне свято. Таких зїздів потрібно, вони конечні і їх треба мати що року. Народові треба зійтися, щоб не лише сконтролювати господарку Інститута, але обговорити всякі народні справи й потреби."

З програми зїзду заслугує на увагу слідуюче:

Зпоза Канади, а саме з Шікаго, був др. В. Сіменович і виголосив реферат на тему „Велика Україна і Велика Росія". З Манітоби був п. Т. Д. Ферлей, тодішний посол до манітобської легіслятури. З Саскачевану був п. В. Свистун, ректор Інститута П. Могили. З місцевих бесідників були: Проф. Кар, Проф. Александер, і міністер освіти Смит. З українських місцевих промовців були: Мих. Лучкович, О. Григорович, П. Зварич, І. М. Глова, А. Т. Кібзей та інші. На зїзді був також і делегат з Брітиш Коломбії — п. В. Мельничук. Зїзд відбувався під свіжим вражінням визвольних змагань наших братів-українців на рідних землях і тому майже всі українські бесідники зверталися до тих подій в своїх промовах. Як відомо, саме тоді йшла сильна дипломатична боротьба українців з їхніми західними сусідами. Очевидно, тому і п. Свистун говорив на тему „Галичина, Буковина і Угорська Русь і їх історично-правне становище".

Що цей зїзд викликав великий ентузіязм серед учасників, що він поставив високо значіння Інститута та викликав глибоку жертвенність в присутних, видно з того, скільки грошей жетвовано на майбутню працю Інститута. У записках знаходимо, що „серед бурі оплесків" двох фермерів декларували на Інститут по тисячі доларів, зложуючи поважні суми як завдаток. Згадаємо хоч кількох жертводавців, що зложили великі суми готівки на працю Інститута. Між ними бачимо оних:

Юрко Лазарук, з Едмонтоу, \$700.00; Прокіп Магера, з Федора, \$350.00; Петро Зварич, з Вегревил, \$200.00; Василь Никифорук, із Завая, \$100.00; І. М. Глова, \$100.00; Іван Никифорук, з Едмонтоу, \$100.00; Дмитро Пронюк, з Едмонтоу, \$100.00; Василь Федун, з Краків, \$100.00; Дмитро Фербей, з Едмонтоу, \$100.00. Всіх було 52 жертводавців, що разом зложили суму \$2,430.00 готівкою. З таким гарним успіхом і такими сильними надіями на будуче закінчився 1919 рік.

В зимі й ранньою весною уряд Інститута вів енергічну збірку грошей на сплату Інститута, використовуючи той запал та зацікавлення, що викликав минулий зїзд. Головними колекторами були пп. І. М. Глова, Петро Зварич і Ф. Виничук. І хоч матеріяльні обставини стало погіршувалися, головно серед фермерства, то все ж таки зібрано понад \$3,000.00 за кілька місяців. Використовуючи кращий фінансовий стан, уряд заплатив в квітні на конто довгу \$2,250.00. З початком місяця липня уряд Інститута постановив перевести енергічну грошову збірку в осени того року.

З початком шкільного року 1920-21 прибуло до Інститута значне

число студентів, а саме 60. З них 49 були дітьми фермерів, а 8 дітьми робітників. З того 8 були студентами університету, а 20 ходило до середньої школи. Решта ходили до різних нижчих шкіл.

Управа Інститута почала живу й плянову працю так в Інституті, як і поза ним, тобто серед ширшого громадянства в Едмонтоні. Для дітей в місті розпочато Рідну Школу, а для студентів провадилися курси українознавства, курси музики, в що входив хоральний спів і студентська орхестра. Студентський Кружок ім. А. Коцка, що далі існував при Інституті, відбував свої сходи кожного тижня в неділю, на яких відбувалися відчити, дебати, концерти, тощо, і видавав маленький писаний часопис „Промінь”, призначений виключно для того, щоби студенти пробували своїх сил в писанню по українськи.

Дмитро С. Фербей,

перший голова і постійний член дирекції Інститута, посвятив дуже багато праці і разом з дружиною і дітьми зложив на членство Інститута \$421.00.

І. Глова,

учитель музики, диригент і управитель Інститута від 1920 до 1922 р. Своєю працею надав Інституту поваги виступами хору зложеного з питомців Інститута.

І знов важною подією був, вже пятий з ряду, Народний Зїзд в Едмонтоні, скликаний урядом Інститута, що відбувся 23-го і 24-го листопада. Значне погіршення економічних відносин в цілій Канаді, а головно на Заході серед фермерства, було причиною, що на зїзд явилося менше число людей, як попереднього року. Все ж таки, як писав тодішний секретар зїзду, п. Григорович, „сегорічний зїзд зробив можливо і більше для рідної справи, чим попередні зїзди, — скріпив віру та закріпив до праці на слідуючий рік. Цей вислід треба завдячувати

у великій мірі шан. гостеві з далекого, рідного краю, проф. І. Боберському, який своїм привітом від української армії і наших заморських братів та відчитом зворушив і такі серця, до яких рідна справа досі не мала доступу."

Вже з цього видно, що головною особою на цьому зїзді був Проф. Іван Боберський, заслужений галицький культурний діяч, організатор молоді і політик та четар Української Галицької Армії. Були присутні на зїзді і два достойники Української Православної Церкви в Канаді, яка щойно організувалася, а саме о. др. Копачук і о. др. Герман. Обидва брали участь в зїзді. З Саскатуну був п. Юліян Стечишин, студент університету, п. В. Свистун, о. С. В. Савчук та інші. Замітне те, що на цьому зїзді присвячено багато часу для дискусії над положенням фермерства, що почало відчувати дуже дошкульно тяжкі наслідки повоевненої депресії. Тоді вибрано окремий комітет для організування нашого фермерства, щоб видавати окремий фермерський часопис. Це були початки організації лівого фермерського політичного напрямку серед нашого фермерства в Алберті, що скоро прибрав назву Ю. Ф. А.

Коли прийшлося збирати гроші на Інститут, зібрано дещо понад \$200. Тодішній ректор Інституту подав ось такі причини того сумного фінансового стану:

„Ціни упали до тої міри, що фермерам не оплачується навіть те, щоб відвезти бушель пшениці до елевейтора. Ціна худоби впала до пів цента за фунт живої ваги. Годі було за сих два роки отворити уста і просити о жертву хоч би на таку справу, як Інститут... Все ж таки колектою вспів Інститут заплатити конечні оплати реальностей, такі, як податок та процент. Залеглою є рата, яка була платна минулого січня. І цією ратою, та взагалі довгом Інститута, треба українцям Алберті журитися так скоро, як лиш обставини бодай хоч троха поліпшаться."

Але обставини не поліпшалися. Йшло до гіршого. Настали для Інститута тяжкі часи.

5. Тяжкі часи (1921—24).

Роки від 1921 до 1924 були дуже прикрими для Інститута. Це був час, коли люди, що для Інститута віддали так багато труду й любови, мусіли вирішати, чи їхня праця має продовжуватися, чи скінчитися сумним фіналом. Як вже було згадано, воєнна депресія, що діткнулася всього економічного життя в Канаді, завдала дуже болючий удар й Інституту. Наслідком депресії стало неможливо збирати жертви на Інститут. Що більше, фермерство, попавши в тяжкі фінансові клопоти, не посилало своїх дітей до міста до шкіл, і тимсамим до Інститута. Отже Інститут терпів подвійно. Наприклад, бачимо, що в шкільному році 1921—22 було в Інституті записано лише 20 студентів, яких мі-

Питомці Інститута Мих. Грушевського, шкільного року 1919-1920.

сячні оплати ніяк не могли покрити біжучих видатків Інститута. Наслідком того рік закінчився поважним дефіцитом, який підкопав моральні й матеріальні основи організації. Почалися всякого рода проби ощадности, по більшій частині невдатні. Наприклад, почалося зниження платні тим, що мусли весь свій час посвячувати для праці в Інституті. А це доводило до всяких резигнацій між членами уряду, а головню ректорів-управителів. Управителі змінювалися дуже часто. За короткий час управителями бачимо: І. М. Глову, Теодора Свистуна, С. Суvalu, І. П. Гринчишина і Пилипа Галицького. Розуміється, що такі зміни прикрого фінансового стану поправити не могли. Та від злого йшло до гіршого. Загрожений матеріальний стан Інститута почав шкідливо відбиватися й на відношенню до нього самих його членів. Наприклад, коли в осени 1922 р. дирекція скликала річні збори членів, то приїхало всього 103 особи.

Що фінансове положення Інститута поступенно погіршувалося та що уряд робив всі можливі заходи поправити його, видно хоч би з того, що за рік 1922 уряд відбув 37 засідань, які в деяких випадках протягалися далеко поза північ. Літом вислала дирекція колектора на фарми, але той вернувся і подав в звіті, що грошей зібрав дуже мало, зате зібрав трохи фермерських продуктів, таких як бараболі і т. п.

8-го листопада, 1922 р., уряд, чи, як тоді вже говорилося, Дирекція Інститута, вислав обіжник до всіх своїх членів, в якому між іншим писалося:

„Інститут ім. М. Грушевського знаходиться тепер в прикрих обставинах, бо послідна рата купна вже за плечима, отже Дирекція старається всякими можливими способами здобути фондів, щоби її заплатити.“ Невжеж 350 тисяч українського народу в Канаді, а 60 тисяч в самій Алберті, не зложить \$3,166 на ту послідну рату і дадуть пропасти одній-одинокій українській просвітньо-виховавчій Інституції в Алберті?

„Чи не соромно буде вам дивитися своїм сусідам в очі? І чи не соромно буде вам перед чужими? А що скажуть про вас ваші діти?

„Тож не отягайтеся, не відкладайте, а сейчас беріться до роботи, так, щоби до 30 листопада Інститут мав потрібну суму, \$3,166, на сплату свого кінцевого довгу.“

Загальний економічний стан фермерства в Алберті того року не дозволяв на те, щоби скликати черговий народний зїзд. Тому дирекція рішила скликати лише збори членів Інститута, що відбулися 2-го грудня, 1922 р. Присутніх членів було 103. Дирекція представила грізне положення Інститута і члени зложили готівкою \$1,026 на сплату довгу. Також вирішено оподаткувати кожного члена на суму 4 долари та повідомити кожного члена про це окремим листом. Окрім дирекції вибрано також ширшу окружну дирекцію на провінції з 36 осіб, „що мала взяти активну участь в слідуючих потребах: заохочувати здібних дітей до вищих шкіл, збирати жертви на Інститут уряджуванням

коляди на користь Інститута, і загально підпирати його при всякій нагоді так морально, як і матеріально".

Ще ясніше світло на тяжкий стан Інститута кидає звіт із загальних річних зборів членів Інститута, що відбулися 10-го і 11-го листопада, 1923 р. Ось деякі цікавіші уступи з нього:

На зборах було 60 членів, а 12 прислали свої повноважності.

На заклик за новими членами вписалося три. Всіх членів Інститут мав 263, тобто таких, що зложили на його ціль \$25 або більше. Председатель, п. Дмитро Пронюк, в своїм звіті сказав між іншим таке:

„Через байдужність загалу, без грошей та попертя тяжко щонебудь зробити. Податок, що наложено на членів минувшими збо-

Прокоп Магера і пані Магера,

по фаху фермери, одні з найбільш щирих приятелів Інститута, передержуючи своїх четверо дітей, Ольгу, Корина, Федора і Іоанну по кілька років в Інституті і зложили від себе і дітей на членство \$120.00.

Пилип Галицький,

управитель Інститута 1924 до 1927 року. Своєю солідною працею і працею його дружини, пані Галицької, піднесли високо престиж Інститута під зглядом національного виховання питомців.

рами, заплатило ледво 40 членів. Деякі члени дирекції зрезигнували протягом року.

„Інститут знаходиться в критичнім положенню, питання життя або смерті. Моргеч з процентом вносить около \$6,000, податок на біжучий рік около \$350.00, а на то нема грошей. Студентів в Інституті мало і ведення Інститута (з фінансового боку) зовсім не виплачується.“

В дискусіях виринула гадка, щоби Інститут винаймати комусь за одного долара на рік, але під умовою, щоби рентівник поплатив всі річні видатки. Коли приступлено до вибору дирекції, то всі іменовані

не хочаючи ні чести ні тягару на плечі, порезигнували. З великим трудом вибрано нову дирекцію, в більшості з нових людей.

Збори уповажили дирекцію позичити потрібну суму грошей на сплату решти ціни купна і дати вірителям перший моргеч на всі реальності Інститута. Грошева збірка принесла всього \$304.76.

В наступнім році, тобто в 1924, стан Інститута погіршився до тої міри, що треба було скликати надзвичайні збори членів на те, щоби зібрати грошей на заплату податку в сумі \$350.

При таких клопотах будучність Інститута виглядала безнадійною. Та знову в цей прикрий час знайшлися одиниці, що зрозуміли, яке глибоке пригноблення серед нашого загалу міг викликати упадок ще одної громадської інституції. Бачили вони це по упадку двох подібних інституцій, одної у Вінніпегу, а другої таки в Едмонтоні, та по упадку деяких торговельних підприємств. Бачили, що одинокий спосіб ратунку був той, щоби самі члени купили моргеч Інститута і тим відігнали чужих, безоглядних кредиторів. Такими високоїдейними людьми були: пп. Дмитро Пронюк і Юрко Лазарук в Едмонтоні. Вони сплатили, чи то купили моргеч сумою \$6,500. Таким способом Інститут був вратований для українського загалу в Алберті. Цим двом патріотам Інститут завдячує своє дальше існування.

В додатку до цього дирекція Інститута того року зробила енергичні заходи для поліпшення матеріального й морального стану Інститута. Назначила двох рухливих організаторів-колекторів, Івана Верхомина, годішнього молодого студента медицини, і відомого громадського робітника, Йосифа Ясінчука. Зо звіту, що був прочитаний на річних зборах членів 26-го і 27-го грудня того року виглядає, що обидва організатори мали дуже гарний успіх, бо за рік 1924-ий зібрано \$1,827 на членство, а \$768 добровільних даток.

Другою важною подією була зміна ректора-управителя. Як вже було згадано, за час тяжких років управителі мінялися дуже часто. А це дуже шкодило Інституту. У вересні дирекція найняла п. Пилипа Галицького (пізніше укр. православного священника) на ректора. Був це старший, досвідчений учитель з Буковини, і взагалі людина серйозна та ідейна. Те саме можна сказати і про його дружину. Обое вони добре надавалися для праці в Інституті. І вже на згаданих загальних зборах членів, дирекція могла показати членам значне поліпшення щодо положення Інститута.

Перше всього число членів поважно зросло. Прибуло 287 повних членів і 170 таких, що зложили поважні завдатки на членство. Друге, питомців в Інституті було 45, що було найбільше число, яке Інститут міг примістити. Дирекція могла також подати до відома членам, що моргеч знаходиться в руках самих членів і що Інституту вже не грозить наглий упадок. І це все зробило велике й прихильне вражіння на всіх присутніх. Це видно найкраще з того, що коли председатель по-

просив присутніх зложити жертви на дальшу працю Інституту, то в короткому часі зложено \$730.50 готівкою. Зїзд ухвалив окрему подяку дирекції за її працю за рік. Зїзд знову оподаткував кожного члена на \$3 річно на покриття адміністраційних видатків і то загрозив, що виключить з членства, коли хто не заплатить такого податку. Всеж таки тяжкий матеріальний стан Інституту показувався в звіті його довгів, з яких головніші були такі: На реальностях (моргеч) — \$6,500; за податок — \$795; позички — \$1,150; за процент \$260; за обслугову \$660; за харчі \$1,727. Та все ж були вже підстави вірити в кращу будучність.

Георгій Лазарук,

по фаху склепар в Едмонтоні, перший скарбник і довголітній директор Інституту та найбільший приятель в його прикрих обставинах. Покійний, разом із своєю женою дав на членство Інституту \$1,061; боргував йому товарами з своєї крамниці, а вінні перебрал на себе половину довгу.

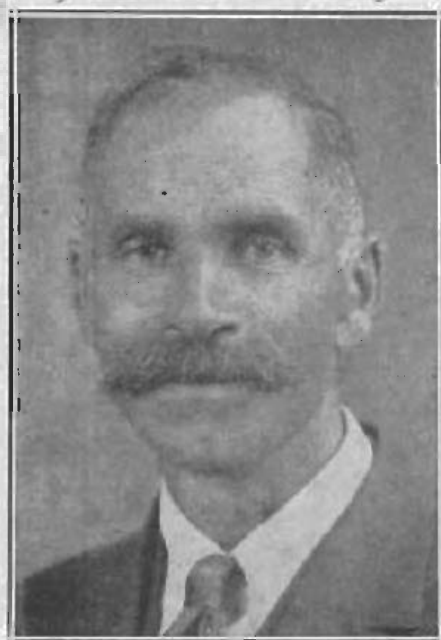
Дмитро Пронюк,

по фаху кравець, довголітній скарбник і директор Інституту. Покійний не жалував ні часу, ні труду для Інституту, і при тім визначав йому поважні суми грошей в прикрих часах і також, разом із своєю дружиною зложив на членство Інституту \$369.00.

6. На порозі кращої будучности.

З початком 1925 р. починаються кращі часи в історії розвитку й праці Інституту. Піднесена на дусі успіхом останнього зїзду членів нова дирекція розвинула широку й смілу працю. З початком літа зорганізовано енергічну збірку грошей на сплату головного довгу (моргечу). Вибрано окремий комітет для цієї цілі, до якого увійшли: пп. Юрко Сиротюк (голова), Т. Томашевський, Д. Пронюк, д-р Т. Дацків, І. Слюзар, та П. Галицький, управитель Інституту. До помочі собі комітет окремо найняв п. Іл. Мазуркевича, як спеціального колектора, що мав віддати весь свій час для цього діла. А п. Мазуркевич мав

для цього досвід, бо вже попередньо збирав гроші для Інститута ім. П. Могилы в Саскатуні і був зручним і палким промовцем. Кампанія, що провадилася аж до слідуєчого зимового візду, увінчалася великим, навіть несподіваним успіхом і принесла загальну суму \$6,463. В кампанії брало активну участь велике число ідейних людей майже в кожній околиці, де мешкали українці. На жаль, на цьому місці не можемо окремо кожного з них подати по імені. На особливу увагу заслужила собі добре відома околиця Січ-Коломия, що з власної ініціативи збрала на Інститут \$2,045 і прислала цю суму на візд членів окремих делегатом (Д. Фодчуком). Більші суми зложити слідуєчі осо-

Григорія Винничук,

по фаху фермер, ширій прихильник Інститута. Покійний зложив від себе і від своєї дружини на членство Інститута \$585.00.

Дмитро Винничук,

по фаху фермер; покійний зложив від себе і від своєї подруги кияку жертву, \$503.00, на членство Інститута.

би: Григорій Винничук і його дружина Олена \$550; Василь і Дмитро Саламандик (брати) \$150; Михайло Чернявський \$150; Микола Харук \$125; Петро Шевчук \$110; Йосиф Щур \$100; Семен Грегорій \$100. Наслідком такої енергійної кампанії прийшло велике число членів і делегатів на річні збори членів Інститута, що відбувалися в днях 4, 5 і 6-го грудня, 1925 р. Ось як один з учасників, п. Т. Томашевський, схарактеризував ті збори:

„Збори Інститута ім. М. Грушевського в Едмонтоні, що відбулись в днях 4, 5 і 6 ц. м., остануть на довго в пам'яті тих, що брали в них участь. Були ці збори одними з величавіших, що коли відбулися в історії Інститута, бо взяло в них участь около 200 делегатів,

які радили над добром цієї самотньої виховаччої української інституції (в Алберті), що належить до народу і залежить від нього."

Дальше звіт з тих зборів стверджує, що Інститут тоді вже мав 326 дійсних членів, що всюди мав він щире пошану в громадянства, головне серед фермерства, що в Інституті ведеться дуже жива й плянова праця серед студентів і дітей в Рідній Школі та що управитель, п. Галицький, сповняє свої обов'язки якнайкраще. Велике враження на членів зробило представлення „Гетьман Павло Полуботок", що було відіграно силами самих старших студентів під керівництвом управителя Інститута. В такому піднесенім настрою закінчився 1925 рік.

Павло і Розалія Федорків,

по фаху фермери, покійні щиро піддержували Інститут,
зложили на його членство \$310.00.

7. Кращі часи (1925—1930).

Період від року 1925 до кінця 1930 належить до найкращих часів в історії Інститута, не так в зміслі матеріального добробуту, як скорше в розмірі його національно-культурної праці. Фінансові клопоти та недостачі тернів Інститут в меншій або більшій мірі майже постійно. Отже кращі часи відрізнялися від гірших в першу чергу тим, що вже не грозила Інституту фінансова катастрофа, а його праця, імя, значіння і впливи серед нашого громадянства в Алберті піднеслися дуже високо. До такого періоду належать вищезгадані роки.

Згадуючи про фінансово-матеріальні клопоти й недостачі Інститута, не від речі буде підкреслити, що основна причина тих клопотів лежала в самій суті й завданнях цієї інституції. Мовляв, Інститут вже

народився з такою невилічимою „недугою“. Інститут ім. Михайла Грушевського, як і всі подібні інститути чи бурси в Канаді, був заснований високоідейними людьми на те, щоби дати нагоду біднішим студентам досягнути вищу освіту й освідомити себе національно. Ніхто з основателів не питав, чи такий Інститут буде поплатним в доларах чи ні. Ніхто не думав про відому бизнесову засаду „зиску і втрат“. Наслідком того оплати за харч і мешкання були нижчі, як того вимагав бизнесовий досвід. Отже грошовий недобір був конечним наслідком такої системи. Що більше, Інститут в багатьох випадках удержував бідних питомців з надією, що вони, досягнувши становища в життю, посплачують всі свої довги з подякою, а навіть і з процентами. Велике число питомців ці надії виправдало. Але були й такі, що довгів не віддавали, або дуже довго, або й зовсім ні. І саме ці довго не сплачувані довги збільшували щорічні дефіцити Інститута, утруднювали його працю й часто доводили його до фінансової кризи. Одиноким виходом з такого положення був відклик до жертвенности його членів і прихильників. І треба з приємністю ствердити, що саме ця жертвенність великого числа свідомих одиниць нашого народу для культурно-національних цілей врятувала Інститут від сумного кінця і запевнила йому можливість праці на довгі роки. Добровільними жертвами покривалися річні недобори (дефіцити) Інститута. І кожний студент, що перебував в Інституті, мусить пам'ятати, що частину кошту за його науку заплатили члени й уділовці Інститута своїми жертвами.

Почавши від року 1925 або й трохи скорше, західна Канада почала помалу освободжуватися з повоєнної економічної депресії. І це мало безпосередний вплив на матеріальний і моральний стан Інститута. Фармери й робітники почали знову посилати своїх дітей до вищих шкіл до міста Едмонтону в більшому числі. Свідоміші з них приміщували своїх дітей в Інституті. За харч і мешкання платили менше-більше на час. А більше число питомців зменшувало річний недобір Інститута. Залеглі довги легше було стягати. На зїзди, що їх скликав Інститут щорічно, приїздило все більше число членів і прихильників і щедріші жертви зложували на його працю.

Як вже було згадано, першим, безпосереднім внутрішнім чинником в звороті до кращого була зміна щодо управителя. Панство Галицькі за час свого побуту в Інституті до весни 1927 року старалися надати Інституту все ясніший характер національно-культурної установи. Свою працю Інститут поширив головню в самому місті Едмонтоні. Особливо треба підкреслити працю Інститута кругом Рідної Школи. В той час Інститут був зорганізував навчання рідної мови серед молоді в Едмонтоні в широких розмірах. В записках знаходимо, що, наприклад, в 1926 р. число дітей, що ходили до Рідної Школи, було 111. На це потрібно було значних грошових засобів. Ці засоби Інсти-

тут постачав для Рідної Школи. Учителями були п. Галицький і його дружина, п. Іляріон Завадюк та інші.

Другим чинником в звороті до кращого було збільшення діяльності студентського Кружка ім. Адама Коцка, до якого належали не ли-

Студ. кружок ім. А. Коцка при Інституті під управою п. П. Галицького.

ше всі питомці Інститута, але й значне число молодих студентів, що в Інституті не мешкали. Цей кружок навязав тісний зв'язок з подібним кружком „Каменярі”, що існував в Інституті ім. П. Могилі в Саскатуні. А це довело до того, що вже з початком 1927 року відбулася в Едмонтоні публична дебата між представниками обох кружків. (Такі дебати відбувалися пізніше кожного року через кілька років).

Що зацікавлення до праці Інститута зростало серед едмонтонського громадянства, видно хоч би з того, що з базару, що відбувся в зимі 1926 р. в користь Інститута, прийшло около \$1,600 чистих грошей. „Тег Дей” в місті Едмонтоні на ту саму ціль приніс поверх \$400. Та в короткому часі виринули нові труднощі. На річних зборах членів Інститута, що відбувалися при кінці грудня, 1926 р., п. Галицький заявив, що він має намір в короткому часі уступити зо становища управителя. Всякі спроби задержати п. Галицького не вдалися і вже в березні, 1927 р., він формально уступив. Щоби докінчити рік без шкоди для студентів, дирекція Інститута негайно вдалася до п. Юліана Стечишина, тодішнього ректора Інститута ім. П. Могили в Саскатуні, з просьбою, щоб він заняв місце управителя в Едмонтоні до кінця шкільного року. І п. Стечишин дав свою згоду. Був він управителем Інститута в Едмонтоні аж до місяця серпня того року.

В міжчасі дирекція Інститута почала оглядатися за чоловіком, щоб міг заняти місце управителя з початком надходячого шкільного року. На рекомендацію деяких людей, що довгі роки були звязані з Інститутом ім. П. Могили, покликано на це становище довголітнього питомця того Інститута, Петра І. Лазаровича.

Був це один з перших питомців саскатунського Інститута, перебувши там майже безпереривно від листопада 1916 р. до травня 1927. Він учителював в різних околицях Саскачевану від 1921 до 1926 р., а на весні 1927 р. скінчив науку на філософічному факультеті Саскачеванського університету й одержав степень В.А.

І від року 1927-го починається період дружньої й тісної співпраці між Інститутами в Едмонтоні й Саскатуні. Цю співпрацю започаткував п. Стечишин, а розвинув і затіснив її п. Лазарович за кілька слідуючих років. А їхні наступники цю працю продовжували.

Новий управитель негайно увів випробовані в Саскатуні методи внутрішньої адміністрації студентського життя і тим завів кращу дисципліну і порядок. Подруге, увів в життя випробовані й пристосовані до канадійського життя методи навчання різних предметів з обсягу українознавства. Також систематично збільшував діяльність студентського кружка через постійний нагляд над змістом, напрямом і виконанням його програм праці. Заохочував студентів до поважних студій і дискусій на різні теми з обсягу української історії, літератури, мовознавства, музики і культури взагалі. Збори Кружка почали відбуватися правильно, що тижня, і на них запрошувано й студентів з-поза Інститута та старших громадян Едмонтону. Програми таких сходів складалися звичайно з одної короткої дебати, одної-двох коротких промов, двох-трьох деклямацій, і з музичної частини. На початку програми члени кружка прилюдно вибирали собі критика, якого обовязком було дати конструктивну критику щодо якості програми. Таким критиком був звичайно один з старших, освічених громадян, що був на зборах того

дня. Кожна програма відбувалася в цілості в українській мові. Промови, дебати і всі інші точки програм приготувляли студенти звичайно своїми власними силами, при допомозі управителя. Теж дуже часто запрошувано старших громадян до промов в кружку.

Про те, якими питаннями цікавилися студенти, посвідчить слідуючий, не повний, спис тем промов і дебат, що відбувалися в кружку в зимі 1927-28 р.:

Життя і праця Адама Коцка.

Студенти і студентські кружки в Старім Краю.

Гонта і Залізник як герої.

Про Григорія Сковороду.

Про Отамана Симона Петлюру.

Рішено, що Ярослав Мудрий зробив більше добра для України, як Володимир Великий (дебата).

Рішено, що Москва зробила більше зла для України, як Польща (дебата).

Виховання і послух.

Народня культура.

Монархістична влада на Україні.

Рішено, що культурні інституції мають більшу вагу для народу, як економічні (дебата).

Того самого року навязано зносини з студентським кружком „Прометей”, що існував при філії Інститута ім. П. Могили у Вінніпегу. І між трома кружками розвинулася дружня співпраця в формі дебат, переписки та відвідин. Едмонтонський Кружок почав висилати своїх представників на народні зїзди, що відбувалися кожного року в Саскатуні і тим затісниювалося почуття єдності й дружби між студентами обидвох Інститутів. Управителі обидвох Інститутів часто відвідували себе взаємно для спільних нарад і тіснішої співпраці.

Та не лише в студентськїм кружку працювали студенти. Більшість з них брала ширшу участь в громадськїм життю в місті Едмонтоні. Брали вони участь в театральних виставах, зборах, концертах, зїздах, публичних промовах, дебатах і подібнім. Перед студентів ставилося ясну ціль, а саме: приготувлятися на добрих українців і на добрих канадійців; приготувлятися на розумних, самопевних і національно свідомих провідників і провідниць серед свого народу та на корисних громадян Канади взагалі. Заціплювалося погляд, що праця серед свого народу піднесе його культурно, соціально й економічно і тим самим стане він більш вартісним для цього краю. Майже десять літ пізніше губернатор Канади, Лорд Твідзмор, висловив цю засаду в своїй промові до українців: “You will all be better Canadians for being also good Ukrainians” (Ви будете ліпшими канадійцями, як будете й добрим українцями).

І короткий час такої співпраці привів великі користи. Недобір перемінився в надвижку, праця й ідейність студентів Інститута звер-

тали на себе прихильну увагу свідомішого загалу цілої Алберти, впливи, повага й значіння Інститута зростали постійно. Ріжниця між тою молодістю інтелігенцією, що виховувалася в Інституті і тою, що в ньому не була, кидалася у вічі, і та ріжниця приносила честь і похвалу Інституту.

Такі наглядні користи стислої співпраці обох Інститутів витворили між членами Інститута ім. М. Грушевського бажання увійти не лише в моральну, але й матеріальну злуку з Інститутом ім. П. Могили. І на зїзді членів і прихильників едмонтонського Інститута, що відбувався при кінці грудня 1927 р. висловлено це бажання у формі резолюції, яку зїзд ухвалив одноголосно серед великого захвату. Ця резолюція звучала так:

„Виходячи з становища, що робота в наших виховавчих інститутах повинна провадитися після одного пляну і для одної цілі і признаючи потребу поширення такої роботи по інших місцях Канади, а навіть Злучених Держав, та виходячи з становища, що Інститут ім. М. Грушевського заснувався як філія Інститута ім. П. Могили і лише з технічних причин був заїнкорпорований під окремим чартером, сей Зїзд є того переконання, що роботу Інститутів можна провадити успішно тільки через скоординовання й роботи і тому Зїзд заявляється за злукою Інститута ім. М. Грушевського з Інститутом ім. П. Могили, з тим застереженням, що ціла виховавча праця має провадитися по одному плянові і по директивам головної управи цілого Інститута, а деталі провадження поодиноких Інститутів мають бути в руках місцевих управ, і припоручає практичне переведення злуки обох Інститутів в протязі слідуючого року дирекціям обох Інститутів, з тим, що ратифікація злуки має відбутися на слідуючій звичайній зїзді обох Інститутів, а консумація такої злуки дає кождому членови Інститута ім. М. Грушевського членство в Інституті ім. П. Могили. Інститут ім. М. Грушевського задержує свою оригінальну назву і на дальше.”

Не від речі буде на цьому місці хоч кількома словами згадати, що цілий той зїзд відбувався під гаслом „координації й консолідації всіх наших культурно-національних сил і засобів”. На цьому зїзді покликано до життя нову організацію, що прийняла назву „Союз Українців Самостійників”, яка обіймала всі наші освітньо-національні установи й організації, в тім числі й обидва Інститути, що стали угольним каменем нової організації. Взагалі цей зїзд висловив у формі програми головні ідеологічні напрямки нашої національно-культурної праці, якими пішло велике число нашого активнішого громадянства в Канаді на довгі роки. Він започаткував новий період в життю українців як громадян Канади.

Шкільний рік 1927-28 був одним з кращих під кожним зглядом. Перше всього, Інститут був переповнений хлопцями й дівчатами. Із записок бачимо, що того року було в Інституті 12 дівчат і 39 хлопців, всіх разом 51. З грошевого боку це число питомців дало Інституту

можливість показати не недобір, але значну надвишку за рік господарки. Друге, таке велике число студентів дало змогу розвинути широку національно-культурну працю в самому Інституті.

Та шкільний рік 1928-29 показався ще кращим. Перше всього, літом 1928 р. зголосилося 90 хлопців і дівчат на прийняття до Інститута з початком шкільного року. А що будинок Інститута не міг примістити стільки, то дирекція була примушена винаймати ще один будинок в сусідстві з Інститутом, і в той спосіб приміщено 75 тих, що зголосилися, в тому числі 18 дівчат. В самім Інституті почалася знову пильна праця між студентами. Інститут умеблював і взяв під свою ви-

Д. С. Фербей і родина.

Пан Фербей, перший голова і незмінний член дирекції Інститута, посвятив дуже багато праці і разом з дружиною і дітьми зложив на членство Інститута \$421.00.

ключну контролю Рідну Школу, до якої найнято відповідних учителів. Друге, при Інституті та його заходами зорганізувався великий світський хор під управою п. Юрія Цукорника, досвідченого диригента. Мав той хор понад 60 членів. По третє, заходами Інститута сформувався театральний кружок здібних аматорів і з великим успіхом давав різні вистави. З більших драм дуже успішно поставлено „Ясні зорі“, „Перехитрили“, „Воскресення“ та інші. В тісній співпраці з Інститутом працювали „Стрілецька Громада“ і Жіноче Товариство при українській православної церкві.

Плянова й пильна праця під кермою Інститута так серед студентів,

як і серед ширшого загалу в Едмонтоні скоро знайшла прихильний відгомін між його членами й прихильниками поза містом. Найкращим доказом цього було несподівано велике число делегатів й учасників, які приїхали на Народний Зїзд, що його скликав Інститут в порозумінню й при співучасті Союзу Українців Самостійників, який відбувався в Едмонтоні в днях 23-24-25 грудня, 1928 р.

Цей зїзд заслугує на окрему увагу. Щоби вірно схарактеризувати його, покличемося на безстороннього учасника й обсерватора, п. Богдана Зеленого, що був секретарем того зїзду. Цей учасник дуже влучно схопив і записав настрої, значіння і драматичні моменти цього великого народнього зібрання в провінції Алберти. Пише він таке в своїм звіті:

„Серед надзвичайно сприятливої погоди, в якій грудень носив признаки прекрасної ранньої весни, відбувся велично-імпазантний зїзд членів і прихильників Інститута ім. М. Грушевського в Едмонтоні. Як звичайно від цілого ряду років, при кінці кожного року відбуваються там же зїзди, щоби зробити підсумок своєї народньої праці за цілий рік, щоби намітити працю на слідуючий рік, щоби перевірити свої сили, щоби обговорити всі справи в звязку з адміністрацією Інститутів, одним словом, щоби всі мали нагоду на власні очі подивитися на поступ своєї національно-української зрілости.“

„Як довго існує в Едмонтоні Інститут ім. М. Грушевського і скільки гарними зїздами він вже може похвалитися, то такого зїзду, як цей, ще українці Едмонтону не мали. Сьогорічний зїзд в Едмонтоні це рекорд в числі учасників зїзду, це рекорд їх патріотичної і політичної зрілости досі, це рекорд любови свого рідного, рекорд жертвенности в грошах, рекорд у вирозумілості один до другого...“

В чому саме показалися всі ті „рекорди“, про які говорить п. Зелений. Отже, перше, щодо числа, то п. Зелений зазначає, що в зїзді взяло участь около 600 людей. Щодо інших „рекордів“, то варта зупинитися на двох останніх, з яких впливають і всі інші.

Рекорд жертвенности виявився в такій формі: В часі, коли відбувався зїзд, тяжів ще на Інститутіві довг-моргеч в сумі поперх \$2,000. Хоч цей моргеч був в руках двох високоідейних людей і великих добродіїв Інститута, пл. Ю. Лазарука і Д. Пронюка, то все таки довг був довгом. Побачивши таке велике число людей на зїзді, п. Свистун зробив відповідний заклик до зїзду і присутні за якої пів години скинули готівкою понад \$2,000 і цим сплатили моргеч цілковито, з процентом. По збірці відбулася зворушаюча церемонія палення моргечу. Цю подію п. Зелений описав так:

„По скінченню промови п. Генерала Сікевича приступлено до церемонії палення виплаченого присутними моргечу. До цієї церемонії президія попросила поважніших та найбільше заслужених коло Інститута людей, а саме: Івана Мельника, бабусю Марію Зварич, Василя Фрунчака і Грицька Гнідана. Підчас того, як заплачений сьогорічний моргеч горів, ціла зала з радощів бурливо плескала в долоні.“

„На пропозицію п. Свистуна відспівано „Многая літа“ всім тим,

що причинилися до сплачення моргечу і окремо відспівано „Многая літа” пп. Лазарукови і Пронюкови за те, що так довго чекали Інститутіві на сплачення їхнього довгу, та що не малими сумами підпомогли цей же Інститут.”

А рекорд „виrozumілости один до другого” показався в таких обставинах:

Кілька тижнів перед згаданим зїздом дирекція Інститута повідомила писемно всіх своїх членів, що з ділових справ на зїзді найважливішою точкою буде формальне одобрення злуки Інститутів, що була ухвалена на минувшій зїзді вище згаданою резолюцією. Те повідомлення дало почин до агітації проти злуки серед малого гуртка членів, що головню не погоджувалися з релігійними симпатіями Інститута ім. П. Могили. Більшість цієї „опозиції” була протестантського напрямку. Цей гурток почав видавати відозви, що появилися навіть в большевицькій пресі. Ця „опозиція” скликала навіть публичні протести-віча, агітуючи проти злуки Інститутів. Прийшла вона, очевидно, і на зїзд. На зїзді справу злуки піддано формальній і прилюдній дебаті. Сторони вибрали собі по одному речникові-промовцеві. Речником „опозиції” вибрано добре відомого громадянина і журналіста Тому Томашевського, а прихильна сторона вибрала собі п. Свистуна. Представники говорили по пів години. По вислуханню аргументів з обох сторін члени „опозиції” устами п. Томашевського заявили, що з огляду на те, що велика більшість членів заявляється за злукою, вони, шануючи бажання й волю більшости, уступають з свого становища і проти злуки виступати не будуть. Таку великодушну й демократичну заяву прийняли присутні бурливими оплесками і на пропозицію П. Зварича ціла саля відспівала пісню „Де згода в родині”. Резолюцію прийнято знову одноголосно. Серед такого гарного настрою й успіху закінчився цей, дійсно пам'ятний, зїзд. Інститут ім. М. Грушевського став повною власністю українського свідомого загалу в Алберті, в тісній, добровільній злуці з Інститутом ім. П. Могили.

Рік 1929-ий позначився помітним поширенням звязків, впливів і популярности Інститута в багатьох місцевостях Алберти, де вже існували сякі-такі місцеві українські організації. За літо тодішний управитель, п. Лазарович, відвідав не менше як 15 різних місцевостей, в котрих виголосив відчити про працю й значіння Інститута та про національно-культурну працю Союзу Українців Самостійників взагалі. Без пересади можна сказати, що такі відчити всюди знаходили признання й звертали на себе прихильну увагу нашого загалу. Навіть одиниці й громади, що не були членами союзних організацій СУС-а, радо приймали в себе представника Інститута. Були випадки, що й товариства греко-католицької орієнтації запрошували до себе управителя Інститута на важніші народні свята, як, наприклад, відкриття Народних Домів, Листопадові свята та інші. Навіть до далекого Піс Риверу (Ройкрофт, Спїрит Ривер) їздив управитель Інститута. І наслідком цього

престиж Інститута як національно-культурної установи зростав. Шкільні трости почали звертатися до нього за учителями або за рекомендаціями для учителів, що подавали свої аплікації на посади до шкіл. Аплікантів на прийняття до Інститута на рік 1929-30 прийшло в двоє більше, як Інститут міг примістити. Отже дирекція знову була примушена винаймати додатковий будинок для студентів. На зїзді членів і прихильників, що відбувався 21-22 і 23-го грудня, 1929 р., дирекція могла показати членам ще кращий фінансовий стан, як минулого року. Потреба побільшити Інститут показалася на стільки очевидно, що тодішній управитель виголосив окрему промову на тему: „Конечність побільшення Інститута в Едмонтоні і справа української колегії в Алберті”. Він доказував, що кращим виходом є продати теперішній будинок Інститута й негайно приступити до будови величавої української колегії в місті Едмонтоні, що була б гордістю й культурним пам'ятником всіх українців Алберти. Цю думку зїзд радо одобрив. Проєктовано колегію, що мала коштувати около сто тисяч доларів.

Для практичного здійснення такого великого діла п. Іван Семенюк з Редвей подав дуже смілий фінансовий плян. Він подав проєкт на створення „албертійського мільйонного культурного фонду”. Коротко плян був такий: знайти в Канаді 1000 людей, що добровільно оподаткували б себе по \$100 річно на 10 літ. В той спосіб за десять літ було б зложено мільйон доларів. Цим фондом малося побудувати згадану колегію, докінчити українську православну катедру у Вінніпегу, видати великий українсько-англійський словар, історію України в англійській мові, тощо. Цей смілий, але практичний плян сподобався цілому зїздові. І рішено приступити практично до діла. На початок зголосилося 13 аплікантів на такий проєкт... Фондом мав розпоряджати окремий комітет з 5-ти осіб, що був таки вибраний на зїзді. На жаль, економічна криза, що незадовго обхопила майже цілий світ, здушила цей помисл в самім зародку.

Другою приємною іновациєю на тому зїзді був контест красномовства в українській мові між членами студентського Кружка ім. А. Коцка. Секретар зїзду, п. Богдан Зелений, так описав цю точку:

„А без сумніву, що авреолею над цілим концертом було змагання в красномовстві молодих українських питомців (Інститута), уроджених на канадійських степах. Це була справжня прекрасна іновация, перша за час не короткого вже існування Інститута в Едмонтоні. Думаю, що менше важне ШО вони говорили, від того ЯК вони говорили по українськи... Коротко кажучи, говорили вони по українськи краще під зглядом граматичним, стилістичним і багатой плавности, як може й їхні батьки та мами. У цім то кольосальна заслуга Інститута. Заключення: коли будуть жити Інститути, то нема побоювань, що чистість української мови підупаде. Контестантами в цій прекрасній бурсацькій іновациї були: Розалія Павлюк, Іван Мельник і Степан Яремчук. Перше місце здобув Іван Мельник.”

Від того року такі контести красномовства увійшли у кожную про-

граму пізніших зїздів, де тільки вони відбувалися. Успішний конте-стант одержував гарну срібну чашу як трофей, яку держав в себе ці-лий наступний рік, аж до другого зїзду й контесту. Такі контести роз-вивали в амбітних і талановитих студентів бажання вміти й говорити чистою літературною українською мовою усно й на письмі. Велике число з таких бувших контенстантів є нині гарними промовцями в українській мові.

Рік 1929-ий був без сумніву вершком фінансової сили Інститута. Перед ним розкривалися перспективи широкої національно-культур-ної праці серед української молоді в Алберті в першу чергу, а згодом і серед ширшого загалу. Але, як відомо, з 1930-им роком почався пе-ріод економічної депресії, що з кожним роком, а навіть з кожним мі-сяцем ширшала й глибшала, і яка з кожним роком позначувала свій

Павло і Пелагія Мельник з дітьми,

по фаху склепар, широ піддержував Інститут жертвами, вложуючи в часинство \$338.00, від себе і від пані Мельник.

шлях цілим рядом збанкротованих фінансових та інших громадських інституцій. А що та криза довела головні канадійське фармерство й робітництво до тяжкого грошевого стану, то Інститут почав відчувати її болючі наслідки вже в наступнім 1930 році.

9. Інститут в роках світової економічної кризи. ....

Найболючішим доказом значного економічного погіршення в Алберті було те, що на шкільний рік 1930-31-ий зголосилося значно менше студентів до Інститута. Про додатковий будинок не було по-треби журитися. А що далі то ставало що раз трудніше стягати старі залеглі довги від бувших питомців і вимагати точного плачення за харч та мешкання від нових. Наслідком того довги Інститута зростали,

а будучність виглядала непевною. Взявши на увагу такий стан і не-давно злуку Інститутів саскатунського й едмонтонського, дирекції рі-шили скликати лише один загальний зїзд своїх членів в Едмонтоні на цілу західну Канаду, що й відбувся в днях 26-27-28-го грудня, 1930 р. Рішено, щоби зїзд звернув свою увагу на три головні справи, а саме: а) економічну кризу, б) події на рідних землях, і в) скріплення наших національно-культурних організацій в Канаді. Також рішено не запо-чатковувати нічого такого, що вимагало б поважних фінансових за-собів і зобов'язавь.

Зїзд відбувся в днях 26-27-28-го грудня, 1930 р. З головною про-мовою, на тему економічної кризи, запрошено прем'єра Алберти, Бравилія. Говорили й українські промовці на цю тему. Зо звіту про фінансовий стан Інститута показалося, що кошт ведення Інститута значно збільшився в порівнянні до минушого року через значно ви-щі ціни на всіх фермерських продуктах; через те, що, як вже було згада-но, питомців було значно менше число; через те, що старих довгів не стягнуто в такій мірі, як попереднього року; через те, що сума студент-ських довгів в Інституті збільшилася на \$2,185 за рік; та через те, що дохід з концертів, забав, представлень, тощо, значно зменшився. Маєток Інститута оцінено тоді на \$29,000.

Та помимо значно гіршого маєткового стану національно-куль-турна праця Інститута так між студентами, як і серед ширшого загалу в Алберті, стояла високо щодо її якости й розміру. На зїзді ректор знов пригадав про потребу переміни Інститута на колегію, та ніяких практичних кроків зїзд в тому напрямку не зробив.

Рік 1931-ий відрізнявся від попереднього хіба тим, що економічна депресія поступенно давала себе все більше відчувати. Однак Інститут бадьоро й енергично продовжував свою працю і в що раз тяжчих від-носинах. Особливо рухливий і підприємчивий був студентський Кру-жок ім. А. Коцка. Зо звіту про його діяльність за цей рік бачимо, що він мав 56 членів; що на протязі шкільного року відбув 20 звичайних тижневих зборів, на яких виголошено 22 промові. Більшість з про-мов були приготовані й виголошені самими студентами, з допомогою ректора щодо матеріялу. Решту промов виголосили старші громадя-ни міста Едмонтову. Підчас року студенти брали участь у 8-ох деба-тах, з яких одна була з представниками студентського Кружка „Про-метей” у Вінніпегу, одна з представниками Студентського Кружка в Смокі Лейк, в Алберті, і одна з представниками (греко-католицького) Студентського Кружка ім. М. Шашкевича в Едмонтоні. В додатку до цього Студентський Кружок брав участь в 5-ох публичних імпрезах, а саме, в концерті в честь Ольги Кобилянської, в концерті підчас 15-го Народнього Зїзду, в двох інших концертах та приготував одну теат-ральну штуку, „Сватання на Гончарівці”. Треба також згадати, що за-ходами Студентського Кружка відбувся курс українських танків (укла-ду Авраменка), на який ходило понад 40 членів. Курсом провадив

Рідна Школа при Інституті М. Грушевського в 1926-1927 р., під управою учителя, Іларіона Завадюка.

Павло Ткачук. Студенти також брали значну участь в церковному хорі при Українській Православній Церкві і в світському хорі, що гуртувався при Інституті.

Річний зїзд членів і прихильників Інститута відбувся 1 і 2-го січня, 1932 р. І хоч він не дорівнював попереднім зїздам щодо числа учасників, то все таки це було поважне зібрання ідейніших людей, яких навіть економічні недостачі не здержали від сповнення обов'язку супроти Інститута. Звіт показав, що Інститут мав 486 повних членів-уділовців. Чистий дохід за рік перевищав суму \$900. Присутні добровільними жертвами зложили \$420 на продовження праці Інститута.

В 1932 році відбулися внутрішні зміни в Інституті і виринули нові справи, що заслуговують на хвиливу увагу. Перше всього тодішній управитель п. Петро І. Лазарович, що кермував Інститутом від 1927 р., уступив з свого становища. Писемну резигнацію він подав 24-го липня, однак дирекція знала про його намір ще попереднього року. Скінчивши того року правничі студії та вступну адвокатську практику, п. Лазарович рішив не відчиняти ще своєї канцелярії, але виїхати на студії до самотнього тоді українського університету в світі, що був у Празі, в Чехословаччині. І в половині жовтня він виїхав до Європи, де пробув майже рік на студіях і в подорожі по середній Європі.

На нового управителя Інститута дирекція покликала п. Петра Василичина, що був одним з перших питомців Інститута ім. М. Грушевського. Його ім'я находимо на лісті „бурсаків" вже в 1918 р. Вже тоді він був одним з старших студентів так віком, як і досвідом. Твердий шлях життя зробив з нього працюючого, ідейного й завзятого студента-українця. Серйозний і ширий з вдачі, він пізніше став одним з передових учителів в Алберті, — одним з тих, яким справедливо належить назва „народних робітників" в найкращім значінню. Очевидно, він був й одним з великих прихильників та жертводавців Інститута. Перебрав п. Василичин на себе обов'язки управителя, коли Інститут був у тяжких грошевих обставинах, хоч під іншими зглядами стояв тоді високо. Фінансово йшов Інститут від злого до гіршого.

І вже з початком шкільного року 1932-33-го зголосилося лише 38 студентів до Інститута, з яких не всі вибули й до кінця року, і то з причин незалежних від Інститута. Наслідком того фінансовий звіт при кінці року показав значний недобір (дефіцит), перший за довгі роки. Залеглі довги студентів зросли до грізних розмірів. Хоч на зїзді членів того року, що відбувся 30 і 31 грудня, 1932 р., і 1-го січня, 1933 р., голова дирекції, п. Дмитро С. Фербей, говорив, що Інститут ще нікого не подавав до суду за довги, то по вислуханню звіту про фінансовий стан члени одностайно ухвалили резолюцію, що наказувала дирекції негайно приступити до стягання старих довгів „всіма можливими способами". Це не виключало й судової дороги...

Для скріплення праці так в Інституті, як і в Едмонтоні взагалі дирекція найняла відомого директента та члена славної Української На-

Хор при Інституті М. Грушевського, під управою диригента п. Юрія Цукорника, в роках 1927—1931.

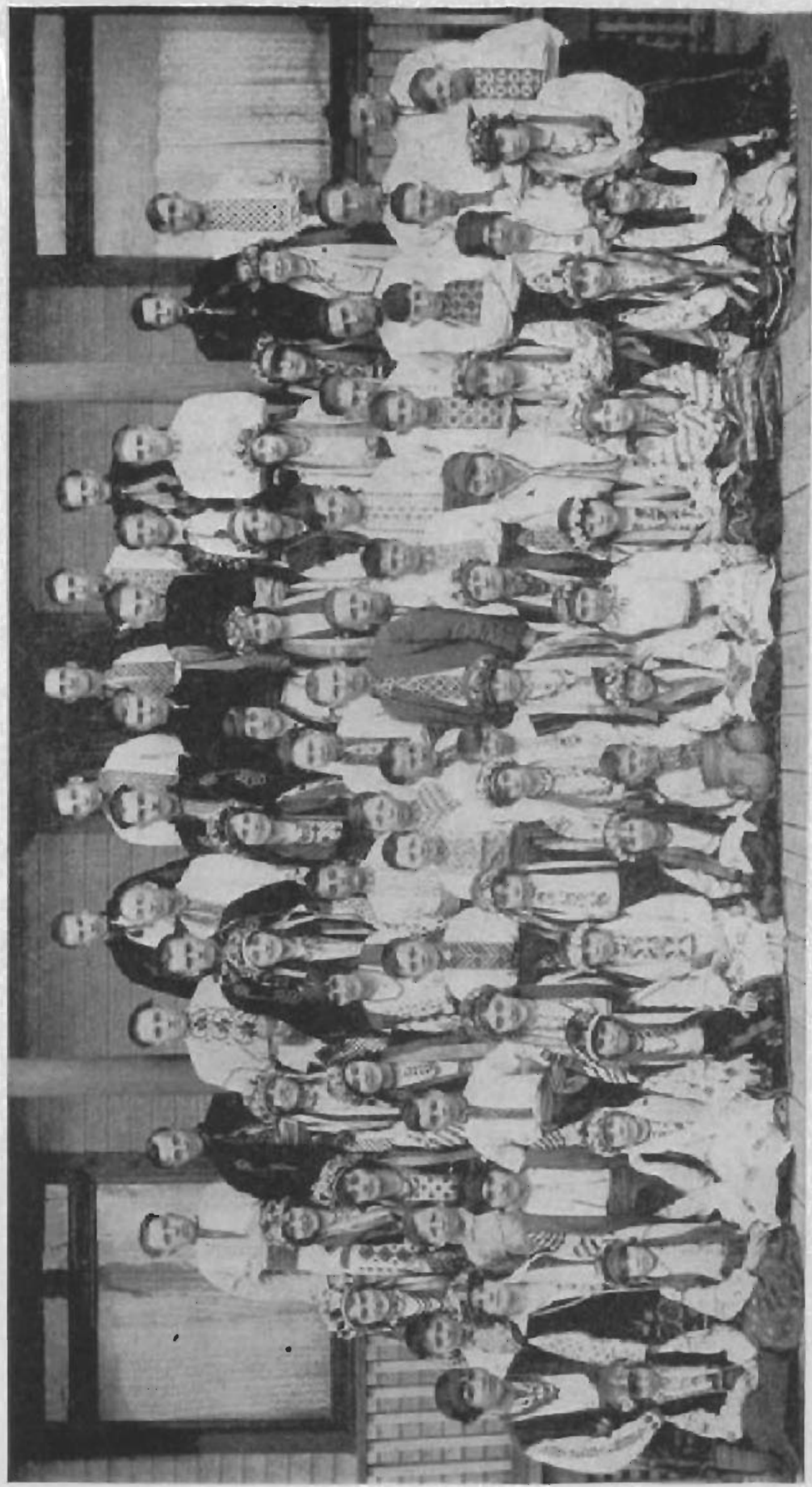
ціональної Капелі проф. О. Кошиця — п. Юрія Гассана. І п. Гассан в короткому часі створив хор, що став відомим не лише в Едмонтоні, але й в інших містах та околицях Алберті. Той хор, що складався голов-но з питомців Інститута й громадян міста Едмонтону, дав ряд концер-тів в різних більших українських центрах в Алберті, що принесли ве-лику славу і признання і самому хорові і п. Гассанові та Інституту. А концерт, що відбувся підчас зїзду членів того року, лишив по собі незабутнє вражіння. (До речі, це вже був другий хор п. Гассана в Ал-берті. В 1927 р. п. Гассан вперше появився в Едмонтоні, теж на запро-шення Інститута, і того року створив перший свій прекрасний хор, що співав славно не лише перед своїми, але й перед неукраїнською пуб-ливою).

Треба згадати, що згаданий зїзд, який носив назву 16-го Народ-нього Зїзду, знову присвятив велику увагу економічній кризі, її причи-нам і наслідкам. Особливу увагу звернув він на небезпечне поширення комуністичної пропаганди серед нашого фармерства й робітництва. В окремих резолюціях зїзд остро осудив всю комуністичну агітацію й закликав наше громадянство до рівноваги й холоднокровної аналізи всіх причин економічної депресії та як вийти з неї. В інших резолюціях зїзд закликав до зложування щедрих і постійних датків на культурні потреби Старого Краю, тобто Східної Галичини, що саме тоді стогна-ла під польським терором, а головню на „Рідну Школу“, „Просвіту“, інвалідів, тощо. Що ж до канадійського життя то ухвалено резолю-цію, що прямо вимагала, „щоби відповідальні за Рідну Школу чинники в Канаді негайно приступили до вироблення одної спільної програми навчання по Рідних Школах і щоби приготувати й видати відповідні підручники для вжитку в них“.

На початку шкільного року 1933-34 дирекція Інститута рішила пе-ревести енергічну кампанію в Алберті на сплату найбільше дошкуль-них довгів Інституту. Першим з них був податок, що не був заплачений через два роки. Також рішено звернути особливу увагу на стягання старих довгів від бувших питомців якнайбільше енергічними спосо-бами. Головна відповідальність за всю працю впала на управителя, що від тоді мусів посвячувати багато дорогого часу й енергії для цієї дуже неприємної й невдячної праці. Та іншого виходу не було.

Додатковим ударом для Інститута було ще й те, що албертійський уряд рішився не відчиняти Нормальної школи в Едмонтоні з огляду на тяжкі часи. Це зменшило й так мале число питомців Інститута на той рік до числа 33. Щоби хоч частинно сплатити залеглий податок, громадяни міста Едмонтону й приятелі Інститута устроїли „Тег Дей“, пікнік і базар на ту ціль. Згадані підприємства принесли стільки чи-стого доходу, що безпеку усунуено на якийсь час. Річний фінансовий звіт показав, що завдяки згаданим заходам Інститут скінчив рік без недобору. На річній зїзді членів, що відбувся 29-30-31-го грудня, 1933 р., знову зібрано \$200 добровільних жертв. На тому зїзді голов-

Школа Українських Танків при Інституті М. Грушевського, 1928 р., під управою В. Авраменка.

ним промовцем і гостем був проф. Володимир Тимошенко, визначний економіст і вчений, професор Мишіганського університету в Ен Арбор, Миш., в Зєдинєних Дєржавах. Він говорив про світовий пшєничний ринок, зєвртаючи головну увагу на ССРСР як на потенціонального експортєра пшєниці в найближчій будучності. Його виклади, як знавця справ збіжєвих, широко реклямувала вся англійська прєса в Канаді. Його присутність в Канаді піднесла високо імє українців взагалі в опінії англійського загалу.

На тому зїзді п. Лазарович, що недавно вернув з студій в Празі, порушив справу позаочних курсів українознавства, які виготовила управа Української Господарської Академії в Подебрадах. Поважне число учителів і старших студєнтів записалося тоді на згадані курси, що продовжувалися через слїдуючих 4—5 лїт, були поширені по цїлій Канаді і які принесли велику культурну користь всїм тим, що їх студіювали. Зїзд закїнчився мїстецьким концертом, приготованим п. Ілярїоном Завадюком, й ораторським конгєстєтом мїж представниками кружків саскатунського й єдмонтонського. Першу нагороду, срібну чашу, одержала панна Е. Котишин з Мирнам, членкїня єдмонтонського Кружка.

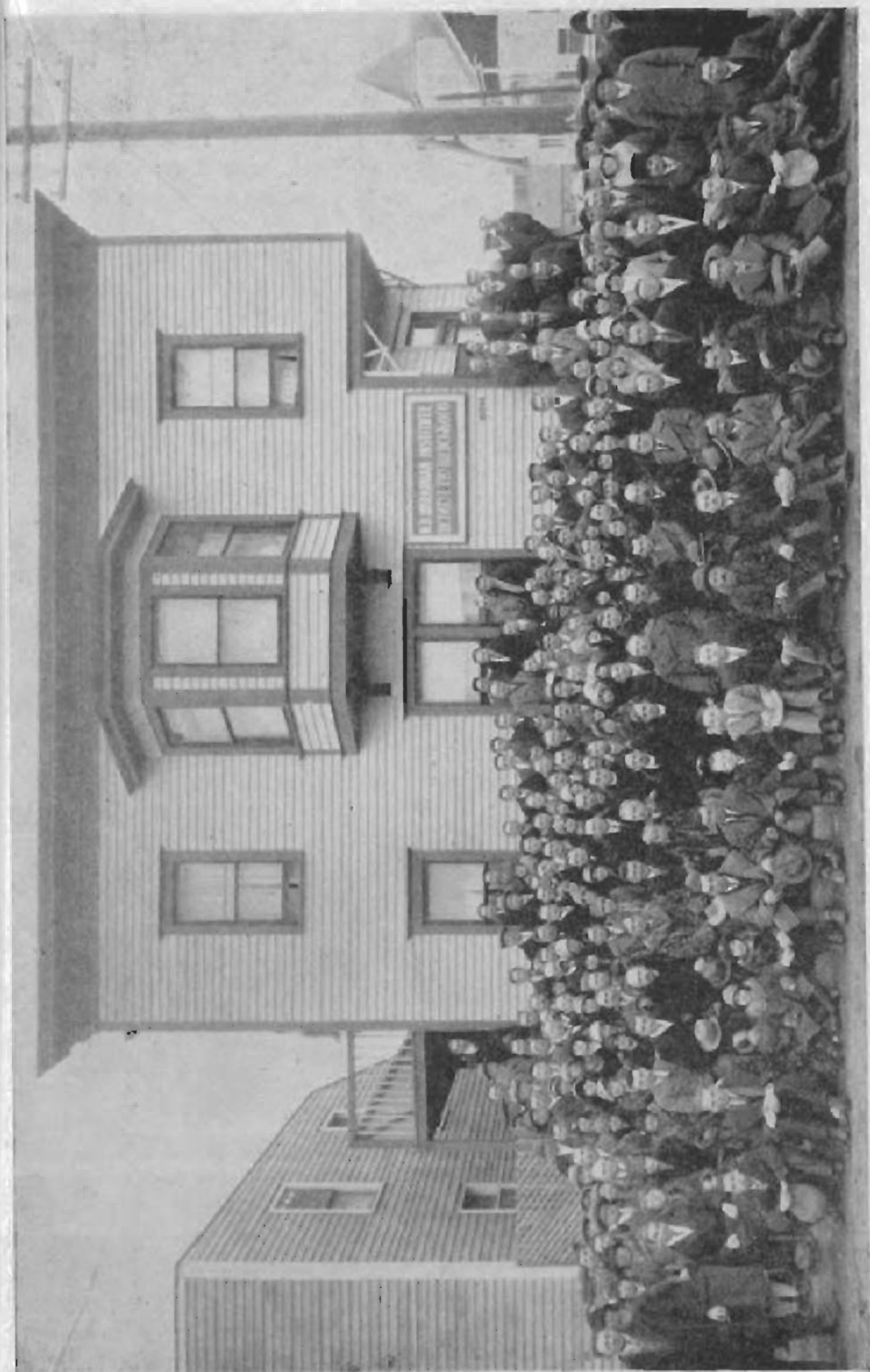
В липні, 1934 р., п. Василичин уступив з посади управителя в Інституті. Працюючи на тому становищі він віддавався щиро й цїлковито справам Інститута й держав його високо під зглядом дисциплїни, поваги й національно-культурної праці.

На мїсце п. Василичина дирекція найняла п. Івана П. Зварича, сина відомого албертійського піонїра й громадського діяча, п. Петра Зварича з Вєгєвїл. Скінчив він інжинїрський курс в Албертійськїм університеті, та саме тоді учителював. Він також був одним із „старих бурсаків“, бо перебував в Інституті цїлий час, коли ходив до університету. Був він талановитим математиком і був вихований у патріотичнїм українськїм домі. На становищі управителя ректора він перебув до липня, 1935 р. Коли ж дістав працю бїльше по лїнії його фаху, як інжинїр-будівничий, він уступив з ректорства.

Річний зїзд членів Інститута відбувся 30 і 31 грудня, 1934 р., і 1-го сїчня, 1935 р. У фїнансовім звітї за попередній рік появилїся деякі числа, що вказували на тяжке матерїяльне положєння Інститута. Наприклад, бачимо, що студєнти були винні Інститутові старих довгів \$10,790; що залеглого податку було \$1,783; що інших довгів Інститут мав поверх \$2,800. Ці числа говорять самі за себе.

Підчас згаданого зїзду, на заклик адвоката п. Арсенїча, учасники зїзду скинула \$675 на дальшу працю Інститута, головно його бувші питомці. А на ті часи була то поважна сума грошей.

Зїзд в окремій рєзольуції висловив велике признання Українськїй Господарськїй Академії в Подебрадах (ЧСР) за її курси українознавства і закликав учителів і старших студєнтів користати з них та наше

Народний Зїзд Інститута М. Грушевського, в Едмонтоні, в грудні 1928.

громадянство давати згаданій Академії всяку моральну й матеріальну піддержку.

Як вже було згадано, в липні, 1935 р., п. Зварич уступив з посади управителя. На його місце дирекція найняла п. Ізидора Горецького, який саме тоді учителював у містечку Смокі Лейк, Алта., де був директором (принципалом) середньої школи. Мав він високу академічну освіту: скінчив філософський факультет в Манітобському університеті і дістав ступень В.А., а від Албертійського університету ступень М.А. Був він також послом до албертійської легіслатури через 5 літ. Працю в Інституті перебрав з початком шкільного року 1935-36. Вибув він на тому становищі також лише рік. В серпні, 1936 р., він уступив з ректорства й вернувся до своєї попередньої праці. Учителював в місті Едмонтоні. Пізніше став інспектором шкіл в Алберті.

На нового управителя запрошено п. Оніфата Лукіянюка з Геффорд, Саскечеван, що був довголітнім „бурсаком” в Інституті ім. П. Могіли в Саскатуні. Визначався як один з передових студентів. Як учитель, він скоро звернув на себе увагу. Всюди, де учителював, він проявляв велику ревність, завзятість і самопосвяту у виконуваних своїх учительських і громадських обов'язків. Це народний робітник в повнім значінню того слова. Не було гідної справи, для якої він не присвятив часу, енергії і грошей. Пан Лукіянюк перебрав обов'язки управителя з початком шкільного року, — у серпні, 1936 р.

В роках 1935-36-37 найбільше часу, уваги й енергії, як управителів, так і членів дирекції забирали головню дві справи, а саме: а) спроби продажі старого будинку Інститута, і б) стягання старих, залеглих довгів від бувших „бурсаків”. Щодо першої, то був плян продати старий будинок і приступити до будови нового, більшого Інститута, в іншій часті міста, а саме на південнім боці ріки, в сусідстві з Албертійським університетом та іншими школами, що там зосередилися. Щодо цього діла то всі спроби через кілька літ не дали ніяких бажаних наслідків. Та стягання довгів зустрілося з кращим успіхом. Практичний і випробований підхід до справи дав добрі наслідки. У вересні 1936 р. дирекція наймила до цієї праці окремого колектора на вигідних бизнесових умовах. І зібрано тоді около \$1,000 старих довгів до кінця року. Так робили і в слідуючих кількох роках з добрими наслідками.

Великим ударом для Інститута був сильний мороз, що 1936 р. перед самими жнивими знищив велику кількість збіжжя. І на шкільний рік 1936-37 зголосилося до Інститута лише около 40 студентів. З фінансового звіту за згаданий рік, який був відчитаний на зїзді членів при кінці грудня, показалося, що Інститут мав недобору \$550. Та на заклик учасники зїзду скинули добровільними жертвами \$556 і тим покрили весь недобір. Згаданий звіт також показав, що незаплаченого податку оставалося понад \$1,600, а інші довги виносили около \$2,500. Бувші „бурсаки” були ще винні понад \$9,800.

Деякі резолюції зїзду заслугоють на увагу. В одній з них зїзд дякував генерал-губернаторові Канади, Лордові Твідзмюрові, за прилюдне визнання доцільности тої національно-культурної праці, що її започаткували й продовжували наші Інститути в Канаді.

Питомці Інститута М. Грушевського шкільного 1928—1929 року.

В літі 1936 року Лорд Твідзмюр відбував свою першу подорож по Канаді, як її генерал-губернатор. Був це визначний англійський історик, новеліст і державний муж. Сам він з роду скотляндець. Підчас його подорожі українці в Манітобі впали на щасливу гадку: справити для нього типічно-українську публичну гостину-приняття. Губернатор

радо прийняв запрошення. Ця гостина відбулася в околиці Фрейзервуд, де мешкає велике число українців. Витали його українці українським звичаєм, хлібом-сіллю. Посол Микола Бачинський відчитав привітальну промову в українській мові, яку зараз же переведено на англійську мову. Лорд Твідзмюр відповідав. Поза звичайні чемности й компліменти, що говориться в таких випадках, Лорд Твідзмюр відповів глибоко обдуману промовою, в якій торкнувся найважливішого для українців питання, а саме значіння нашого національно-культурного руху й праці в Канаді. Оцінив він цю працю з точки погляду канадійських і загально британських інтересів. Лорд Твідзмюр не лише оправдав її. Він сказав, що такий рух не тільки не шкодить Канаді, але є корисним і konieczним для її культурного розвитку й сили. Коли ми, українці, казали, що з доброго українця звичайно стає добрий канадієць, то Лорд Твідзмюр пішов крок далше і сказав так: „Ви будете ліпшими канадійцями, як будете добрими українцями“. І закінчив свою промову кількома українськими словами.

Так одним реченням Лорд Твідзмюр зясував всю суть праці, для якої повстали й наші Інститути та інші культурні організації в Канаді. „Ви будете ліпшими канадійцями, як будете добрими українцями“. Ці слова ми можемо безпечно прийняти як гасло нашого культурно-національного руху в Канаді.

Друга резолюція згаданого зїзду висловлювала подяку Українській Господарській Академії в Подєбрадах за те, що вислала до Канади свого представника в особі відомого й талановитого вченого, проф. О. І. Бочковського; визнавала велику користь з його побуту в Канаді і закликала наше громадянство піддержувати згадану Академію всіма засобами. Далше, зїзд знова перестерігав українське громадянство перед комуністичною пропагандою; закликав до плекання й зберігання культурних цінностей українського населення в Канаді та до консолідації всіх його сил в справах народних.

На слідуєчому зїзді, що відбувся 25-26-27-го грудня, 1937 р., голова дирекції заявив, що всі члени дирекції є того переконання, що в місті Едмонтоні нема будинка, що відповідав би всім вимогам для праці Інститута і тому поручають членам розпочати негайно будову нового Інститута на південному боці ріки. Зїзд прийняв цю рекомендацію прихильно, і тоді пороблено перші практичні кроки в тому напрямку. В першу чергу вибрано окремий будівельний комітет з 5-ох осіб, до якого увійшли: ин. др. Іван Верхомин, Петро І. Лазарович, Василь Підручний, Дмитро С. Фербей і Гриць Тижук. Першим завданням цього комітету було виробити відповідний плян майбутнього Інститута й почати грошеву збірку на кошти будови. Таку збірку й започатковано таки на зїзді. На заклик п. Ст. Самоїла присутні зложили понад \$700 готівкою, а поверх \$1,000 у формі декларацій. Всі зібрані гроші мали бути зложені в банку на окремий рахунок.

10. Другий зворот до кращого.

Рік 1937 зазначив знов поворот до кращого в житті Інститута. Тодішній управитель, п. Лукіяничук, міг на зборах членів показати здоровий фінансовий стан Інститута, перший за кілька літ. І були підстави глядіти на будучність Інститута надійно.

Студентський кружок А. Коцка, при Інституті М. Грушевського 1931-32 року.

З діяльності Інститута в 1938 р. головну увагу звертають на себе дві справи: а) діяльність згаданого вже Будівничого Комітету в зв'язку з проектом будови нового Інститута і б) систематична передача радіо-програм з рамени Інститута.

Щодо будови нового Інститута, то комітет таки на початку року взявся серйозно до діла. На перших кількох засіданнях комітету ви-

ринули деякі питання засадничого змісту, що вимагали розв'язки. Наприклад, виринуло питання, чи новий Інститут мав бути лише продовженням завдань і праці існуючого Інститута ім. М. Грушевського, чи це мав би бути новий інститут в засадничім змислі. Деякі члени комітету були тої гадки, що новий Інститут повинен стати чимсь в роді семинаря Української Православної Церкви в Канаді, бути в духовій і матеріальній звязи з нею і під її виключною опікою. Значить, в такому випадку оригінальний характер Інститута, як всенародної, релігійно незалежної, освітньо-виховавчої інституції мав зникнути. Оправдувалося таку зміну головно матеріальними зглядами. Інститут, як світська і до деякої міри бизнесова установа, платив великі містові податки за свої реальности. Були роки, коли річний податок сягав до \$800. А церковні реальности звільнені від майже всіх звичайних податків. Бажання заощадити поважну суму грошей кожного року було сильним аргументом за такою основною зміною. Інші члени комітету були іншої думки. Вони були за тим, щоби на дальше задержати безконфесійний і всенародний характер Інститута, а за те робити всякі старання, щоби Інститут остаточно перемінити на наукову устанovu: з великою бібліотекою, музеєм, тощо, і з поважним персоналом українських вчених, так канадійців, як й європейців. Такі сили працювали б в різних ділянках української культури, видаючи свої праці в мовах українській та англійській для познайомлення англійського й американського світа з культурними цінностями українського народу.

В часі цих дискусій комітет обмірковував різні проекти самого будинку, маючи перед собою плани та описи кількох державних і приватних колегій і технічних шкіл в Алберті. Крім цього в червні члени комітету відбули спеціальну подорож до містечка Верміліон, положеного около 130 миль на схід від Едмонтону, щоби там оглянути плани будинку державної рільничої школи. І на основі всіх зібраних інформацій та планів комітет припоручив п. І. П. Зваричеві, бувшому управителеві Інститута, що по фаху інжинір-будівничий, виготовити архітектурний проект, зовнішній вигляд майбутнього Інститута. Пан Зварич це зробив. Проект був одобрений комітетом і зменшений до величини поштової листівки. Таких листівок надруковано около тисячу й розіслано в першу чергу до тих, що вже були зложили жертви на новий Інститут, або що декларували певні суми на ту ціль. Вислано поважне число карток і до інших людей, бо комітет хотів мати ширшу опінію — оцінку такого проекту.

Щодо радіо-програм, то Інститут того року розвинув ширшу й систематичну діяльність. Треба зазначити, що й попередніми роками такі програми передавалися головно через стацію Албертійського університету СКУА. Ще в 1928 р. хор Юрія Гассана співав через радіо кілька разів. Були й інші виступи. Однак того року зроблено зарядження для передач програм найсильнішою радіо-стацією в Едмонтоні, CJCA, раз в тиждень через 15 мінут. Дирекція Інститута рішила, що

всі програми мають бути високої артистичної й освітньої вартости. Артистичну сторону доручено п. Петрові Павушеві, а для освітньої частини вибрано окремий комітет, обов'язком якого було критично переглянути кожну програму щодо її змісту та якості. Членами такого комітету були пп. о. Є. Д. Грицина, П. І. Лазарович та Ілля Кириак. В кожну програму мала входити коротка промова визначнішого члена організації СУС. Було на цілі познайомити ширший загаль з працею Інститута зокрема та з ідеологією СУС взагалі. Особливу увагу звернено на молодь і на програму Союзу Української Молоді в Канаді (СУМК). Такі програми з малими перервами продовжувалися через цілий шкільний рік і здобули собі широку публіку й популярність.

Петро І. Лазарович,

по фаху правник, управитель Інститута в роках 1927—1932. Під його управою життя в Інституті розвинулось було до більшої живучости як колибудь перетим.

Петро Василич,

по фаху учитель, управитель Інститута в роках 1932—1934, а потім кількालітній секретар Дирекції Інститута.

Вони принесли значну користь для організації СУС в Алберті, а зокрема поширили добре ім'я Інститута. З нагоди таких програм Будівничий Комітет порушував також справу будови нового Інститута.

На річному зїзді членів Інститута, що відбувався 31-го грудня, 1938 р., і 1-го та 2-го січня, 1939 р., справа будови нового Інститута була піддана окремій дискусії. Справу реферував д-р Іван Верхомир, голова Комітету. Він порушив головніші питання й труднощі, що Комітет мав перед собою, про які згадано попередно. По рефераті вивязалася ширша дискусія, по якій п. Семенок поставив внесок, щоби новий Інститут був суто релігійного характеру і маєтком Української Православної Церкви в Канаді. Внесок цей піддержав п. Петро Зварич.

Коли піддано його голосуванню, то лише один голос заявився проти нього. Далше, зїзд рїшив, щоби Будівничий Комїтет функціонував далше, лише з тою зміною, щоби п. Петро Зварич заняв місце п. Гриця Тижука, що виїхав до східньої Канади. Комїтет побільшено. Додано до нього панну Йоанну Магеру, довголітню „бурсачку” й абсолювентку Албертїйського університету. Та на ділі цей зїзд справу будови не посунув вперед. Комїтет одержав інструкції продовжувати працю й конкретизувати свої пляни. В дійсности справа будови лишилася була в стані більшої непевности, як попереднього року. Про це свідчить і те, що на цьому зїзді не перепроваджено збірки на будову нового Інститута, а лише на працю „старого” Інститута. Збірка принесла около \$600. Учасники зїзду мали підставу розійтися з цього зїзду з вражінням, що справа нового Інститута ще не була стїльки скристалізованою навіть в засадничих питаннях, щоби можна було негайно приступати до будови. В додатку, міжнародне положення в Європі вказувало, що наближається нова воєнна заверюха. У виду того більшість членів були тої гадки, що спішитися з таким великим й відповідальним ділом не було б розумним кроком.

Згаданий зїзд був успішним під кожним зглядом. Делегатів й учасників було несподівано велике число. Фінансовий звіт Інститута вказував на дуже вдоволяючий матеріальний стан. Чистого приходу було около \$700 і не було жадних поважних і наглих довгів. Студентів в Інституті було поверх 50. Зїзд припоручив дирекції поробити деякі більшї поправки в будинку.

Головним промовцем і гостем на зїзді був полк. Володимир Кедровський, бувший член Української Центральної Ради й інспектор Армії Української Народньої Республіки. Він приїхав з Нью Йорку на спеціальне запрошення СУС і дирекції Інститута. На зїзд зробив він сильне й добре вражіння своїм широким знанням української справи й міжнародних відносин взагалі. По зїздах полк. Кедровський виголосив ряд відчитів в різних українських осередках в Канаді. Він виступав, як гарячий оборонець демократії та як завзятий ворог диктатури, а головни націзму й фашизму. Широко цитувала його англійська преса. Його виступи так на зїздах СУС, як і в інших місцях Канади надавали здоровий напрям українській публічній опінії в час, коли серед нашого громадянства вешталися обожателі ріжних „ізмів”.

11. На порозі великих світових подій.

В роках 1939 і 1940 Інститут не розвинув ширшої громадської праці, що заслуговувала б на особливу увагу. В головній мірі діяльність дирекції й ректора звужувалася до виконування щодених адміністративних обовязків. Направа будинку, стягання залеглих довгів, пошукування за новими студентами підчас літних ваканцій, вдержування літ-

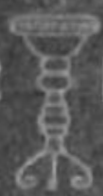

УКРАЇНСЬКИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ
КРУЖОК

ІМ. А. КОЦКА

ПРИ ІНСТ. ІМ. М. ГРУШЕВСЬКОГО

1932 1933

Г. ДУРАК	В. ЗИМОВ	І. ВУХАЛІК	А. ЖИВІТЕН	А. ПУШКО	А. ПУШКО	А. ПУШКО	А. ПУШКО
А. КУСІВ	А. ШАМАН	А. КОКОШНИК	В. ПИЩАКОВИЧ	В. ПУШКО	Г. БАВУГА	А. ДЕРЖИ	С. САДА
В. ПІЛІВНИ	В. КОКОШНИК	В. МИХАЙЛЮК	А. ФЕДЕЛ	А. ГОВДАН	В. КРАВЕЦЬ	Г. ВУДИК	А. ТИШАН
Г. ОНАВІВА	Г. ГИЩОК					В. ГОШКО	В. СТРИЖОК
В. ІВАСИВ	В. ТОМАШЕВЧИЙ					А. НАДІЯ	А. ФЕРІСЬ
С. АРЕНКО	В. ШАЛУК					А. ШИШКА	М. ВАРИК
Н. ПЕРЕК						В. ПІЩОК	
А. ПІЩОК	В. ШИЩОК					В. КАРПІТ	В. ДАВІД
Г. ВАДИМ	В. ШИЩОК	А. ТИШАН	В. СУХАН	С. ДАВІДОВИЧ	В. ГАДАН	В. ШИЩОК	Г. ГОШКО

Студентський кружок А. Коцка, при Інституті М. Грушевського, 1932-3.

них курсів музики й українознавства — оце були важніші галузі праці Інститута через два роки. Таке звуження праці не було наслідком байдужності ні з боку дирекції, ні ректора. Було воно, так мовити, наслідком загальних відносин в світі. Як згадано вже, на початку 1939 р. ставало ясно, що нова війна в Європі неминуча. Це мало шкідливий вплив на т. з. громадську працю серед нашого громадянства в Канаді. Загально думали: „Зачекаймо, то побачимо“. І справді, як відомо, в неділю, 1-го вересня, почалася нова війна в Європі. Очі всіх свідоміших українців в Канаді звернулися на східню Європу, а особливо на долю наших братів на західно-українських землях. Охота до місцевої праці тут значно підупала. Здавалося, що кожний уважає, що у виду великих подій в Європі наші місцеві справи мусять зійти на друге місце. Там рішалася доля народів на покоління, або й століття. А тутешня праця, мовляв, не буде мати впливу на хід тих подій. В такій настрою відбувався черговий річний зїзд членів Інститута 29-30-31-го грудня, 1939 р.

Головною темою зїзду було питання, якими способами українці в Канаді можуть принести найбільшу поміч Канаді у війні. На цю тему виголошено кілька промов й переведено кілька дискусій. Справи, що дотикали учасників лише як українців, відійшли на друге місце. Не проєктовано ніяких нових плянів праці для Інститута на будуче. Все таки зїзд ухвалив деякі важні й далекоїдучі резолюції загально-українського характеру. „Український Голос“ так схарактеризував ті постанови зїзду:

„Зїзд прийняв кілька важних і далекосяглих постанов та ухвалив резолюції великого значіння. Він постановив покликати негайно до життя центральне репрезентативне тіло, що мало б говорити перед урядом і населенням Канади в імені українського населення Канади; постановив приступити до заснування українського наукового інститута по цім боці океану; ухвалив також довшу резолюцію про відношення українців до Канади та Британської Імперії з приводу теперішньої війни. Резолюція поклала натиск на те, що велика більшість українського населення в Канаді є не тільки вихована, але й вроджена в Канаді, тому для нього не може бути навіть місця для вагання, де йому стояти. Канадійські українці осуджують агресію і Росії і Німеччини, а надію для українського народу бачать тільки в перемозі Великої Британії й Франції та ідеалів демократії й ширшого співжиття народів.“

Рік 1940-ий почався для Інститута тим, що 23-го січня п. Лукіянчук вніс свою резигнацію з посади управителя, головно з причини непевного стану здоров'я. Дирекція не мала іншого виходу, як ре зигнацію прийняти. Вона мала увійти в силу 31-го серпня, 1940 р. З цим виринуло знову незвичайно трудне завдання, а саме, знайти відповідного чоловіка на становище управителя, поки почнеться слідуєчий шкільний рік. Питання будови нового Інститута відложено на неозначений час. Це видно хоч би з того, що в червні дирекція рішила

відтягнути \$400 з будівельного трост-фонду й вложити її у військові щадливі сертифікати.

В пошукуванні за новим управителем дирекція стрінулася з короткотривалим щастям. Дня 19-го серпня їй вдалося найняти п. Василя Косташа, довголітнього учителя й директора (принципала) середньої

Студентський кружок А. Кошка при Інституті М. Грушевського, 1934-35 р.

школи в Гейрі Гил, Алта. Вибір п. Косташа викликав загальне вдоволення, бо він абсолювент університету і мав за собою роки успішної праці як учитель і громадський робітник. Дружина його була також висококваліфікованою учителькою. Для помочі йому дирекція найняла п. Петра І. Лазаровича, бувшого управителя, що взяв на себе обо-

в'язок вчити деякі предмети з українознавства та навчати співу в Інституті. Також деякі предмети обіцяв вчити місцевий парох Української Православної Церкви, о. Петро Мельничук.

Шкільний рік 1940-41 почався надійно, хоч з меншим числом питомців, як в кількох попередніх роках. Та скоро знову виринув старий клопіт. Вже 21-го жовтня з особистих причин п. Косташи вніс свою резигнацію з посади управителя. Дирекція уважала його причини слухними і з жалем прийняла його резигнацію, що мала увійти в силу від 1-го грудня. На місце п. Косташа дирекції пощастило дістати п. Іллю Киріяка, довголітнього педагога й широковідомого в Канаді письменника та автора повісти „Сини Землі”. А що п. Киріяк був зайнятий своєю приватною працею, то довго вагався. Остаточню угоду дався виконувати обов'язки управителя тимчасово, тобто до часу, поки дирекція знайде чоловіка, що зможе віддавати весь свій час справі Інститута. Як показалося, то на такого чоловіка треба було чекати майже два роки. Через весь той час п. Киріяк точно, совісно й успішно виконував свої обов'язки в Інституті.

Річний зїзд членів Інститута, що відбувався 27, 28, і 29-го грудня, 1940 р., зібрав велике число членів і прихильників. Числом й настроєм це був один з більших зїздів. З мистецького боку на особливу увагу заслугоє вистава оперетки „Вечерниці” П. Ніщинського. Перший раз в історії міста Едмонтону ця милозвучна й незабутня оперетка була відіграна в супроводі гарної оркестри, з великим і добірним хором й майстерно приготованим балетом та з добірними сольовими силами. Співацьку частину оперетки приготував п. Петро І. Лазарович, оркестральну приготував п. Володимир Головач, скрипак і абсолювент Віденської Консерваторії, а балет вивчив п. Амброзій Головач, піяніст і також абсолювент Віденської Консерваторії. Цілою виставою провадив п. Волод. Головач. Треба згадати, що обидва брати Головачі — це родовиті канадійці-едмонтонці. Ця вистава стягнула на зїзд велике число наших молодих учителів, студентів і професіоналістів з різних частей провінції і взагалі велике число тих, що люблять музику.

Як минувший, так і цей зїзд вже не порушував справи будови нового Інститута з відомих вже причин. Ця справа з кожним роком відходила далше в сферу непевности. Зо звіту управителя показалося, що з Інститута користало дуже мале число питомців, а саме 17 хлопців і 15 дівчат. У виду такого положення дирекція була примушена завести сувору ощадність у всьому, аби покрити необхідні видатки. Було ясно всім, що війна в Європі положила дуже тяжку руку на працю і добробут Інститута.

Як минувшого року, так і тепер зїзд звернув головну увагу на справи й працю, що були тісно й безпосередно зв'язані з війною, і на нашу участь у воєнних зусиллях разом з іншими громадянами Канади. На цю тему виголошено дві головні промови. Адвокат Я. В. Арсенич, секретар Комітету Українців Канади, говорив на тему: „Завдання

спільного фронту". Адвокат Юліян Стечишин, голова СУС, говорив на тему: „Організаційна праця в часі війни". Були й інші короткі промови та дискусії на ту саму тему. І зїзд ухвалив ряд резолюцій в дусі згаданих промов.

Загальна збірка на працю Інститута принесла \$356.

Рік 1941-ий зазначився в історії Інститута хіба тим, що матеріальні недостатки відчуті сильніше, як за попередніх років. А це сильно відбилося на долі Інститута. І наслідком цього студентів в Інституті було мале число. Отже Інститут фінансово себе не оплачував і дирекція мусіла бути приготована на поважний дефіцит при кінці року. Свідомість такого стану обмежувала культурно-освітню працю Інститута до мінімуму. В додатку до цього всього, надзвичайно зливі

Ізидор Горецький, Б.А., М.А.,

бувний посол пров. Алберті, інспектор шкіл, тепер офіцер в летній армії, був управителем Інститута в 1935—1936 р.

Іван П. Зварич,

по фаху інженер і учитель, управитель Інститута шкільного року 1934—1935.

осінні дощі або прямо понищили багато збіжжя на полях, або не дали нагоди змолотити його перед снігом. І було це додатковим і тяжким ударом для Інститута.

Серед таких настроїв і матеріальних відносин відбувся річний зїзд, членів, в дні 27 і 28 грудня, 1941 р. На щастя на зїзд приїхало несподівано велике число членів і прихильників Інститута. Велика більшість з них це була молодь. Були це учителі, старші студенти, молоді професіоналісти й велике число фермерської та робітничої молоді. Велике число з них були делегатами від своїх місцевих організацій. На велику радість зїзду, велика більшість всіх привітів була виголошена молодими людьми. Це викликало великий підйом духа цілого зїзду.

Проте матеріальний стан Інститута не викликав захоплення. Секретар з'їзду записав такий уступ зо звіту голови дирекції за 1941-ий рік:

„Праця Інститута, або й роля на культурно-освітнім полі починає дещо підупадати через деякі причини, над котрими в теперішній час не маємо контролі. В теперішні непевні часи трудно виробити далекоюсяглу програму, отже загально заінтересовання трохи занепадає.”

Зо звіту управителя, п. Киріяка, виявилось, що на початку шкільного року записалося до Інститута всього 26 студентів, але до кінця року залишилося лише 22. Дальше п. Киріяк вказував, що в останніх кількох роках дуже великий відсоток студентів не перебуває в Інституті довше, як один рік. Тому значно тяжче приходиться розвинути яку будь національно-культурну працю серед питомців, як попередньо, коли студенти перебували в Інституті по кілька літ підряд. Дальше вказував, що багато дітей багатших, хоч і національно свідомих родичів мешкають по приватних домах, за повною згодою своїх родичів, лише тому, що там мають більше вигід і свободи, як може дати Інститут. Остаточо, дуже некорисно відбивалося на Інституті саме його положення в північній частині міста, далеко від університету й середніх шкіл. Зрештою, це кожного року відбивалося шкідливо на долі Інститута.

Тому на цьому зїзді знову було піднесено питання продажі старого будинка Інститута. І по довгій дискусії зїзд ухвалив таку резолюцію:

„Що дотеперішній час є найвідповідніший для продажі реальностей, отже рекомендується для нового заряду продати будинки Інститута, як буде відповідний покупець, за найліпшу ціну, яку можна одержати, і заряд повинен негайно робити старання набути відповідніше місце.”

(Та в осени 1942 р. повища резолюція оставалася ще невиконаною).

Загальна збірка на дальшу працю Інститута принесла вдоволяючу суму — \$491, з чого більшу частину зложила молодь.

В році 1942-ім, до часу написання цієї історії Інститута, заслугоє на увагу хіба зміна управителя. Як вже було згадано, п. Киріяк прийняв обовязки управителя під умовою, що буде їх сповняти лише до часу, поки дирекція знайде іншого чоловіка, з відповідними кваліфікаціями. І такого чоловіка знайдено на весні, 1942 р. Ним є п. Михайло Марус, з Геффорд, Саскачевану. Це є довголітній питомець Інститута ім. Петра Могили в Саскатуні та широковідомий й успішний учитель в Саскачевані. Вже в студентських часах відзначався в першу чергу своєю діяльністю в студентському Кружку „Каменярі”, а також своєю лагідною вдачею й добрим зміслом гумору. Скінчивши середню школу й учительський семінар, став учителем. Скоро потім одружився з учителькою, панією Стефанією, з відомої родини Валяринюків, в околиці Кридор, Саск. За довгі роки своєї учительської праці обоє вони брали

няти свій військовий обов'язок супроти свого рідного краю — Канади.

Закінчуючи оцей короткий огляд праці Інститута, не від речі буде на цьому місці хоч коротко згадати про загальне відношення мешканців-громадян міста Едмонтону до Інститута через увесь час. Таке відношення завжди було шире, прихильне й корисне. В місті Едмонтоні завжди було велике число членів Інститута. Між ними були високо-патріотичні одиниці, що зложували на його потреби великі жертви. Про двох з них, пп. Дмитра Пронюка і Юрка Лазарука, вже була довша згадка. Але були й інші члени, що цілими роками виказували велику жертвенність для Інститута. Були роки, коли Інститут знаходився в болючо-прикрих матеріальних обставинах. І звичайно це були часи, коли було дуже тяжко збирати які будь жертви на його працю серед його прихильників, фермерів і робітників поза Едмонтоном. І саме в такі прикрі хвили едмонтонські члени завжди рятували справу Інститута своїми жертвами. В таких випадках звичайно устроювали різні публичні підприємства, наприклад, обіди, представлення, концерти, базари, тег-дейз, коляди, тощо, що приносили конечні фонди для Інститута.

На окрему згадку заслугоє жіноцтво Едмонтону, тобто жінки й дочки членів і прихильників Інститута. Особливо велику працю виконувало жіноче товариство при Українській Православній Церкві св. Івана. Членки згаданого товариства своєю працею в зв'язку з обідами підчас загальних з'їздів Інститута, участю в різних театральних виставах, концертах, базарах, колядах, тощо, давали значну й постійну піддержку Інституту.

Зо своєї сторони Інститут віддячувався едмонтонським громадянам тим, що відступав свою велику театральну сцену для всяких місцевих підприємств і потреб. Ця сцена була для едмонтонців тим, що популярно зветься Народним Домом в громаді. І тому едмонтонці, члени і прихильники Інститута, не потребували будувати собі іншої сали для своєї культурно-національної праці в місті. Такі дружні відносини ніколи не переривалися й були дуже важним чинником в підношенню культурного рівня едмонтонської громади.

12. Загальна оцінка праці й досягнень Інститута.

Прочитавши оцей перегляд зовнішнього життя та праці Інститута, читачеві тяжко може бути виробити собі належний погляд про розмір, інтензивність і пляновість його культурно-національної праці та про важність його ролі в історії освітнього й національного розвитку українців в Алберті взагалі. Щоби такий погляд виробити, то конечним є хоч коротко розглянути його працю, що найменше з таких точок погляду:

1. Роль Інститута в поширенню вищої шкільної освіти серед української молоді в Алберті.

Відділ СУМК, ч. 62, ім. Софії Галечко (в Едмонтоні, 1936 року),

зформований з пітомців Інститута і студентів-міщан. Відділ займав частинно місце студентського кружка А. Коцка, що задержаний був і зів свою постійну роботу в Інституті між пітомцями, а сам відділ був під доглядом довголітнього пітомця Інститута, тодішнього Генерального Провідника СУМК (7-ий зліва, в другому ряду), Івана Н. Дікура, теперішнього правника в Вегревил, Алберта.

2. Роль Інститута в напрямку розбудження національної свідомості серед своїх питомців зокрема, і серед української молоді в Алберті взагалі.

3. Роль Інститута в напрямку розбудження національної свідомості й жертвенності серед старшого українського громадянства в Алберті.

4. Роль Інститута в поширенні серед не-українського громадянства в Алберті відомостей про українців, українську минувшину, мову, літературу, церкву, пісню, мистецтво, звичаї та його національно-культурні цінності взагалі, а зокрема про його визвольні змагання в Європі.

От про це все тут коротко поговоримо.

1. З відозв, що були опубліковані в наших часописах з нагоди заснування Інститута в 1918 р. і що були цитовані на початку цієї розвідки, бачимо, що головною ціллю основателів Інститута було стягнути якнайбільше число фермерської молоді до середніх шкіл в місті Едмонтоні. Це була логічна мета, бо людей з високою академічною освітою тоді серед українців буквально не було. Отже тому в одній з тих відозв, ініціатори Інститута поставили дуже практичну й високу мету перед очі нашого загалу в Алберті в таких словах:

„Хай кожний український фермер і робітник пішле що найменше одну свою дитину до вищої школи.“

Цю саму ідею голошено тоді всюди по Канаді в більше відомих словах: „В школі наша будучність“. Але ясніше, сильніше й практичніше не можливо було її схопити в словах, як це зробила згадана відозва.

Щож зробив Інститут в напрямку здійснення тої цілі за 25 років свого існування? В додатках до цієї розвідки читач знайде повну лісту хлопців і дівчат, що свого часу були питомцями Інститута, і тих, що хоч не були питомцями Інститута, тобто не мешкали в ньому, то бодай були членами студентського Кружка ім. Адама Коцка, що був складовою частиною й продовженням праці Інститута і був під його безпосереднім впливом і керівництвом. І тому всіх членів того кружка треба уважати духовим продуктом, духовими дітьми Інститута. На лісті бачимо 718 імен. Ця ліста показує нам, що за цілий час свого існування Інститут зеднав під свій моральний і культурно-національний вплив 718 молодих людей в найбільш вразливім періоді їхнього життя. Словами Івана Франка, всі вони „йшли в мандрівку життя з печаткою його духа“ і високих ідеалів Інститута. Кожний признає, що це поважне й імпозатне число молоді. Але це число не каже всеї правди. На основі загального спостереження можна відважно твердити, що від 80 до 90 з кожних 100 родин наших фермерів і робітників в Алберті до нині дали або дають що найменше одній своїй дитині спромогі скінчити середню школу („гай скул“) або університет. Дуже трудно бу-

до б числами доказувати, що Інститут безпосередно досягнув і вплинув в тому напрямку на кожну таку родину. Та фактом є, що в перших кількох роках існування Інститута майже кожний фермер і робітник, (крім людей, що мешкали в Едмонтоні), що посилав свою дитину до середньої школи в Едмонтоні, приміщував її в Інституті. Інститут був

Питомці Інститута М. Грушевського, шкільного 1936-1937 року.

першим, що запалив смолоскип вищої освіти серед нашого громадянства в Алберті. І вже 25 років цей смолоскип ясно горить, далеко видніє і своїм світлом вказує нашій молоді шлях до вищої освіти, до кращого життя. Заслуга Інститута в тому, що, спонукавши одну родину в даній місцевості послати свою дитину до середньої школи, він лишив примір, за яким скорше чи пізніше пішли десятки родин. З різних

причин не всі вони давали своїх дітей під моральний догляд Інститута. Проте Інститут посередно був тим впливом, тою рукою, що збудила їх зо сну й показала їм велику вартість вищої освіти в життю. В цьому саме є непомірна заслуга Інститута. Пізніше заложено й інші подібні Інститути, чи то наслідком конкуренції, чи доброго приміру. Все ж таки Інститут ім. М. Грушевського був піонером на цьому полі.

А тепер зупинімося коротенько над питанням: наскільки сповнилося бажання основателів Інститута дати нашому загалові в Алберті свій власний провід, своїх фахових людей (професіоналістів), своїх торговців, те, що ми звичайно називаємо, не дуже влучною назвою, інтелігенцією.

Оскільки авторові вдалося прослідити, на які саме професії чи заняття поділилися в своїм життю всі бувші питомці Інститута й члени студентського Кружка ім. А. Коцка, то виходить така картина:

Абсолютентів різних університетів (лікарів, адвокатів, дентистів, агрономів, ітп.)	76
Учителів (бувших і теперішніх)	120
Курси стенографії	79
Торговців (бізнесменів) в різних галузях торгівлі	64
Фармерів в різних галузях	85
Інші заняття	200
Невідомо	94
Разом	718

З того числа в загально канадійському життю відомі такі:

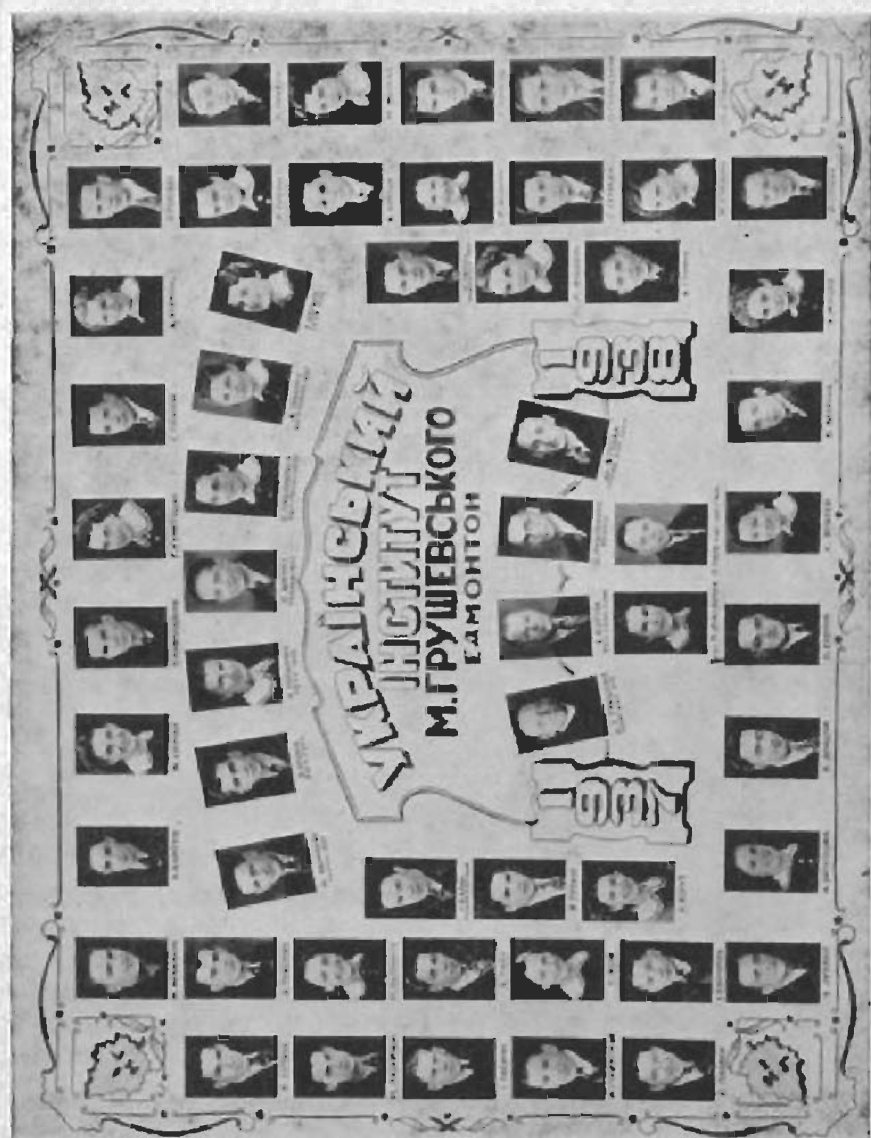
- Михайло Лучкович, В.А., перший посол-українець до федерального парламенту в Оттаві.
 Петро Міськів, М.А., бувший посол до албертійського союму.
 Дмитро Попіль, посол до албертійського союму.
 Василь Томин, посол до албертійського союму.
 Григорій А. Косташ, В.А., інспектор державних шкіл в Алберті.
 Олекса Чарнецький, В.С.А., провінціональний агроном в Алберті.
 Іван В. Гуцуляк, В.А.В.Е., директор вищої школи.
 Іван П. Зварич, Б.С.Е., інженер-будівничий.
 Іван Дікур, В.А., Л.Л.Б., адвокат.
 Дмитро Кобильник, Б.С.Е., електро-технік.
 М. Д. Шемелюк, Б.С.А., провінціональний агроном в Алберті.
 Павло Закус, Д.Д.С., дентист в Вінніпегу, Ман.
 Павло Гуцуляк, Д.Д.С., дентист в Торонто, Онт.
 Іван Вацик, М.Д., лікар в Форт Віліям, Онт.
 Іван Пилипюк, М.Д., лікар в Гемилтон, Онт.
 Михайло Бойкович, Д.Д.С., дентист, в Саскатуні, Саск.
 Никола Д. Голубіцький, М.Д., лікар, Редвей, Алта.
 Юрій Е. Драган, М.Д., лікар, в Саскатуні, Саск., перший посол-українець до саскачеванського союму.
 Іван Верхомир, М.Д., лікар, в Едмонтоні, Алта.
 Михайло Сиротюк, М.С. (Саенс), домініяльний агроном.
 Микола Стринатка, В.С.А., провінціональний інспектор з обсягу молочарства в Алберті.

Василь Мойсей, В.С.А., провінційальний інспектор публичної санітарності в Алберті.

Мик. Николайчук, В.С.А. (Алта.), М. А., професор-помічник при МекДоналд університеті в Монтреалі.

Федор Магера, Б.С.А., провінційальний агроном в Алберті.

Йоанна Магера, В.С. (Ек.), інструкторка в Албертійському університеті домашнього господарства.

Питомці Інститута М. Грушевського, шкільного 1937-1938 року.

З повищій статистики видно ясно, що нема ні одної важнішої життєвої ділянки в нашій канадійській життє, в якій питомці Інститута не занимали б значного й гідного місця. Який поважний здобуток за короткий час 25-ох років! На щастя, переважна більшість з осно-

вателів Інститута ще нині живе й може радіти світлими наслідками свого великого народнього діла.

2. Розбудження в нашій молоді національної свідомості й самопошани було одним з головних завдань організаторів Інститута. Коли заглянемо знову до згаданої відозви, то побачимо, що там про це написано так:

„Та не штука післати дитину до міста до школи. Треба подумати . . . щоби та дитина не забула за свого батька, за свою матір, за свій нарід і за свою віру”. І люди, що кермували долею Інститута на протязі 25-ох років, держали цю ціль ясно перед своїми очима.

Перші питомці Інститута це були без винятку діти або наших фермерів, або робітників. І справедливість вимагає сказати, що велика більшість з них не були настільки національно свідомими, щоби могли своїм дітям зацелити хоч початкові засади національного світогляду. Тому Інститут, діставши таких дітей під свою опіку, мусів починати систематичну працю над їх національним освідомленням від самих основ. І якими саме методами провадилася така праця?

Декому може дивно стане, коли скажемо, що першою розбудителькою національної свідомості серед нашій молоді так у нашому едмонтонському Інституті, як і по всіх подібних інституціях була наша українська народня пісня. Любов до пісні й до музики взагалі глибоко вкорінена в душі нашого народу і є його відзначаючою характеристикою. І тому майже всі студенти й студентки, що приходили до Інститута, вмели співати хоч по кілька народних пісень. І так милозвучна народня пісня, чи то про козака, „що любив три дівчиноньки” в один час, чи то про Сагайдачного, що „проміняв жінку на тютюн та люльку”, яку заспівав ректор з новими, несмілими бурсаками по першій вечері, ставала першою лекцією українознавства. І так вчилися бурсаки пісню за пісню. А з тим западала їм в серця і краса мови пісень і туга за славною минувиною нашого народу. В тих піснях, як писав поет Олесь, „стогнали його муки, тремтіли роси його сліз”.

Від народньої пісні переходили звичайно до формального хорового співу і до науки гри на різних інструментах. За цим слідували перші, скромненькі, концерти-вечерки, на яких „бурсаки” співали хором під проводом ректора чи якого старшого „бурсака”-диригента. На цих вечерках старші питомці, що вмели читати по українськи, деклямували деякі українські вірші. Звичайно в програму такого концерту входив короткий відчит на тему взяту з нашій історії. І такі вечерки-концерти будили національну свідомість і серед студентів і серед ширшого громадянства, що приходило слухати їх. Ось такі були скромні початки праці серед питомців Інститута.

Дальшим і важнішим кроком були формальні курси українознавства, що їх організовано в Інституті кожного року. В такі курси входила історія України, література, граматикика й правопис, географія

Хор Інститута ім. М. Грушевського в Едмонтоні, під управою п. Петра А. Пауша, 1937—1938 р.

Цей хор передавав майже два роки два рази в місяць програми через Радіо-станцію Сі-Джей-Сі-Ей в Едмонтоні, кожний раз з короткими промовами з обсягу національно-освітнього виховання в Інституті.

України, тощо. Такі курси вчив звичайно ректор при допомозі старших студентів, і часто й при допомозі старших громадян зноза Інститута. Студенти ділилися на класи не відповідно до їх віку, а скорше відповідно до їх знання української мови та тих предметів, що входили в даний курс.

У зв'язку з цією працею треба пам'ятати, що Інститут мав дуже мало часу для виконання своїх завдань. Всі питомці вчачали до різних державних шкіл, в яких наука тривала від години 9-ої рано до 4-ої по обіді. Отже для своєї праці Інститут мусів використовувати тільки той час, в якому студенти були вільні від шкільної праці. На ділі це значило, що Інститут мав для своєї праці час від 5-ої години до 6.15 і від 7-ої до 8-ої вечером через 5 днів в тиждень та цілу суботу й неділю. Очевидно, часу було дуже мало, тож треба було його систематично використовувати.

При кінці цієї розвідки читач знайде цікавий матеріал (додатки), з якого побачить, яку систематичну, основну та всеобіймаючу працю виконував Інститут, щоб познайомити своїх питомців з різними культурними цінностями свого народу, — з його історією, літературою, мовою, церквою, музикою, природними багатствами, визвольними змаганнями, тощо. Звертаємо особливу увагу на такі додатки:

Додаток ч. 1 є зразок програми навчання на рік 1930-31. З нього читач побачить, яких саме предметів з обсягу українознавства вчилися питомці в даних класах, який матеріал входив в даний курс, і на які класи ділилися студенти. Додаток ч. 2 показує тижневий поділ годин навчання. З нього читач побачить, скільки часу присвячувалося різним предметам і нащо саме зверталася найбільшу увагу студентів. Він показує також, які вчительські сили були даного року. Додатки від 3 до ч. 13 є точні копії питань, на які питомці відповідали на (писаних) іспитах з предметів в різних роках. Ми обмежилися лише на кілька зразків на те, щоб дати читачеві поняття, якого широкого, основного й точного знання вимагалася від питомців з кожного предмету.

Для більшої заохоти до праці на полі українознавства так Інститут, як і деякі приватні громадяни кожного року призначували грошові премії за найкращий поліс в таких іспитах. І, загально сказавши, ця праця давала прекрасні результати. Велике число з тих питомців, що були взірцевими учениками в предметах українознавства, є нині гарними промовцями в українській мові та залюбки читають українську літературу. Один з них, Ілля Киріак, вже навіть здобув собі поважне ім'я як письменник-новеліст повістю „Сини Землі”.

Як вже було згадано, хоральний спів і гра на інструментах завжди становили важку ділянку праці Інститута. Найкращі хори, що були в місті Едмонтоні, через довгі роки склалися головню з питомців Інститута й членів студентського кружка при ньому.

В додатку до формальних лекцій з обсягу українознавства упра-

вители Інститута заохочували студентів брати видну участь в різних національних святах, маніфестаціях, вічах, зборах, з'їздах та інших публичних сходах, на яких обговорювалися загальні українські справи європейські та канадійські. І все це будувало розумний та повний світогляд у студентів. І в такому світогляді не було місця на вузьку, вперту і пристрасну партійність.

У всій цій праці великі заслуги має згадуваний вже студентський Кругок ім. Адама Кочка. Як відомо, він дав почин до заснування Інститута та постійно існував при ньому як складова й необхідна ділянка його праці. В цьому кружку гуртувалися не тільки всі питомці Інститута, але щорічно належало до нього й поважне число ідейних студентів і студенток, що, хоч з різних причин не мешкали в Інституті, то

Питомці Інститута М. Грушевського, шкільного 1938-1939 року.

Перший ряд, сидять зліва: Мир Попіль, Марія Комгир, Никола Баран, Анна Рудик, Писиф Павловський, Анна Іванчук, Василь Лобай, Каця Страшок, Данило Снявський.
Другий ряд зліва: Олекса Тхір, Олена Гуцуляк, Ольга Пугач, Анна Овчар, Дмитро Сорохан, Анна Леськів, Леон Романчук, Марія Паличук, Анна Слівінська, Ірина Мицак, Марія Савка, Леся Гаврилюк, Леся Винничук.
Третій ряд зліва: П. Лесняк, Мих. Максимець, Петро Пухалік, В. Стецько, Василь Юрків, Никола Бартман, Іван Чернівчан, В. Кирстюк, Анна Мойсей, Писиф Співак.
(8-ро студентів не присутні).

годилися з його цілями, інтересувалися його працею та самі в ній брали діяльну участь. І їх треба уважати продуктом національно-культурної праці Інститута та зачислити в ряди його культурних робітників.

Остаточню треба підкреслити, що Інститут не забував і про морально-релігійні потреби своїх питомців. Коли повстала в Канаді Українська Православна Церква, то більшість питомців стали прихильниками її — як церкви чисто української. І гурток старших студентів Інститута

зорганізував перше українське православне богослуження в місті Едмонтоні. Ця відправа відбулася в салі при Інституті й дала почин до заснування Української Православної Громади св. Івана в Едмонтоні, що є нині одною з найбільших українських церковних громад в Канаді. Провідниками в цьому руху були: Михайло Бойкович, Микола Д. Голубицький, Павло Закус, Іван Верхомир та інші. Всі вони тепер широко відомі серед нашого громадянства не лише в Алберті, але й в Канаді взагалі. Та управа Інститута все держалася засади, що всі питомці повинні вчашати до тої церкви, до якої належать їх родичі, або до якої вони самі бажать належати. І тому кожного року були в Інституті студенти різних релігійних переконань і на тому таї не було ніяких клопотів. Лише релігійної байдужности та атеїзму Інститут ніколи не толерував.

3. Якими шляхами і в якій формі провадилася національно-освідомляюча й освітна праця Інститута серед старшого громадянства в Алберті.

Хто хоч побіжно познайомлений з історією нашого культурно-національного руху в Канаді, знає, що шляхи до тої мети були закидані великими й грізними перешкодами. Хто тільки починав працю на цьому полі, відразу знаходив себе „перед височезною, гранітною скалою” національної несвідомости й байдужности. Коли візьмемо під увагу жалюгідний стан в цій ділянці в рр. 1917-18; коли пригадаємо, що ще навіть в 1921 р. урядова статистика записала лише около 60,000 українців в Канаді, хоч їх було три або чотири рази більше; що свідомі українці були ще тільки острівцями серед моря русинів, австрійків, галиціянців, буковинців, малоросів, тощо, то аж тоді зрозуміємо, яка велика праця чекала того маленького гуртка людей, що організували Інститут. Ці люди були великі лише відвагою, духом, любовю до свого меншого брата і горіли бажанням помогти йому віднайти тут, на вільній землі, свою особисту й народню гідність та самопошану. Таке було поле праці. Та якими шляхами йшла праця на ньому?

В початках праця мусіла починатися й спиратися на особистих стрічах. Основателі й директори Інститута часом одинцем, а часом по кілька разом виїздили час до часу в гості до надійного фермера або робітника і переконливою розмовою старалися зробити з него прихильника Інститута та жертводавця на потреби освітньої праці. Ця метода показалася дуже успішною. За рік-два Інститут зеднав собі поважний гурток людей з різних закутин Алберти, які глибоко зрозуміли й цінили його завдання і час до часу складали поважні жертви на його потреби. Були це в першу чергу люди, що читали „Український Голос” і були перейняті його ідеями. Одним з таких осіб був вже згаданий і тепер покійний Іван Мельник, бувший фермер, що перший зложив \$200 на ціль Інститута. Число таких меценатів постійно зростало. В цей спосіб віднайдено велике число людей серед нашого фермерства й робітництва, що до того часу нічим не визначалися в

громадським життю, але які, перенявшись ідеями Інститута, викликали подив і глибоку пошану до себе великою ідейністю та жертвенністю. Ліста членів і жертводавців, що додана до цієї розвідки, показує цих людей. Їм наша молодь в Алберті винна великий довг вдячності.

Питомці Інститута М. Грушевського, шкільного 1939-1940 року.

До поширення ідей і праці Інститута не мало причинилася й наша українська преса. Найбільше в тому напрямі зробив „Український Голос“, що виходить у Вінніпегу. Але велику й корисну працю зробили також і ті часописи, що колись видавалися в Едмонтоні, головню ті, якими кермував наш піонер-редактор і журналіст, Тома Томашевський.

Важним чинником для поширення національної свідомости й жертвенности були й окремі організатори, що їх Інститут час до часу ангажував для своєї праці. Вони в першу чергу скликали більші гуртки людей чи то до більшої хати, чи до школи в даній місцевости на відчити-промови. Такі відчити звичайно починалися деякими згадками з української історії та переходили до справи Інститута, його цілей, а кінчилися закликком за грошовими жертвами на його працю. Дальше, організатори використовували всякі забави, весілля, хрестини, храми, тощо, на те, щоби при таких нагодах пригадувати загалом про завдання й потреби Інститута та про konieczність вищої освіти для молодого покоління. І всі ці методи збільшували число прихильників і жертводавців Інститута. З головніших організаторів були такі: Ілля Шклянка, С. Б. Микитюк, Іван Гринчишин, Петро Зварич, Юрко Сиротюк, Іван Паснак, Іван Верхомин, Ілля Мазуркевич і Йосиф Ясінчук.

Великим кроком вперед і сильним чинником в розбуджуванні та поширюванні національної свідомости, жертвенности і самопошани серед нашого загалу в Алберті були народні зїзди, що їх почав скликати Інститут невдовзі по своїм заснованню. Про деякі з цих зїздів ми вже згадували. Тому можна б хїба те додати, що вже від 1919 р. такі зїзди членів Інститута та його прихильників стають щорічним явищем. Та роля й значіння їх ще й досі якслід не висвітлена і не встановлена. На це потрібно окремої й широкої розвідки. Можна, однак, без вагання сказати, що значіння таких зїздів не можливо перебільшити.

В кількох перших роках зїзди Інститута тривали всього один день і були лише діловими й формальними зборами членів-шеровців Інститута. Та скоро показалася потреба розширити їх зміст і характер і продовжити на два, а згодом і на три дні. З кожним роком такі зїзди ставали більш популярними й стягали все більше людей з фармів та містечок цілої Алберти. Промовцями на таких зїздах були звичайно найкращі наші бесідники не лише з Алберти, але й з інших західних провінцій. Що більше, коли було можливо, то дирекція Інститута запрошувала визначних бесідників навіть із Зєдинених Держав. В програму зїзду входили не лише ділові справи Інститута, але й всякі справи та питання, які дотикали учасників як канадійських горожан і як українців. Отже обговорювалися на зїзді справи національно-політичні (український визвольний рух в Європі), політичні (канадійські), просвітно-виховавчі, економічні, соціальні й релігійні. Взагалі програма зїзду обіймала повноту нашого життя в Канаді, як канадійців і як українців.

Зїзди часто порівнювано до засідань парламенту державного народу. Це порівняння влучне, але не повне, не достаточне. Такі зїзди були заразом освітньо-виховавчими курсами для самих учасників. Через три дні добірні бесідники-лектори читали наперед приготовані

лекцій-промови з вищезгаданих ділянок нашого життя. Такі зібрання були більше подібні до популярно-народних університетів, як до парламентів. Зїзди не лише вчили, тобто подавали інформації, але й формували та виховували характери, впливали на зміну поглядів, пробуджували в людей дремаючі пориви до взнеслих, гідних діл. Сотки, а може й тисячі наших земляків ніколи були б не віднайшли своєї особистої й національної гідності без помочі зїздів. Зїзди давали так багато умової поживи і душевного підйому розумним учасникам, що хто приїхав раз, той ставав їхнім щорічним учасником. Знаємо людей, що за 25 літ не оминули ані одного зїзду.

Онфат Лукіячук,

управитель Інститута М. Грушевського
в роках 1936—1940.

Василь Костащ, В.А.,

управитель Інститута М. Грушевського
в році 1940.

Додатки ч. 14 і 15, що додані до цієї розвідки, показують повну програму лише двох зїздів Інститута. З них кожний читач може виробити собі погляд на важність і розмір даних програм. Кожний зїзд мав перед собою подібну програму лише з такими змінами, яких вимагав час й обставини.

В інших додатках читач знайде спис жертв, що були зложені нашим громадянством в Алберті на працю Інститута від часу його заснування до 1942 р. А коли візьмемо на увагу, що наше громадянство не належить до багатших громадян цього краю, то загальна сума таких жертв збуджує в нас дошану до себе самих. Вона є мірилом нашої культурності й національної гідності. Це є показником того, як ми цінимо освіту й культурні цінності нашого народу. Ці жертви це є найкращий пам'ятник старому поколінню в Алберті. Міг він бути й

більшим та величавішим, але міг бути і багато меншим. Що більше, його взагалі не було б, якби не той гурток людей, що 25 років тому постановив такий пам'ятник здвигнути.

Ось так коротко представляється роля й заслуги Інститута в напрямку розбудження національної свідомості та жертвенності серед старшого українського громадянства в Алберті.

4. Праця Інститута в напрямку поширення серед не-українського громадянства в Алберті відомостей про нас самих, про наші культурні цінності та про український визвольний рух в Європі провадилася головню такими способами:

а) Статтями в англійській пресі компетентними одиницями, що керували працею Інститута.

б) Звідомленнями до англійської преси про річні зїзди Інститута, їхню програму, важніші постанови, тощо.

в) Запрошенням визначних англійських діячів Алберти до участі в таких зїздах у формі промов на важні питання даного часу.

г) Особистими дискусіями про українців й українську справу в Європі старшими питомцями Інститута із англійськими студентами, учителями і професорами.

г) Відзначаючим академічним успіхом поважного числа питомців Інститута в різних державних школах.

д) Зорганізуванням окремого студентського кружка під назвою „Прометей” в Албертійськїм університеті.

Є факти, які вказують, що Інститут ім. Мих. Грушевського був першим джерелом інформацій про Україну й українців серед наших албертійських спів-громадян англо-саксонців, французів й інших.

Коли взяти на увагу, що в часах заснування Інститута, в році 1918, около три чверти нашого громадянства не знало свого національного походження, ніколи про Україну не чуло й нічого про неї не знало, то можна легко уявити собі, що знали про Україну й українців наші албертійські співгромадяни англійці й інші. Буквально не знали про нас нічого. Що більше, не лише пересічний громадянин не знав нічого про нас, але навіть в академічних (університетських) колах і державних кабінетах слова „Україна” і „українці” були зовсім невідомі. Знаємо, що в канадійській урядовій статистиці українці, як окрема національна група, появилися аж в 1921 р. В попередньому переписі людності, в 1911 р., українська народність взагалі не була занотована. Тому слушно каже п. Мирослав Стечишин в своїй брошури „Союз Українців Самостійників і обєднання українського народу” (Винніпег, 1933), що „як тоді (1911) були в Канаді які люди, що признавали себе до української народности, то їх було так мало, що їх не відчислено в окрему групу, а враз з іншими народностями пораховано до „інших європейців”. (ст. 1). Такий був загальний

стан в Канаді. Очевидно, не краще малася справа і в провінції Алберті.

Дотеперішні досліді над історією нашої еміграції до Канади виявляють, що перші українські емігранти (Іван Пилипівський і Василь Ілиняк) осілися в Алберті. А досліді автора оцеї розвідки дають причини вірити, що Алберта була остання з трьох західних про-

Читомці Інститута М. Грушевського, шкільного 1940-1941 року.

вінцій, де англійська щоденна преса подала перший раз деякі відомості про Україну й про українців. І з якого джерела вийшли ці перші відомості?

Переглядаючи два едмонтонські щоденники з 20-их років, знаходимо першу коротеньку статтю в „Едмонтон Джорнал” з 12 ве-

ресня, 1919 р., під заголовком "Ukraine and the Ukrainians". Вони виповняє майже дві шпальти одної сторінки дрібненьким друком. На жаль, автор статті не підписаний. Однак тому, що стаття говорить найбільше про Інститут ім. Мих. Грушевського, а саме про його заснування, число студентів за два роки і подає список директорів в 1919-20 рік і тому, що секретарем дирекції був тоді п. А. Т. Кібзей, все те дає підставу вірити, що саме п. Кібзей був автором згаданої статті.

Стаття подає початкові відомості про українську історію, еміграцію українців до Канади, їхнє розміщення, про освітній рух і поступ, про заснування перших „бурсів" в Канаді, а зокрема подає докладні відомості про заснування Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. Стаття кінчиться згадкою загальних цілей українців в Канаді, що її автор висловлює так:

"The aim of the Ukrainians of Canadian descent is to get the best education they can, to serve the country, and to fulfil the duty of citizenship."

В 1920 р. в тому самому щоденнику з 25-го листопада поміщено звіт про з'їзд Інституту, що відбувся в дні 23 і 24 того місяця. З того звіту бачимо, що двома найголовнішими промовцями на тому з'їзді були др. Торі, президент Албертійського університету, і проф. Іван Боберський, що був тоді в Канаді як спеціальний відпоручник уряду Західньої Української Республіки. Промова д-ра Торі обширно переказана і ми наводимо деякі уступи з неї, щоби читачі побачили, яку велику вагу мали з'їзди в напрямі поширення відомостей про нас провідниками англійського громадянства:

"Dr. Tory of the University spoke next. He said he wished he was gifted with the talent for speaking many languages so that he could make himself very clear to the audience. Dr. Tory marvelled at the readiness of Ukrainians to speak English, and also at their wonderful facilities for grappling with abstract questions. Through his acquaintance with Ukrainian students Dr. Tory found them earnest, thoughtful and diligent. He then went on to discuss the two greatest institutions in the world, i. e. the Church in its manifold mission, and also the great institution, the school. Dr. Tory congratulated the convention on their stand to better themselves educationally. Owing to the already comparatively large number of Ukrainian boys attending the University, he felt that very soon in proportion to population there would be many doctors, lawyers, and men and women in all the professions among the Ukrainians. However, Dr. Tory strongly urged on all present that the Ukrainians in this country would not attain to the greatest degree of culture unless they learned thoroughly the language, customs, and constitution of Canada. There will one day be a great race in Canada, which will be an amalgamation of all the races here. It is up to the Ukrainian people to help make Canada a great country. He concluded his speech by stating that he was always ready to extend a helping hand to Ukrainians in their educational needs."

Від того року (1920) англійські бесідники стали важною й неза-

минувшиною, культурними здобутками й політичними змаганнями українців в Європі, поки відважиться говорити на українським Зіздах і в більшості випадків так воно й було. Таким шляхом українці Алберті здобували собі приятелів і симпатиків серед кращої верстви англійського громадянства. З другої сторони англійці, так мовити „відкривали” перед тим невідомим для них українців, групу людей, яких вони до того часу називали, звичайно назвою „форенерз” або „гадшенз”, а часто й багато гірше... Таким шляхом увійшов в близький контакт з українцями д-р Р. С. Волес, бувший президент Албертійського університету, а тепер президент Квіна університету в Кінгстоні Онт. Д-р Волес є нині одним з найбільших людей науки в Канаді. Завдяки нашим зіздам він став і щирим приятелем українців та є знаменито познайомлений з нашою минувшиною, з нашими добрими і недобрими прикметами, і не раз вже виступав в обороні українців перед англійськими фанатиками. Таких людей, як д-р Волес, є вже значне число в Канаді, і то завдяки праці наших зіздів і наших Інститутів взагалі.

Велику роботу в тому самому напрямку робили звідомлення про наші річні зізди, що їх містили англійські щоденні часописи. Не було одного зізду Інститута, про який не було б такого звідомлення чи то в одному, чи другому едмонтонському щоденнику. В них подавалася інформації не лише про програму зізду, але й про українську справу в Європі в загальному виді. Такі звідомлення через довгі роки були єдиним джерелом відомостей про нас для ширшого англійського громадянства — для пересічного читача.

Важним чинником був також особистий, соціальний контакт питомців Інститута зо своїми товаришами не-українцями в різних школах. Інститут дбав сумлінно про те, щоби його питомці були якнайширше й найдокладніше познайомлені з українською минувшиною і культурними цінностями, та щоби вони були гордими зо свого національного походження, а не соромилися його. Та Інститут старався показати своїм питомцям не лише добрі, але й недобрі прикмети нашого народу. Сліпого, безоглядного національного фанатизму він не толерував. Даючи такий здоровий, всебічний, але одночасно й критичний національний світогляд своїм питомцям, Інститут робив їх сильними і розумними оборонцями та точними інформаторами про свій нарід серед їхніх товаришів англійського студенства. Таким шляхом велике число нині вже старшого англійського громадянства позбулося ще в молодечім віці упередження до українців. Нині вони є вже важним та корисним чинником в процесі творення різнобарвної мозаїки канадійської нації на засадах толеранції, рівности та взаємної пошани різних національних груп між собою. І саме здібніші питомці Інститута були тими першими місіонерами, що голосили, часто невідомо, такі засади в Канаді взагалі.

Дуже важним чинником у витворюванню зацікавлення й пошани

до українців в Алберті зо сторони не-українського населення був і високий академічний рівень, що питомці Інститута рік-річно досягали в своїх студіях по різних школах. Велике число питомців було відзначаючими учениками в своїх класах. Інститут постійно ставив своїм питомцям за ціль бути не пересічними, але першими учениками в своїх класах. Вказувалося на те, що кожний питомець, що відзначиться серед своїх товаришів в науці, приносить честь не лише собі і своїм родичам, але й цілому українському загалові в Канаді. І тому то велике число питомців здобувало нагороди, стипендії та візначення в середніх і високих школах. Інтелектуальні здібности нашої молоді розбили в пух і прах той впертий погляд деяких громадян Канади, що власти-

Ілля Киріак,

управитель Інститута 1940-1942 року.

Михайло Магус,

управитель Інститута 1942-1943 року.

вою прикметою кожного „форенера“, між тим й українця, є його інтелектуальна біднота. Попис нашої молоді під тим зглядом дає кожному українцеві велике й належне задоволення.

На завершення, і немов наслідком всіх вищезгаданих чинників, в році 1933-ім питомці Інститута ім. Мих. Грушевського дали почин до організування при Албертійському університеті студентського кружка під назвою „Prometheus“. Членами того кружка стали студенти українського походження згаданого університету. Через кілька літ цей кружок проявляв енергічну й інтересну діяльність. Одною з його цілей було інформувати своїх членів і їх товаришів не-українців, що приходили на засідання як запрошені гості, про українську визвольну справу в Європі та про культурно-освітній рух українців в Канаді. Також було на цілі витворювати почуття всеканадійської спільности й

дружності серед студентів англійського й українського походження. На жаль, війна, що вибухла в 1939 р., значно обмежила цю важку працю згаданого товариства.

13. Що і як даліше?

Закінчуючи оцей перегляд початків, розвою й праці Інституту мимоволі стає перед очима цілий ряд питань, що відносяться до його майбутности, його дальшої праці.

Чи Інститут, як особлива форма нашого культурно-національного руху в Алберті з перед 25-ох років, повинен продовжувати свою діяльність, чи треба його звинути й замінити іншими інституціями, іншою формою праці? Як іншими, то якими саме?

Якщо він має продовжувати свою працю, то який повинен бути майбутній круг, обсяг його праці?

Чи його дотеперішні методи й способи праці відповідають вимогам теперішности й майбутности? Чи зміна часу й обставин та зміна в нашій світогляді, як канадійців і як українців, вимагають нових засобів і нових методів?

Взявши це все на увагу, яку будучність можна передбачити для Інституту?

І багато інших подібних питань можна б поставити.

Безперечно, що на кожне поставлене питання різні думаючі люди можуть мати й різні відповіді. Та який же наш погляд на порушені питання?

Кожна розумна й безстороння людина, що прочитає оцей начерк праці Інституту, погодиться з поглядом, що Інститут має за собою великі й далекосяглі заслуги на полі нашого культурно-національного відродження в Алберті. Думаємо, що така людина погодиться з поглядом, що праця, для якої Інститут був покликаний до життя, ще недокінчена та що цілі, які він намітив для себе в 1918 році, ще й нині є гідні того, щоби до них стреміти. І тому без вагання твердимо, що своєї дотеперішньої праці Інститут не повинен ані переривати, ані припиняти. Навпаки, її треба поширяти, збільшувати, хоч в дечому змінювати й удосконалювати. Бож помімо всяких недостач і недомагань, на як можна б легко вказати, все ж таки за 25 років свого існування Інститут був символом й осередком культурно-національного життя та праці для великої частини українського громадянства в Алберті. Без нього трудно уявити собі яку будь успішну працю на полі нашого національного освідомлення й культурного розвою за чверть століття.

Так, Інститут зробив велику роботу в Алберті. Але скільки нескінченної праці осталося ще й до нині на цьому полі! Скільки в нас є не лише одиниць, але й цілих громад, що ще не віднайшли свого національного імені і не знають вартости високої освіти в життю! Саме те, що ще й до нині є поважне число українських церковних громад, що

Питомці Інститута М. Грушевського, шкільного 1942 на 1943 рік.

1-й ряд в дівч на право: Леся Грищук, Анна Лайбіда, І. Кирік, пані С. Магус, М. Магус, управитель, Л. Фарина, Ціна Душинська і Ольга Войчипини. 2-й ряд—стоять: Мих. Сторшик, Ровалія Кашач, Славка Цькуй, Стефанія Кобильник, Мир. Хміляр, Гр. Заліцький, Анна Крокош, Марія Галінка, Ольга Гавричук, Н. Охота. 3-й ряд: Марія Сивківська, Параня Сподарик, Геля Пахолько, Єлисавета Жуківська, Р. Фарина, Параня Іванюго, Анна Ковальська, Ірина Немець, Адела Місаків. 4-й ряд П. Ілейко, Веронія Хришко, Д. Павлюк, Маріинна Гудуляк, Іван Чана, Анна Підборіння, Н. Панає, Мир. Бушка, (Сидять на підлозі Роман і Зенон Магус)

не належать ні до української православної, ні до греко-католицької дієцезії, а вперто держаться чужої, російської місії, є сумною пригадкою й доказом, що праця Інститута ще не скінчена. А комунізм серед нашого громадянства в Алберті — це також проти-український рух. Його також треба викорінювати як бурян з нашого поля. Є ризик підстави вірити, що коли б не праця Інститута за минулих 25 років, то нині більша частина нашого громадянства в Алберті була б опинилася в большевицькій організації та в російській православній церкві. А те, що обидва ці табори не мають перед собою жадної будучности, то у головній мірі заслуга тих людей, що кермували Інститутом, і тим, що виховалися в ньому.

Тому ще раз кажемо: Інститут не може своєї праці припинити. Правда, його працю будуть доповняти інші наші громадські установи, наприклад, наша рідна Церква, Союз Української Молоді (СУМК), Жіноча Організація (СУК) та інші громадські чинники, але замінити його якоюсь іншою інституцією було б кроком дуже шкідливим. Інститут саме тепер треба скріплювати так матеріально, як і морально. Для нього треба придбати кращий і більший будинок і заставляти до праці в ньому наші найкращі культурні сили, а головню тих, що тут, в Канаді, родилися і в Інституті виховалися. Бо ж піоніри й основателі Інститута вже або зійшли, або помалу сходять зо сцени праці. Їхні ролі мусять перебрати молоді культурні сили — сини й доньки піонірів. Оце є завданням будучности.

Щодо питання, який повинен бути круг й обсяг праці Інститута на будуче, то на це також можуть бути різні погляди. На нашу думку, праця Інститута не повинна звужуватися до якоїсь ділянки чи ділянок, але повинна ширшити й охоплювати що раз ширший терен. Коли досі Інститут дбав головню про те, щоби якнайбільше число нашої фермерської й робітничої молоді вступало кожного року до вищих шкіл, і сконцентрував свою працю головню серед своїх питомців, членів студентського кружка, то відтепер Інститут повинен йти, зо своєю працею, на зустріч такій молоді, що в ньому ніколи питомцями не була і не буде. Іншими словами, коли до нині наша молодь приходила до Інститута, то на будуче Інститут повинен йти до молоді, до їхніх домівок, до їхніх родин поза Едмонтоном, до їхніх місцевих гуртків, клубів й організацій, — повинен входити в їхнє соціальне, просвітне й економічне життя і там заціплювати свої ідеї. В такий спосіб Інститут засівав би зерно своїх ідей в найдальших закутинах Алберти.

Провідниками й посередниками в такій праці повинні стати бувші питомці Інститута, яких вже є сотки. Таким шляхом Інститут міг би розкривати перед нашою молоддю по кольоніях і містечках красу української культури, — наприклад, ручного мистецтва (вишивки, писанки, тканиня, страви, тощо), української мови, народних пісень, наших танців, звичаїв, релігійних обрядів, тощо. Можна, наприклад, започаткувати маленькі місцеві колекції чи музеї такого народного ми-

стества й закладати маленькі бібліотеки з книжками про наш нарід, в українській й англійській мові. На нашу думку така праця викликала б любов і пошану до всього того, що в нас цінне й здорове, чого не мають інші національні групи в Канаді, що і ми повинні обов'язково зберігати для нашої загально-канадійської культурної скарбниці. До такої праці треба заохотити не лише молодь, але й старших наших громадян. В такий спосіб Інститут може сповнити велику всеканадійську культурну місію. Наш нарід талановитий, в нас є великі культурні й мистецькі цінності, тільки, на жаль, ми їх або не доцінюємо, або не хочемо зберігати. В цьому напрямі чекає Інститут велика культурна роль.

Не можна не звернути уваги на те, що таку працю повинен Інститут почати, якщо вже не почав, таки в себе в дома. Першим домашнім його завданням є започаткувати велику колекцію, галерію, чи музей нашого народнього мистецтва й набути велику українську бібліотеку. Наше фермерство в Алберті дуже багате, головню щодо народнього мистецтва. Тому навіть з малими грошовими засобами можна зробити гарний початок. В цьому напрямі Союз Українок Канади зробив примірний крок, започаткувавши в Інституті ім. Петра Могили в Саскатуні музей нашого мистецтва. Їх приклад гідний наслідування. Тепер Інститут має дати почин до цієї праці. Маючи такий музей і бібліотеку, Інститут мав би сильний і помічний чинник в своїй праці серед своїх питомців та серед ширшого громадянства.

Щодо метод своєї праці на будуче — то в цій ділянці повинні зйти основні й глибокі зміни. Методи праці, що були відповідні й доцільні тому 25 років, і яких Інститут в головній мірі придержувався і досі, не можна уважати доцільними на будуче. Відмінні економічні обставини та змінені громадські погляди великої більшості нашого загалу; змінена шкільна система навчання в державних школах, що дає молоді змогу кінчити 11-ту, а то й 12-ту класу середньої школи (гай скул) не тільки в містечках, але й по околицях; нові погляди великої частини нашого молодшого громадянства на свої права й обов'язки як громадян цього краю; зміни в поглядах щодо українських національних завдань та обов'язків, — всі ці глибокі зміни змушують нас завести нові методи в культурно-національній праці Інститута на будуче. Як нині було б смішним і нерозумним воювати методами першої Світової Війни, так нерозумним і недоцільним було б провадити працю Інститута на будуче методами з перед 25 років.

От один приклад. До недавна пересічний вік питомця Інститута був між 14 і 15 років. Нині він є між 18 і 20 років. На будуче такий пересічний вік буде або такий самий, як тепер, або вищий. Значить, що на будуче будуть приходити до Інститута не діти, але майже дорозрілі особи, як умово, так і тілесно. Тому нині до Інститута приходять і будуть приходити студенти аж тоді, коли мають вступати або

до університету, або до учительської (Нормал) школи. Значить, до Інститута будуть приходити молоді люди, вже з виробленим світоглядом і переконаннями, які не легко вже змінити. Більшість навіть з теперішніх студентів приходять до Інститута без національної свідомості без знання рідної мови й пісні, а що найважливіше—без бажання й наміру набутися всього того, навчитися. Що більше, колись молоденький „бульварчик“ був в Інституті від 3 до 8, а то й 10 літ. І за той час Інститут мав нагоду витиснути на його світогляді „печать свого духа“. За той час мав він нагоду вивчитися української мови, історії, літератури і всього того, що свідомому українцеві треба знати. Та нині студент не остається під впливом Інститута довше, як рік-два. Щож можна зробити за такий короткий час? А все ж таки треба цей час використати вповні. А як його використати — це велике завдання Інститута. Це є його особлива проблема в майбутньому. Такі і подібні проблеми ставить перед Інститутом теперішність і буде постійно ставити будучність. Старими методами, що не беруть в рахунок всіх вищезгаданих змін, Інститут таких проблем успішно не розв'яже.

14. Закінчення.

У виду всього того, яка будучність чекає Інститут? У пошукуванні за відповідею на це питання легко можна заблукати в небезпечні стелі фантазії. Та дещо можна з певністю сказати. Перше, що будучність Інститута, його дальший успіх та невдачі будуть безпосередньо залежати від внутрішньої моральної сили, яку він зможе для своєї праці зорганізувати й запрягти. Іншими словами, його будучність залежить від того, скільки розуму, завзяття, енергії, пляновості, ідеальності й самопосвяти вложуть в працю Інститута ті люди, що будуть кермувати його долею в будучности. Від капітана та його залоги залежить доля корабля. Зовнішніх перешкод в праці Інститута ми не додаємо. Накінець можна також відважно запроорокувати: коли майбутні керманічі долі Інститута покажуться не гіршими, як були його основателі, то Інститут напевно виконає ще велику та історичну працю в будучности, і то не тільки для українського громадянства Алберті, але й для загально-канадійської культури.

ДОДАТКИ ДО ІСТОРІЇ.

ДОДАТОК ч. 1.

Запропонований куррикулум на рік 1930-31.

Курс українознавства при Інституті ім. М. Грушевського в Едмонтоні, Алта.

1. Кляса початкуючих:
  - 1) Читанки Матвійчука, 1-ша, 2-га і 3-та.
„За Сестрою” (Чайківський).
„Деять братів” (Вовчок).
  - 2) Історія (Виклади про важніші події).
2. Друга Кляса:
  1. Література:
    - а) „На уходах” (А. Чайківський), том I.
    - б) „Побратими” (Чайківський).
    - в) „Козацька пімста”
    - г) „Лід Корсунем” (Кашенко).
    - г) Ілюстроване письменство (Пачовський).
    - д) Кобзарик (вибір поезій) — вид. „Світ Дитини”.
  2. Історія (Барвінський). Від початків до року 1783 (загальний перебіг).
  3. Граматика (Левницький).
3. Третя Кляса:
  1. Література:
    - а) „Тарас Бульба” (Гоголь).
    - б) „До слави” (Чайківський).
    - г) „Борці за правду” (Кашенко).
    - г) „Історичні поеми Шевченка” (Николишин).
    - д) „Історія укр. письменства” (Радзикевич), Нова доба.
  2. Історія. а) (Дорошенко). Від початків козаччини до р. 1657.
б) „Наші Гетьмани” (Будзиновський).
  3. Географія — (друга і третя кляса разом — Рудницький).
Мапа України — (окреме видання).
  4. Граматика (Возняк).
4. Четверта Кляса:
  1. Література:
    - а) „Політичні поеми Шевченка” (Цісик).
    - б) „Корнієнко” (Чайківський).
    - в) „Батурин” (Лепкий).
    - г) „Історія Укр. Письменства” (Радзикевич). (Ілюстраційні твори).
    - г) „Струни” (антологія).
  2. Історія.
    - а) „Боротьба укр. народу за волю...” (Долинський).
    - б) „Історія України” (Грушевський) від 1905 до нині.
  3. Граматика (Возняк).
  4. Географія (Рудницький).
5. Пята кляса (критичні студії).
Намічені лектури:
  - а) „Культурно-освітний рух” (Грушевський).
  - б) „Українська культура” (Огієнко).
  - в) „До віри батьків” (Будзиновський).
  - г) „Йшли діди на муки” (Будзиновський).
  - г) „Єзуїтська преподобниця” (Левницький).
  - д) „Трилогія Мазепи” (Лепкий).

ДОДАТОК ч. 2

Курс Українознавства і Музики при Інституті ім. М. Грушевського на 1934—35 р. — Поділ годин:

Понеділок — від 5 до 6 год.: Граматика 3; початкова кляса; Література 4. 7.00—8.00 Скрип. 2.

Вівторок — 5.00—6.00: Географія 3; Граматика 4. 7.00—8.00 Література 5. 8.00—9.00 Церковний спів.

Середа — 5.00—6.00 Література 3; Початкова кляса. 7.00—8.00 Скрипка 1.

Четвер — Історія 3; Історія 4. 7.00—8.00 Мандоліни 1 і 2.

П'ятниця — 5.00—6.00 Наука релігії. 7.00—8.00 Історія Літератури 4. 8.00—9.00 Світський спів.

Інструктори: — п. П. І. Лазарович — Літ. 5, Церк. спів; п. І. Завадюк — Скрипка, Мандоліна, Світський спів; о. Грицина — Граматика 4, Література 3, Наука релігії; п. П. Василюшин — Літ. 4, Історія літератури 4; І. П. Зварич — Граматика 3, Географія 3, Історія 3; п. І. Дікур — Історія 4; п-на М. Пелех — Початкова кляса.

(Цифри коло предметів показують клясу).

ДОДАТОК ч. 3

Іспит української літератури 4-ої кляси, дня 14-го травня, 1930.

Інститут ім. М. Грушевського, Едмонтон, Алта.

1. Яку науку життя знаходите ви в творі „Фата Моргана“?

2. Яку ціль міг мати Коцюбинський пишучи такий твір?

3. Один літературний критик говорить, що „Фата Моргана“ це оздоба укр. літератури. Які прикмети цього твору оправдують такий погляд?

4. Чому „Фата Моргана“ має підзаголовок „з сільських настроїв“?

5. Які спільні прикмети і які різниці знаходимо в писаннях В. Стефаніка, Л. Мартовича і М. Черешини?

6. Хто є автором слідуєчих ривків? Подайте точні причини вашу відповідь.

а) „Тато припав на коліна в носі
Николая та молився. Цілу
ноги сина. Бив головою в па-
ту. „Ой дитинко, ми тобі з
мов весіле лагодили та му-
ки наймали, а ти собі гет
нас пішов“. Потім підніс т
па, обіймив за шию тай
тався...“

б) „Ще листечко з дерев не
падало, ще богацька бара-
ля в купинах не дійшла, з
коноплі в мочулах не вимоч-
лись, як Петрикова баба за-
гла умирати“.

в) Над заходом червона хмара
каменила. „Тої ночі сиділа
подвірю стара мати та захр-
лим голосом заводила“.

г) „Проць драпнувся ніхтями
немитій потилиці тай лишив
ні за кожним ніхтем ріве-
наче розплуги на рілі“.

г) „Сонце що лише поплуд-
вало і взялося йти в даль-
дорогу, тай так гріє мир
жий, що поти збивають“.

д) „Билисте Іваниху? — запи-
судія Грицька що стояв бо-
з одною нагавицею підко-
ною, в сардаці на онашка
розкуйовданим чупром. З ч
ру стрімילו кілька стебел
ломи. Як спав в stodолі,
рано пішов до міста на
мін“.

ДОДАТОК ч. 4

**Інститут ім. М. Грушевського
Едмонтон, Алта.**

**Іспит з повісти „Коріненко“ д
20-го травня, 1930.**

Четверта кляса історії.

1. а) Із яких мотивів почав Хме-
ницький боротьбу з поля-
ми?

б) Означіть точно, які події
няли і розширяли ті моти

- а) Коли Х. остаточно став на широкому національним ґрунті як борець за самостійну українську державу?
2. а) Які, по вашій думці, були сильні прикмети Х., а які були слабші сторони його характеру?
- б) Яку помилку робив Х., котрої ми стараємося не повторити в нашій теперішній боротьбі за державну незалежність?
3. Які суспільні класи на Україні зарепрезентовані такими особами: Чорнота, Онацький, Виговський, Вишневецький, Митрополит Косів, о. Ісаїв і А. Кисіль.
4. Яка подія зробила на вас найсильніше враження при читанню твору? Опишіть її коротко. Або:
5. Котрий характер (дієва особа) заапетлював до вас найсильніше? Опишіть його коротко.
6. Яка, по вашій думці, вартість такого твору, як „Корнієнко“?

ДОДАТОК ч. 5

Іспит з історії українських визвольних змагань 1917—19 рр., 21-го січня 1930.

1. До котрих державних мужів в нашій історії можна порівняти Симона Петлюру? В чім він перевищав їх, а в чім не дорівнював їм?
2. Які чинники склалися на так званий „чотирикутник смерті“? В якому стані знаходилася тоді боева сила України і який вихід був можливий з того?
3. Які причини унеможлилювали співпрацю обох урядів в Камінці Подільським? Які наслідки були із цього?

4. Подайте коротко і ясно всі причини, які, по вашій думці, довели українську революцію до такого сумного кінця?

ДОДАТОК ч. 6

Іспит з Української Літератури. Кляса 5-та. — Січня 27-го, 1931.

1. „17-ий вік — це золотий вік нашого письменства, нашої культури“. (Огієнко). Подайте ряд фактів, які оправдали б такий погляд.
2. Коротко порівняйте культуру українську з культурою московською в 16-ім і 17-ім віці.
3. а) Які історичні події спричинили так звану еміграцію української культури в Московщину?
- б) Як відбився вплив української культури на культуру московську? Подайте коротко.
4. Яку роль відіграли Петро І і Катерина II в життю українського народу?

ДОДАТОК ч. 7.

Іспит з Історії української культури. Кляса 5-та. 18-го травня 1932.

1. Спробуйте подати достаточну дефініцію слова „культура“ і напишіть коротку розвідку про головні культурні цінності українського народу.
2. Які були головні причини розвитку і упадку українського державницького руху в сімнадцятім віці?
3. „17-ий вік, це золотий вік нашого письменства, нашої культури“ (Огієнко). Подайте ряд фактів, які оправдали б такий погляд.
4. а) Які історичні події спричинили так звану еміграцію української культури в Московщину?

6) Як відбився цей рух на московській культурі?

5. Подайте головніші факти з боротьби української мови за свою незалежність від мови московської та польської, особливо згадуючи про московські державні укази і вислови визначніших московських політиків проти неї (укр. мови).

ДОДАТОК ч. 8

Іспит з історії культурно-національного руху українського народу в 16-ім і 17-ім віці — Дня 6-го лютого, 1932.

1. Які наслідки для української православної церкви і для української культури принесло прилучення українських земель до польської держави в 1569 році? Опишіть коротко.

2. Яке культурно-національне значіння має Острозька Академія в історії нашого народу? Згадайте важніші її здобутки і головних діячів.

3. Що спричинило повстання брацтва? Які були їх головні завдання і які головні здобутки досягнули вони в історії нашого культурно-національного руху?

4. Хто і чому почав рух за церковною унією? Хто і якими способами довершив її? Які оwoчі принесла вона для українського народу? В яким творі змальовано це?

5. Чому козацтво взяло провідну участь в боротьбі проти унії? Оцініть його політичну програму у відношенні до всіх суспільних класів українського народу і вкажіть на головні хиби такої програми.

ДОДАТОК ч. 9

Іспит 5-ої класи укр. літератури
Інститут ім. М. Грушевського
18-го травня, 1932.

Кандидати зводять відповіді на питання 6-те і чотири других.

1. Які є головніші прикметні твори Марка Вовчка? Чим особливо славиться вона в нашій літературі?

2. Напишіть коротеньку оцінку поеми „Мойсей”.

3. а) Яку літературну і моральну вартість ви бачите в творі „Фата Моргана”?

б) Яке вражіння викликав у вас твір у вас?

4. Напишіть коротеньку розвідку (оцінку) на ті поезії О. Олеся, які ви читали?

5. а) Чому українська література зачисляє Стефаника, Мартовича, Черемшину до великих літературних творців?

б) Хто є автором слідуєчих епіграматів? Подайте причини на Ваші відповіді.

а) „Ще листечко з дерев не падало, ще богацька бараболя купинах не дійшла, ще конопль мочулах не вимочились, як Пилип трикова баба забагла умирати”.

б) „Над заходом червона хмаза каменіла... Тої ночі стара мід сиділа на подвірю та захрипала голосом заводила... „Відки тебе візирати, де тебе шукати”.

в) „Проць драпнувся ніхтє по не митій потилици тай лиш на ній за кожним ніхтем рівчє наче розплуги по рілі”.

г) „А сонечко заходить. Річє тече, як щире золотє між зелєни ми берегами. Кучеряві верби їх пають у воді віги; цвітуть-процїтають маки городні і високочє конопль зеленіють... І зеленє”.

червоно, і голубо і біло, і синьо і рожево коло тієї хатки".

г) „Ти глибоко у глиб твердий
корінь пусти,
Гілля в гору розкинь, ти
рости та рости.

д) Тоді з світом ти порівнаєшся,
в добрі-розумі закупаєшся".

е) „Ой ненечка старенькая ми
пише в одно,
Що там зима тяженькая,
а їй студено.
Нема, нема її кому врубати
дрівець,
Бо їй синок оден в дому —
царський стрілець".

є) „Яж весь вік свій, весь труд
тобі віддав
У незломнім завзяттю.
Підеш ти в мандрівку
століть,
З мого духа печаттю".

ж) „І стали рожевого ранку
чекать,
І в райдугу барвів життя
убірають".

з) „В моїх піснях стогнали
ваші муки,
Тремтіли роси ваших сліз".

ДОДАТОК ч. 10

Іспит з Історії Української Революції. — 23-5-34.

Напишіть коротку критику Української Центральної Ради під слідуючими заголовками:

а) З кого складалася Ц. Рада?

б) Які були її перші завдання і плани?

в) Як віднеслася українська суспільність до Ц. Ради?

г) Яка була головна технічна хиба Ц. Ради? Чи практична праця була можлива?

д) Яка була ідеологічна хиба?

Звідки вона черпала свої ідеї про державу, політику, адміністрацію і подібне?

д) Чи мудрим є думати про подібне державне тіло на будуче?

2. Напишіть коротку критику всіх універсалів, виданих Центральною Радою, зазначаючи подібності і різниці між ними. Яке значіння мають вони для української історії?

3. Подайте головніші причини упадку Української Держави.

4. На підставі історії Української Революції, чому ідея большевизму є руйнуюча для ідеї самостійної Української Держави?

ДОДАТОК ч. 11

Іспит з Історії України, дня 22-го травня, 1934, в Інституті ім. М. Грушевського, Едмонтон, Алта.

1. Назви п'ять періодів історії українського народу від часу, коли його історія запам'ятала до нинішнього часу.

2. Виясни коротко слідуючі питання:

а) Чому Київ підупав як осередок культури за княжих часів?

б) Яким способом польські пани осіли на землях України?

в) Подай дві причини, що дали почин до повстання Хмельницького.

г) Коротко поясни: 1) що спонукало Хмельницького до „Переяславського Договору" з Москвою?

2) Які були і є причини до того, що ані Москва, ані Польща не додержували угоди з українцями?

3) Якими способами пробував Мазеда визволити Україну з під московської окупації?

г) З твого читання української

історії і літератури з козацьких часів, який осуд виробив ти собі про характер українського народу під зглядом а) родинним, б) релігійним, в) громадським, г) політичним?

3. Дай дві головні причини, що дали початок до засновання і зросту козащини.

4. Які наслідки мали на українську справу: а) Російсько-Японська війна, б) Велика Світова Війна 1914—1918 років?

5. а) Назви держави, між котрих розділені українські землі в теперішнім часі.

б) Чому ти вчишся української історії?

в) Чому Галичина відіграла й до нині відіграє важну роль щодо визволення і засновання Соборної Української Держави?

г) Назви десять письменників, що найбільше причинилися до поширення української ідеї.

ДОДАТОК ч. 12

Іспит з української літератури, 2-го червня, 1934.

1. а) Яку мету (ціль) ставив собі Шевченко в своїх політичних поемах?

б) Яку відповідь поступово давав він в своїх поемах? Назвіть поеми для піддержання вашої гадки.

2. а) Який вплив на світогляд Шевченка мала його подорож на Україну в роках 1943-5?

б) Чим основно різняться Шевченкові історичні поеми від політичних під зглядом його відношення до минулого України?

3. а) Проти кого звернувся Шевченко в поемі „Посланіє“?

б) До чого головню закликав він в цій поемі?

4. Коротко, але ясно передай головні гадки в поемі „Сон“.

5. Що символізують три душі три ворони в поемі „Велика Льох“?

6. Коротко, але точно поясни значіння слідуєчих цитатів і зв'яжіть поему, з котрої кожний них взятий:

а) „Якби то знайти те, що т
поховали,

Не плакали б діти, мати
не ридала.”

б) „Се той Первий, що розвив
нашу Україну,
А Вторая доконала
Вдову-сиротину.”

в) Я ридаю, як згадаю діла
незабутні

Дідів наших. Тяжкі діла!
Як би їх забути, я віддав
веселого віку половину”.

г) „Плач, Україно, бездітна
вдовице”.

ДОДАТОК ч. 13

Іспит з географії 3. — 23 трав. 1934

1. Опишіть Україну щодо її величини, границь, її положення до кулі земської.

2. Вичисли 6 важніших рік, міст, 6 важних продуктів й 6 природних земних скарбів на Україні.

3. До якої раси належать українці? Якої віри? Якого обряду?

4. Які частини й під якими географічними назвами Україна тепер називається?

5. Опиши клімат України.

6. Опиши промисел на Україні.

7. Які і де є височини на Україні?

8. Назви 5 провінцій на захід Дніпра, 5 на сході.

9. Ви хочете їхати з Алберта на Україну до Києва. Опишіть дорогу, себто — назвіть залізницю, річки, моря, ріки і т. д.

ДОДАТОК ч. 14

ЗАГАЛЬНИЙ НАРОДНИЙ ЗІЗД

скликає Союз Українців Самостійників з нагоди загальних річних зборів членів Інститута ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні, Алберта, в днях 29, 30 і 31-го грудня, 1933 року.

ПРОГРАМА.

Перший день Народ.

1. а) Реєстрація відпоручників, гостей і повновласностей.
  - б) Вибір президії і відкриття зїзду
  - в) Привіти делегатів.
  2. Збори Союзу Українців Самостійників.
- Реферати:
- а) Українці в політичній і громадській життю Канади — п. Мир, Стечишин, голова СВС і редактор Укр. Голосу.
  - б) Підстави національно-визвольного руху — п. Ю. Стечишин, Б.А., Л.Л.Б.
  - в) Діяльність СВС — Дмитро Янда, Л.Л.Б.
  - г) Національний світогляд — Прот. С. В. Савчук, гол. Консисторії Укр. Прав. Церкви.
  - г) Звіти, вибір зарядів ітп.

Вечером величавий концерт під управою Іл. Завалюка.

Другий день народ:

Справи Загальні.

Реферати:

- а) Грабіжницька господарка большевиків на укр. землях — проф. В. П. Тимошенко, професор економії на мішіганському університеті.

На зїзді не повинно бракувати ні одного свідомого українця, ко-
 гому обставини лише дозволяють посвятити пару днів для громад-
 ських справ.

Зїзди еднають українців в Канаді, звертають увагу на похибки і
 укладають плани для дальшої громадської праці.

- б) Українська справа в Європі. — П. І. Лазарович, Б.А., Л.Л.Б.
- в) Роль народного учителя на кольо-
 нії — В. А. Овсянук, В.А.
- г) Пляни большевиків. — В. Буряник.
- г) Координація Народних Домів. — П. Ясендук.
- е) Реалізія як підстава нації — о. Є. Д. Грцина.

Вечером представлення „Ніч під Івана
 Купала“, режисерує Маруся Угринюк.

Третій день народ.

1. Збори членів Інститута ім. Мих.
 Грушевського.
- а) звіти, дискусії і внески.
- б) вибір дирекції.

Реферати:

1. Виховання молоді. — П. Василішин,
 управитель Інститута.
2. Роль Інститутів до тепер і на бу-
 дуче. — Вас. Підручний, Б.С.А.

Секції Зїзду:

- а) Секція Союзу Українок Канади.
  - б) Секція учителів.
  - в) Секція Союзу Укр. Молоді (СУМК).
  - г) Секція фермерів та робітників.
- Звіти представників окремих секцій
 перед загальним зїздом.

Вечером Концерт і Контест студентських
 кружків.

ДОДАТОК ч. 15

12-ий НАРОДНИЙ ЗІЗД

скликаний українськими Інститутами ім. П. Могили і ім. М. Грушевського і Союзом Українців Самостійників.

Відбудеться в такому порядку:

Едмонтон: 22, 23 і 24 Грудня, 1928 Саскатун: 26, 27 і 28 Грудня, 1928
Вінніпег: 30 і 31 грудня, 1928, та 1-го Січня, 1929.

ПРОГРАМА ЗІЗДІВ:

1. Поглиблення організації СУС:	7. Справи економічні.
(1) Членство Союзу Українців Самостійників.	8. Справи фермерські.
(2) Обов'язки союзних організацій;	9. Справи робітничі.
(3) Орган Союзу Українців Самостійників;	10. Справи централі українських студентів Канади.
(4) Адміністрація і організатор;	11. Українське питання перед другими народами.
(5) Становище до противних і нейтральних груп;	12. Справа української іміграції.
(6) Становище до Старого Краю;	13. Злука Інститутів.
(7) Наш бюджет;	14. Ділові справи Інститутів.
(8) Справа фундацій.	15. Справи Союзу Українок Канади П. (Тут входять дискусії про: діяльність жіночих товариств в Канаді і Старого Краю; поширення праці в жіночих товариствах; сучасну українську економіку; працю учительську в громадській школі; українську жіночу історію).
2. Злука Народних Домів.	
3. Видавничий фонд.	
4. Організація молодіжи.	
5. Рідна Школа в Канаді.	
6. Справи учительські.	

ЧАСТЬ МИСТЕЦЬКА:

В ЕДМОНТОНІ: Першого вечера (22 грудня) відіграють незвичайно гарну драму Бориса Грінченка в 5 актах п. н. „Ясної Зорі“. Другого вечера буде Величавий Концерт.

ПРИЗДЖАРИТЕ ЯК НАЙЧИСЛЕННІШЕ!

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. МИХ. ГРУШЕВСЬКОГО В ЕДМОНТОНІ.

(„Каменярі”, 1919 р.).

„Наша сила в народі; надія
наша в нас самих.”

Мих. Грушевський.

В життю народа так, як в життю одиниці, приходить час, або зміна, коли він не вдоволяється самими матеріялістичними здобутками, але прагне за чимось висшим, за чимось більше внеслим, а то за здобутками інтелектуальними, за просвітою.

Такий час настав і для нашого народу в Канаді. Наші поселенці, доробившись гаразд, почали серйозно думати над своїм невідрадним становищем зглядом

просвіти, і рішили, що самотнім виходом з цього невідрадного становища є народні інституції. Про це говорилось і писалось багато вже від довшого часу, однак всякі пляни ні на що не здавалися. До всякої роботи треба завжди здібних проводирів, доброї хвилі, а що найбільше, здорової і добре витиченої цілі. Та надійшов час, коли наші мрії та стремління здійснилися бодай почасти у роботі наших саскачеванських патріотів, котрі своєю ініціативою і невсипущою працею доказали нам, що на світі нема майже нічого неможливого. За їх поміччю повстало те, про котре не один з нас мріяв, не один з нас уявляв собі, та на жаль не було в нас настільки оригінальності і творчої сили, щоби перевести ті мрії в дійсність.

Завдяки світлій праці маленької горстки студентів, з п. Свистуном на чолі, повстала в Саскатуні довго ожидана і найбільша просвітна українська інституція на американськiм континенті, Інститут імени Петра Могили. Ці „Каменярі” показали нам дорогу. Слідом за ними пішли і українці, що живуть в провінції Алберті, і в році 1917 заснували Український Інститут імени Михайла Грушевського.

Помимо всяких неприємностей та ворожих елементів — Інститут Грушевського пережив перший шкільний рік і перейшов всі проби. Докучив йому досить липневий мороз минушого року, настрашила спанська інфлюенза, а вже найбільше допiк йому невідрадний фінансовий стан. Але Інститут, як правдивий козак, пережив всі проби і вині з правдивою геройською міною дивиться далеко в будучність. Він не боїться ніяких страхопудів, ані ворогів. З чистою совістю, з незамазаними руками і з отвертим серцем він іде межі люди і говорить всім: „В просвіті наша будучність”.

Цього шкільного року Інститут дає приют около 40 студентів. Всі студенти здобувають своєю пильністю і добрими успіхами добрий ім'я нашому народові в Канаді. Студентів університету є 11, а учнів матрикуляції 5, висших шкіл 9, решта студентів або в осьмім грейді або на курсі технічній.

Курси в Інституті.

Дбаючи про розвій ширшої освіти, про плекання рідної мови, і збереження народних святощів, Інститут дає цього року слідуючі курси:

1) Курси висшої освіти — з викладанням української літератури, історії, граматики та письменства.

2) Курс хорального співу і музики. — Наука відбувається три рази в тиждень. Курс цей увінчався мабуть найбільшим успіхом, бо студенти досі вже дали три концерти та три представлення, а тепер приготуються до дальших виступів.

3) Курс „Рідної Школи” — отворений для дітей з Едмонтоу. В науку учащає поверх 30 школярів і школярок. Діти роблять великий поступ, як також дали вже один виступ (концерт).

4) Курс вечірньої школи — отворений для старших хлопців і дівчат, що бажають навчитися англійської мови.

А тепер ще кілька слів про самих питомців Інституту.

Треба звернути увагу на те, що в Канаді, так як колись і в Україні, почин до народної і просвітньої роботи дали і дальше дають студенти. Помимо того, що самі учаться, вони беруть живу участь в народній роботі; і не раз посвячують свої особисті справи, вигоди, інтереси, тощо, для справ загальних, народних. За доказ може послужити й це, що обидві інституції, як саскатунська так і едмонтонська повстали за ініціативою і невтомною працею молодих студентів. Крім того, більше, вони й тепер віддають весь свій можливий час, всю свою енергію на те, щоби ці інституції утримались. Хоч не можуть допомогти матеріально, фінансово, вони помагають морально, як також своїми послугами. В Інституті Грушевського всі повищі науки, з виймком крім музичного, навчають самі студенти, за що вони не беруть ні найменшого винагородження.

Питомці Інституту теж заснували „Драматичний Кружок”. Час від часу відбуваються зібрання, де провадяться живі дискусії, дебати, читання. На такі збори приходять багато студентів зпоза Інституту, котрих мабуть найбільше цікавить „Студентське Зеркало”, орган цього кружка. Роботою кружка інтересується цілий Едмонтон. Своїми виступами та корисною роботою кружок здобув собі багато прихильників зпоза студентів, популярність та похвалу від людей. Студенти зпоза це беруть живу участь в народній роботі в Едмонтоні та в його околиці. Де тільки треба, вони виїзджають і помагають всяким народним товариствам і організаціям в їх просвітній роботі.

Не диво ж, отже, що албертійські українці помагають Інституту широ. Студенти, що порозїздились на посади, тепер роблять роботу, на яку нарід від довшого часу чекає. Тільки треба, щоб ми всі зрозуміли той золотий клич: „В просвіті наша будучність”, і прямували до одної ціли. Памятаймо, що нарід, що не має своїх інституцій, своїх заступників, не є народом, але погноєм для других народів.

Нехай в нас лунає клич: „В просвіті наша будучність”. Нехай цей клич іде від хати до хати, з кольонії на кольонію і нікого не мине. Наука, це маєток, котрого вода не забере, вогонь не спалить. Нехай живуть бурси, де здобувається цей маєток! — А. Т. К., і М. Л.

ВПЛИВ ІНСТИТУТІВ НА ЕКОНОМІЧНО-ТОРГОВЕЛЬНИЙ ПОСТУП В КАНАДІ.

Написав Адвокат Д. ЯНДА.

Українці були першими торгівцями в Східній Європі.

Для кращого розуміння, чому діяльність Інститутів ім. Петра Могили в Саскатуні і ім. Михайла Грушевського в Едмонтоні причинилася до торговельного, промислового та взагалі економічного поступу між українцями в Канаді, потрібним є кинути оком в минулі віки. Корисним буде мати перед собою образець того, що колись було, що тепер діється, і чому люди, які були і є зв'язані з тими Інститутами, піклувалися не лише справою ширшої й вищої освіти, але й справою матеріального добробуту українців Канади.

Економісти всіх народів признають, що найбагатші землі-території Європи заселявав і заселяє український 50-мільйоновий народ. Між іншим, пише проф. Степан Рудницький в книжці „Україна — Наш Рідний Край” про українські землі ось так:

„Всюди по Україні земля добре родить... Споконвіку ця чорна земля родить багаті жнива й не вичерпується. Споконвіку звісно Україна як земля молоком і медом пливуча, українська чорноземна почва може й у цілім світі найбільше родюча...”

„Глибоко під землею в кам'яних шарах українських гір, горбів і височин лежать теж великі багатства. Є сіль, нафта, залізо вугіль...”, а ріки і річки „немов густа, блискуча сітка вкрили... українську землю, збирають її води джерельні, дощові, снігові й несуть їх до чотирьох морей: Чорного, Озівського, Каспійського й Балтійського...” І ці „ріки визначаються тим, що вони великі й багаті водою, тому можуть бути добрими шляхами для плавби.”

Українці хоч заселяють такий багатий край і хоч спершу до 14 віку були його господарями, вже від довгих століть не були і не є дійсними господарями того краю. Аджеж з тої багатої країни ми приїхали до Канади матеріально бідні, з порожніми руками, щоби тут шукати кращої долі, щоби стати корисними громадянами Канади й на рівні з іншими народами жити тою свободою, яка тут панувала й панує. Приїхали ми тут і настало поселились як будівничі нового краю, а не як які там спекулянти, щоби лише доробитися й опісля з дорібком вертати до Старого Краю. Значить, Канада дала нам місце як добрим людям, і ми весь час сповнювали й сповнюємо свої обов'язки як добрі люди, як солідні й витревалі будівничі нашої кращої долі в Канаді.

Вертаючися до того, що сказав проф. Рудницький, треба ще про Старий Край навести його дальші слова:

„Сусідні народи, що сиділи безпечно за українськими плечима, зросли в силу, загарбали всю Україну та й запанували над нею. А споконвічний господар України — український народ — опинився у них слугою і наймитом.”

Ось дійсна причина, чому ми опинилися в Канаді. Там, за морем, ми не хотіли бути „слугами і наймитами” і тому приїхали й настало поселитися тут. І тут, в Канаді, від часу нашого приїзду взялися ми до перерібки самих себе, щоби під кожним зглядом ми були на рівні і з іншими поступовими народами, — тим більше, що наш нарід колись стояв вище й краще, як народи англійський, французький та німецький. Стояв він вище і свободою і промислом в ті часи, коли в Західній Європі люди доперва тільки ще визволялись з стану рабства.

Колись на Україні за княжих часів було інакше, як тепер. Давно українці були не тільки рільниками, чорноробами, — вони були також торговцями, „бизнесменами” в повнім значінню того слова. Давно українці не були слугами чужих, але представляли собою найпоступівший і наймудріший нарід у Східній Європі. І коли нині говорить ся, що українець добрий тільки до ручної праці, то це неправда. В кожного українця був і є дух працювати умово, тільки що той дух прибила у нього довговічна чужа неволя, і якраз розбудженням того духа між українським загалом в Канаді було ділом й обовязком Інститутів Могили і Грушевського.

Як сказано, історичним фактом є, що українці були колись не тільки рільничим, але й торговельним народом, і то ще перед тим, як теперішні торговельні народи стали такими. В Східній Європі українці були одні з перших, що занималися торгівлею-промислом. Про це пише наш історик Микола Аркас так:

„Торгівлю вели словяни з іншими народами з непамятних часів. Такі речі, як залізо, бронза, шкляні вироби (намиста усякі) — все це мусіли словяни добувати у чужих людей. Добували вони з трьох боків: на полудні, од греків, на заході і на сході... Їздили човнами цілі ватаги словян аж у столицю грецьку Константинополь... На захід був торговельний шлях до Балтицького... моря (водою) та сухо-долом через теперішню Галичину в Чехію і в полудневу Німеччину. В цій торгівлі Русь була тільки посередником для товарів візантійських та арабських... Через чималу заграничну торгівлю розвивалася й торгівля в самій Русі. Купці їздили по всіх закутках, скуповували те, що їм треба на продаж, а за те продавали товари заграничні...”

„Найбільшим осередком і для своєї і для заграничної торгівлі був Київ. Тут сходилося безліч шляхів: водяний шлях з півночі на полудень і сухі дороги — шлях з Волині й з „Ляхів”, шлях з Чехів і Угор через Галичину, шлях північний — на полудневий схід — на Переяслав й інші. Київ був осередком, де обмінювались товарами усі ці шляхи, де вічно кипіла торговельна робота.” А дальше Аркас на

стороні 48 каже: „Тому то київські люди, особливо значніші, більше що прозивалися боярами, здавна позаводили при собі ватаги людей сильних, одважних, військових. Згодом у Києві зібралось чимало військо і воно обороняло місто од сусідів та ходило з купцями, а вони везли свої товари в чужий край... Маючи велику дружину, київські князі помаленьку розширили Київську державу на північ, на захід, на схід, і на полудень.”

Випустили торгівлю і промисл з рук і стали слугами.

З бігом довгих віків стан українців змінився. Напади на українські землі турками, татарами та взагалі азіятами зруйнували Україну. Сколилися з того наші сусіди, головню москалі й поляки, що згодом підбили український нарід і забрали його землю та його в свою неволю. Щоби було їм легше панувати над українцями, московські й польські володарі понасаджували в містах і містечках москалів, поляків, жидів та німців, яким давали спеціальні привілеї чи права займатися промислом та торгівлею. Українське населення відсунулося від тої надзвичайно важної ділянки життя й обмежилося рільництвом. Значить, українці зробили велику помилку, бо замало показали своєї завзятости й дали себе виперти з торговельно-промислового поля, яке попало в руки чужинців. Д-р Йозеф Майзель, визначний жидівський патріот і секретар Жидівської Громади в Берліні, Німеччина, написав обемисту розвідку про жидів на Україні, яка є основана на історичних документах. Описуючи відносини на правобережній Україні, яка була в той час під панованням Польщі, написав там таке (цитую із розвідки М. Тимофіїва):

„В кінці XVI віку вже зростає конкуренція християнських цехів, політика шляхти (за винятком магнатів) іде в тому ж напрямку, що і інших станів, сейми видають онові постанови, обмежуючі жидів, а руська шляхта навіть постановила, що всякий шляхтич, що користується у себе послугою жида, мусить бути покараний.

„І всі ці заборони оставались теорією. Бо ні жида не могли відмовитись од цих жерел доходу, ні король не хотів залишитись без жидівських орендарів, що вміли так добре заступати його інтереси” і „ніде так ясно не проявлялась внутрішня звязаність жидів з господарськими відносинами краю, як на Україні. Величезні обшари земель були тут власністю польських магнатів — ... і в міста та містечка, які тут швидко виростили, один за одним, ввозили магнати жидів, щоб оживити торг та індустрію. Поруч з торгом та орендою займалися жида різного роду промисловістю, такою, як виріб салітри, смоли та поташу; організовували риболовство та лови, а також взяли майже виключно в свої руки все шинкарство”, —

і все це за допомогою не українців, але польських панів. В книжці М. Камянецького п. з. „Німці й Україна” пишеться знову про німецьких кольтоністів на Україні, яких спровадила царська Росія. На сторони 24 автор каже:

„Кольтоністам вільно було будувати фабрики, заводи, тощо, і в

таких випадках їм дозволялося купувати і мати навіть „власних кріпаків та т. зв. заводських селян”. Всі ці пільги поширювалися і на нащадків кольтоністів та не сміли мінятися на протязі 30 років...”

А на сторони 26 автор пише про тих кольтоністів так:

„Більшість цього люду була не що інше, як „ріжношерстна ожебрачена і морально розпуцнена наволоч” по типічному вислову самих кольтоністів... Там були „промотавшиєся офіцери”, малярі, студенти, купці, ремісники, і навіть втікачі від правосудія...” А на ст. 55 методи тих кольтоністів описується так: „Кольтоністи мали звязки з впливовими силами, звязки скріплені не раз хабарями й підкугами. Тому німецькі зайди настринчували навіть громадську опінію проти тих, хто наважувався боронити природніх прав українського народу... Всі кола Москви йшли опліч з німцями проти українського народу.”

Наслідки ворожого панування над українським народом в Європі всім нам звісні. Майже 90 процент всеї торгівлі й промислу на українських землях опинилося й знаходиться ще й тепер не в руках українців, але в руках німців, жидів, москалів і поляків. Українці, колишні промисловці й торговці, стали робітниками й рільниками, і через довгі століття були і тепер є залежні від торговельно-промислової кляси, яка не є українською. Подавляюча більшість населення по всіх містах і містечках на всіх українських територіях — це не українці, але чужі люди, яких спровадила туди московська й польська влада.

Мусимо признати, що одною з найгірших трагедій українського народу було те, що торгівля й промисл висунувся з рук українців, і це народне нещастя дуже трагічно відбилось на цілім життю українців в Старому Краю. Кожна думаюча людина знає, що головною підставою і фундаментом добробуту кожного поступового народу була, є і буде його сильна промислово-торговельна верства населення, як це, зрештою, бачимо по народах англійським, німецьким і французьким.

Українські Інститути в Канаді і економічне відродження.

До часу вибуху світової війни в 1914 р. українці в Канаді дуже мало інтересувалися питанням промислу й торгівлі. Іміграція в той час була ще „нова”; десь тут і там появлялися малі крамниці, які клигали, бо загал привик був (після старокраєвого звичаю) торгувати в англійських, жидівських чи французьких крамницях. До торгівлі бралось розмірно мало людей тому, що не було відваги пускатися на торговельне поле в новому краю.

Але час робив своє. Українські часописи, головно „Український Голос”, поміщуючи час від часу статті й дописи про торгівлю й промисл, які поволи розбуджували заінтересування у молодих людей, що бачили, як такі самі імігранти (жиди, німці, англійці та інші), як і вони, закладали крамниці в околицях заселених українцями і доробля-

лися торгуючи із нашими людьми. Це спонукувало декотрих відважніших пускатися на нове поле, та загалом таких відважних було мало.

Коли відбувся перший зїзд в Саскатуні, на яким формально основано Інститут ім. П. Могили, п. Т. Д. Ферлей з Винніпегу був одним з тих, які порушили питання торгівлі й промислу між українцями в Канаді. Він сказав, що нам в Канаді треба піклуватися не лише організацією й освітою, але й торгівлею-бізнесом. На цім зїзді було багато людей, старших і молодших, і нема сумніву, що промови й дискусії врилися в пам'ять учасників зїзду. І поважне число тих учасників займається тепер торгівлею, або промислом.

Зерно, яке засіяно було на тім зїзді, видало добрі плоди, хоч спершу доволі повільно, бо треба було багато літ, багато відчитів, багато закликів, багато поїздок по колоніях, щоб зрушити заінтересовання в заалові тою справою; треба було пояснювати молодим людям, щоби набиралися відваги й пускалися на торговельно-промислове поле; треба було закликати загал, щоби в тих околицях, де є українці-бізнесмени, люди торгували з своїми бізнесовцями.

Майже чи не на кожному зїзді, що відбувалися рік-річно в Саскатуні, Саск., і в Едмонтоні, Алта., а від недавня й у Винніпегу, Ман., які улаштовували Інститути Могили й Грушевського, були коротші чи довші реферати на економічні теми, в яких посередньо чи безпосередньо порушувалося справу торгівлі й промислу між українцями в Канаді. Промови й дискусії на цих зїздах відкривали людям очі, заохочували одиниць до бізнесу різного рода, викликали у молодих людей-учасників відвагу пускатися на торговельно-промислове поле.

Справу поширення торгівлі й промислу між українцями в Канаді обговорювано за минулих 25 років не лише на зїздах Інститутів, але й по різних околицях Західної Канади. Час до часу з рамени тих Інститутів улаштовувано відчитові поїздки, а так само й Окружні Зїзди по колоніях, на яких говорилося не тільки на освітні й організаційні теми, але й на економічні. Референтами були головню люди, що колись були студентами чи питомцями тих Інститутів. У своїх відчитих чи рефератах промовці подавали слухачам історичні факти про торгівлю й промисл між українцями в Старому Краю; пояснював причини, які довели до того, що ця переважна ділянка народнього життя висунулася з українських рук на власній землі та як шкідливо це відбилося на добробуті нашого народу; познайомлювали слухачів з торговельним поступом та кооперативним рухом між іншими поступовими народами: вказуючи, що тільки той нарід був і є дійсно самостійний і сильний, який має торгівлю й промисл у своїх руках, під своєю контролею; закликали наших батьків, щоби давали змогу своїм дітям братися до торгівлі й промислу, так, як це діялося й діється між іншими народами не тільки в Канаді, але й в Європі.

Такі відчити й реферати ніколи не мали на цілі витворювати конкуренції промисловцям-торговцям інших народностей. Ціль була, що-

би українці відповідно до свого числа в Канаді були пропорціонально зарепрезентовані і в промислово-торговельнім життю Канади. Маючи цю головну ціль на увазі, промовці по кольоніях закликали український загальний торговати й взагалі полагоджувати свої потреби з тими нашими торговцями й фахівцями, які своєю солідністю й обслугою на таке попертя заслугували. Нарід не складається тільки з самих рільників і робітників, але й з людей, які працюють умово, і ці умові працівники є головною підставою добробуту цілого народу. Ніякий нарід не може поступати вперед, коли не має відповідно до свого числа досить своїх фахових сил, таких, як торговці, промисловці, техніки, учителі та люди знання взагалі. А таких людей у нас в Канаді, до часу основи Інститутів Могили і Грушевського, було дуже мало, і через те наш загальний мав втрати у різних формах.

За минулих 25 років, головню завдяки діяльності Інститутів Могили і Грушевського та часопису „Український Голос“, торговельно-промисловий стан між українцями в Канаді поліпшився таки дуже багато. (1) В околицях заселених більшістю українців торговці тепер майже самі українці й наша молодь вже має поле до попису, бо є місце, де можна учитися торговельної штуки. (2) По таких великих містах, як Едмонтон і Вінніпег, число українських торговців і промисловців рахується вже на сотки. (3) Є малі містечка у провінціях Манітобі, Саскачевані й Алберті, де вся торгівля і малий місцевий промисл знаходиться в руках українців. (4) Є також й українські гуртівні по таких містах, як Едмонтон і Вінніпег, в яких українська молодь вчиться торгівлі на ширший розмір. (5) Коли зайдемо до якого більшого канадійського підприємства, знайдемо там наших молодих хлопців і дівчат, що заняті там, як клерки, книговодці, стенографки, урядовці, — з яких колись будуть поважні й практичні торговці чи промисловці. 25 років в життю народу багато не значить і тому треба з великою радістю признати, що за такий розмірно короткий час українці в Канаді досягнули великий поступ на торговельно-промисловій ниві — тим більше, коли візьмемо під увагу, що наша імміграція до Канади не складалася з купців чи промисловців, але головню з селян.

Розуміється, не всі ті, що є нині торговцями, промисловцями, техніками, і професіоналістами, були питомцями Інститутів Могили чи Грушевського. Але певна річ, що завдяки довголітній кампанії з рамени тих Інститутів (опісля під фірмою Союзу Українців Самостійників) величезна більшість тих фахівців опинилася на торговельно-промисловім і фаховім полі через безпосередній і посередній вплив тих Інститутів і їхніх питомців. Цей вплив вже почасті усунув недовіря до своїх фахівців, витворив у наших молодих людей ВІДВАГУ братися до промислу, торгівлі, та до різних фахів взагалі. І коли ми ще доживемо других 25 років, то побачимо, що українці в Канаді стануть наново торговельно-промисловим народом, якими були їх предки.

ПАВЛО МЕЛЬНИК.

Я народився 6-го травня, 1880 року, в селі Косів, повіт Чортків. Там мав я нагоду скінчити сільську школу — третю читанку.

Року 1898 при кінці травня приїхали ми до Канади й поселились на фермі в околиці Стар в Алберті — батько Іван, мати Анна, п'ять сестер, брат Петро і я.

Шість років я ходив по заробітках, аби допомогти родичам.

Одружився з Пелагією Мельничук 31 липня, 1904 року. Жінка моя з села Кальників, повіт Мостиска. До Канади приїхала 1899 року. „Гомстед“ взяв я в околиці Мирнам 1905 року, і на фермі з жінкою мешкали до 1914 року.

В час мешкання на фермі зібрав петицію на пошту — і дістав пошту 1909 р. та був п'ять років почтарем пошти Мирнам. Був я одним з тих, що зорганізували читальню Просвіти ім. Маркіяна Шашкевича 1908 р., яка містилася в мене в хаті до 1914 року. Так само був я одним з тих, що зорганізували гуртову крамницю в Мирнам. Перша школа в тій околиці побудована на моїй фермі 1910 року. Названо її Мирнам.

„Український Голос“ своїм змістом найбільше задовольняв мене і я передплачую його від початкового числа, без перерви, до тепер. Він спрямував мою думку дати вище образування дітям.

Піврічною наукою в школі на фермі я був не задоволений. Тому рішився мешкати в місті. Мі-

сто Вегревил в той час було живчиком українського життя і те життя звабило мене до себе. В березні 1914 р. спродав я все рухоме майно на фермі, і з Петрох Зваричем започаткували спілку п. н. Вегревил Ломбер Ко. Родину я взяв до Вегревил. В перших чотирох роках торг йшов добре, коли ж прийшов тяжший час і торгівля зменшилась, я пошукав іншого заняття.

Вістка в „Українським Голосі“ про повстання Інституту Петра Могили в Саскатуні, вразувала мене.

На Інститут П. Могили в мене була думка дати більший дарунок, як я дав, та обставини так склалися, що заставили мене думати і про своє родинне положення. Поїхав я в околицю Мирнам, і зібрав там вдоволяючу суму грошей і нотами на Інститут ім. П. Могили.

Шукаючи підприємства опинився я аж в Едмонтоні. Тут пристав я до м'ясарні 1920 р., а літом забрав жінку й семеро дітей до Едмонтону. Тут я стрінувся з невдачами в торгівлі і настали для мене тяжкі несприятливі часи. Та я і серед таких обставин помагав словом і грошми, кілька міг. Я є членом Інституту М. Грушевського, Української Греко-Православної Церкви і СУС. Дуже цінно молодечу організацію СУМК, яка задовольє мої духові почування щодо будучности українського народу в Канаді.

ФІНАНСОВИЙ ОГЛЯД ІНСТИТУТА ІМЕНІ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

Написав Адвокат Д. ЯНДА.

Історія фінансово-економічної ділянки Інституту ім. Михайла Грушевського є, по більшій частині, подібною до історії Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні. Коли основи Інституту Грушевського в Едмонтоні в 1918 р., робилось це із порожніми руками, без матеріальних засобів, без готових чи зложених фондів. І як Інститут вже був заснований, почалася тоді широка кампанія за фондами, головні в провінції Алберті. Хоч в Алберті було це нове діло, нова народно-освітня справа, то до неї відгукнулися свідомі й жертволюбиві одиниці дуже широко; вони почали складати жертви доволі щедро, щоби справа ново-заснованого Інституту увінчалася успіхом.

Щедролюбивість національно свідомого українського громадянства на цілі того Інституту не переставала від тоді ніколи, бо від часу його заснування аж дотепер поважні жертви на цей Інститут напливали щороку, — раз менші, раз більші, — та ніколи не було такого року, в котрім би щирі й щедрі одиниці не відізналися потрібними фондами-грішми на потреби того Інституту.

Це вказує, що свідомий український загаль в Канаді навчився бути жертвеним на свої народно-освітні цілі, і то навіть часом більше, як англійський загаль, — коли візьмемо під увагу це, що англійці є багатим народом, а українці в Канаді не були і навіть ще тепер не є багачами, і за весь час свого побуту в Канаді є, мовляв, „на дорібку“. Визначні англійці, з котрими приходилось мені час до часу говорити про діяльність Інститутів Грушевського і Могили, отверто давали своє признання щедрим українським жертводавцям на справи тих Інститутів і навіть висловлювали своє здивування, що українці вміють себе добровільно оподатковувати на такі важні цілі, як вища освіта, хоч в той самий час вони, як податковці, платили і платять податки на державні шкільні потреби.

Як виказують книги Інституту Грушевського, поважні жертви склали на цілі й потреби того ж Інституту фермери, робітники, учителі, торговці і навіть студенти, і не лише з провінції Алберти, але й з поза Алберти, — все те із постановою, щоби вдержати велике освітнє діло та успішно поширювати діяльність цієї Інституції. На рік-річних зїздах устроювано збірки на покриття недоборів через низькі оплати раховані студентам, на поправу чи відновлення будинків та на інші потреби. В декотрих роках заряджувано коляду в Едмонтоні й по околицях, щоби тим способом придбати фондів. В недавніх роках Інститут

Грушевського устроював програми на радіо не лише, щоби був грошевий прихід, але й щоби більше спопуляризувати українську пісню й музику.

Забрало б багато місця подати тут подрібно фінансовий зріст Інституту маїже за 25 минулих літ; було б це лише повторенням фінансових звітів, які діставали члени й прихильники Інституту кожного року. Одначе, щоби читачі цієї Ювілейної Книги мали хоч загальний огляд про джерела приходів і були познайомлені з розходами цієї інституції, цебто з яких джерел напливали фонди й на які потреби вони були зужиті, подаємо тут лише загальні круглі цифри всіх приходів і розходів від часу основання Інституту в 1918 р. до 30 серпня, 1942 року.

Понище подані приходи й розходи є поділені на три головні класи, щоби читачі мали яснійший образець в приступній формі, бо в книгах діловодства Інституту всі приходи й розходи є поділені на більше рубрик чи клас. І так від 1918 р. до кінця серпня 1942 були такі приходи (подаю в круглих сумах):

(1) Членські вкладки	\$ 36,000.00
(2) Добровільні датки, приходи із підприємств, концертів, базарів, винаймлювання салі Інституту, з коляди, програм на радіо і т. п.	\$ 28,000.00
(3) Студентам зараховано за харч, помешкання, уживання меблів і за книжки приблизно \$172,000, з чого не заплачено около \$6,000.00, прихід	\$166,000.00
Разом	\$230,000.00

В протягу тих самих років Інститут Грушевського мав такі розходи (також в круглих сумах):

(1) Купно, направа і відновлювання будинків Інституту; купно і направа меблів та ріжної обстанови; книжки, прибори канцелярійні, автомобілі, оплати податків, асекурації, процентів від довгів Інституту	\$ 40,000.00
(2) Кошти адміністрації Інституту: ректор і обслуга, опал, світлю, вода, кошти зїздів, представлень, концертів, базарів, стягання довгів від студентів, видатки на Рідну Школу", жертви на ріжні народні цілі	\$107,000.00
(3) Кошт набуття провізій для студентів і персоналу Інституту	\$ 81,300.00
До повищого додати фонди в банку, на руках, бонди і депозити (про що мова понище) \$	1,700.00
Разом	\$230,000.00

Читачі завважать, що хоч студентам зараховано за харч, помешкання, книжки й уживання меблів приблизно \$172,000, то на ділі не всі зараховані суми студенти чи їхні батьки заплатили; поважні суми зарахованих грошей остаються ще й тепер не заплачені через те, що ні студенти ні їхні батьки не можуть чи не могли платити. Треба також звернути увагу й на те, що студентам зараховано більше, як дійсно було видано на купно провізій, з чого на перший погляд виходило б, що Інститут заробляв на студентах. Одначе справа малася й мається якраз противно, бо до самих видатків на купно харчів треба ще долучити кошти удержання й провадження Інституту, цебто оплати персоналу (ректора й обслуги, опал, світло, вода, податки, асекурація, напрями і відновлення будинку, купно чи направа меблів, книжки для студентів, оплати процентів від довгів Інституту і т. п.). Це показує, що Інститут рік-річно поносив втрати на студентах і ці втрати покривали жертволюбиві члени й прихильники Інституту, які через ці довгі роки давали гроші, аби виховавча діяльність провадилася даліше.

Взявши повище сказане під увагу, показується, що коли б Інститут Грушевського був рахував студентам за харч і помешкання приблизно по п'ять доларів місячно більше, як їм було пораховано, і коли б студенти чи їхні батьки були платили всі зараховані гроші на пору, тоді Інститут був би не мав втрат і його теперішній маєтковий стан був би багато кращий.

З днем 1 вересня 1942 р. маєток Інституту Грушевського представляв вартість около \$30,000.00, беручи під увагу теперішню вартість будинків, меблів та іншої обстанови, і вигляди на стягнення студентських довгів, які змінюються разом із змінами в економічних обставинах. Цю вартість можна поділити так:

(1) Відновлені будинки і площа	\$15,500.00
(2) Меблі й інша обстановка, п'яно, авто, гардероба і сценерія	\$ 6,000.00
(3) Бібліотека	\$ 800.00
(4) Студентські довги Інститутіві (не всі дасться стягнути)	\$ 6,000.00
(5) Готівка в банку і на руках, депозити за воду, світло і газ	\$ 1,200.00
(6) Гроші вложені у воєнні бонди Канади	\$ 500.00
Разом	\$30,000.00

Треба підчеркнути також ще те, на що читачі повинні звернути увагу, а саме: до заснування організації і провадження Інституту взялися люди, які були молоді віком, молоді практичним життям, і без досвіду в провадженню такої інституції, як Інститут Грушевського. Але помімо всіх тих важних недостач, помімо великих перешкод, а було їх чимало, ці молоді люди довершили великого діла, бо Інститут не лише

що не переставав існувати, але й з року на рік його моральний та економічний стан кріпшав. Це є доказом живучости наших молодих людей, доказ їх витривалости, вмилости і здібности в провадженні того великого підприємства, яке за 24 роки свого існування більш як оправдало надії й сподівання тих щедрих жертводавців, що давали фонди на цю велику народно-освітню працю. Навіть між англійським народом є рідко випадки, щоб подібні інститути вдержалися без великих фондів чи фундацій. А в нас із розмірно малих жертв повстала та оцісля виросла поважна інституція, що стала гордощами українського народу в Канаді.

ЧЛЕНИ ІНСТИТУТУ ІМ. МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

ДО КІНЦЯ 1942-го РОКУ.

Адамець Христина	\$ 55.00	Винничук І. (пан і пані)	70.00
Адамець П. С.	113.50	Винничук Дмитро	250.00
Андрусів Вол.	25.00	Винничук пані О.	253.00
Аронєць Григ.	30.00	Винничук Григ.	585.00
Арсенич Я. В.	50.00	Виспінський Ф.	25.00
Бабюк Адам Д.	55.00	Вільчинський А.	25.00
Бабюк Марія А.	26.00	Вітюк Л.	136.00
Баглей Семеон	61.00	Вітюк пані Н.	25.00
Байдала Никола	43.00	Воевідка І.	25.00
Балка Дан.	45.00	Воевідка М.	25.00
Басараба Евдокія	25.00	Воевідка С.	25.00
Басараба Василь	25.00	Возний Н.	25.00
Басістий Андрій	37.00	Войтків, пані Гео.	25.00
Батюк Андрій	43.00	Волохатюк о. Т. Д.	60.00
Беднарський Никола	134.00	Волошин С. Ф.	25.00
Березка Василь	35.00	Воробець Григ.	40.00
Боберський І., Проф.	50.00	Воробець І. Т.	35.00
Богай Григорій	35.00	Воробець С.	63.00
Богайчук І.	35.00	Воробець Т.	85.00
Боднарук Ілля	29.00	Воронюк Н.	25.00
Бойда Л.	28.00	Гавриляк Мойсей	25.00
Бойкович д-р М.	30.00	Гаврилюк Ф.	25.00
Бойчук Кон.	25.00	Гаврилюк В.	40.00
Бойцун пані В.	25.00	Гаврилюк, пані В.	25.00
Бойцун В.	38.00	Гаврилюк Т.	52.00
Боханецький Олекса	25.00	Гавриш В.	25.00
Боярчук Д.	36.00	Гайдук Ф.	25.00
Будинський Н.	35.00	Гайовський П.	30.00
Бук В. Н.	42.00	Галицький о. П.	25.00
Вавриневич В.	27.00	Галицький Михайло	27.00
Валюк Григ.	43.00	Ганночко о. Т.	30.00
Вандига А.	50.00	Ганночко Федір	25.00
Варшавська А.	40.00	Гарович Т.	25.00
Варшавський І.	145.05	Гнатишин А.	135.00
Василинка І.	32.00	Гнідан, пані Д.	25.00
Василишин Софія	25.00	Гнідан Григ.	72.00
Василишин П.	72.00	Гнідан І.	31.00
Васильків С. пані	25.00	Гнідан, пані М.	25.00
Васильків С. І.	50.00	Головач Петро	30.00
Величка І.	25.00	Головач С.	65.00
Веренька В.	25.00	Голубіцька, пані Л.	27.00
Верхомин д-р І.	140.00	Голубіцький д-р Н.	103.00
Верхомин Орест І.	30.00	Гомілюк Я.	25.00
Верхомин, пані І.	25.00	Гривнак Володимир	25.00
Винничук Ф.	162.00	Григорович О.	40.00
Винничук, пані О.	26.00	Гриник С.	65.00

Гринчишин І. П.	30.00	Дутчак М.	25.00
Гринюка М.	25.00	Дутка М.	102.00
Гриців С. М.	25.00	Жін. Тов. ім. О. Басарабо- вої, Петфайндер, Алта.	40.00
Грицюк В.	175.00	Жмурко А.	25.00
Гудима К.	40.00	Завацький І.	139.00
Гумен В.	25.00	Закус д-р Павло	25.00
Гумен Д.	58.00	Залізняк М.	325.00
Гунька Ілля	50.00	Запаринюк А.	25.00
Гуцалюк П.	25.00	Зарубій В.	30.00
Гуцуляк В.	123.00	Засійбіда Анастасія	25.00
Гуцуляк В. Н.	27.00	Засійбіда Еміль	83.00
Гавинчук Н.	209.00	Засійбіда, пані Е.	25.00
Геник І.	25.00	Засійбіда, пані К.	25.00
Гіль С.	25.00	Засійбіда Марія	25.00
Глова І. М.	125.00	Зварич Андрій	175.15
Говда Мальвіна	25.00	Зварич Іван	100.00
Говда, др. Ф.	35.00	Зварич Петро	459.00
Говда, пані Р.	45.00	Зварич Марія, П.	308.00
Гораш М.	25.00	Зварич І. П.	31.00
Гордей Н. І.	25.00	Зварич Марія (бабка)	123.00
Горецька Аделя	25.00	Зварич Леся П.	30.00
Горецький Із. (пані)	26.00	Зварич Євген, др.	25.00
Горецький Ізидор	54.00	Зварич Параня	43.00
Гошко Д.	28.00	Здріль С.	40.00
Гошко Юанна	28.00	Зеленько І.	25.00
Гошко Т.	28.00	Зуківська Василина	25.00
Грегораш, о. І.	25.00	Іванчук Остафій	87.00
Грегорій С.	100.00	Івасюк Б., Шерстянка	30.00
Грегорій Анна	30.00	Ілюк П.	25.00
Грекул Н.	90.00	Ілюк С.	25.00
Грекул Теодор	105.00	Ільків Федір	25.00
Гронталюк П.	25.00	Іськів М.	25.00
Данильчук о. І.	25.00	Іськів С.	25.00
Данилюк В.	25.00	Каланча І.	31.00
Данилович Д.	85.00	Каланча В.	30.00
Данилович І.	39.00	Каланча Василина	25.00
Демків Никола	25.00	Калаявський П.	38.00
Дерко Н.	100.00	Карашовський Д.	28.00
Дживра М.	25.00	Кархут Тео.	35.00
Джоголик Григ.	25.00	Касіян Л.	100.00
Дзьоба С.	55.00	Квасниця І.	31.00
Дікур Д.	50.00	Кирилюк Н.	149.00
Дікур І. М.	30.00	Кирилюк Оксана	25.00
Дікур Н.	25.00	Кирилюк В.	126.00
Довганюк Никола	25.00	Киріак Ілля	299.00
Доля Н.	25.00	Кібзей д-р А. Т.	25.00
Долиський Ф. Б.	25.00	Кінасевич Іван	25.00
Дорош В.	75.00	Кіндрачук В.	29.00
Драган Розалія	50.00	Кізілік Д.	25.00
Драган д-р Г. Е.	81.00	Кінасевич, пані К.	25.00
Драматичне Товариство, Краків, Алта.	25.00	Кобилюк Н.	25.00
Драпака П.	25.00	Кобильник Іван	25.00

Ковальчук Григ.	84.00	Луклан П. І.	40.00
Ковальчук Марія	50.00	Лукул Іван Т.	25.00
Ковальський П.	30.00	Лукул Мих.	36.00
Кожушко А.	25.00	Лукул Трифоній	40.00
Колісник М.	25.00	Лучак Григорій	25.00
Колодійчук А.	100.00	Лучкович Мих.	75.00
Капіцький І.	65.00	Лучкович Софія М.	55.00
Кордиба М.	25.00	Ляхман Володимир	25.00
Кордиба Стефанія	25.00		
Косташ Федор	187.00	Магера Катерина	86.00
Косташ Григорій	52.00	Магера Федор	83.00
Косташук Анна	29.00	Магера Йоанна	65.00
Костенюк С.	45.00	Магера Корнило	50.00
Костенюк Палагія	25.00	Магера Петро	73.00
Костенюк П.	47.00	Магера Прокоп	70.00
Котик Іван	44.00	Маковійчук Гео.	69.00
Котишин В.	54.00	Маланчук Никола	25.00
Кравець П.	25.00	Манилюк А.	25.00
Криванюк В.	25.00	Маріянич Ілля	100.00
Криса І.	32.00	Маріянич Катерина	25.00
Кулька В.	25.00	Маріянич Марія	50.00
Кульчицький І.	25.00	Маріянич Василь	25.00
Купченко Адам	35.00	Марусяк С.	40.00
Купченко І.	25.00	Марушечка Іван	35.00
Купченко Вол.	30.00	Марушечка Мат.	25.00
Курієць В.	25.00	Масцюх Василь	30.00
Кусий о. І.	39.00	Масцюх Вол.	73.00
Кузик Гео.	169.00	Матвійчук Т. І.	60.00
Кузик Ол.	34.00	Матіяшов П.	25.00
Кузик, пані Гео.	25.00	Меглей Г.	25.00
Кузик І.	25.00	Медицький Григ.	26.00
Кузик Никола	75.00	Мельник Анна	200.00
Кузик Віктор	35.00	Мельник Іван	219.00
Кузів Н.	25.00	Мельник Павло і Пелагія	264.00
Кузів П.	30.00	Мельник І. В.	45.00
Кузь І.	25.00	Мельник І. (Венкувер)	30.00
		Мельник Йосиф	29.00
Лабадюк В.	25.00	Мельник Марія П.	25.00
Лазарович П. І.	45.00	Мельник Петро	25.00
Лазарович Тетяна	25.00	Мельник Никола	30.00
Лазарук Василь Н.	25.00	Мельник Партемія	31.00
Лазарук Гео.	588.00	Мельник Павлина	25.00
Лазарук Марія	473.00	Мельник Петро І.	143.00
Лазарук Никола	25.00	Мельник Василь	35.00
Лакуста Д.	25.00	Мельничук Іван	40.00
Ласківський Ф.	25.00	Мельничук Вас. Б.	115.00
Ласківський С.	48.00	Минчаковський М.	25.00
Легенький П.	25.00	Миролик Мих.	25.00
Лесик Василь	40.00	Михайлишин Марія	28.00
Лесик Емілія В.	25.00	Михайлишин Григ.	33.00
Леськів Марія С.	30.00	Михайлюк І.	55.00
Леськів Стефан	50.00	Михайлюк Дмитро	25.00
Литвин Олекса	30.00	Михальчук Трофим	25.00
Лукавичук О.	25.00	Міськів Григорій	26.00

Міський Петро	85.00	Паснак І.	40.00
Міський Пелагія	30.00	Пащук Т.	25.00
Міський Вікторія	25.00	Петрук Т.	33.00
Міський Василь	50.00	Пилип Стефан	70.00
Міський Маряна	25.00	Пилип Василь	29.00
Міщачук Іля	35.00	Пилипів С.	25.00
Могилюк Т.	35.00	Пилипів Іван	125.00
Мотика Д.	25.00	Пилипів Василь	25.00
Мриглод С.	25.00	Пилипюк Василь	25.00
Назарук д-р Осип	25.00	Підручна, пані В.	25.00
Невчас Анастасія	25.00	Підручний Василь	120.00
Невчас Стефан	38.00	Плавюк Володимир	34.00
Никифорук Д.	50.00	Плішка Том	25.00
Никифорук Григ.	50.00	Плюпек Т.	30.00
Никифорук Іван	160.00	Побран І. Ф.	30.00
Никифорук Катерина	115.00	Подіялюк Д.	27.00
Никифорук Марія	105.00	Понич Д.	29.00
Никифорук Василь	80.00	Попіль Марія	25.00
Никифорук Никола	25.00	Попіль Мих.	30.00
Николайчук Іля	25.00	Попик Д.	25.00
Николайчук Іван	50.00	Попович С.	27.00
Ничка Марія	69.00	Порайко Анна	39.00
Ничка Стефан	150.00	Порайко Іля	64.00
Ожібко Никола	25.00	Порайко Евстахія	25.00
Олексій Дмитро	38.00	Порайко Стефан	106.00
Олексій О.	30.00	Прийма Іван	28.00
Олексій С.	28.00	Присташ Д.	26.00
Олійник В.	25.00	Прокопюк Д.	30.00
Онищук Григорій	25.00	Пронюк Дмитро	222.00
Оробко др. І.	165.00	Пронюк Емілія	147.00
Осецький Григ.	25.00	Пухалюк А.	32.95
Остафівич, о. І.	26.00	Пухалюк Василь	32.00
Осташек Григ.	25.00	Пухкий Н.	78.00
Осташек Марія	25.00	Пшик Федор	30.00
Острижнюк Н.	30.00	Пшик Григ.	25.00
Павук Стефан	28.00	Пшик Петро	35.00
Павлюк Василь	97.00	Радомський Н.	29.00
Павлюк Гнат	53.00	Радомський Василь	25.00
Павлюк К.	30.00	Разко В.	25.00
Павлюк Іля	54.50	Райчиба І.	25.00
Павлюк Ст. Андрю, Алта.	25.00	Рідна Школа, Едмонтон	25.00
Паламар Марія	25.00	Романчич Ганка	25.00
Паламар Стефан	25.00	Романюк, пані Н.	25.00
Паламар Текля	55.00	Романюк Никита	93.00
Паламарчук Мих.	30.00	Романюк С.	25.00
Паламарчук Олена	25.00	Ропчан І.	76.00
Паланч Іван	25.00	Рудик І.	25.00
Палинчук А.	25.00	Рудик П. Д.	151.00
Палинчук Марія	25.00	Рудько Н.	27.00
Панчишин В.	55.00	Руснак Мих.	30.00
Панчук В.	47.00	Савка Віктор	35.00
Пасемко П.	30.00	Савчук о. С. В.	30.00
Паснак, пані І.	28.00	Савчук В.	25.00

Савула С.	25.00	Терлецький І.	25.00
Сахалюк Сафрон	35.00	Ткачук Ол.	55.00
Саламандик Н.	25.00	Ткачук Ілля	29.00
Саламандик Д.	135.00	Ткачук Манолій	29.00
Саламандик В.	314.00	Ткачук Мирон	50.00
Салик М.	25.00	Ткачук Павло	25.00
Самець о. П.	35.00	Ткачук Марія	25.00
Самотюк Н.	25.00	Тов. ім. М. Грушевського, Егрмонт, Алта.	25.00
Сандул Ф.	25.00	Тов. ім. Драгоманова, Мирнам, Алта.	25.00
Свистун Василь	27.00	Тов. Котляревського, Петфайндер, Алта.	25.00
Світик І. П.	72.00	Товариство Івана Франка, Едмонтон, Алта.	100.00
Світик Анастасія	25.00	Товариство Івана Франка, Стубно, Алта.	25.00
Семака Д.	40.00	Товариство Івана Франка, Завале, Алта.	30.00
Семенчук Н.	25.00	Товариство Шевченка, Смоки Лейк, Алта.	25.00
Семенюк Марія І.	30.00	Тодорук Марія	27.00
Семенюк І. В.	113.00	Томашевський Е.	46.00
Семенюк Наталка	25.00	Томашевський І.	100.00
Семотюк І.	25.00	Томашевська Катерина	25.00
Середяк І.	100.00	Томашевський Тео.	45.00
Сироїд В.	25.00	Томашевський Тома	72.00
Сиротюк Гео.	44.00	Томашевська Анна	26.00
Скелпович С.	35.00	Томашевська Анна	26.00
Скора Петрунеля	32.00	Тимінський В.	25.00
Скорейко Д.	25.00	Тимчук М.	100.00
Скорейко П.	25.55	Тимчук П.	60.00
Скорий І.	25.00	Тимчук Р.	26.00
Скрипник Гео.	25.00	Трефяк В.	38.00
Сливінський Ол.	95.00	Трефяк В. (старший)	53.00
Сливінська Марта	25.00	Тупичка І.	35.00
Смерчинський А.	25.00	Укр. Нар. Дім, Спеден, Алта.	25.00
Смук І.	25.00	Урсуляк В.	30.00
Снайчук Анна	25.00	Фарина Григ.	40.00
Соколов І.	25.00	Фарина Ф.	35.00
Солован А.	45.00	Фарина Осипа	34.00
Солован Катерина	25.00	Фарина Левко	25.00
Солован, пані А.	25.00	Федейко-Никифорок	60.00
Сорохан Д. І.	52.00	Федірчук П.	29.00
Сорохан І.	25.00	Федорків Павло	210.00
Спачинський Н.	55.00	Федорків Петро	28.00
Сташин М.	33.00	Федорків Розалія	100.00
Стефюк Т.	25.00	Федорук К.	25.00
Стечишин Юліян	36.00	Федорук Семен	25.00
Стечишин Том	145.00	Федорук Тимофій	25.00
Стечишин Іван	25.00	Федорук Василь	101.00
Стойко Роман	185.00	Федуи Федір	105.00
Страшок П.	106.00	Федуи Григ.	60.00
Стринадка І.	26.00		
Стрільчук Розалія	25.00		
Струган д-р Р. Е.	25.00		
Тарангул Гео.	25.00		
Татарчук П.	25.00		
Ташук І.	25.00		
Тересьо В.	25.00		

Федун Меланія	114.00	Чернявський Мих.	438.00
Федун Пилип	100.00	Чернявський Никола	152.00
Федун Василь	125.00	Чернявський В.	25.00
Федун Юстина	50.00	Чоботар В.	50.00
Фербей Д. С.	253.00	Чоботар, пані В.	25.00
Фербей Марія, Д. С.	110.00	Чоботар Емілія	25.00
Фербей Осип	30.00	Чорнейко Ілля	35.00
Фербей Леся	28.00	Чумер В.	110.00
Фербей Анна М.	30.00	Цимбалюк Максим	25.00
Фербей Мих.	80.00	Шарик П.	25.00
Ферлей Т. Д.	30.00	Шарик Вол.	25.00
Фийчук Ол.	25.00	Шевчишин Григ.	28.00
Фіголь Ольга і П.	70.00	Шевчук Мих.	25.00
Філик Я.	25.00	Шевчук Маруся	25.00
Фодчук Д.	88.00	Шевчук Н. С.	25.00
Фодчук Олена Д.	37.00	Шевчук П. М.	120.00
Фрунчак В.	37.00	Шемелюк М. Д.	85.00
Фуштей Гео.	25.00	Шклянка Ілля	25.00
Харук Никола і Анна	243.00	Школьна Евдокія	25.00
Хлібецький Василь	25.00	Школьний Василь	25.00
Хлібецька Анна	25.00	Шпилей Антон	25.00
Хлібецький Григ.	25.00	Шовкоплес І.	43.00
Хміляр Ф.	25.00	Щербанюк Д.	31.00
Храпко Семен	25.00	Щур Йосиф	225.00
Чаглай В. Гео.	30.00	Юрків Федор	40.00
Чапельський Д.	45.00	Якимець Гео.	30.30
Чапельська, пані Д.	25.00	Якимішак, др. І.	75.00
Чарнецький Ол. І.	45.00	Янда Дмитро	25.00
Чарнецька, пані Ол.	27.00	Янда Д. Е.	30.00
Чарнецький Ф.	25.00	Янішевський П.	119.00
Чарнецький І. (Саск.)	25.00	Яремчук Л.	30.00
Чарнецький І. (Алта.)	25.00	Яремчук Леон	25.00
Челядин В. І.	133.00	Яричук Дмитро	25.00
Челядин Анна В.	53.00	Ясенчук Йосиф	103.00
Чернявська Марія	25.00	Якимець Мих.	30.00
Чернявський І. М.	25.00	Яцейко Григ.	31.00

ПИТОМЦІ ІНСТИТУТУ ІМ. МИХ. ГРУШЕВСЬКОГО

І ЧЛЕНИ СТУДЕНТСЬКОГО КРУЖКА ІМ. А. КОЦКА ПРИ ІНСТИТУТІ
ВІД 1917-1918 РОКУ ДО 1942-1943 РОКУ.

Адамець Л.
Андрусів Емілія
Андрухів Анна
Андрусак Анна
Андрусак Ольга
Арсенич О.
Бабюк Анна
Бабюк Адам
Бабюк Розалія
Балка Никола
Баран Никола
Бартман Никола
Батицький Славко
Батюк Розалія
Батюк Анна
Березка Василь
Бзова Стефанія
Бігорай Володимир
Боднар Никола
Боднар Петро
Боднар Анна
Боднарук Василина
Боднарук Леон
Боднарук Metodій
Боднарчук Павлина
Бойда Іван
Бойко Степан
Бойкович Михайло
Бойцун Василь
Бойцун Текля
Будник Василь
Будник Славка
Будник Галя
Будинський Никола
Бук Никола
Бук Іван
Буряк Михайло
Вагілик Іван
Валюк Юліян
Варшавська Олена
Василяшко Юрій
Василишин Петро
Василишин Михайло
Вацик Іван

Веренька М.
Верхомиш Іван
Верхомиш Марія
Венгженівська Анна
Вий Василь
Винник Андрій
Винник Володимир
Винник Йосиф.
Винничук Анна
Винничук Михайло
Винничук Леся
Винничук Яків
Винничук Андрій
Винничук Марія
Винничук Олена
Винничук Вікторія
Винничук Василь
Виспівська Мих.
Виспівський Михайло
Вітюк Анна
Віцинтівич Вікторія
Воевідка Анна
Воевідка Іван
Войчишин Ольга
Войценко Катерина
Волошин Семен
Волошин Яків
Волянський Дмитро
Воробець Т. Іван
Воробець Т. Василь
Воробець Катерина
Ворошук Анна
Гаврилюк Іван
Гаврилюк Леся
Гавриляк Василь
Гавриляк Степан
Гавриш Дмитро
Гайдук Олекса
Гакман Володимир
Галина М.
Галіцька Марія
Гамар Богдан
Гамар Данило
Гевко Анна

- Гевко Павло
 Гірчак Петро
 Глинка Ізидор
 Глинка І.
 Гнатишин Андрій
 Гнатишин Максим
 Гнідан Василь
 Гнідан Віктор
 Гоголь Іван
 Головайчук Йосиф
 Головка Михайло
 Голоско Йосиф
 Голубицький Микола
 Горбай Каролька
 Горин Степан
 Горин Петро
 Горячка Никола
 Гривнак Нестор
 Григорович Олекса
 Гринчишин Іван
 Гриців Юліяна
 Грицюк Василь
 Грицюк Надія
 Грицюк Леся
 Гричук Василь
 Грінка Юрій
 Гудима Василь
 Гук Анна
 Гулей Никола
 Гунька Дмитро
 Гунька Михайло
 Гумен Олена
 Гумен Іван
 Гумен Леся
 Гумен Катерина
 Гумен Никола
 Гуменюк Андрій
 Гуцуляк Олена
 Гуцуляк Іван
 Гуцуляк Петро
 Гуцуляк Павло
 Гуцуляк Олекса
 Гуцуляк Катерина
 Гуцуляк Маріянна
 Гавинчук Михайло
 Гавинчук Ольга
 Германюк Степан
 Германюк Анна
 Германюк Петро
 Гідзінський Йосиф
 Говда Фавст
 Говда Милдред
 Гой Григорій
 Гордей Олекса
 Гордей Федор
 Горецька Аделя
 Гошко Михайло
 Гошко Анна
 Гошко Іоанна
 Гошко І. Текля
 Гошко З.
 Грегорашук Катерина
 Грегорашук Ольга
 Грегорашук Василь
 Грегорій Іван
 Грекул Михайло
 Грекул Василь
 Гурба Йосиф
 Гушта Олена
 Гушта Софія
 Гушуляк Іван
 Давидович Степан
 Давидович Мих.
 Давидюк І.
 Данилович Іван
 Данилович Петро
 Данилюк Ілля
 Деделюк Ольга
 Демчук Параня
 Депутат Євген
 Джоґолик Василь
 Дідух Іван
 Дідух Мих.
 Дікур Іван
 Дікур Параня
 Дмирик Левіна
 Долинська Ірина
 Дорош Доця
 Дорош Василь
 Дорош Дмитро
 Дорош Марія
 Драбюк Василь
 Драганюк Анна
 Драган Юрій
 Дрогомирецький П.
 Дубець Степан
 Дубець Георгій
 Дучак Іван
 Душинська Олена
 Дячук П.
 Ескал Галя
 Жуківська Марія
 Жуківська Софія
 Жуківська Сава
 Закордонський Никола
 Замус Павло

Залізняк Оля
Залітач Іван
Заліняський Григорій
Запісоцька Анна
Засійбіда Еміль
Засійбіда Анастасія
Засійбіда Іван
Зварич Іван
Зварич Леся
Зварич Євген
Зелений Богдан
Зінюк Настя
Іванишин Михайло
Іванчук Іван
Іванчук Анна
Іванчук Катерина
Іванчук Василина
Іванчівський Іван
Івасюк Захарій
Івасюк Сенефта
Івасюк Никола
Івасюк Фіона
Івасюк Вікторія
Івасюк Наталка
Івчук І.
Ілащук Ст.
Ільків Василь
Ісаєнко Параня
Іскра Василь
Іськів Василь
Каланча М.
Калинчук Василь
Калявський Петро
Калявський Степан
Капач Катерина
Капач Розалія
Каратів Никола
Карсон Анна
Кархут П.
Кириак Ілля
Килей Никола
Кирстюк Василина
Кібзей А. Т.
Кінасевиц Андрій
Кінасевиц Василь
Кінасевиц Стефанія
Кінасевиц Петро
Кіндракевиц Петро
Клебак Лавра
Клевач Степан
Клікач Йосиф
Кльомпас Василь
Кобильник Стефанія

Кобильник Дмитро
Кобильник Анна
Ковальський Петро
Ковальська Анна
Ковальчук Ілля
Ковальчук Настя
Ковальчук Никола
Когут Анна
Когут Степан
Кожушко Антін
Кознюк Григорій
Кознюк Дмитро
Кознюк Гея
Кознюк Дмитро
Колісник Анна
Колодійчук Р.
Колотилок Григорій
Колотилок Василина
Кольба Семен
Кольба Юрко
Комгир Марія
Комгир Параня
Конасевич Олекса
Коновальчук Степан
Корій Наталя
Королик Анна
Королик Розалія
Король Параня
Король Олекса
Корчинський Леон
Кос Никола
Косташ Григорій
Косташ Ілля
Косташ Василь
Котишин Емілія
Кошман Василина
Крайчий Теодор
Краківська Анастасія
Криванюк Мирослав
Крокош Анна
Крокош Григорій
Круцік Ярослав
Кудрик Василь
Кузів Никола
Кузів Анна
Кузь Григорій
Кулик Мирослав
Кулька Олекса
Кулька Нестор
Кухар Володимир
Кухар Іван
Кучарська Леся
Лазарович Дора

- Лазарович Мирослав
 Лазарович Дмитро
 Лазарук Марта
 Лазарук Розалія
 Лазарук Гея
 Лазарук Г. Василь
 Лазарук Н. Василь
 Лазоренко В.
 Лайбіда Анна
 Лакуста Марія
 Лакуста Розалія
 Легенький Павло
 Лесик В. А.
 Лесик І. С.
 Лесняк Павло
 Леськів С. Марія
 Леськів М. Марія
 Леськів Анна
 Леськів Галя
 Лєтерський Михайло
 Лісевич Людвик
 Лобай Марія
 Лобай Василь
 Лопушинський Никола
 Лукашук Григорій
 Лукашук Т.
 Лукенчук Андрій
 Луклан Володимир
 Лупул Іван
 Лупул Євген
 Лупул Онуфрій
 Лупул Марія
 Луцяк Єлисавета
 Лучкович Михайло
 Ляхман Володимир
 Ляхман Катерина
 Ляхочинський Степан
 Ляховецький Дмитро
 Магера Ольга
 Магера Іоанна
 Магера Федор
 Магера Корнїло
 Мазуркевич Василь
 Максимець Михайло
 Малайко Юрій
 Маланчук Галя
 Маланчук Анна
 Маланчук Василь
 Малярчук Анна
 Малярчук Петро
 Малярчук Степан
 Марушечка Григорій
 Марушечка Анна
 Марусик Ольга
 Марчишин Нестор
 Масляк Іван
 Масцюх Василь
 Масцюх Володимир
 Матійчук Василина
 Меда Григорій
 Мединський Михайло
 Медицький Михайло
 Медицька Розалія
 Медицький Степан
 Мелешко Ольга
 Мельник І. В.
 Мельник П. Василь
 Мельник В. Ф.
 Мельник Анастасія
 Мельник Евстахія
 Мельник Магдаліна
 Мельник Вікторія
 Мельник Анна
 Мельник Павліна
 Мельник Василина
 Мельник Дмитро
 Мельник Д. Еф.
 Мельник Тарас
 Мельник Никола
 Мельничук А. Г.
 Мельничук Андрій
 Мельничук Надія
 Мельничук Михайло
 Миглей Михайло
 Микитюк С. Б.
 Минзак Параня
 Мироник Іван
 Миронюк Дмитро
 Мирун Василь
 Мирун Олекса
 Михаськів Анна
 Михайлишин Наталя
 Михайлишин Богдан
 Михальчук Василь
 Мицак Ірина
 Міськів Петро
 Міськів Аделя
 Міськів Настя
 Міськів Іван
 Мойсей Василь
 Мойсей Танасій
 Мойсей Анна
 Мойсей Степан
 Моргал Марія
 Моргал Василина
 Най С. І.

- Немирська Зоя
Немирський Ілля
Несторук Петро
Нецик Василь
Невчас Лусія
Невчас Ема
Никифорук Дмитро
Никифорук Анна
Никифорук Іван
Никифорук Софія
Никифорук Марія
Никифорук Юстина
Николайчук Никола
Николайчук Василь
Николайчук Марія
Новальковський Антон
Новальковський Кароль
Новальковський Люданик
Овчар Анна
Одинська Ольга
Олексін Магдалина
Олекшій Дмитро
Олекшій Емілія
Олійник Марія
Олійник Олекса
Олійник Вікторія
Онищук Анна
Онищук Марія
Орищак Андрій
Орлецька Розалія
Охота Никола
Павлій Петро
Павлій Йосиф
Павловська Анна
Павловська Настя
Павловський Йосиф
Павлюк Петро
Павлюк Марія
Павлюк Розалія
Павлюк Настя
Павлюк Дмитро
Павлюк Олекса
Павлюк Василь
Паламарик Анна
Паламарик Никола
Палинчук Марія
Палинчук Параня
Панас Никола
Панчук Анна
Папіш Ольга
Пасічняк Ксеня
Пахолик Стефан
Пахолик Геня
Пелех Анна
Пелех Марія
Пелех Михайло
Пелех Мелба
Пилип Стефан
Пилипів Варвара
Пилипюк Іван
Пирч Настя
Пирч Василь
Плавюк Ольга
Плавюк Наталя
Плавюк Ярослав
Плавюк Євген
Плішка Петро
Плюпек Франка
Плюпек Розалія
Подіялюк Мирослав
Подіялюк Параня
Полик Михайло
Попіль Дмитро
Попіль Мир.
Попович Дмитро
Порайко Олена
Порайко Василь
Порціна Стефан
Притулка Геня
Прокопюк Дмитро
Пронюк Данило
Пугач Ольга
Пулешій Василь
Пухалік Іван
Пухалік Никола
Пухалік Параня
Пухалік Петро
Пухка Анна
Пухкий Василь
Пухкий Никола
Пухкий Петро
Пшик Григорій
Пшик Петро
Радик Мих.
Радик Галя
Радомський Іван
Райчиба Настя
Рипка Марія
Рипчан Катерина
Рогаль Павло
Романчук Леон
Романчук Настя
Романюк Кость
Ропчан Анна
Ропчан Олекса
Рудик Марія

Рудик Анна	Снайчук Л. Д.
Рурик Доця	Собчишин Никола
Рудько Володимир	Солдан Марія
Саварин Іван	Солдан Н. Кателіна
Саварин Василь	Солован Катерина
Саварин Стах	Спачинський Григорій
Савка Марія	Співак Йосиф
Савка Софія	Сподарик Параня
Савчук Василь	Стадник Марія
Савчук Олена	Сташин Юрій
Савчук Іван	Степа Василь
Савчук Петро	Степа Олена
Саїк Розалія	Стецько Василь
Саїк Вікторія	Стира Антін
Саковський Василь	Стечишин Орест
Самоїл С. Д.	Сторняк Никола
Свистун Теодор	Стоцький Олекса
Седляк Дмитро	Страшок Федор
Седляк Славка	Страшок Василь
Седляк Марія	Страшок Кася
Сенюк Софія	Страшок Сотер
Семака Степан	Стринадка Никола
Семака Юрій	Стринадка Василь
Семенюк Наталка	Стринадка Григорій
Семенюк Кость	Струган Дмитро
Семенюк Дмитро	Ступарик Никола
Семенюк Анна	Сулима Іван
Семенчук Василь	Сулятицька Зоня
Сироїдів Марія	Сулятицька Геня
Сиротюк Мих.	Сулятицька Ольга
Сиротюк Емілія	Сулятицька Анна
Сікора Василь	Сумка Іван
Сінявська Галя	Танасюк Василь
Сінявська Елена	Татарин Богдан
Сінявський Данило	Тарангул Іван
Січковський Віктор	Тащук Ілля
Скаун Маріянна	Тащук Іван
Скаун Розалія	Тересьо Василь
Скаун Анна	Терлецький Іван
Склепович Степан	Терлецька Параня
Склепович Андрій	Терлецька Олена
Скора Олена	Тим Михайло
Скорейко Михайло	Тим Василь
Скрипник Юрко	Тимчук Яків
Сливінська Розалія	Ткачук Василь
Сливінська Марія	Ткачук Сильвестер
Сливінська Анна	Ткачук Никола
Сливінська Калина	Ткачук Зеновія
Сливінський Іван	Ткачук Павло
Сливінський Олекса	Ткачук Іван
Слободян Дмитро	Ткачук Нестор
Слюсарчук Ольга	Ткачук Параня
Снайчук Анна	Томашевська Марія

Томашевський Євген
Томашевський Едвард
Томашевська Кароля
Томин Василь
Топольницька Василина
Топольницький Василь
Трефяк Василь
Трефяк Анна
Трефяк Анна
Трефяк Никола
Урсуляк Степан
Фарина Никола
Фарина Анна
Фарина Василь
Фарина Розалія
Фарина Левко
Фарина Катерина
Фарина Роман
Федорків Іван
Федорків Михайло
Федорук Олекса
Федорук Михайло
Федорук Іван
Федорук Никола
Федорчук Панько
Федун Іван
Федун Никола
Федюк Теодор
Федюк Настя
Фербей Борис
Фербей Богдан
Фербей Анна
Фербей Леся
Фербей Осип
Фербей Наталка
Фербей Зоря
Фіцович Анна
Флічук Яким
Флоріан Юрій
Франчук Василь
Фуштей Катерина
Фуштей Марія
Харчун Антін
Хлипавка Анна
Хлібенький Петро
Хміляр Мирослав
Хома Вікторія
Хомик Олена
Хомик Іван
Хомяк Іван
Храпко Таваско
Храпко Данило
Храпко Єлисавета

Храпко Веронія
Цимбалюк Дмитро
Цькуй Савеля
Чапа Іван
Чапельський Василь
Чернецький Василь
Чернецький Олекса
Чернявська Ольга
Чернявський Василь
Чернявський Іван
Чорна Емілія
Чорний Н. А.
Чорний Василь
Чекалюк Філя
Челядин Іван
Челядин Маруся
Челядин Леся
Чепига Іван
Чернівчан Катерина
Чернівчан Іван
Чесний Василь
Чоботар Емілія
Чумер Ольга
Чумер Віня
Шамлей Йосиф
Шапка Анна
Шапка Катерина
Шапка Єлисавета
Шапка С. Георгій
Шапка В. Георгій
Шандро А. І.
Шарик Василь
Шаряк Володимир
Шваб Олена
Шевчишин Євген
Шевчишин Волод.
Шевчук Петро
Шевчук Маруся
Шемелюк М. Д.
Шимко Василина
Шимко Федор
Шклянка Іля
Шмельський Петро
Щербанюк Йосиф
Юрійчук Михайло
Юрійчук Іван
Юрків Василь
Юрчак Стефан
Юрчак Петро
Юрчук Іван
Юськів Василь
Янда Ольга
Яворський Мирослав

Якиміщак Іван
Яківчук Анна
Янішевська Марія
Янішевський В.
Яремкевич Іван
Яремчук Вікторія
Яремчук Анна
Яремчук Стефан
Ясінчук Ольга

Ясінчук Йосиф
Яхимець Петро
Яхимець Дмитро
Яцейко Іван
Яцейко Петро
Яцейко Михайло
Яцій Текля
Яшейко Михайло

ЧЛЕНИ І ПИТОМЦІ ІНСТИТУТУ ІМ. М. ГРУШЕВСЬКОГО В АРМІЯХ КАНАДИ 1943-го РОКУ

В.С.А.Ф.

Адамець Лев, поручник-інструктор.
Бігорай Володимир, сержант-пілот, відзначений за геройство.
Баран Никола, сержант-навігатор.
Боднар Никола, поручник-навігатор.
Винник Андрій, механік.
Винничук Яків, писар провізійного відділу.
Винничук Андрій, механік.
Гнідан Віктор, летун.
Гунька Дмитро, сержант-інструктор в радіо відділі.
Гавинчук Михайло писар механічного відділу.
Германюк Стефан, сержант в механічному відділі.
Горецький Ізидор, поручник-інструктор у вишколі пілотів.
Гурба Йосиф, у вишколі.
Депутат Євген, у вишколі.
Дубець Георгій, сержант-пілот.
Лучак Іван, пілот.
Засійбіда Анастасія.
Кінасевич Андрій, інженерський відділ.
Крєкош Грицько, сержант-навігатор.
Круцік Ярослав, сержант-інструктор в радіо відділі.
Кухар Іван, у вишколі.
Маларчук Стефан, механік.
Мельник Е. Дмитро, сержант-інструктор пілотів.

Мельник Тарас, медичний відділ.
Маланчук Василь, сержант-навігатор.
Лазарович Мирослав, поручник-інструктор.
Леськів М. Марія, у вишколі.
Летерський Михайло, у вишколі.
Ляхман Володимир, летун.
Павлюк Дмитро, у вишколі.
Павлюк Олекса, поручник-пілот.
Павловський Йосиф, поручник-інструктор пілотів.
Пелех Михайло, механік.
Плішка Леон, сержант-пілот.
Пирч Василь, поручник-інструктор пілотів.
Плавук Євген, механік.
Пухкий Петро, поручник-навігатор.
Пухкий Василь, навігатор.
Романчук Леон, механік.
Семака Степан, механік.
Склепович Степан, писар.
Склепович Андрій, у вишколі.
Страшок Сотер, механік.
Стецько Василь, механік.
Співак Йосиф, транспортний відділ.
Ткачук Нестор, у вишколі.
Урсуляк Степан, механік.
Федорук Михайло, механік.
Фербей Богдан, механік.
Чернівчан Іван, сержант-писар.
Шевчанин Володимир, у вишколі.
Яворський Мирослав, сержант-інструктор в радіо відділі.

В.С.А.

Балка Никола.
Бартман Никола.
Гавриляс Степан, поручник-ін-
структор.
Гуцька Михайло.
Гордей Олекса.
Грегорій Іван.
Давидович Степан.
Драбюк Василь.
Закордонський Никола.
Ільків Василь, сержант, антикар-
ський відділ.
Калявський Петро.
Мельник П. Василь, сержант, по-
штовий відділ.
Меда Грицько, сержант-писар.
Михайлишин Богдан, поручник-
лікар.
Мойсей Танасій.
Никифорук Іван, поручник, пош-
товий відділ.
Лешняк Пилип, медичний відділ.
Луценчук Андрій.

Лулул Евген, механік.
Лулул І., провізійний відділ.
Николайчук Василь.
Сторняк Никола.
Савчук Петро, механік.
Сиротюк Михайло, сержант-майор.
Страшок Федір.
Спачинський Григорій, поручник-
лікар.
Татарин Богдан.
Тащук Ілля, поручник.
Томашевський Едвард, поручник-
лікар.
Фарина Ромаи.
Челядин Іван.
Юрків Василь.

R.C.N.

Германюк Петро.
Данилович Петро.
Кінасевиц Василь.
Малярчук Петро.
Попіль Мирослав.

ДИРЕКЦІЇ ІНСТИТУТУ ІМ. МИХ. ГРУШЕВСЬКОГО

В ЕДМОНТОНІ

(1918-1943)

1918

Дм. Фербей — голова
А. Т. Кібзей — заст.
С. Б. Михайлюк — секр.
Іл. Кириак — засть секр.
І. П. Гринчишин — скарбник
Ів. Боднарник
Ю. Д. Лазарук
І. Клебановський
Д. Данилович

1919

Дм. Фербей — голова
Ф. Винничук — заст.
М. Лучкович — секр.
Ю. Д. Лазарук — скарбник
С. Гура
І. Глова
І. Гринчишин
А. Т. Кібзей
Н. Будинський

1920

Дм. Фербей — голова
Ф. Винничук — заступник
А. Т. Кібзей — секретар
Ю. Д. Лазарук — скарбник
І. Чупрун
Г. Михайлишин
П. Рудик
І. Глова
І. Мельник

1921

Дм. Фербей — голова
І. Паснак — заступник
М. Лучкович — секретар
Ю. Д. Лазарук — скарбник
Ф. Винничук
П. Мельник
І. Порайко
Н. Будинський
П. Зварич
Ф. Костацук
Добр. Гулька
Вас. Фрончак

К. Павлюк
А. Томашевський
В. Чумер
П. Ясенчук

1922

Д. Пронюк — голова
І. Паснак — 1-ий заст.
Гр. Кузик — 2-ий заступник
Г. Шевчишин — секр. фін.
Іл. Кириак — секр. рек.
Ю. Д. Лазарук — скарбник
П. Мельник
А. Челядин
А. Батюк

1923

Гр. Михайлишин — голова
І. Семенюк — заступник
П. Зварич — заступник
Ів. Гринчишин — секр. фін.
Анд. Солован — секр. рек.
Ів. Никифорок — скарбник
Ю. Д. Лазарук
С. Невчас
Н. Романюк

1924

Гр. Михайлишин — голова
А. Томашевський — заст.
П. Галицький — секр. фін.
Анд. Солован — секр. рек.
І. Никифорок — скарбник
Й. Янішевський
Е. Михайлюк
Ю. Д. Лазарук
П. Мельник

1925

Е. Михайлюк — голова
Н. Д. Голубицький — заст.
А. Батюк — секр. рек.
П. Галицький — секр. фін.
І. Никифорок — касієр
А. Томашевський
П. Мельник

М. Бойкович
Н. Романюк

1926

І. Паснак — голова
Пізніше Д. Фербей
Д. Фербей — заступник
І. Семенюк — заступник
В. Челядин — секр. рек.
Д. Пронюк — скарбник
П. Зварич
І. Кириак
Н. Чернявський
А. Зварич
П. Магера
П. Рудик
І. Боднарук

1927

П. Зварич — голова
В. Челядин
М. Чернявський
В. Підручний
Др. І. Верховини — секр.
Д. С. Фербей
Іля Кириак
Ів. Семенюк
Д. Пронюк

1928

П. Зварич — голова
В. Челядин — секр.
М. Чернявський
Др. І. Верховини
Д. С. Фербей
Іля Кириак
Ів. Семенюк
Д. Пронюк

1929

П. Зварич — голова
Д. С. Фербей — заступник
А. Батюк — секретар
В. Челядин — заст. секр.
Д. Пронюк — касієр
В. Бойцун
Іля Кириак
В. Семенюк

1930

В. Підручний — голова
Д. С. Фербей — заступник
П. І. Лазарович — секретар
Д. Пронюк — касієр
П. Зварич
Н. Харук

М. Фербей
Др. М. Бойкович
П. Міськів
П. Мельник
В. Чумер
А. Батюк

1931

Д. С. Фербей — голова
Н. В. Гавінчук — заступник
о. П. Самець — секретар
Ів. Зварич — заст. секр.
Д. Пронюк — касієр
Йос. Ясенчук
Др. М. Бойкович
Н. Харук
І. П. Світик

1932

Др. І. Верховини — голова
І. П. Світик — заст. голови
о. П. Самець — секретар
Ів. Зварич — заст. секр.
Д. Пронюк — касієр
Др. М. Бойкович
Йос. Ясенчук
Н. Харук
Н. В. Гавінчук

1933

П. І. Лазарович — голова
Др. І. Верховини — заст.
Др. Ф. Говда — секретар
Д. С. Фербей — касієр
Ф. Магера
Н. Харук
В. Челядин
І. Кириак
Йос. Ясенчук

1934

П. І. Лазарович — голова
В. Грицюк — заступник
Др. Ф. Говда — секретар
Д. С. Фербей — касієр
Н. Беднарський
В. Підручний
П. Міськів
Др. І. Верховини
Гр. Костах

1935

П. І. Лазарович — голова
П. Василюшин — секретар
Др. Ф. Говда — касієр
М. Фербей

В Підручний
В. Плавюк
Н. Беднарський
М. Чернявський
Др. І. Верхомин

1936

Др. Ф. Говда — голова
Д. С. Фербей — заступник
П. Васишин — секретар
Др. І. Верхомин — касієр
Ів. Мельник
П. Міськів
В. Підручний
П. І. Лазарович
Гр. Костах

1937

Др. Ф. Говда — голова
Д. Янда — заступник
П. Васишин — секретар
П. Міськів — касієр
І. Горецький
П. І. Лазарович
В. Підручний
Степан Самоїл
М. Фербей

1938

Ів. Зварич — голова
Д. С. Фербей — заступник
Вас. Чумер — секретар
П. Міськів — касієр
Др. Ф. Говда
Із. Горецький
Ст. Пилип
Дм. Янда
Вас. Підручний

1939

Ів. Зварич — голова
Д. С. Фербей — заступник
Вас. Чумер — секретар
П. Міськів — касієр
Др. Ф. Говда
Із. Горецький

Ст. Пилип
Дм. Янда
Вас. Підручний

1940

Дм. Янда — голова
Д. С. Фербей — заступник
П. Васишин — секретар
В. Челядин — касієр
Із. Горецький
В. Підручний
П. Зварич
Вас. Костах
П. І. Лазарович

1941

П. А. Міськів — голова
Д. С. Фербей — заступник
Д. І. Верхомин — секр.
В. Челядин — касієр
П. І. Лазарович
Дм. Янда
В. Грицюк
П. Зварич
В. Підручний

1942

П. А. Міськів — голова
Д. С. Фербей — заступник
Др. І. Верхомин — секретар
В. Челядин — касієр
Д. Янда
П. І. Лазарович
В. Підручний
П. Зварич

1943

Д. С. Фербей — голова
Фр. Ф. Говда — заступник
В. Гривнак — секретар
П. А. Міськів — касієр
П. І. Лазарович
Д. Янда
В. Чумер
В. Челядин
П. Васишин

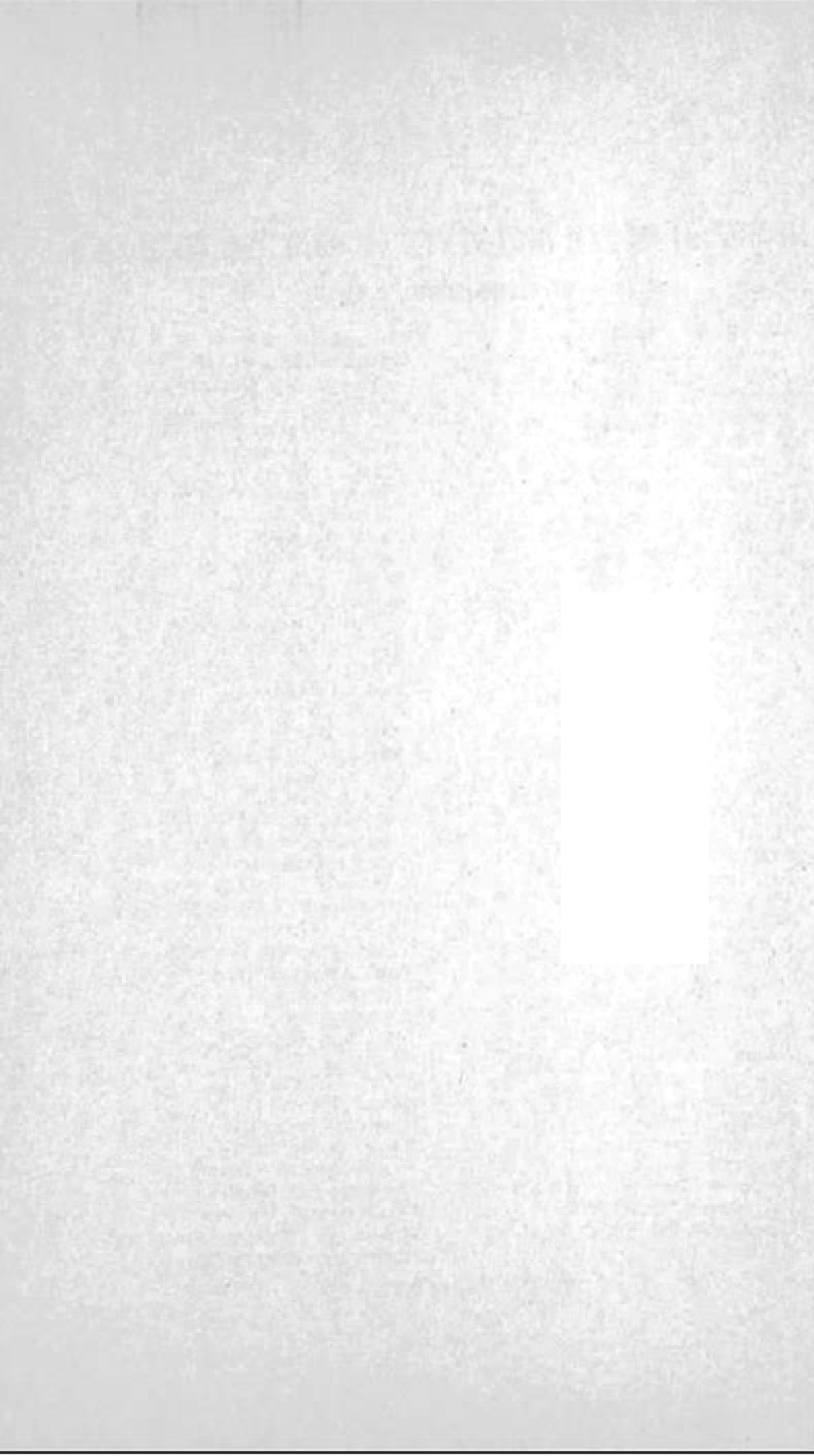
ПОМЕРШІ ЧЛЕНИ ІНСТИТУТУ ІМ. М. ГРУШЕВСЬКОГО

В ЕДМОНТОНІ, АЛТА.

Андрусів Володимир
Варшавський Іван
Веренька Василь
Винничук Дмитро
Винничук Григорій
Гнідан Марія
Гнідан Доця
Головач Петро
Гонгалюк Петро
Гошко Тимко
Данильчук, о. Іван
Дзьоба Сильвестер
Дікур Дмитро
Долинський Федор Д.
Драпака Парафтей
Завадський Іван
Запаринюк Андрій
Засійбіда Анастасія
Зварич Іван
Зварич Марія
Зварич Едвард
Іванчук Остафій
Іськів Михайло
Кожушко Антін
Колісник Михайло
Кордиба Стефанія
Костащук Федор
Костенюк Самоїл
Котик Іван
Кузик Никола
Кузів Никола
Лазарук Георгій
Ласківський Стефан
Леськів Іван
Лупул Михайло
Луцяк Дьордій
Магера Прокоп
Маріянич Катерина
Маріянич Марія
Маріяшч Василь
Марушечка Іван
Мельник Ашпа
Мельник Іван

Міськів Василь
Міськів Пелагія
Назарук д-р Осип
Никифорук Марія
Олекшій Дмитро
Олекшій Олекса
Павлюк Кость
Павлюк Стефан
Павлюк Василь
Павук Степан
Пилипів Іван
Порайко Ілля
Порайко Стефан
Пронюк Дмитро
Радомський Іван
Радомський Василь
Ролчан Іван
Рудик Павло
Савка Віктор
Сакалюк Софроній
Середяк Іван
Сироїд Василь
Скорий Іван
Солован Катерина
Сорохан Іван
Сиротюк Григорій
Терлецький Іван
Ткачук Олекса
Томашевський Йосиф
Томашевський Іван
Томин Максим
Трифяк Василь
Федорків Павло
Федорків Розалія
Федви Григорій
Федун Пилип
Фрунчак Василь
Хлібецький Василь
Чапельська Д. (пані)
Чернявський Василь
Чернявський Никола
Пімбалюк Максим
Шевчишин Григорій

ВІЧНАЯ ІМ ПАМ'ЯТЬ!

ПРОТОКОЛИ І МАТЕРІЯЛИ

**ЮВІЛЕЙНОГО ЗІЗДУ ІНСТИТУТУ
ІМ. МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО
В ЕДМОНТОНІ,**

25-го, 26-го і 27-го Грудня, 1943 р.

Впорядкував І. КИРІЯК.

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

第九百九十九年九月九日

ВСТУП.

Щоб заокруглити двадцять і п'ять річну історію Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні, Алберта, як основу для його дальшої історії, постановлено видати друком всі матеріали і протоколи зв'язані з Ювілейним Зїздом і додати їх до Ювілейної книги виданої перед Зїздом. Ціль цього додатку ясна. Інститут, проіснувавши двадцять і п'ять років при моральній і матеріальній піддержці українського свідомого загалу, виконав своє завдання до тої міри, до якої та піддержка дозволила. Які були його завдання, що він виконав, і яку піддержку діставав він від українського громадянства, говорить про це його Ювілейна Книга, а цей додаток має на цілі вказати, як віднеслися до нього його члени і приятелі на Ювілейнім Зїзді, який завдаток дали вони йому на дальше існування і які проекти накреслено йому для виконання в будучині. З цими цілями вміщено в цей додаток (1) матеріали, що відносяться до приготування зїзду, (2) програма зїзду, (3) привіти і промови, (4) жертводавці і (5) протоколи. Прочитавши їх, читач може виробити собі певне поняття про обставини, серед яких Інститут розпочав своє друге двадцять і п'ять ліття, які нові проблеми виринали перед ним і які були бажання його членів і приятелів відносно його праці в будучині.

I. K.

ПРИГОТУВАННЯ ЮВІЛЕЙНОГО ЗІЗДУ

Приготування Ювілейного Зізду почалося ще в квітні, 1942 року. Почалося воно підготовкою матеріалів для написання Історії Інституту, виказу числа питомців, членів і жертводавців та загального фінансового стану за двадцять і п'ять літ. До цих матеріалів належали протоколи річних зіздів, протоколи засідань дирекцій, ріжні відозви і статті поміщені в часописах у справах Інституту, протоколи Студентського Кружка А. Коцка, рекорди і світлини питомців і жертводавців, членські книги, книги фінансові і річні фінансові звіти та документи, що відносилися до важних інститутських справ. Із них припоручено п. П. І. Лазаровичеві написати історію Інституту, а пп. Д. Янда і Д. С. Фербей мали приготувати загальний двадцять і п'ять річний фінансовий звіт і листу членів-піонерів. Вишукування, а потім впорядкування матеріялу в Книзі доручено п. І. Киріякові.

Робилося таке завчасне приготування до Зізду з цілею видати спільну Ювілейну Книгу з Інститутом П. Могили в Саскатуні, що також святкував своє двадцять і п'ять-ліття 1942 року. Та показалося, що з технічних причин трудно буде таку Книгу видати, отже приступлено до видання осібної для Інституту Грушевського, 1943 року.

Видання Ювілейної Книги, а потім приготування самого Зізду не мало часу забрало Дирекції Інституту. Задля самої книги мала вона вісім засідань, щоб перевірити матеріяли, а потім вислухати його читання вже написаного, щоб його справити і апробувати. Далі, відбула вона чотирнадцять засідань у справах самого зізду. Треба було сходитися та обміркувати в який спосіб його відбутися. Бажалося, щоб відрізнити його від звичайних зіздів і зробити його дійсно святочним — Ювілейним. Для цього треба було вибрати найдогідніший час, щоб можна було великому числу членів і прихильників бути на всіх нарадах і підприємствах Зізду. Також треба було обчислювати можливі сили для виготовлення і виголошення потрібних і доцільних промов, вирішити зо згляду коштів кого запрошувати на зізд зпоза Алберти, як справитися з приміщенням гостей і як определити підготовчу, а потім ділову працю Зізду.

Та найкраще покажуть приготування Зізду протоколи з засідань Дирекції. Хронологічний порядок був такий:

Серпень 13, 1943. По довгій дискусії, в якій бралося на увагу чергові зізди в Саскатуні і у Виннипегу, розложення потягів на залізницях, шкільні різдвяні вакації, заняття членів Дирекції і членів, котрі обовязково мали б бути на зізді і інші справи, що могли б пошкодити зіздові, постановлено на внесок пп. П. І. Лазаровича і П. Васишина, щоб Ювілейний Зізд Інституту відбувся 25-го, 26-го грудня, а Загальні Річні Збори Інституту в понеділок, 27-го грудня, 1943-го року.

Серпень 17, 1943. Засідання Дирекції у справі вложення програми Зїзду. По довгих нарадах постановлено, що в суботу, 25-го грудня, рано реєстрація членів і гостей, а пополудні „День Піонерів”. В цей час мають бути виготовлені привіти і реферати, в яких мається дати признання всім тим, котрі причинилися чимнебудь до заложення і розвою Інституту в перших роках його існування. Вечером, з причини браку чоловічих аматорських сил, замість якоїсь першорядної драми, поставити концерт не довший як дві години, щоб дати місце на одну святочну промову. В неділю, 26-го грудня, приготувати обід для зїздових гостей, по обіді мають бути виголошені три святочні промови, і переведення збірки на Інститут. Вечером „Час бувших питомців Інституту”. Понеділок, 27-го грудня, цілий день присвятити діловим сиравам Інституту.

Серпень 24, 1943. Дальші наради над програмою Зїзду. Дискусовано над особами, котрі звязані були з Інститутом, знають його ціли, час його заснування, і брали участь у його розвою, і їх запросити на бесідників. Постановлено запросити пп. Ю. Стечишина з Саскатуну, П. Зварича з Вегревил, Д. С. Фербея з Едмонтону, др. Кібзея з Детройт, Міш., С. В. Микитюка з Саскачевану і М. Лучковича та І. Киріяка з Едмонтону. Постановлено також запросити всіх бувших настоятелів Інституту, себто, д-ра Т. А. Кібзея, І. Глову, І. Гринчишина, о. П. Галицького, Т. Свистуна, П. І. Лазаровича, П. Василичина, І. Зварича, Із. Горещького, В. Косташа, І. Киріяка і М. Маруса. Далі поставлено предсідників: (1) „День Піонерів”, предсідниками пп. Д. С. Фербей і В. Чумер, а промови виголосять пп. Д. С. Фербей, С. В. Микитюк і Мих. Лучкович. (2) Субота вечером — предсідниками пп. П. А. Міськів і В. Косташ, а бесідником др. Кібзей, або І. Киріяк. (3) Неділя пополудні — предсідниками пп. А. Чернецький, І. Зварич і др. Н. Голубіцький, а бесідниками пп. Ю. Стечишин, П. І. Лазарович і пані Сиротюк. (4) Неділя вечером — предсідниками пп. П. Василичин і І. Мельник — бесіди: „Спомини питомців із інститутського життя”.

Постановлено, що кожний бесідник мусить мати свою промову написану, щоб можна її дати до друку.

Настановлено також комітети, (1) Комітет Піонерів, хто мав виготовити лісту членів Інституту з перших трох років існування Інституту та вложити форму запрошення їх на Зїзд. До комітету назначено пп. Д. С. Фербея, П. Зварича, В. Чумера і В. Челядина. (2) Комітет відчитовий, що мав виготовити теми святочних промов і форму запрошень до промовців. До комітету назначено пп. П. І. Лазаровича, І. Киріяка і о. П. Мельничука. (3) Комітет мистецької частини Зїзду, до якого назначено пп. П. І. Лазаровича, П. Пауша і Л. Фарину. (4) Комітет Питомців і Членів, до якого назначено пп. І. Киріяка, І. Мельника і д-ра Ф. Говду. (5) Комітет приміщення гостей, до якого назначено пп. В. Чумера, В. Гавриша і Д. Янду. (6) Комітет Обіду, п. В. Гривнак з помічю жінок директорів. (7) Комітет реєстрації, П. А. Міськів при

помочі місцевих Сумківців. (8) Комітет преси і оголошень пп. П. Василюшин, В. Косташ і І. Кириак.

Дальші засідання Дирекції 13-го, 24-го, 30-го вересня, 7-го, 19-го, 28-го жовтня, і 9-го, 21-го, 30-го листопада, чергувалися одно за одним відповідно до справ, що виринали через листування з „Українським Голосом” у справі друку Ювілейної Книги, з листування з централею СУС і Інститутом П. Могили в справі бесідників і програми Зїзду, з листування з наміченими промовцями, з потреб намічених Комітетів і, вкінці, для вироблення остаточної, слідуючої програми:

СУБОТА, 25 грудня:

РАНО 10.00 до 12.00 реєстрація делегатів і гостей.

ПОПОЛУДНІ.

1. Офіційне відкриття зїзду, Д. С. Фербей, голова дирекції і вибір президії.

2. Вшанування Пам'яті Померлих Членів.

3. Привіти від Інституту імені Петра Могили, Екзекутиви СУС, СУМК СУНД, С.У.К., місцевих організацій, та делегатів з провінції і інших.

4. Вшанування Піонерів-Основателів, і фотографічна знімка.

5. ВІДЧИТ: „Історія Інституту Шевченка в Вегревил і його злука з Інститутом ім. М. Грушевського”, виголосить Петро Звария з Вегревил один з перших основателів Інституту Шевченка.

6. ВІДЧИТ: „Як організувався Інститут ім. М. Грушевського і які були його цілі”, виголосить Семен Б. Микитюк з Фенвуд, Саск., перший секретар і організатор Інституту ім. Мих. Грушевського.

7. ВІДЧИТ: „Перші питомці Інституту ім. Михайла Грушевського і яка була їхня праця на народньому полі”, виголосить Михайло Лучкович, Б.А., бувший посол до Оттави, та бувший настоятель Інституту.

ВЕЧЕРОМ 8.30: ВЕЛИЧАВИЙ КОНЦЕРТ під управою П. А. Пауна. — В програму входять:

„Вулиця” на мішаний хор Філарета Колесси, фортеп'яновий супровід панна Емілія Чоботар; „Поклін борцям і слава” кантата на міш. хор Б. Вахвичина; „Гуляли, гуляли” на муж. хор Нисжанковського; „За Дорошенка пана” на жіночий хор С. Людкевича, і другі. Підчас програми буде промовляти др. Амброзій Т. Кібзай, з Дітройт, Мішган, перший настоятель Інституту.

Неділя, 26 грудня:

РАНО 10.00 до 11.30 БОГОСЛУЖЕННЯ. 12.00 до 2.00 Величавий обід для учасників зїзду.

ПОПОЛУДНІ: ВІДЧИТИ.

1. „Полягання на свої власні сили”, здв. І. Р. Соломон, голова СУС, і посол до Манітобської Легіслатури.

2. „Роля Інститутів в розбудженню національної свідомости серед нашого громадянства в Канаді”, Ю. В. Стечишин, адвокат з Саскатуну, і бувший ректор Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні.

3. „Роля Інститутів на будуче”, П. І. Лазарович, адвокат з Едмонтоном і бувший ректор Інституту ім. Мих. Грушевського.

4. „Заслуги Інститутів в поширенню освіти серед нашого Українського Жіноцтва”, пані Е. Сиротюк, учителька в Ендру, Алберта, і голова Пров. Екзекутиви Союзу Українок Канади.

ВЕЧЕРОМ 8.30: — Перегляд сил бувших питомців Інституту.

Тут входять короткі промови від визначившихся питомців між іншими будуть говорити: Др. Ю. Е. Драган з Саскатуну, др. М. Бойкович з Саскатуну, П. Ткачук з Саскатуну, І. Лікур з Вегревил, І. Гуцуляк з Ендру, В. Бойцун з Едмонтоном і А. Чарнецький з Едмонтоном. Поміж промовами будуть концертні точки слідуючого змісту: Скрипкове сольо — Зоя Лазарович, відома молода скрипачка, котра вже кілька разів відзначилася своїм граням на різних музичних виступах в Едмонтоні. Сопранове сольо — Маруся Шевчук з Вудлінгдон, популярна молоденька співачка. Хор Едмонтонського Відділу СУМК і другі точки.

Понеділок, 27 грудня:

РАНО 10.00 до 12.00 Річні Збори членів Інституту.

1. Реєстрація членів; 2. Отворення зборів; 3. Вибір президії та провірної комісії; 4. Звіт провірної комісії; 5. Читання протоколу з минулих річних зборів; 6. Звіти членів дирекції та настоятеля; 7. Нові справи — внески та ухвали; 8. Справа поширення Інституту; 9. Вибір дирекції; 10. Закриття зборів.

ПОПОЛУДНІ: Народи СУС, СУМК і СУНД.

1. Реєстрація членів; 2. Отворення зборів; 3. Вибір президії; 4. Звіти провінційальних Екзекутив; 5. Промови репрезентантів з Централі; 6. Внески та ухвали; 7. Назначення провінційальних Екзекутив; 8. Закриття зборів.

В міжчасі Комітет Преси виповняв своє завдання поміщенням слідуєчих статъ про Інститут в Українськiм Голосі:

СТАТТЯ 1.

Минувшого року українці Канади, а головню ті, в кого на серці лежить наша доля тут і там за морем, святкували ювілей Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. З тої нагоди багато писалося в Українськiм Голосі на теми, що собою Інститут ім. П. Могили представляє. Цього року Інститут ім. Михайла Грушевського в Едмонтоні святкує 25-літній ювілей свого засновання.

Завершенням тої втіхи та радости, що Всемогучий Бог поміг дочекати 25-літнього ювілею, буде скликаний ювілейний зїзд Інституту при кінці року. На тім зїзді наші піоніри на культурно-виховавчому полі розкажуть про причини засновання Інституту, про працю, яку вложено, щоби Інститут був побудований на трівких підвалинах; про виховавчу роботу в Інституті і про другі подробиці його діяльності та історії.

Від тепер до кінця року будуть час від часу поміщуваті статті в Українськiм Голосі про діяльність Інституту за минувших 25 років. Треба буде пригадати піонірам їх заслуги при заснованні Інституту, потім моральну і матеріальну підтримку його життя. Треба буде звернути увагу теперішнім молодим людям, щоби вони не завели своїх батьків в надіях, та щоби ці нові молоді працівники і надаліше продовжували працю, яку їх попередники так щиро, свідомо і завзято виконували.

Нарід український є числом великий і здоровий нарід. В нім є багато енергії, є бажання жити і розвиватися. Однак той великий нарід мусить самий над собою працювати, щоби викристалізувати в собі великий розум і благородну душу. Лише свої добрі вихователі зможуть підростаюче покоління спрямувати до великої мети. Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні є одним з виховавців. Його 25-літній Ювілей нехай буде захоотою до дальшої праці, щоби в других 25 роках Інститут був перетворений в Колегію. Отже нехай не буде одного українця в Канаді, котрий чим небудь не причинився б до звеличення ювілейного року Інституту.

Петро Василянши.

СТАТТЯ 2.

25 літ тому студенти українського походження, що учащали в Едмонтоні до англійських шкіл, зорганізувалися в товариство, котре назвали Студентський Кружок ім. Адама Коцка. Виднішими провідниками кружка були: С. Б. Микитюк, А. Т. Кібзей та Іван Гринчишин. Одною з цілей, для яких кружок заснувався, було зачати кампанію за заснованням українського інституту на взір Інституту ім. П. Могили

в Саскатуні. До думки студентів прилучилися свідоміші українські громадяни Едмонтону, а головню пп. Д. С. Фербей, Ф. Винничук, покійний Юрій Лазарук, та ще кількох.

Якаж ціля була тих людей, що рішилися апелювати до українських громадян в Канаді, а головню в Алберті, щоби давали гроші на засновання Інститута? Головною цілею було — мати приміщення для студентів споза Едмонтону, де вони мешкали би разом під наглядом доброго вихователя. Було побоювання в людей, що піклувалися долею свого народу, що студенти, прийшовши з фермів до міста до школи, поволи при звичаються до вуличного життя і не то, що не стануть ліп-

ВАСИЛЬ ПІДРУЧНИЙ, агроном Вегревільської Округи. Завсіди попирав Інститут морально і щирими жертвами та службою директора.

ДР. І. ВЕРХОМИН, добродітель для Інституту. Давав лекції питомцям про здоровля, відвідував хорик і займав кілька разів уряд директора та лисаря Дирекції.

шими для себе самих, для своїх батьків та для свого народу, але й можуть стати гіршими. Що більше, у піонірів засновання Інститута була мета мати свою інституцію, в котрій мали би вплив самі українці, що розуміють українську душу.

Треба тут пригадати для кращого вияснення про вагу ведення українського виховавчого інститута, що в Канаді існує дуже багато всякого рода інституцій, призначених для мешкання і виховання дітей. Існували вони ще до 1916 року, коли започатковано Інститут ім. П. Могили в Саскатуні. Існують вони і тепер та буде їх ще більше побудовано. Однак інституції, побудовані і удержувані чужими людьми, приносили користь лише тим, що їх побудували, але не українцям.

Не можна сподіватися, щоб поляк, москаль, француз, чи хто інший виховав кращого українця тілом і душею, як це може зробити свідомий українець. Це не є природною річю. Поляк має свою душу, москаль свою, француз, чи хто інший, свою. Кожний розуміє світ по своєму. Українець, коли він є свідомий і любить свій нарід, має душу з деякими відмінними характеристиками. В поляка, москаля, француза і всякого другого чоловіка іншої народности і українця можуть бути подібні погляди на справи економічні, тобто, як добувати прожиток, але люде не такої самої народности мають інші стремління позаекономічні. Коли брати під увагу рідний край батьків, рідну мову, рідну пісню, звичаї й обичаї, то українці і другі народи ріжняться. І через те нами побудовані і нами керовані інституції такі дорогі.

Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні вже проіснував 25 літ. За чверть століття Інститут зробив дуже багато доброї роботи не лише для тих, що в Інституті виховувалися, але й для тої молоді та старших, що близько з Інститутом були звязані. Рік річно управа Інституту закликувала наше громадянство посилати дітей до школи, а кому можливо, щоби посилали своїх дітей на виховання до Інститута. Судячи по тім, кілька дітей кінчило вищі школи та університети в тих містах, де були Інститути і в тих, де Інститутів не було, можна безпечно сказати, що більший відсоток студентів кінчив вищі студії там, де були наші Інститути.

Студенти споза Інституту сходилися з студентами питомцями Інститута; разом належали до одного студентського кружка, де обмінювалися думками і набирали охоти кінчити вищі школи. Одним словом виробляли подібні погляди відносно студентського життя та справ, що тичаться українців, як громадян цього краю і краю, з якого приїхали їх батьки до Канади.

Що більше, робота студентського кружка при Інституті що року набирала більшого розгону. Організувалися дебати та інші пописи між студентським кружком з Інститута та студентськими кружками з колоній. Вкінці студентський молодечий рух дав почин до заснування Союзу Української Молоді Канади, вкоротці званого як СУМК. Тепер цей славний СУМК має свій відгомін і в королівській армії, де би ця армія не була. Сумківці стараються бути примірними вояками, а будучи свідомими українцями, вони інформують своїх товаришів по зброї про Україну і її нарід. Із звідомлення в Українськiм Голосі ми бачимо, що колишні сумківці ведуть перед в організованню воєнних гуртків в Манчестер і Лондоні.

Ось така є велика робота Інститутів ім. П. Могили в Саскатуні і ім. М. Грушевського в Едмонтоні. Оснувателі і всі ті, що грішими, чи в інший спосіб, причинилися до існування Інститутів, чуються гордими, що їх праця принесла користь.

В Ювілейнім Зїзді Інституту ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні, що відбудеться в грудни цього року, всі українці повинні взяти участь

Кому неможливо буде прийти особисто, повинен від тепер старатися причинитися добрим словом і грішми до глибшого поширення виховавчої праці Інституту на добро і славу нашого народу.

Петро Василюк.

СТАТТЯ 3-тя.

25-ЛІТНИЙ ЮВІЛЕЙ ІНСТИТУТУ М. ГРУШЕВСЬКОГО В ЕДМОНТОНІ.

В одній англійській читанці, що донедавна вживалася в публичних школах в Алберті, була дуже поучаюча історійка ось такого змісту: Вмираючий батько прикликав до себе своїх недбалих синів і каже до них: „До мене зближається смерть. Поки помру, я маю тайну, про яку хочу вам сказати. В нашім саді є захований великий скарб. Щоби його віднайти, треба копати сад. Отже копайте сад, а знайдете скарб”.

За якийсь час батько помер. Сини поховали його, як належиться. Всі дуже за ним плакали і жалували, а ще більше жалували за тим, що коли батько згадував про скарб в їх саді, то не сказав точно, в котрім місци той скарб був закопаний. Сини хотіли в якнайлекший спосіб скарб знайти і збагатитися. Та легкого способу не було. Треба було братися за рикаль і копати кожний цаль саду від плота до плота. Щоби, не дай Боже, не оминуть місця, де був захований уявлений скарб, вони своїми руками роздроблювали на порошок кожную грудочку землі. Очей своїх не зводили з дорогої їм землички, поки весь сад не перемінився в пушок. Вкінці сад скопали, але скарбу не нашли і були дуже розчаровані. Та їх праця з копанням не пропала. На другий рік всі овочеві дерева в їх саді зародили так багато, що всі люди дивувалися, як то так сталося. Дивувалися і розпитувалися у господарів про тайну, що спричинила великий урожай їх саду. А коли довідалися, подивлялися велику науку розумного батька.

Ця приповідка ділиться на три часті. 1. Батько каже своїм синам заповіт. 2. Сини, шукають за скарбом, копають сад. 3. Уявленого скарбу не знайшли, але за те знайшли скарб практичний.

Початки і поступенний розвій нашої культурної праці в Канаді мають подібний вигляд, як повище наведена казка. Історія нашого культурного життя тут виразно представляє три періоди. Перший період можна назвати періодом темним. Він починається від приїзду до Канади наших перших поселенців і тягнеться аж до заснування двох українських виховавчих Інститутів, а це Інституту ім. П. Могили в 1916 р. і Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні в 1918 р. Не було би справедливим, коли би тут не згадати про заслуги українського часопису „Українського Голосу”, котрий був зорганізований в 1910 році. „Український Голос” в дійсності приготував поле до заснування Інститутів через ширення ідей, на яких Інститути заснувалися. Однак фактом є, що інтензивна праця на культурно-освітнім полі починається із заснуванням наших виховавчих інститутів. Це є другий період, ПЕРІОД ВІДРОДЖЕННЯ на культурному полі нашої іміграції в Канаді.

Клич розумних наших піонерів: „Посилайте дітей до школи і на виховання до своїх Інститутів” лишиться віковичним у нашій українській історії тут на іміграції. Він лишиться подібним заповітом, як лишився заповіт того розумного батька про скарб закопаний у саді. Ініціатори засновання Інститутів, як каменярі Івана Франка, стали дупати скалу темноти; своїми добрими ділами вони записали себе золотими буквами в книзі нашого культурного життя. За це їм честь!

Тепер коротенько перейдім у нашій пам'яті і застановімся, в який спосіб робота провадилася при тодішнім культурнім стані нашої початкової іміграції в Канаді. Більшість наших поселенців прибула напів свідомою свого національного походження. Звали себе галиціянами, буковинцями, австріяками, поляками та росіянами. Представляли собою щонайменше 5 націй, декотрих навіть неіснуючих. З такої конгломерації назв ніхто не був розумний. Протівно, наші імігранти робили собі шкоду як народові українському, бо замість задокументувати життя українців, вони вивищували своїм числом неіснуючі народи, або й ворогів наших. В канадській статистиці з рр. 1901 і 1911 не було українців, а було багато австрійців, галиціянів, буковинців і других. В 1921 році українці стали українцями на ділі, бо канадська статистика їх має так записаних. А це для незнамого народу був небякий здобуток. В рр. 1931 і 1941 українці пописалися ще краще, бо урядовий перепис з тих років зарекордував велике число канадійців українського походження. Останній урядовий перепис з 1941 р. начисляє українців поперх 300,000. За двадцять і кілька років невсипущої праці на народнім полі з незнаної народности українці стали на четвертім місци.

Диво! Подібне диво, як сталося із садом оттих братів, що шукаючи за скарбом у саді, копали сад і виробили так, як належить, що спричинило великий урожай.

Тепер свідомому українцеві ясно представляється велика робота, роблена Інститутами, тобто Інститутом ім. П. Могили в Саскатуні і Інститутом ім. М. Грушевського в Едмонтоні, котрого 25-літний ювілей засновання цього року святкуємо.

В який же спосіб робилася робота, що поставила нас, українців, на вищий щабель культурного розвитку? Інститути були тою спружиною, що спричиняла рух. В першій мірі питомці Інституту, що побирали науку в англійських школах, регулярно учащали на курси українознавства, що провадилися в Інституті. Хто не знав читати й писати по українськи, починав вчитися з початку. Пізніше учащав на лекції історії, літератури, географії, граматики і других предметів. В студентському кружку питомці Інституту вправлялися в мові і логічному думанню, беручи участь в представленнях, концертах, дебатах і промовах. Вишколивши себе добре в англійським і українським, такий питомець Інституту вибирав собі окруження і як кваліфікований знавець був розсадником культури на новім місци.

Інститути були місцем, де інформувалася не лише сама молодь. З заснуванням Інститутів вираз українського життя кожного року ставав більше й більше ясним.

Річні зїзди були тими різбарями, що різбили ясніші риси культури нашого народу. Інститути скликали річні зїзди. На зїздах говорили визначні люди на різні теми. Вияснювали справи не лише ті, що прямо відносилися до наших просвітних інституцій. Були виклади, як плекати худобу, обробляти землю. Як братися до торгівлі, а як до промислу. Були виклади, як пильнувати здоров'я, та як утримувати дім приємно і в чистоті. На зїздах рік річно вияснювалося, які є обов'язки українців для Канади, як громадян цього краю, які обов'язки

ДР. Ф. ГОВДА,
директор і голова Інституту
1936 і 1937 року.

ДМ. ЯНДА,
адвокат, кількарічний директор Інституту
і голова 1940 р.

відносно до рідної землі батьків наших. На зїздах говорилося про konieczність жертвування грошей на свої Інститути та іншу працю. Бо коли ми самі собі не поможемо, то чужі нам не допоможуть. Чужі мають свої справи.

Учасникам зїздів ставало ясними багато неясних питань. А дальші наслідки були такі, що більше число людей були приготовані робити корисну роботу — кожний у своїм оточенні.

По фармах зачали організуватися народні доми, жіночі, молодечі та драматичні гуртки. Від 1916 року до 1927 завдяки роботі Інститутів українська народна свідомість в Канаді, а головню в степових провінціях вже була розвинулася до того степеня, що треба було сильної організації, щоби могла дати провід і напрям дальшому життю. Резуль-

тат був той, що на зїзді в Саскатуні 1927 року зорганізовано і того самого року на зїзді в Едмонтоні підтверджено покликану до життя організацію Союз Українців Самостійників. Від цього часу ми приходимо до третього періоду в нашій культурній розвитуку в Канаді, бо від тепер життя набирає щораз багатшого і повнішого розмаху. Народні Доми по кольоніях злучилися в Союз Народних Домів, жіночі організації злучилися в Союз Українок Канади, а молодечі організації злучилися в Союз Української Молоді Канади. Все це зроблено для того, щоби в тіснійшій кооперації можна скорше й більше громадської роботи зробити.

Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні святкує 25-літній ювілей своєї виховавчої праці. Він мусить свою виховавчу працю продовжати в безконечність. Безперечно, що в протязі його існування в Інституті зайшли поверховні зміни. Поверховні зміни заходять в життя кожної людини і кожної організації. Однак провідні нитки лишаються ті самі. Це вже є таке життєве правило.

Головна ціль виховавчих Інститутів вже здавен давня була виховувати спільно і в однім напрямі. Треба підкреслити думку „спільно і в однім напрямі”, бо всі родичі і опікуни виховують дітей, але кожний виховує, як розуміє. Інститути ім. П. Могили в Саскатуні і ім. М. Грушевського в Едмонтоні за якийсь час мусять змінитися не у своїх засадах, але у своїх розмірах. Мусять стати колегіями із багато ширшою та взнеслою працею. Щоби українці могли засісти на естраді поруч інших народів, треба щоби українська мова панувала всюди на рівні з іншими мовами. А це станеться тоді, коли в нас буде академія, одна чи більше; де буде виховуватися не лише молодь, але й мова. Та нім до того прийде, що в нас заіснує академія, то треба, щоби відізначили канадійські та американські Чикаленки. Треба, щоби таланти не були закопані, а були віддані на добро українського народу, і на славу того, що знав, як талант придбати.

В нас були великі жертводавці в минувшині, сподіємось, що історія українського народу зарекордує їх і в будучині.

Петро Василюши.

В ДВАДЦЯТЬ І ПЯТЬ-ЛІТНІ РОКОВИНИ ІНСТИТУТУ ІМ. МИХ. ГРУШЕВСЬКОГО, В ЕДМОНТОНІ, АЛБЕРТА.

I.

10-го березня, 1918-го року...

Здається недавно, от як учора, хоч вже двадцять і п'ять років минуло від тоді.

Двадцять і п'ять років тому, як маленька горстка студентів нищих, вищих і високих шкіл у місті Едмонтоні зійшлися ввечір на свої чергові студентські збори і ухвалили заснувати Бурсу і охрестили її назвою: Український Інститут імені Михайла Грушевського.

Маленька громадка молодих студентів українського походження дала того дня почин до заснування української, громадської установи, яка відіграла дуже важну роль в громадському життю канадійських українців. І треба тут занотувати, що були тоді такі часи, в яких студенти інтересувалися не тільки своїми власними, але й загально-народними справами і тим самим ставили перд себе великі і далекосяглі ідейні ціли.

Ідейність цих студентів видно було в тім, що вони, учащаючи до шкіл, ставили собі за ціль скінчити не тільки свою школу і через неї осягнути певне вишколення для свого власного добра, але в тім самим часі, попри свою шкільну роботу вишколювати себе також і до громадської праці.

Ідейність цих студентів вказувала їм, що шкільна праця поза шкільні гѳдини, не забирала всього часу, — лишалося його ще й на розривки. І, щоб цей вільний час розумно ужити, вони вважали, що в Інституті спільно, під управою настоятеля, зможуть навчатися української історії, мови, співу, музики і познакомлюватися з українським народним життям через літературу.

Ідейність цих студентів наказувала їм, що така національна освіта конечна буде для них тоді, коли вони покінчуть свої школи, знайдуться на посадах і обовязково примушені будуть брати провід у громадському життю. Вони бачили, що треба їм приготовлятися до боротьби з темнотою, яка тоді існувала між українським народом і носила на собі чорний напис: „Ти Іване вродився не до школи, але до гралій, а твоя сестра, Гануся, вродилася до гусей”.

Коротко: Мала громадка ідейних студентів нищих, вищих і високих шкіл в Едмонтоні, — і це були в той час майже всі українські студенти з цілої провінції Алберти, в числі около дванадцяти, — зійшлися ввечері 10-го березня, 1918-го року, на свої чергові студентські збори і ухвалили заснувати Бурсу під назвою Інститут імени Михайла Грушевського, для пезашкільної освіти своєї власної і для освіти українського народу

II.

Ухвала малої громадки студентів 10-го березня, 1918 р., заснувати Бурсу під назвою Український Інститут імени Михайла Грушевського в Едмонтоні, не осталася мертвим рекордом у протоколярній книжці студентського кружка імени Адама Коцка. Вона скоро перейшла в діло.

Перейшла студентська ухвала в діло не тому, що студенти її ухвалили, але тому, що саме українське загальне життя домагалосся її, а студенти були тільки його здоровими речниками.

Домагалосся українське загальне життя такої ухвали тому, що бачило себе багато нищим культурно від культурного життя своїх співжителів. Пересажене зо Старого Краю бідним у новий світ, воно від початку своїх піонірських днів, у періоді около дванадцяти років,

пильнувало тільки свого матеріального стану. Вчепившись землі, воно висисало для себе соки матеріального добробуту, не звертаючи уваги на свою культурну бідноту. Сама тодішня шкільна освіта молоді гонації, привезеної з краю і народженої вже тут, не сягала далі, як восьмий ступінь публичної школи. Але й це було рідкістю, а що відносилось до вищих шкіл, то тільки де-не-де зважився хтось післати до них хлопця. І не розійдемося з дійсною правдою, як занотуємо, що 1918-го року не було більше, як 50 українських студентів, фермерських дітей у вищих школах в цілій провінції на близько 40,000 українського фермерського населення.

Такий стан шкільної освіти сам собою свідчив, що й загально-освітній культурний стан українського життя був далеко від високого, хоч під матеріальним зглядом визначався він уже видним добробутом.

І тому, хто інтересувався тоді українським життям і бачив той його низький культурний рівень, з радістю прийняв ухвалу студентів заснувати Інститут. Перші прийняли її свідомі українці міста Едмонтону, а далі захопилися нею свідомі фермери. Міщанам не конечно було Інституту задля вищих шкіл для своїх дітей, але бачучи в нім загально-народню ціль, вони стали його першими членами і з них вибрана була перша дирекція. Без фондів, без досвіду, тільки з повною сильною вірою в його високо-ідейну ціль, перебрали вони на себе обов'язок здійснити ухвалу його заснування.

Першим піонерським кроком першої дирекції у спілці з студентами в здійснюванню ухвали було винаймлення будинку і урядження його для інститутських потреб на шкільний рік 1918-1919. Питомців назбиралося поверх двадцять і з тим пущено в рух працю над вихованням, як тоді говорилося, провідників для українського народу в Канаді.

III.

Куплення будинку для Українського Інституту імені Михайла Грушевського в Едмонтоні літом 1919-го року, було дуже смілим і відважним ділом студентського кружка ім. Адама Коцка і дирекції Інституту.

Хоч Інститут у своїй першій спробі активного існування збанкрутував був на весні 1919-го року (не стало було грошей на плачання ренти і харчів і при кінці місяця квітня студенти мусіли розійтись), це не зневірило ні студентів, ні дирекції. І літом того року вони, з довгом поверх сотки доларів у своїй касовій книзі, купують будинок для Інституту за 15,500 доларів.

Мала громадка свідомих студентів і едмонтонських громадян без ніякого страху купує будинок за 15,500 доларів, щоб заложити певну і видну основу для Інституту. Замість страху в них була віра і охота до громадської праці.

Перше всього вони вірили, що ідея заснування Інституту не була фальшива. Що праця, для якої Інститут заснувався, не буде на користь тільки для одиниць, але для всіх українців. Що тої праці прагне і вимагає життя цілого українського народу. А далі вони вірили, що Інститут стане культурно-освітнім осередком, із якого розноситися буде національна і загальна освіта по українських домах через студентів, котрі будуть доповнювати свою шкільну науку наукою загально-людської вартости, мешкаючи в Інституті. Маючи таку віру в такі високоідейні цілі Інституту, вони, студенти і громадяни, також вірили, що український загаль скоро зрозуміє їх і перебере на себе обов'язок заплатити довг.

Кожні піонерські часи тяжкі, але віра в перемогу і щира праця пе-

П. А. МІСЬКІВ,
адвокат, директор і голова Інституту
1941 і 1942 р.

В. ГРИЦЮК,
скляпар, Дайсленд, Алберта, один з най-
більших жертводавців і бувший
директор Інституту.

реборюють труднощі. Перше всього треба було ходити з осібно не раз, але кілька разів до надійних українців і вмовляти їх, щоб стали членами Інституту і слали своїх синів до школи, до Інституту. Треба було говорити, пояснювати, освідомлювати, щоб одержати жертву на високовзнеслу народню ціль і щоб дістати питомця, щоб його на народного робітника вивчити.

І їздили, ходили ті перші оснувателі Інституту по хатах, по кольоніях днями й ночами. Давали відчити, промови, їхали з концертами, з представленнями і при кожній нагоді зимою й літом говорили, пояснювали, заохочували народ до жертв, до школи, до просвіти. Так розсівали вони клич „До школи” і поволеньки збуджували народ до нового життя. З початку тяжко й мляво, але з ходом часу зростала

жертвенність і число питомців уже не-силуваних почало збільшатися. Почали батьки на перегони давати своїх синів до школи, до Інституту, а далі й дівчат не забули, щоб і їх жіночий світ збагатити освітою.

IV.

Двадцять п'ять років проіснував Інститут ім. М. Грушевського і за той час пережив він добрі і злі часи, залежно від економічних обставин і від самого народу. Були неприємні обставини, були невдячні люди, але він в міру своїх моральних і матеріальних сил, витривало добивався до цілі, задля якої він був заснований. Це видно по тім:

Що він удержався без огляду на неприємність і на невдячність.

Що він за час свого існування здобув 578 повних членів, що вплачували на його користь від 25 доларів до 1000 доларів, і більш як 700 жертводавців, що зложили йому від 1 долара до 24 долари.

Що ці члени і жертводавці зложили разом на сплату його довгу, на напругу, на інвентар, на поширення освіти 36,000 доларів.

Що перебуло в йому від одного до шість років около тисяча питомців.

Що поважне число з тих питомців, покінчивши свої фахові школи і працюючи на своїх позиціях, не жалують ні свого труду, ні часу, ні грошей на поширення національної і загальної освіти між українським народом.

Що він дав нагоду багатьом хлопцям і дівчатам скінчити школу, боргуючи їм харч і мешкання не тільки на місяці, але й на роки, бо їх батьки не всіли були вдержати їх у школі.

Що він, як загально-українська установа, найбільше причинився до піднесення і розповсюдження української ідеї поміж нашими канадійськими співжителями.

Що він через своїх вихованків виховав сотки примірної і свідомої національно молоді, що згуртувалася в організації СУМК.

Що його вихованки займають у канадійських арміях поважне число місць у старшинських рядах, почавши від десятника до майора.

Що під його впливами зросло поважне число молодих родин, що ведуть примірне і свідоме національне життя і беруть провід як в українським, так і в загальнім життю нашої країни.

Словом, Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні двадцять і п'ять років стояв на сторожі українського життя в Алберті, а з тим і в Канаді, і під його впливами розвивалося воно культурно навіть у противних йому організаціях світських і церковних. Всім їм він був за примір і на все він давав свою печать. За це його не любили, але поважали. І, сказати правду, що коли б не він, то наше народне життя шкутильгало б сьогодні без певного проводу і без певної загально-ідейної цілі.

V.

Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні існував 25 років і за той час придбав собі близько 600 членів і около 700 жертводавців.

Ці члени і жертводавці зложили за той час 36,000 доларів. Кожен з них, кожна жертва є зареєстрована в членській книзі.

При збірці тих 36,000 доларів були не десятки, але сотки освідомлюючих національно відчитів, промов, бесід і написано десятки освідомлюючих статей у пресі.

Ті 36,000 доларів дали змогу скликати 25 народніх з'їздів, на яких ярко відживлювано духовий стан українського життя доцільними викладами і промовами, а при тім знайомилися члени й гості і тим заводили між собою національну солідарність.

Ті 36,000 доларів створили і вдержали Інститут і тим дали нагоду виголосити кілька тисяч освідомлюючих національно лекцій около 800 питомцям.

Ті 36,000 доларів дали нагоду вісімсот питомцям - хлопцям і дівчатам, жити в Інституті і при тім:

Пізнавати себе самих і одні одних.

Збуватися злих привычок і засвоювати собі прикмети доброї поведінки між людьми. Збуватися несвідомости в загальних дискусіях між собою і при діяльній участі в студентськiм кружку виробляти в собі силу провідництва.

Пізнавати хибі українського життя і також його добрі сторони, щоб їх плекати і розвивати, а хибні викорінювати.

Читати українську літературу, вчитися пісень і музики і через те пізнавати душу українського народу.

Знаюмитись між собою і заводити розумну і дійсну приязнь, що в численних випадках зв'язується щирою і взаємно-помічною дружбою на ціле життя.

Заводити знайомства, дружитися та заводити гарне, свідоме, українське родинне життя і тим поширяти українську ідею між своїми і між чужими та підносити її до поважної і тривалої гідности.

Коротко: 1300 людей жертвували за 25 років 36,000 доларів для духового, а з тим і національного виховання і визволення українського народу.

Без тих 1300 людей, без тих 36,000 доларів, не було б около 800 питомців Інституту, не було б соток відчитів і промов, не було б тисяч бесід між людьми про Інститут, не було б тисяч лекцій викладаних питомцям в Інституті і вкінці не було б носіїв української ідеї, тих свідомих і національно здорових, молодих українських родин, що стоять сьогодні в проводі українського і загально-канадійського суспільного життя.

Тих 1300 людей й Інститут виконали своє завдання, хоч і в малій частині супроти того, що наставлено і що потрібно було виконати, бо робилося тільки те, що можливо було зробити. Провід жертвував се-

бе, свій час безплатно, щоб тільки вдержати і скріплювати почате діло. Були труднощі не тільки з боку противників, але й з боку питомців, котрим давалося поміч, але в супереч тим невдякам Інститут діждався святкувати свій 25-літній Ювілей з добрим іменем, без цента довгу і з великою надією на своє існування слідуючих 25 років.

VI.

Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні розпочав 10 березня, 1943 року своє слідуєче двадцять і п'ять-літнє існування з около 1100 членами і жертводавцями (около дві сотки з них померло). Мають вони в своїм посіданню:

1. Добре імя Інституту.
2. Виплачені реальности вартости около 20 тисяч доларів.
3. Досвід в праці Інституту.
4. Вихованків, що завжди зберігатимуть його існування.

Це значить, що зложені жертви 1300 членів і жертводавців не змарновані, а служать і будуть далі служити для добра українського народу.

Це також значить, що праці Інституту не потрібно вже починати, але розвивати і збільшати, бо початок уже є.

Перший початок 10-го березня, 1918-го року, розпочинався з малою громадкою свідомих студентів і громадян і без цента в касі.

Другий початок 10-го березня, 1943-го року, розпочався з 1100 членами і жертводавцями, з великою громадою свідомих виховавців і маєтком вартости около 20 тисяч доларів.

Порівнявши другий початок із першим, то й праця в слідуючих 25 роках повинна би зрости пропорціонально до їх моральної і матеріальної вартости. За двадцять і п'ять років Інститут повинен перелустити через своє виховання около 2000 студентів, повинен придбати не менше як дві тисячі нових членів, а ці нові члени разом із старими повинні придбати жертводавців настільки, щоб на другий ювілейний зїзд реальности Інституту вартували 2,000,000 доларів.

Можливо, скажете, що це забагато, бо хтож бачив, щоб просвітна установа дійшла до такого маєтку!

Але послухайте! В Алберті між українським населенням є чотири провінціяльні склади алькоголічних напїтків, себто: в Смокі Лейк, в Вилінгдон, в Мондер і у Вегревил. Згідно з урядовим звітом кожний із цих складів продає річно не менше як за 70 тисяч доларів горілки, пива й вина. Попри склади є ще й готелі, де пропивають люди десятки тисяч доларів річно. Але візьмім лише склади і почислім 70,000 доларів через 4, то вийде круглю 280,000 доларів. Стільки пропивають за рік, а за 25 років проп'ють круглю 7,000,000 доларів!

І тут, в цих сім мільйонах доларів знаходиться властиве джерело, з якого можна при невсипуцій праці усіх членів і жертводавців Інституту зачерпнути як не два мільйони на Інститут, то бодай десять від-

сотків, тобто 200,000 доларів за 25 років. Можна зібрати, коли б відновив у нас оту відвагу, оту сміливість і завзяття, що мала горстка студентів і громадян, коли купувала будинок за 15,500 доларів, не маючи й цента готівки.

VII.

Ювілейний Зїзд Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні 25-го, 26-го і 27-го грудня, 1943-го року, не сповнить свого завдання, як не поставить перед себе і перед українське громадянство певної цілі — поширити, чи переміняти Інститут на вищу установу, яка би своєю працею підносила престиж українців багато вище, як підносив Інститут дотепер.

В. ЧЕЛЯДИН.

кравар, десять років був директором, касієром і секретарем Інституту.

В. ЧУМЕР.

бувний директор і секретар Інституту.

На зїзді ми мусимо поставити перед себе рішуче питання: чи ми українці віримо у свою будучність як народ, чи тільки бавимося мрійливими бажаннями й ідеями, яких не маємо охоти здійснювати? Як віримо, то покажیم свою віру так, як показала мала горстка студентів і міщан 1919-го року, купуючи будинок за 15,500 доларів, не маючи цента в касі. А як ми тільки бавимося мрійливими бажаннями, то в слідуєчих 25-ти роках на Інститут зложимо...

Нічого не зложимо — не зложимо навіть 36 тисяч доларів, як на ювілейнім зїзді не поставимо перед себе об'єктивної цілі, не відновимо свого духа до боротьби з темнотою, з пиянством, з недбалістю про свій культурний стан. Бо що заставить нас боротися? Боротьба тільки за свій власний добробут і за шляхотне життя цілого народу. Багато з

нас може стояти матеріально дуже добре, багато з нас може піднятися культурно вище понад своє оточення, але як одно й друге безідейне, замкнене в собі, то як одно так і друге має таке саме значіння, що мають закопані окарби, прикриті самолюбством і недовірям, що марнуються, не лишаючи по собі ніякої світлої історії. Однаково, як писав Шевченко, чи жив, чи загинув, бо ніякого сліду по собі не лишають.

Але ми можемо зложити за слідуєчих 25 років не 36 тисяч доларів, а кільканадцять разів більшу суму, коли поставимо перед себе певну ціль і постановимо дійти до неї. Приміром, розбудова Інституту на вищу установу. Установу з двома сотками кімнат для питомців, з кількома викладовими класами, з найвищими клясифікаціями учителів і лекторів і навчанням усіх предметів, що дають вищі і торговельні школи, з кількома майстернями для практичного навчання питомців техніки і всього того, що модерне, господарське життя народу потребує, з великою, добірною бібліотекою, з гімнастичною салею, з великою зборовою салею, з спортовим городом, а попри все згадане, остаточна ціль, духове виховання питомців для громадської праці культурної, релігійної і господарської.

VIII.

Почавши з громадським добром, себто з реальностями Інституту вартости 20 тисяч доларів, з його добрим іменем, із здобутим досвідом у його організації та з більшою громадою свідомих національно членів, поширення Інституту на таку установу, щоб вона стала багато більшою вихователкою народу, як був Інститут дотепер, повинно піти з багато більшим успіхом, як ішли його заснування і розвиток, почавши 10-го березня, 1918 року, до сьогодні. Тоді починалося щось із нічого, а тепер є вже здоровий зародок на розріст чогось більшого і поважнішого.

Але те щось більше, сильніше і поважніше не розростеся саме собою. Щоб розростися, воно потребує такого самого завзяття, такої самої ехоти до громадської роботи, яку мали перші оснувателі Інституту. Інакше знидіє навіть і сам зародок. Знидіє тому, що:

Вища шкільна освіта в Алберті шукає сьогодні за дітьми, себто, в кожній шкільній громаді, яка має певне число старших дітей, котрі хочуть вищих степенів шкільної науки, засновується вища школа. Це перше, а друге — як нема достаточного числа дітей на заложення вищої класи в громаді, заряд Ширшої Шкільної Округи злучує кілька шкільних громад для її заложення, або формує їх по містечках, куди дітей возять, або самі батьки, або підводами Шкільної Округи, або комірують діти по приватних домах, або в спальнях, побудованих Шкільною Вищою Округою. А третє, що також стало популярним, є кореспонденційні курси вищої школи, що приготує Міністерство Освіти для тих студентів, котрим із різних причин неможливо учати до школи.

Такі вигідні й дешеві під зглядом фінансовим шкільні обставини, очевидно, змінили виховавче положення Інституту. Приміром в періоді 1918—1938 років перебували студенти в Інституті від одного до десяти років, почавши від свого 7-го або 8-го степеня публичної школи до кінця вищої, а потім нормальної школи, або університету. А вже десь від 1938 року час перебування студентів в Інституті знизився від одного до двох років. Перебували тільки ті, котрі кінчили останній рік вищої школи, потім ішли до нормальної школи, або ті, котрі брали торговельні, технічні і інші курси в едмонтонських школах. Тай треба згадати, що коли б не організація СУМК, то Інститут лишився б був тільки з таким складом студентів, що не мають можности вдержати себе в

Ф. ВИННИЧУК,
довголітній директор Інституту.

М. ЛУЧКОВИЧ,
один з питомців і заступник ректора.

школі і потребують боргу. Але СУМК і кілька українських громад, де відділи цієї організації були добре розвинені, піддержували Інститут не тільки своїм числом питомців, але морально і матеріально до такої міри, якою обдарували його ті студенти, котрі його заснували.

Всеж таки коротке перебування питомців в Інституті виказує, що його роля, як такого, закінчується, його вплив на витворення вищого світогляду в студентів, потрібного для громадської праці між українським населенням, звужується пропорціонально до їх часу перебування в йому. І це, очевидно, викликає бажання поширити його на таку установу, що своїм змістом могла б мати силу того впливу, що нам українцям потрібно для культурного вивіщення себе. І ця установа має бути більша, сильніша і поважніша в міру нашого числа і в міру нашого культурного піднесення дотепер.

IX.

В Алберті є тепер 80 тисяч українців. За 50 років свого побуту і розросту в тому часі ми вже повинні замаркувати своє громадське життя вищою установою. До цього часу служив нам Інститут, бо нас було менше і ми були бідніші, але з ходом часу ми зросли числом і майном, тож і Інститут повинен бути піднесений до тої міри, щоб пасував нам. Ми багаті маєтком. Є в нас зайві гроші. Ми тратимо річно 280 тисяч доларів і навіть не згадуємо про них. За таку суму збудувалося 6 будинок такий великий, як Колегія св. Йосифа коло університету в Едмонтоні.

Далі, ми купили вже за сотки тисяч доларів Бондів Перемоги і Воєнних Щадничих Посвідок, помагаючи нашій батьківщині вести війну. Коли б ми обернули ці Бонди Перемоги і ці Воєнні Посвідки на поширення Інституту, то жаден із нас особисто не збіднів би; ми без тих грошей можемо обійтися колись, коли вийде їм речинець, як обходимося без них сьогодні; але ми загально, як Інститут, як нарід, будемо мати маєток, який підноситиме наш національний престиж і викоріювати-ме з душі молодого покоління почуття нищости. Задля цього самого варта посвятити наші Бонди Перемоги, наші Воєнні Щадничі Посвідки, наш час, щоб їх між людьми зібрати. При такій збірці, при такій самопосвяті ми зможемо піднести ознаку нашого добробуту, що приносить честь і славу цілому українському народові.

І хто читав оцю коротеньку історійку Інституту від 1-го параграфу до цього 9-го, і хто ще не загубився сам у собі і бажає, щоб його нарід не возився в чужих тарадайках, але йшов вільним, світлим шляхом з іншими народами, як рівний з рівними, до волі, до щастя, нехай не жде на когось, але нехай буде перший між першими в чинній праці над піднесенням Інституту до вищої установи. Це буде великий історичний дарунок Інституту за його заслуги у двадцять і п'ять-літні роковини його існування. Це буде дар цілому українському народові віками замученому неволею, а тепер потапаючому в кровавому морі гітлерівської війни.

1000 ДОЛАРИВ, ЯК ЖЕРТВА НА ІНСТИТУТ ІМ. М. ГРУШЕВСЬКОГО В ЕДМОНТОНІ.

Прочитавши в кількох числах Українського Голосу короткий огляд культурно-освітньої праці Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні, за минулих 25 років, п. Іван Федан, в Арнолд, П., Зєдинені Держави, оцінив ту працю і прислав Інституту жертву 1000 доларів. За цю жертву Дирекція Інституту в імені всіх членів складає п. Феданові найщирішу подяку.

Та не можна лишити так великої жертви п. Федана з самою дійснощиною подякою. І перше всього, треба сказати, що п. Федан дав її свідомо, без принук, без апеляю зо сторони Інституту. Пан Федан жер-

ІВАН ФЕДАН,
який жертвував на Інститут \$1,000.00.

ІВАН ФЕДАН,
з дружиною і двома дочками.

твував 1000 доларів, оцінивши ту працю, яку Інститут виконав, з вірою що його жертва не змарнується, але принесе як не більшу, то бодай таку саму користь для українського народу, яку принесли жертви всіх жертводавців до тепер. Пан Федан побачив ту користь і віднісся до неї з великою допомогою — для нього, як свідомого українця вартує вона 1000 доларів.

Національна свідомість і любов до свого народу подиктували п. Феданові післати Інституту жертву 1000 доларів. Пан Федан не вагався дати 1000 доларів на ціль, із якої він сам не буде мати безпосередньої користі. А міг він вложити ці гроші в банок, чи в якесь інше підприємство і мати їх самих і дохід із них. Але він зрікся особистої користі на користь української ідеї. Пан Федан дав примір гідний до

наслідування багатом українцям, котрим доля пощастила доробитися більшого маєтку, як того, якого повсякденне життя потребує.

Українська ідея не має своєї держави, щоб її підтримувала і розвивала державними податками. Піддержують і розвивають її свідомі національно люди своєю працею і своїми жертвами. Розвивається вона в міру числа тих людей, котрі працюють для неї і котрі жертвують гроші на її ціль. Інститут заснований на те, щоб збільшити число таких людей. Буде більше людей, буде більше жертв, буде більше освідомляючої культурної праці, а з нею українська ідея набере більшої сили. Пан Федан зрозумів таке заложення і доказав своє розуміння своєю жертвою на Інститут.

І. К.

П. А. МІСЬКІВ,
довголітній директор Інститута.

Ю. СТЕЧИШИН,
управитель Інститута 1927 року.

Засідання Дирекції 13-го, а спеціально 20-го грудня, обмежилось до важливого питання, який плян поширення праці Інституту представити перед Ювілейний Зїзд. В цій справі забирали голос пп. Д. С. Фербей, П. І. Лазарович, Д. Янда, П. Васишин, В. Гривнак, Др. Ф. Говда, П. А. Міськів, М. Магус і І. Кириак. В дискусії бралось на увагу несприятливий виховавчий стан Інституту в останніх роках із причин поданих у статті 8-ий розділ, п. Кириака, високий річний податок (близько \$500), за реальності Інституту, та інші справи виховавчого змісту. Але поминувши все те, загальне бажання в директорів було знайти вихід, яким би то піднести Інститут до вищого значіння в культурно-освітній праці серед українців у Канаді. Сугестовано, щоб перемінити його на Колегію, але по довшій дискусії показалося, що таку переміну трудно буде перевести. Пропоновано також, щоб передати

Інститут Українській Православній Церкві в Канаді для її вжитку, але їй це стрічалось би з великими перепонами. Вкідні прийнято суггестією п. П. І. Лазаровича, щоб Інститут оставити таким як він є, але з ходом часу поширювати його працю до тої міри, щоб він, при належній піддержці українського свідомого загалу знайшовся в новім відповіднім будинку, у відповідному місці та піднесеній до суто-наукової установи на зразок Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, де мали б повстати такі чинники, як музей, архів, бібліотека, книгарня і друкарня, фундації та стипендії для талановитих студентів і т. п. По обговоренню цієї суггестії, на внесок пп. П. Василичина і В. Чумера, Дирекція доручила п. Лазаровичеві зreferувати цю справу перед Зїздом і, як на таку, перевести збірку жертв.

В тім самім часі розіслано запрошення на Зїзд до всіх членів Інституту і слідує запрошення до членів-піонерів Інституту:

21/11, 1943

Високо Поважаний Добродію—

З нагоди Двадцять і Пять-літних Роковин Інституту ім. Михайла Грушевського в Едмонтоні відбудеться 25-го, 26-го і 27-го грудня, 1943-го року Ювілейний Зїзд, на який ми, сьогорічна дирекція Інституту, запрошуємо Вас як члена-піонера і жертводавця, щоб всі ми разом відсвяткували його найсвятіше.

Ви були одним із тих піонерів, котрі не пожалували ні своїх грошей ні труду для заснування Інституту, що був і є одинокою загальною, українською установою, яка дуже багато причинилася до національного і загального освідомлення українців у Канаді. Ви своєю жертвою дали можливість соткам молодих хлопців і дівчат набути шкільну освіту і тим збільшили число тих людей, котрі працюють для загального культурного добра цілого українського народу. Ви сповнили свій обовязок перший раз коли стали членом Інституту, а тепер сповніть ще другий раз — приїдьте на Зїзд.

За Вашими жертвами Інститут проіснував 25-ть років. Але його праця ще не скінчена. Нам треба на його Ювілейнім Зїзді обговорити як збільшити його працю, щоб вона принесла ще більше користі як принесла дотепер. Числимо на Вашу присутність на Зїзді,

І остаємося з пошаною до вас,

За Дирекцію Інституту ім. М. Грушевського

Д. С. Фербей, голова.

В. Гривнак, секретар.

**ЗВІТ З 25-ЛІТНОГО ЮВІЛЕЙНОГО ЗІЗДУ ІНСТИТУТУ ІМ. МИХ.
ГРУШЕВСЬКОГО В ЕДМОНТОНІ, АЛБЕРТА,
який відбувся 25, 26 і 27 грудня, 1943, в салі Інституту.**

ПЕРШИЙ ДЕНЬ ЗІЗДУ.

П. Д. С. ФЕРБЕИ, перший голова дирекції Інституту в 1918 році, а також голова дирекції 1943 ювілейного року, отворив збори. Витавлюючи Піонірів-Оснудателів, делегатів та гостей, він попросив присутних вибрати президію для перепровадження зборів. До президії вибрано пп. П. Зварича з Вегревил, Д. С. Фербея, П. І. Лазаровича з Едмонтоу і Ю. Стечишина з Саскатуу. На секретарів вибрано пп. П. Васишина і Івана Мельника з Едмонтоу.

Коли президія упорядкувалася, п. П. Зварич заняв місце предсідника. Він зараз попросив піонірів-оснудателів, щоби заняли перші місця, пояснюючи, що пізніше мається взяти знимку з піонірів і тих, що зможуть на знімці поміститися. Потім попросив п. Д. С. Фербея до слова.

Прмова п. Д. С. ФЕРБЕЯ була такого змісту:

Інститут ім. М. Грушевського був заснований 10 березня, 1918 року в салі коло Української Книгарні на розі 96 вул. і 102 аве. в Едмонтоні. Зорганізував і поставив фундамент під цей Інститут Студентський Кружок ім. А. Коцка. В студентському кружку гуртувалися свідоміші студенти під проводом С. Б. Микитюка, які бачили, що тяжко буде їм вести яку небудь народню роботу, коли будуть порозкидані по місті. Інститут названо Інститут ім. М. Грушевського в честь нашого найбільшого історика.

На збори, на яких рішено започаткувати Інститут, запрошено також деяких старших громадян Едмонтоу, котрим студенти повірили дальшу працю Інституту, вибираючи їх до заряду. По скінченню шкільного року 1917-1918 студенти розіхалися, а вибраний заряд почав шукати за грішми, аби було за що наняти будинок, купити меблі і під осінь на шкільний рік 1918-1919 в дійсности започаткувати існування бурси.

Перші колектори грошей на Інститут були студенти: С. Б. Микитюк, Іван Гринчишин і Ілля Шклянка, а перший жертводавець, що дав більшу суму на Інститут, був покійний Іван Мельник. Без великого апелю Іван Мельник жертвував 200 доларів. Це була велика жертва в тім часі.

Тоїж осени, у місяці вересни, 1918, отворено Інститут в будинку Каледонія готелю на 98 вул. в Едмонтоні. Рент будинку виносив 40 доларів місячно. Початки провадження Інституту були трудні. Ні дирекція, ні управитель не мали практики. Студенти були всі старші і не все хотіли кооперувати з управою. До того в 1918 р. панувала слабкість, так звана інфлюенца. Школи позамикано, студенти деякі розіхалися домів. Рент і обслугу треба було платити, а грошей приходило мало. Пізніше студенти поверталися кінчити свої студії, але Інститут, як зорганізоване тіло, існував лише до кінця квітня. Студенти, що

учащали до вищих шкіл, мешкали в нанятім будинку до кінця шкільного року, а харчувалися, де хто міг. Рік закінчено з 125 дол. довгу.

З таким фінансовим станом не було вигляду, що можна буде отворити Інститут на шкільний рік 1919-1920. Але щастя хотіло так, що і вегревилська бурса не могла існувати, бо шкільна рада у Вегревил відмовилася приймати позамісцевих студентів через брак місця у вищій школі. Найшовшися в такому стані, заряд вегревилської бурси зійшовся з зарядом едмонтонського Інституту на наради. Рішено було, щоби конче шукати за відповідним будинком в Едмонтоні, щоби служив за Інститут. Далше, уряд вегревилської бурси запевнив, що він поможе, чим буде треба, щоб виховавчої праці в едмонтонськїм Інституті не переривати. Маючи таке запевнення, едмонтонський заряд припоручив пп. Кібзеєві і Лучковичеві шукати за відповідним будинком. По довшїм шуканню будинок знайдено, та не лише один, а два. Один відповідний на мешкання, а другий на салю для представлень, віч, концертів тощо. При помочі п. П. Зварича з Вегревил, як дорадника, дирекція купила два будинки і три лоти за 15,500 доларів. Грошей на купно не було, але були свідомі і щирі люде, що мали гроші і добру волю піддержати зусилля до доброго діла. На початок жертвами і позичками зібрано 2,000 доларів. Ці гроші дано на завдаток; перебрано \$7,000-вий моргедж і зроблено угоду з продавцями, як решту довгу виплачувати.

Отворяючи шкільний 1919-1920 рік в новім будинку, студентів до свого Інституту не було тяжко дістати. Аплікантів так багато зголосилося, що були побоювання, що всіх в Інституті не можна буде помістити.

До провадження Інституту нанято п. М. Глову на ректора і учителя музики, а до помочі йому були: п. М. Лучкович настоятель, п. О. Григорович заступник настоятеля і учитель рідної мови, а панна Е. Скоря настоятелька для дівчат, і мала помагати вчити рідну школу. Так почалася робота в новім своїм будинку і так продовжається з деякими змінами до тепер.

До тепер Інститут мав 718 питомців, котрі були виховувані 14 настоятелями та іншими помічниками платними і неплатними. Під помічниками я розумію тих громадян, що давали лекції українознавства. Жалую, що не годен вичислити по імені всіх тих, що взяли участь у вихованню нашої молоді в Інституті, однак на цім місци в імені цього Ювілейного Зїзду я всім їм складаю щирю подяку.

По вступній промові п. Фербея вшановано пам'ять померших членів Інституту. Присутні встали з місць і з похиленими головами вислухали прочитаної довгої лісти імен тих членів, що відійшли від нас на вічний супочинок.

Далше предсідник покликав п. В. ЧУМЕРА, одного з директорів, щоби відчитав лісту Піонірів-Основників, всіх живучих і померших, що стали членами Інституту до 1942 р. Тих Піонірів-Оснувателів, що були на селі, прийнято оплесками. П. Чумер представляючи кожного з них, сказав коротеньку історію, звертаючи увагу, де вони живуть,

чим займаються, їх народню працю та жертвенність. Щоби більше відзначити тих Піонерів-Оснудателів, що дочекалися 25-літнього Ювілею Інституту і прибули на зїзд, фотографіст п. Н. Гавінчук з Смокі Лейк, самий піонер Інституту, взяв з них та частини публіки на пам'ятку знимку.

За цим слїдували привіти:

Голова Союзу Українців Самостійників п. І. Р. СОЛОМОН, з Виннипегу, вітав зїзд від загальної організації. Він сказав, що 25-літній ювілей Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні святкує не лише Алберта, в якій знаходиться Інститут. Ціла організація СУС є заінтересована в ювілейнім святі. Член СУС, де би він не був, тішиться успіхами своєї організації. Далше п. Соломон сказав, що його тішить бачити багато старших громадян на зїзді. Старші своїм досвідом показують добру дорогу, якою мають йти молодші.

Представник Інституту ім. П. Могили з Саскатуну, п. Г. СЛІПЧЕНКО, сказав, що не в кількості сила, але в якості. До організації СУС можливо не найбільше число українців належить. Та ніхто не відважиться твердити, що якась друга українська організація веде перед в загально-народнім освідомленню. Інститути зробили кольосальну виховавчу роботу. В будуччині у зверхнім порядку Інститутів треба буде поробити деякі зміни. Однак нам треба відваги і витривалости, щоби досягнути ще більші успіхи, як ті, що були до тепер.

П. В. САРЧУК з Виннипегу, генеральний провідник Союзу Української Молоді Канади, вітав зїзд від молоді. Він завважив, що в минувшині не конче успішні зїзди були ті, на яких були маси народу. По його думці успішні зїзди були ті, на котрих було вибране виконавче тіло із здібних людей, які пізніше цілий рік виконували важну роботу. Інститут ім. М. Грушевського виховав багато молоді і за те він вдячний всім тим, що виховавчу працю в Інституті зробили можливою.

Пані Е. СИРОТЮК, голова провінційальної езекутиви Союзу Українок Канади на Алберту, вітала зїзд від тоїж організації. Щоби організація Союзу Українців Самостійників була сильною, то треба якнайтіснішої кооперації всіх наших союзних організацій. Від жінок багато залежить успіх якої небудь праці, тому треба, щоби всі старалися себе взаїмно розуміти.

П. І. СІРНИК, ректор Інституту П. Могили в Саскатуні, висловив свій привіт-побажання зїздові. Від тепер Інститути мусять взяти більші обов'язки на свої плечі, — сказав п. Сирник. Які ці обов'язки будуть, буде залежати від потреби. Наше громадянське життя поступенно міняється. Виховання молоді треба буде провадити з деякими додатковими вимогами.

П. В. ГРИВНАК, голова української православної парохії в Едмонтоні, був слїдуючим промовцем. Він хотів би бачити, щоби кожний українець був жертвенним на народні справи. Коли до тепер були в нас такі люди, що з самолюбства відказувалися помагати в народній

роботі, коли помочи кінче було треба, то таких повиннося мати на увазі. Нам все і всюди треба піддержувати тих людей, що частину свого дорібку радо ділять для користи загалу.

Пані Р. ГОВДА витала зїзд від жіночого товариства, що існує при українській православній церкві в Едмонтоні. Це жіноче товариство є відділом Союзу Українок Канади. Пані Говда сказала, що їх товариство в минувшині помагало Інституту в всякий спосіб, бо воно вірило, що Інститут робить добру роботу.

Отець П. МЕЛЬНИЧУК, парох едмонтонської української парохії, витав зїзд як голова Товариства Українців Самостійників. Між іншим він сказав: „В нас дійсна демократія. Світський чоловік витає зїзд від

ГРУПА ПІОНІРІВ ІНСТИТУТУ НА ЮВІЛЕРНІМ ЗІЗДІ.

української православної парохії, а мені припала честь витати зїзд від світського товариства”. Промовець клав натиск, щоби українці не забували своїх звичаїв і обичаїв. Бо те, що наше, є добре, бо воно є передане нашими родичами, дідами та прадідами. Наша мова, звичаї і обичаї якраз є тими чинниками, що відріжняють нас від других народів; роблять нас народом. Нам треба вищиплювати в нашу молодь те, що нам дороге. Він хотів би бачити нашу мову признану на університетах.

Панна КОВАЛЬЧУК витала зїзд від едмонтонського відділу Союзу Української Молоді Канади. Едмонтонський відділ СУМК складається з студентів, що мешкають в Інституті. Провід лежить в руках довголіт-

них членів і здібних людей. Від відділу СУМК вона бажає зїздові як найкращих успіхів.

П. ЗАЛІЗНЯК був покликаний витати зїзд, як піонер-основатель і представник албертійського уряду. Витавши зїзд, промовець звернув увагу, що він, працюючи в департаменті здоров'я, часто стикається з дітьми, яким йому приходится давати лекції. Інститут за 25 років мусів зробити багато доброї роботи і він тішиться з того, що може бути на ювілейнім зїзді.

П. П. І. Лазарович представив зїздові слідуючого промовця. Ним був п. П. Зварич з Вегревил. Про п. Зварича предсідник сказав, що він собою представляє всі пожадані характеристики, яких від доброго громадянина вимагається. На народній ниві він, тобто п. Зварич, працює як щирий організатор, як журналіст, а передовсім як великий жертводавець. Публика приняла появу п. Зварича оплесками.

Промова п. ЗВАРИЧА:

Світла Президіє, і Вельмишановні Пані і Панове!

Оце ми зібралися тут нині, щоби вшанувати і відсвяткувати 25-літній ювілей заложення цієї важкої наукової інституції ім. М. Грушевського в Едмонтоні. Подія ця незвичайної ваги. Це є історична подія, що буде записана золотими буквами в історії українців в Канаді. Нинішнє свято заставляє нас пригадати собі часи з перед 25 літ і поставити собі перед очі положення нашого народу, його стан, світогляд і можливости. Це діялося в 1918 році; в тім році скінчилася 11 листопада перша світова війна, того літа 22 липня мороз дуже ушкодив засіви і в осени того року бушувала в Канаді страшна заразлива хвороба звана еспанська інфлюєнца. Того ж самого року założено Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні. Ми в тім часі рвалися до народної роботи у всіх напрямках і ділянках, організували кооперативні торговлі, творили бурси.

В Вегревил була бурса ім. Т. Шевченка, яка ізза браку місця в школі не могла розвиватися. І прийшло до того, що ми приневолені були її зліквідувати і майно її передати Інститутові Грушевського в Едмонтоні.

Слідуючого 1919 року куплено будинок для Інституту за суму \$15,500. Готівки не було і за моїми заходами на завдаток позичено Інститутові \$1,000 з пропозицією, що я сам віддам їх через збірку жертв на Інститут у моїй околиці.

На другий рік була посуха і дуже слабкий урожай, а до того вчасна і остра зима з грубою верствою снігу через 7 місяців далася взнаки нашим фермерам, бо більша половина не мали годівлі для товару, що аж мусіли старі стріхи з дахів зривати на годівлю, зичили гроші в банках та купували сіно й соломку, однак худоби не уратовано. Слідуючий 1921 рік був ще тяжчий, бо ціни упали дуже низько, довги були великі і банкруцтво грозило загальною. Отже серед таких тяжких обставин прийшлося нашому Інститутові починати свою історію і переживати

тяжкі злидні, подібні до перших початків наших емігрантів на гомстедах. Але завзяття і посвята були сильні і великі, загал віднісся з поштивою до започаткованого діла і збірки, які були, вистарчали бодай на проценти та податки. Прийшов речинець силатити довг, а грошей таки не годні були зібрати через тяжкі часи і низькі ціни на продукти.

Тоді найшлися добродії, пок. Лазарук і Пронюк, і заплатили довг Місії, а на зворот позички чекали довгі роки. За другим з черги фундатором нам не треба багато шукати, бо він якраз тепер говорить. Цей велебний добродій не побоявся на перший початок позичити \$1,000 і немало доложив труду, опісля колектуючи при кожній нагоді, щоби заплатити довг. Слідуючий з черги це Іван Мельник, що на перший вогонь не вагався дати 200 доларів на добрий початок. Дальше слідуєть около 80 поважних жертв.

Але я хоч добре говорю поки що, то однак не на свою тему, бо моім обовязком є переповісти історію бурси ім. Т. Шевченка на Вегревил. Отже по таким вступі я приступаю до річі.

Коли в 1916 р. założено в Саскатуні Інститут ім. П. Могили, вегревилці не хотіли остатися позаді щодо амбіції в народній роботі і постановили отворити бурсу для фермерських дітей в околиці. Я був перший, що найбільш цим клопотався, а помагали мені Никита Романюк, що тоді учителював в школі Побіда на фармах. Я був секретарем цієї школи і мав з ним багато клопоту, бо він що тижня приходив по пейду \$25, аби мав з чим їхати до Едмонтону на „гуд тайм“. Я не хотів йому давати більше, як 10 доларів на життя, а 15 дол. щадив, щоби мав з чим повернути на студії до університету в осени. Так ми все сварилися, бо я хотів, щоби він замість їхати до Едмонтону на „гуд тайм“, сидів на фармах та в неділі давав відчити. Він на кінці згодився що другої неділі давати відчити, а за те я йому обіцяв платити 15 дол. тижнево, а не \$10. Темою його відчитів було заохочувати фермерів до посилення своїх дітей до вищих шкіл і про потребу отворення бурси. Він підготував грунт коло Ту Гилс, Кейленд і Плейн Лейк, а я в Вегревил, Боршів і Коломия та Спрінг Крік.

Після підготовляючих мітингів на фармах ми вкінці скликали масові збори на Вегревил до Народного Дому на 25-го червня, 1917 р. Народу зібралось пару сот і говорили різні промовці. Я і Романюк говорили найбільше і клали натиск на це, що нам треба народної бурси, до котрої мали б вступ всі українці без огляду на їх віроісповідання. Нам розходилося головно про русских православних, котрих російська місія тоді просто топила в своїм багні і ними ніхто не клопотався, щоб їх навести на добру дорогу. А були між ними дуже гарні і ширі одилиці, але були безрадними серед зграї російських агентів. Цих православних було майже третина на зборах, третину становили протестанти, а третину католики. Коли перейшло до гарячих дебат, чи бурса має бути народня, чи католицька, присутні на сали почали денервуватися і сваритися і коли для успокоєння умів заряджено павзу, а потім мало прийти до голосовання, то католики, порадившись на

дворі з своїм священником, забралися з віча з Народного Дому і перенеслися до Добініс галі, де далше продовжали свої наради і там заложили свою бурсу ім. Т. Шевченка, а ми, що остали в Народнім Домі, також оснували бурсу імени Тараса Шевченка і започаткували її гарною збіркою. А що два гриби в борщ забагато, тож і двох бурсів у Вегревил не треба було. Тому наші брати католики пізніше рішили отворити свою бурсу в Едмонтоні, а Р. Крамар і Іван Семенюк помагали їм в цій задачі.

Зараз після зборів, на яких вибрано дирекцію, ухвалено діло зачинати, щоби за місяць бурса була отворена. З початком шкільного року колектори пішли поміж загал і протягом одного місяця було зібрано звиж 1,000 доларів готівки, а на 2,000 доларів деклараций. Загал віднісся дуже щиро і прихильно. Грошей було тоді як полови, так як і тепер, бо то був час війни, коли ціна йшла шалено вгору і були гроші, але й була добра воля їх обернути на гарне діло. Ось як тоді давали на початок — варта, щоби і нині запанував такий настрій і ентузіазм по 26 роках, коли ми вже вдвоє розумніші, як не багатші.

Промова С. Б. МИКИТЮКА.

Світлий Зізде!

Тому 25 років просвітна робота між українцями в Канаді стояла низько. Блимали де-не-де її вогники, але не маючи сили на розгар, вони скоро погасали. Таке саме було і в Едмонтоні.

Українці-католики мали вже тоді свій Народний Дім, але великої і жвавої просвітної праці не могли вести з браку провідних сил. Існувало тут Т-во І. Франка і Т-во Самообразовання. Останнє проявляло досить багато активності, маючи у своїм складі націоналістів, соціалістів і студентів. Та скоро воно перестало існувати. Студенти заложили собі Студентський Кружок А. Коцка, а товариство, попавшись під впливи комуністів, змінило свою назву. Таким чином в Едмонтоні повстало три групи українців.

Існувала вже тут тоді презвитеріянська, або так звана Рудикова Бурса. На долині була саля, де містилося Т-во Самообразовання, а на горі були кімнати для питомців. Оскільки пригадую, то в тім часі дуже мало студентів перебувало в ній. Знаю, що першим її питомцем був др. Г. Новак, тоді ще студент університету, І. Мельник, а потім і я. Настоятелем у ній був завжди презвитеріянський проповідник. Національного виховання тут не давалося.

В ті часи в Алберті закорінилося було через російських священників москвофільство. Займили вони з претенсії православної церкви українців із Буковини, що тоді становили майже половину українського населення по фармах в Алберті. Пристало до них багато й галичан. І ніхто так заїло не поборював українців, як поборювали москвофіли. Перевищили їх хіба теперішні, новітні москвофіли, що називають себе українцями. За примір дам свою пригоду з того часу, коли виїхав був збирати жертви на Інститут в околиці Лямонту. Зайшов я до хати

одного москвофіла і в розмові з ним він заборонив мені вживати слово Україна і український у присутності його дітей. А коли я запитав, чи він часом не москаль, то він і за це образився. Бачучи такий стан нашого народу, не один із нас брався до невсипущої праці, щоб освідомити наш загаль.

Було вже тоді кільканадцять українських студентів в Едмонтоні. Порозкидувані вони були по цілому місті по обох боках ріки. Між ними був і я. І, знаючи, що багато з нас були мало свідомі національно, я постановив звязати нас у студентське товариство. Розписав оголошення і на перші збори явилось нас вісьмох студентів. На тих зборах всі одногласно заявили заснувати студентський кружок, що й охрестили ми іменем А. Коцка, студента в університеті у Львові, котрий погіб від польської кулі в боротьбі за український університет. Для Кружка намітили ми слідуєчі цілі: 1) Помагати собі взаємно в науці, 2) Виховувати себе в українським національним дусі, 3) Вправлятися в бесідництві і в мові, беручи участь у представленнях, деклямаціях, дебатах і в коротких промовах, 4) Час від часу забавитися культурно і 5) Що було найважніше для нас, заложити Бурсу для студентів в Едмонтоні.

Заснувавши кружок, сходилися ми дуже густо, навіть і три рази тижнево в маленькій кімнатці позаду книгарні п. Д. С. Фербея, на 96-ій вулиці, і там приготовлялися, як тоді називали, на народних провідників. При тім, знаючи, як нам було не вигідно мешкати по приватних домах, ми всіма силами стреміли заложити Бурсу.

Бурса для мене самого не була новиною. Село Балинци, з якого я походжу, завдяки о. Титові Войнаровському, мало свою власну Бурсу в Коломиї, де я перебував три роки. Звідсіль узялась у мене постановка давати представлення, концерти, забави і зложувати кожний цент на Бурсу. Перший раз ми пішли з колядою 1918 р. і заколядували \$50. Весною перед вакаціями мали ми вже у своїй касі \$200.

Та не без того, щоб не мали ми непорозумінь у нашім кружку. Двох студентів, котрі недовіряли, що ми колись заложимо Бурсу, домогалися поділу грошей між студентів. Але їх домагання проминули безуспішно.

Щоб блище приглянутися роботі Інституту П. Могили в Саскатуні, Кружок вибрав мене своїм представником на зїзд, 1917-го року. Вертаючись з зїзду, я привіз Кружкові ту честь, що мене вибрано одним з трох директорів Інституту на Алберту. А далі, здаючи звіт з зїзду, ми на тих самих зборах 10-го березня, 1918 р., дали почин до заснування Інституту і назвали його Інститут Михайла Грушевського. Тоді ми вибрали тимчасову дирекцію, до якої увійшли Д. С. Фербей голова, я секретар, І. Киріак заступник секретаря, а І. Гринчишин касієр.

Щоб довідатися, що думає український загаль в Едмонтоні про потребу Бурси, дирекція скликала велике віче в однім із міських театрів. Народу була повна сая. Там і піддержано нашу ухвалу заложити Ін-

ститут і потверджено тимчасову Дирекцію. І зараз потім вишукано будинок, щоб з початком року розпочати інститутську працю.

Літом, через шкільні ваканції, Дирекція припоручила мені їхати на ферми за жертвами на Інститут. Якийсь час їздив я сам по веґре-вилській околиці, а пізніше приїхав п. В. Свистун збирати жертви на Інститут П. Могили. Пан Зварич порадив нам їхати разом. Возили нас пп. П. Засійбіда і Т. Гошко. Збірка була успішною, бо ми зібрали поверх \$3,000.00 готівкою і \$17,000.00 нотами. З цих нотів мало ми скористали, бо мороз у місяці липні знищив усі засіви і фермері не мали чим нотів заплатити. Тай з готівки наш Інститут мало що скористав, бо п. Свистун майже всю забрав до Саскатуну, де їм треба було на перемену купленого готелю для потреб Інституту.

Тепер, що найважливіше хочу сказати Світлому Зіздові про цілі, для яких ми заснували Інститут.

Ми заложували його, щоб він був рідною, українською матір'ю для наших синів і доньок.

Ми заложували його, щоб він був українською колицкою і вико- лисував нам народних провідників і великих людей, таких, як видала Українська Академія ім. П. Могили в Києві.

Ми заложували його, щоб наші діти, шкільна молодь мала відпо- відне приміщення і виховувалася в йому на добрих горожан, на ха- рактерних людей і на щирих українців.

Ми заложували його, щоб взагалі піднести наш нарід культурно.

Оце були наші цілі, для яких ми засновували Інститут. Чи він сповнив свою місію за останні 25 років, не мені про це говорити. Від себе тільки додаю, що коли ми хочемо, щоб Інститут виповняв свої обовязки в будучині, то ми мусимо помагати йому морально і мате- ріяльно, а найбільше через виховання наших дітей поки вони ще ма- ленькі — навчити їх любити своє, а тоді коли вони підростуть, вони з охотою прийматимуть оте виховання, яке даватиме їм Інститут.

Таке домашнє виховання спадає на материй. В їх руках лежить будучність нашого народу. Так, українська МАМО! В тебе є сила, велика цілюща сила. Вжй її, щоб Ти свій дім перемінила в освідом- ляючо-національну школу. Нехай Бог помагає Тобі сповнити великий народний обовязок.

Промова М. Лучковича.

П. МИХАЙЛО ЛУЧКОВИЧ, бувший посол до Оттави та бувший настоятель бурси, виголосив відчит на тему: „Перші питомці Інституту і яка була їхня праця на народньому полі”:

Переглядаючи тему, яку мені президія Інституту вибрала „Перші питомці і т. д.”, я пару днів тому зачав був напружувати свою пам'ять, стараючися викликати давні образи дотично минулості Інституту, тай рівночасно знайти якусь провідну думку, що служила би не тільки мені, але й слухачам за відповідну філософію життя в майбутньому ве- денню нашого культурного життя. І з того приводу в мойй голові за-

вихріла думка, якою хочу поділитись з учасниками цього 25-літнього Ювілейного Зізду.

І для яснішого з'ясування справи тему міню на „Питомці Інституту і яка повинна бути їхня роль в громадському житті”.

Пригадую собі дуже добре, коли вперше гадка про будову Інституту звела, так би сказати, крила і полетіла з вісткою між народ.

Першим вістуном цієї ідеї був для мене д-р Кібзей, якого на жаль нема між нами нині. В тих часах він був шкільним інспектором, а відтак студентом медицини на албертійському університеті. Був він незвичайно меткий та оригінальний зух. Одного гарного пополудня ми оба поспацирували були в напрямі Борден Парку. Д-р був, як звичайно, вбраний в чепурні, біленькі штани та черевики. Проходжуючися по „сайдвоку”, я нечаяно станув на кінець одної „люзної” дошки, яка вихром піднялася вгору і пан д-р Кібзей здорово зашпортався.

Але думка, яка миготіла в моїй, як також й в його голові, про заснування Інституту, не зашпорталася.

Пан д-р всипнув на мою голову гураган терпких епітетів, але відзискавши живо питомий йому зрівноважений темперамент, він підніс голову в гору, неначе б хотів винюхати якогось натхнення з повітря, тай відновив балачку про любиму йому тему, яка все поривала його до якогось практичного вчинку, а особливо:

„Чи не крайна пора почати будову Інституту в Едмонтоні”. Я його спитав: „Чи Інститут здобуде ті наслідки, на які ми числимо?” А він на це відповів: „Будуймо вперед Інститут, а відтак поробимо кроки, щоби з того всього якісь конкретні та послідовні наслідки вийшли”.

Історія доказує, що той Інститут не тільки був збудований, але що з нього вийшли незвичайно великі та корисні наслідки; але цю тему я лишаю другим прелегентам, які або вже про це говорили, або ще будуть про це говорити.

Вистарчить сказати, що знайшлися люди, як пан Фербей, Лазарук та Зварич, що не жалували ні труду ні фінансової жертви, щоби покласти перші підвалини під цю будову.

Перші питомці Інституту — це був дійсно цікавий та типовий образ. З одного боку знаходилися там старші парубки, які давали директиви молодим студентам; а з другого боку зайшло там і кілька вайловатих провінціялів, які їли зупу так голосно, що їх сьорбання та хлепання можна було по цілій їдальні чути; і хоч вони не знали зразу, як поводитися, однак по кілька-річнім обтесанню, вони тепер стоять в рядах найбільше рафінованих та активних членів Інституту.

Але позвольте мені приступити до засадничої суті моєї промови. В тім напрямку хочу бути чесний з собою, не жалуючи ні себе ні другого в відкриття правди, так як ту правду бачу.

В тих часах не було в нас професіональних людей. Звичайний учитель був тоді великим чоловіком, а лікар, дентист або адвокат — це була така рідкість та надзвичайне явище, що люде прямо обожали

тих перших професіональних людей, що вперше з'явилися на арені нашого культурного та соціального життя.

Не один з присутніх, як п. Фербей, пам'ятає ту гучну оказію, коли наш український загаль в Едмонтоні так торжественно прийняв в оцій самій салі першого українського лікаря в Алберті, д-ра Івана Оробка.

Настрій присутніх був тоді незвичайно гарний; і нині, коли ми святкуємо 25-літній Ювілей Інституту, ця велика оказія повинна одухотворити кожне наше слово. І тому нема причини вигрібувати зотлілі кістки минулих літ. Як комусь з нас довелось покоштувати полину з перцем, то нехай тямить, що гіркого треба нераз лигнути, щоб знати, як солодке шанувати.

Замітним явищем перших років Інституту було: великі пориви питомців до так званих гонорових професій — себто медицини, дентистики та права. Кожний хотів бути лікарем, дентистом та адвокатом. І тому нині наша так звана вища інтелігенція майже цілком безварстатна, а варстатна інтелігенція є підставою кожної нації.

І говорити про працю інших бувших питомців, а не порушити тої важної проблеми, є те саме, що лічити тяжку слабкість без відповідної аналізи.

По моїй аналізі нашому народові бракує поважнішого числа варстатної інтелігенції, значить, технічних експертів та будівників, а не поетів та письменників від мізерних віршів. Шевченків та Франків безперечно потрібно, щоб показати нам ідеологічну путь, але архітектів та інженерів потрібно, щоб держава не була якоюсь солом'яною гміною, а якимсь плянованим модерним краєм. А до будови довговолосих поетів не вибирається.

На жаль, обставини тепер так складаються, що не кожний питомець може бути лікарем, дентистом, чи адвокатом, або з природних причин, або прямо з фінансової недостатці.

Мабуть наша наукова система ще не дійшла до того вершка досконалости, щоб ми могли пізнати по дитині, до чого вона найбільше спосібна. Але ми можемо з певністю сказати, що є професіоналісти, що були би добрими механіками, а механіки, що були би добрими професіоналістами. Та як ту половину відділити від зерна — це питання часу.

Але заки та проблема розв'яжеться як слід, варта над нею глибше та серйозніше застановитися.

Нема сумніву, що будучність в'яжеться з технічним розвоєм, що будучий світ буде технічним світом. І тому наша орієнтація повинна бути звернена більше в той бік.

Ми нераз чуємо гучні та високопарні промови про інтелігенцію, як про підставу народа; але рідко коли сказано, хто є дійсним інтелігентом. Цілком не маю на думці вразити живого серця та розгрібувати незагоєні рани, і не маю амбіції бути офіціальним обшкребником луски з людської душі, але обірвавши і поскидавши начеплені репяхи

старого світогляду, я тільки хочу передати слухачам те, що я думаю, і сотки других думають, про нову орієнтацію.

По моїй думці, дійсний інтелігент є той, що знає, до чого він спосібний, і вибравш собі певну роботу, відстоює її аж до послідного довгого таї порядкового кінця.

І під цим зглядом звичайний механік може бути такий інтелігент, як професіоналіст. Один і другий є потрібний в суспільстві; але коли механік є добрий, а професіоналіст злий, то з певністю можна сказати, що механік є багато корисніший, чим професіоналіст. А коли оба є добрі, то одним способом, яким осягнемо кращі порядки на світі, є перехрещуванням цих двох сил: доосередкових ремісників і відосередкових професіоналістів.

Мабуть світ до цієї пори держався фальшивого мірила вартости. Дехто думає, що осягнення якогось там докторату, чи то B. A., M. A., або LL.D., вистарчить, щоби взяти провід в кожному ділі.

Наука лише тоді добра, коли чоловік вміє її використати і застосувати відповідно до практичного життя.

Ми нераз дивуємося, чому неписьменні люди краще стоять фінансово від вчених. А це тому, що анальфабет краще вміє використати те знання, що посідає; і теорія ніколи не перевищує його практичного знання.

За останніх кілька літ я вештався між всякими верствами людей і мушу признати, що моя опінія про той так званий „простий народ“ значно змінилася. Я пізнав, що простий народ не такий простий, як нам здається. А чому? Бо той простий народ знає, як собі раду дати. І там, де так званий інтелігент згине з голоду, той ніби-то простий чоловік буде добре жити. Бо той простий чоловік є практичний чоловік. Правда, він на латині та літературі не розуміється, але вміє руками робити, так само й головою. Він не стидається найбруднішої роботи, бо знає, що колись буде робити і поважнішу роботу. Він звичайно починає від самого долу і поволі лізе до самого вершка. І так 9 разів з 10-ти йому вдаються заходи.

Але де ж нашому інтелігентови до цього! Боже борони йому руки валяти! Таж він знає Гомера, Цицерона та Шекспіра на память, таї по вченому вміє дебатовати! Але сорочка ніколи не чиста таї камізолька все помащена. Він, хоч вчений, але не може второпати, що хлопи без нього можуть жити, але він без хлопа жити не буде. Бо цей світ є практичний світ, де латиною та літературою хати та моста не збудуєш, і далеко не зайдеш в лютий боротьбі за життя.

Вчених літератів, що ублагороднюють душу і справляють світ на певну та тверду путь, дуже потрібно для людства. Христос дав нам певну та трівку моральну форму, але він був також практичним майстром; і те практичне знання, так свого ремесла як і людей, що кружляли коло нього, створило певний світогляд, що остаточно запанував над цілим світом.

Говорять, що вічна осторожність є спасіння краю і цю вічну правду можна примінити і до життя людини. Береженого Бог береже!

Отже ж, вчися питомче, практичного життя, бо може прийти чорна година, яка стріне тебе неприготованим. І коли ти хочеш бути вченим інтелігентом, то будь ти бодай таким, як Петро Зварич, який уміє не лише латину читати та літературу слітати, але тобі й хату збудує, коли ти сам цього не втнеш.

Наша шкільна система повинна стреміти до того, щоб з наших шкіл не повиходили вчені каліки, але поважні господарі. Наука лише тоді має вартість, коли її можна ужити до чогось практичного. Нема кращої комбінації, як наука і практика, і коли одно доповняє друге, то людина, посідаючи ті дві прикмети, є дійсно щаслива!

І тому я клоню голову перед кожним інтелігентом, що знає свою роботу, чи він буде палату чи навіть й хату. Я маю великий респект до вчених не тільки знання, але й звання. А до тих наших, нібито низших братів, що не мали нагоди покінчити докторатів, але мимо цього знають знаменито своє ремесло, скидаю свою шапку ще з більшою пошаною, бо наслідки їх здобуті під тяжкими услів'ями та обставинами.

Значить — хлопи мають характер, а ще й до того розум. А до нашої науки не зашкодило би додати трохи того хлопського розуму. І коли вийдуть з нашої бурси і розумні і характерні люди, то Інститут несити-ме дійсно знамя поважної установи.

І тих характерних людей ми повинні єднати в один, так би сказати, генеральний штаб, який покінчив би раз на завжди з теперішньою розпорошеністю та розтіччю народної енергії, і поставив би наш народ на рівний ступінь культури з другими народами.

До цієї ідеї ми повинні стягнути всіх наших і ніби-то низших братів наших. І прийде той час, що вирине з поміж нас якась велика постать, що скристалізує масу до послухності.

Але в міжчасі не треба підрізувати пня, на якому така ідея могла би встоятися. І не треба допустити до того, щоб хробак розкладу міг в народнім організмі звити своє кубло та розпорошити початий фундамент до тла; і щоб наш народ далі не став тим, чим він був давніше: розпорошеним зборищем взаємно себе ненавидячих груп, нездатних до творчости і безсилих в боротьбі з тими, що бажають нашої заглади.

Життя без боротьби не було і не буде. Цілий цей світ складається з нагромаджених різниць та контрастів. Але ми повинні подбати, щоб ті різниці та контрасти нас не повалили та погубили. Потішаймося бодай фактом, що наймогутніші сили людські родяться з колотнеч стихій; і так як пара повстає з огню і води, так й з тих противенств повстане споміж нас якась велика постать, що виведе нас на кращу путь.

І ми, низші брати, не бідкаймося своєю підрядною ролюю. Не штука блестіти, відразу усе навкруги осяйнувши, тому, що має на це силу, — але здушити навіть бажання бути великим проводирем, і з дня

на день тягнути ярмо буденної праці, але не бачити ні в минулому, ні в майбутньому нічого окрім довгої низки таких самогнітучих сірих днів. Це так само є свого рода героїзм, який вимагає непохитної, залізної владі та великої сили, духа, щоб не впасти під вагою таких обставин. Це — одним словом вимагає характеру.

Отже ж, плекаймо в Інституті сильний, свідомий твердий характер. І колись в наше українське громадське віконце засвітить сонце гарнішого поступу і гарніших днів.

По відчиті п. Лучковича закінчено пополудневу сесію.

Вечером відбувся величавий концерт під управою п. П. А. Пауша. В Програму входили:

ХОР ПРИ ІНСТИТУТІ, ПІД УПРАВОЮ п. П. А. ПАУША.

1) Вступне слово — Д. С. Фербей, голова дирекції. 2) а) Мішаний хор — „Поклін борцям і слава” кантата, Кравченко-Вахнянин. б) Мішаний хор — „Учітеся, брати мої” — Шевченко-Котко. в) Мішаний хор — „Через поле широкее” — колядка Стеценка. 3) Дуєт „Не чужого ми бажаєм” — Шашкевич-Вербицький — відспівали П. А. Пауш, тенор, і Степан Здріль, баритон. 4) Скрипкове сольо — п. Андрій Мельничук. 5) Сопранове сольо — „Віють вітри” — пані М. Бабюк. 6) Мужеський хор „Гуляли, гуляли” — Федькович-Нижанковський. 7) П. І. Лазарович відчитав промову, яку приготував і мав виголосити д-р Амброзій Т. Кібзей з Дітройт, але котрий з важних причин не міг на зїзд приїхати. 8) Мішаний хор — „Вулиця” — Ф. Колесси. Сольові частини виконали пані Марія Бабюк, сопран, пані Марія Гавриш, альт, і Левко Фарина, тенор. 9) Кінцеве слово — В. Г. Гривнак, секретар Інститута. 10) Гімни. Фортепяновий супровід був виконаний панною Емілією Чоботар.

Другий день зїзду — 26-го грудня, 1943.

Зїзд на другий день був незвичайно успішний. Рано в неділю українська православна церква св. Івана в Едмонтоні була переповнена дальшими і ближшими учасниками. Службу Богу відправили отці Мельничук і Хруставка. Після богослуження відбулася панахида за померших членів Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні.

Було запрошено всіх гостей й учасників зїзду на спільний обід в Інститутській салі. Зараз по скінченню обіду пан Гавінчук зняв фотографію зо старших і молодших питомців Інституту.

Почалася по полудні сесія, на котру прибуло велике число гостей. Предсідниками цього дня були по черзі пп. Олекса Чарнецький, Іван Мельник і Василь Грицюк. Насамперед покликано п. Лазаровича, котрий перечитав слідуючі Привітні Листи і Телеграми:

Анцієн Лорет, Квебек, 12-16-1943.

Влов. Пане Ректор:—

З нагоди Ювілейного Зїзду Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні маю приємність жертвувати на його ціль \$5.

Як бувший питомець та співробітник бажаю йому найкращих успіхів в будуччині. Жалую, що не можу бути на Зїзді.

З пошаною

С. А. Склепович.

(Пан Склепович є добровольцем при летунстві з ранги сержант).

Хвальний Зїзде!

Жіноче товариство ім. О. Басарабової при Українській Православній Церкві в Келгарі, Алберта, бажає Зїздові найкращих успіхів і вірить, що наради вийдуть на користь жіночому рухові і українському народові.

Заряд.

(В листі залучено жертву \$5).

Томс Ривер, Н. Дж., 12-20-1943.

Найкращі побажання, постійного світлого розвитку желают Інститутіві ім. М. Грушевського в Едмонтоні з нагоди його 25-ліття.

Марія Сокіл і д-р Антін Рудницькі.

Лимбури, Алберта, 12-21-1943.

До Інституту М. Грушевського в Едмонтоні, Алберта.

Ми післали маленький пакунок у формі трох гусок. Не візьміть нам за зле, що ми післали такий скромний дарунок.

Желаємо Світлому Зїздові всього найкращого. Дай Боже, щоб Зїзд повів справу так, щоб за пару років ми мали українську Колегію.

Максим з дружиною Судник.

Монтреал, Квебек, 12-23-1943.

До Ювілейного Комітету в Едмонтоні, Алберта.

З найдаліше висуненого кутка на сході Канади, ми члени 13-го Відділу Взаємної Помочі вітаємо ваш Ювілейний З'їзд і бажаємо будучим провідникам ще кращого успіху як дотепер. Що в Інститутах виховувалось молодіж на добрих і щирих українців, ми тут на сході мали нагоду переконалися, бо вже не один вихованець переїхав через Монтреал в уніформі і майже кожний з них як тільки мав нагоду, побував в товариствах, а то й часто самі помагали нам в народній роботі.

В залученню посилаємо малу жертву в сумі \$26.50 і спис жертводавців.

За заряд

В. Грисюк, голова.

К. Редкевич, секретар.

Монтреал, Квебек, 8200 Де Ліні Ave., 12-18-1943.

До Управи Інституту ім. М. Грушевського
в Едмонтон, Алберта.

Шановні Урядовці:

Читаючи часопис Український Голос, я довідався що освітньо-культурний осередок під назвою нашого історика М. Грушевського, буде святкувати 25-літні роковини свого існування при кінці цього місяця цього року і, роздумуючи над тою діяльністю освітньої праці, якою Інститут приготував українських родимців до вищого формування, я прийшов до переконання, що йому належить загально-народне признание і щира подяка від тих учнів, котрі побирали науку українського знання.

Як один із тих старших людей, котрі інтересуються нашими справами, посилаю чек на \$25, як свою малу жертву і поміч для дальшого продовження освітньої науки серед українського народу в Канаді. Нехай дальша діяльність Інституту принесе подвійну користь для наших поселенців в цім краю.

Остаю з пошаною до вас

Семеон Батрин.

Нью Йорк, 521 Вест 122 вул., II/XII, 1943.

Високошановному Ювілятові Інституту ім. М. Грушевського
в Едмонтоні, Алта, Канада.

Високошановні Громадяни!

З великою радістю, гордістю і вдячністю вітаю Вас з 25-літтям незвичайного огнища культури, створеного в Канаді громадянами українського походження.

Гордий тим, що дорогі одноплемінці, на новій землі виставили величний пам'ятник високої культурної традиції того народу, з якого вийшли, і заманіфестували небуденну висоту своїх власних культурних відчужень і розумінь.

Тішуся, що канадійські фермері українського походження достойно репрезентують свій славний український рід.

Заслуги Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні незвичайні, як перед батьківщиною Канадою, так і українською культурою. Скарбами української мови та історичної науки він підсилив освіту багатьох канадійських громадян, прищепив їм ширший погляд на суспільне життя, виховав почуття громадськості, привчив до певних форм демократичної поведінки й співпраці, виплекав солідарність на основі усвідомлення спільності своїх завдань в Канаді і спільності свого племінного походження.

Історичною наукою про українське народоправство Інститут поширив і поглибив свідомість засад демократичного устрою Канади, її законів, громадського співжиття. Зробив своїх вихованців свідомими демократами, патріотами і громадськими діячами.

Підчас свого останнього обізду Канади 1943 р. я мав нагоду не раз бачити їх при ріжній праці, на ріжних становищах. І скрізь вони показувалися, як такий елемент, який без пересадки заслужив на назву „сіль землі“, „дріжджі життя“. Показали вони це своєю наукою, освітою, працею, здібностями, поведінкою.

Вони достойно репрезентують, як канадійську націю, до якої належать, так і українську, з якої вийшли їх батьки. Продовжують добру славу дідів і прадідів. За це все честь, слава і щира подяка творцям Інституту та всім тим, що його утримують. *Інтелігентам і фермерам*; особливо останнім, що в тяжких умовах праці не забули про найвищий обов'язок людства — виховати культурне покоління.

Бажаю найбільшого розвитку славного огнища культури на многі літа!

З широю пошаною і вдячністю

І. Григоріва.

Виніпег, Ман., 12-25-1943.

Інститут ім. М. Грушевського, Едмонтон, Алберта.

Привіти і найкращі побажання Ювілейному Зіздові. Нехай ці роковини Інституту започаткують ще більше важке чверть-століття в розвою українського життя в Канаді як було до тепер.

Український Голос і Вістник.

Детройт, Міш., 12-19-1943.

До Настоятеля Інституту ім. М. Грушевського,
Едмонтон, Алберта.

ВПов. Пане:

У відповідь на Вашого листа з жалем доношу, що не зможу прибути на 25-літній Ювілейний Зізд Інституту. Я старався за всяку ціну дістати відпустку, але на жаль це мені не вдалося. Департамент Здоровля, де я працюю як діягностик, ніяк не хотів мене звільнити, хоч би й на короткий час. Тому прошу вибачення. Спомини з бурсацького життя засилаю Вам і, коли можливо, прочитайте на сесії Зізду, або остаточно вложіть до друку звітів. На Ювілейний Дар засилаю чека на 25 доларів.

Щиро здоровля і остаюсь з поважанням

Др. А. Т. Кібзей.

Ласкар, Алберта, 12-21-1943

П. М. Магус,

Інститут ім. М. Грушевського, Едмонтон, Алберта.

Впов. Пане Магус:

Я дуже вдячний Вам за запрошення дати коротку промову на Ювілейному Зїзді Інституту ім. М. Грушевського і тим зарепрезентувати інженірів. Та жалує, що обставини склалися так, що мені не можливо бути на Зїзді і тому тільки жезаю Зїздові найкращих успіхів.

Остаю з глибокою пошаною.

А. С. Гнатишин.

(На Зїзд п. Гнатишин, інженір копальні вугілля в Ласкар, передав \$103, як жертву на Інститут).

Торонто, Онтаріо, 11-21-1943

До Інституту ім. М. Грушевського,
Едмонтон, Алберта.

Хвальна Управо:

В залученню посилаю Вам \$50, що зложили члени і прихильники СУС, як дар для Інституту в двадцять-пять роковини.

Від Відділу СУС в Торонто бажаю Зїздові найкращих успіхів.

Н. Грабовський.

Арнолд, Па., 11-12-1943

Український Інститут ім. М. Грушевського,
в Едмонтоні, Алберта.

Хвальний Заряде:

Обрахунок діяльності Інституту за минулих двадцять і пять літ друкований на сторінках Українського Голосу, доказує, що провід Інституту вложив надзвичайно багато освітньої праці серед українців у Канаді і тим дав можливість багатьом вийти на гарних, передових людей. Тому складаю тут сердечне признання прововоді і залучаю жертву на Інститут \$1000.00. При цій нагоді жезаю успіху Ювілейному Зїздові.

Остаю з пошаною,

Іван Федан.

Кедгари, Алберта, 12-9-1943

Управитель Інституту ім. М. Грушевського,
Едмонтон, Алберта.

ВПов. Пане Магус:

В першій мірі дякую Вам дуже щиро за ласкаве запрошення мене на Ювілейний Зїзд Інституту. Мені дуже приємно, що Ви відзначили мене, як одного з питомців Інституту представити вояків. Та на жаль я не зможу прибути, бо цього року нема для мене відпустки на Різдваї Свята. Якась частина з нас мусить лишитися при службі і мені припало бути одним із тої частини. Моя душа буде з Вами на Зїзді, якому я жезаю найкращих успіхів.

З поважанням,

Мир. Яворський.

(Сержант Інструктор у школі бездротного телеграфу).

Вилинґдон, Алберта. 12-25-1943

Інститут ім. М. Грушевського, Едмонтон, Алберта.

(Телефоном перед полуднем):

З причини снігової заверюхи, що тепер звіялася, сумніваюся, чи зможемо приїхати на Ювілейний Зїзд. Ми збиралися їхати автами і тому не їхали потягом рано, а тепер, як видно, заверюха снігом дороги завалює. Передайте від нас Зїздові найсердечніші побажання і повідоміть, що ми зїбрали на Інститут дрібними жертвами \$40.

Н. С. Шевчук і С. Самоїл.

По прочитанню привітів покликано паню Є. СИРОТЮК, учительку з Ендрю, Алта., і голову провінційальної еґзекутиви Союзу Українок Канади. Її тема була „Заслуга Інститутів в поширенню освіти серед нашого жіноцтва”. Бесїдниця доказала, що українське жіноцтво завдячує свій поступ до великої міри Інститутам. Пані Сиротюк, попри свою шкільну працю клопочеться, щоби піднести жіночі організації на вищій степені в їх активності.

Пан ЮЛІАН СТЕЧИШИН дав відчит на тему: „Роля Інститутів в розбудженню національної свідомости серед нашого громадянства в Канаді”.

Щоб як слід представити ролю наших Інститутів — Українського Інституту ім. П. Могили в Саскатуні з його філією в Вінніпегу і Українського Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні, в розбудженню національної свідомости нашого громадянства в Канаді, вважаю кінечним представити насамперед ту сцену, на котрій Інститути виступали. Отже насамперед скажу дещо про те, який був стан національної свідомости між українцями на початках їх іміґрації до Канади, відтак про початки розбудження національної свідомости, а остаточно про ролю, яку Інститути відиграли в розбудженню тої національної свідомости. При кінци думаю також висловити свою думку про те, яку ролю ті Інститути повинні б на дальше відігравати.

Для молодших людей, або для тих, що недавно приїхали сюди з Європи, ця тема може виглядати маловажною. Нині здається, що нема вже в Канаді й одного кутка заселеного нашими людьми, де ті люди не уважалися б українцями. В переважаючій більшості наших околиць нині заледви чи знайдеться яка людина українського походження, що не признавалася б до цього. І судячи по теперішньому стані нашої національної свідомости, люди необзнакомлені з нашою минувиною, можуть думати, що наша національна свідомість була завжди такою, як вона тепер є, отже Інститути не мали особливого місця на попис.

Та на жаль, все так не було. Було навпаки. Наша національна свідомість в Канаді через довгі часи була такою, що її треба було розбуджувати. Щоб її розбудити й поширити, багато різних осіб та ін-

ституцій вложили немало труду, зусиль, часу і посвяти. Між всіми іншими наші Інститути відиграли чи не найбільшу роль в тій праці.

Українська іміграція до Канади почалася 1891 року, коли то до Канади приїхало двох наших людей з Галичини. Скоро опісля було вже кілька родин, а коли вістка про „новий край“ рознеслася блискавкою по Галичині й Буковині, то за кілька років наші поселенці явилися в Канаді тисячами. В 1911 році наших людей вже було поперех 150,000; 1921 около 250,000; 1931 до 350,000, а 1941 року около 400,000. Приблизно таке число наших людей було в різних роках в Канаді, але не все вони були знані як українці. В державнім переписі з 1911 року українців зовсім нема записаних. Для них навіть не було окремої руб-

ЗАГАЛЬНА СЕСІЯ ЮВІЛЕЙНОГО ЗІЗДУ.

рики в переписі і тому їх офіційно в Канаді не було. Перепис з 1921 року показує, що українців в Канаді було вже 63,738; перепис з 1931 року показує їх число як 225,113, а перепис з 1941 року нараховує 305,869 українців. Значить, що й нині є ще люди українського походження, що до того не признаються.

Певна річ, що урядові чинники є до великої міри відповідальні за неточне число українців в різних переписах в Канаді, але факт лишається, що в початках нашої іміграції ми не мали національного означення. Ми не називалися українцями і не були знані як українці перед нашими сусідами. Ми мали територіяльно-провінційальне означення залежно від того, хто звідки приїхав зо старого краю, отже ми були знані як галичани, буковинці, австрійки, росіяни тощо. А що найбільше

нашої іміграції приїхало з Галичини, то наше населення в Канаді через довгі часи було знане як галичани, або по англійськи — галішенс.

Приміром 6-го вересня 1904 року виніпегський часопис „Трибюн” подав новинку про те, що архієпископ Серафим екскомунікував кількох провідних священиків і там каже, що ця подія „викликала заворушення між галицькими кругами (Галішен сиркле)”. Оце є примір того, як наші сусіди нас знали, а знали нас так тому, що ми не подали їм свого дійсного національного означення.

Передовіші українці називали себе русинами (рутініянс) і вони навіть встигли защепити те ім'я між англійцями. Приміром 1905 року манітобський уряд відчинив був для нас учительський семінар і назвав його „Рутініян Трейнінг Скул”. Так само треба згадати, що римокатолицька церква у своїй французькій пресі і книжках також називала нас рутенцями. Але й це означення не поширювалося між нами дуже скоро, бо так пізно як 1910 року митрополит Шептицький під час своєї візитації в Канаді знайшов в урядових іміграційних рекордах, що до того часу до Канади приїхало тільки 3,107 русинів. Значить, около 147,000 приїхали під іншими іменами.

На оправдання цього стану треба вказати на дві обставини. Перша — наша національна свідомість була такою, яку ми привезли з рідного краю. Друга — тутешні піонерські відносини не дозволяли на те, щоб яку будь нову думку, чи ідею можна було скоро пустити в життя. В наслідок цього не тільки наша національна свідомість лишалася позаду свідомости наших братів на рідних землях, але наше культурне життя взагалі було дуже невідраднє. На піднесення того культурного життя, а точніше кажучи, на піднесення освітнього стану манітобський уряд оснував згаданий семінар. Рівночасно й різні церковні організації уважали своїм обов'язком прийти тим новим поселенцям з поміччю.

Протестантські церкви — пресвітеріяни, баптисти й методисти з одної сторони почали слати своїх місіонерів між українців; римокатолики — французи головно, почали свою місійну роботу між нами, але й московське православ'я було глибоко закорінилося між нашими.

Яку роботу вони мали між нашими людьми робити і яких способів до цього вживали — нехай послужить нам заклик бельгійського місіонера, загально відомого між українцями в Канаді, о. Делярія. У своїй книжочці про „Засади Схизми і Єресі між русинами в Західній Канаді”, друкованій в Квебеку 1908 року, о. Деляре нарікає, що між русинами католиками дуже завзято працюють москвофіли і протестанти і перетягають їх на свій бік. Щоб тих русинів затримати при католицькій вірі, він хоче покликати більше французьких священиків до місійної роботи між ними. Дослівно він каже так:

„Оце до Вас, молоді священики з провінції Квебеку, що оцей заклик робиться. Певно, що оце завдання (значить, провадити місійну роботу між українцями), не є понад ваші сили. Ви мусите зробити те саме, що ваші світські попередники зробили. Пригадайте собі світлі імена братів Прованшей, Ташей, ЛяФлеша та інших, що

несли світло між дикі племена північного заходу. Вони не боялися ні великих віддалей, ані тяжкої праці. Вони не жалувалися на труднощі в вивченню чужої мови. Вони знали тільки те, що далеко від них жили діти Божі, душі, які треба було спасати, душі, за котрі наш Спаситель пролляв свою кров. Вони не вимагали нічого, але пустилися на спасіння душ з відвагою, що принесла подив для кількох сот літ і славу для Канади. Ви можете спомогтися на подібне."

Та хоч як благородні цілі могли мати різні місіонарі, то наше культурне життя і наша національна свідомість не дістали джерела в їх роботі. Те життя і свідомість вийшли з іншого джерела — з життєздатності самого українського народу в Канаді, з його власних працівників, тодішніх учителів в Манітобі. Ті учителі, разом з кількома інтелігентами, що приїхали зо старого краю, рішили на своїй другій учительській конвенції 1908 року, що їм самим треба взятися до піднесення свого народу. Вони тоді рішили, щоб приступити до видавання чисто народного часопису, котрий міг би незалежно від чужих провадити таку культурну і освітню роботу. В наслідок цього рішення 16-го березня 1910 року появилася перше число того часопису, що на ті часи дуже відважно назвався „Український Голос“.

Мені виглядає, що ми мусимо завдячувати тим учителям, тій учительській конвенції і тому Українському Голосові введення в життя слів „українець“, „український“. Їм треба дякувати за злогот життя нашого народу в Канаді на правдиву дорогу. Український Голос став першим піонером, що не побоявся виступити з незаним, непопулярним національним означенням. Він відразу став на чисто народнім ґрунті і ввесь час від свого заснування поширював українське імя і українську справу.

Три місяці по заснуванню Українського Голосу в Вінніпегу також піднесено думку, щоб розпочати просвітний фонд на українські бурси ім. Адама Коцка, українського студента і борця за права української мови на львівськiм університеті. Рух за українськими бурсами скоро поширився. Наше населення прийняло його щиро і скоро почало надсилати свої збірки з усіх усюд, наслідком чого 1915 року отворено Українську Бурсу ім. А. Коцка в Вінніпегу.

Треба також сказати, що коли українцям в Вінніпегу належить кредит за те, що вони перші в Канаді оснували українську бурсу, то хоч вона не відіграла такої ролі, як її оснувателі сподівалися, але вона безсумнівно не мало причинилася до піднесення національної свідомости. Що більше — вона дала початок до жертвенности на громадські справи і записала в нашій канадійській історії імя Павла Рудика, що сказав, що він самий дасть на бурсу тільки саме, як всі українці в Канаді разом, і свого слова дотримав.

Ті початки розбудження національної свідомости були дуже скоро посилені двома зовнішніми подіями. Першою була боротьба за продовженням двомовної системи, яку різні англійські чинники хотіли скасувати. Через пять років українці в Манітобі боронили ту двомовну

систему, бо вона давала нашим учителям право вчити української мови в школах на рівні з англійською. Українські часописи писали в тій справі статті, накликали людей скликати протестаційні віча, люди сходилися сотками, а навіть тисячами, вибирали делегатів, то що, а те все освідомлювало людей національно. Правда, боротьба за двомовну систему провадилася тільки в Манітобі, але передові люди з цілої Канади були зацікавлені вислідом боротьби.

Друга подія — це війна, яка почалася 1914 року. Підчас війни наших людей переслідувано як австрійських підданих, а це також мало свої впливи на національне освідомлення, бо не один аж тоді говорив отверто, що він не австріяк, але українець.

Добачуючи, що боротьба за двомовну систему скінчиться скасуванням двомовної системи, а відтак скасуванням учительського семінаря, українці в Вінніпегу отворили Бурсу імени А. Коцка в осени 1915, щоби далше виховувати своїх учителів і народних робітників. Пізніше українці в Саскачевані скликали зїзд і рішили отворити Український Інститут ім. П. Могили, а 1918 року отворено Український Інститут ім. М. Грушевського. Треба також згадати, що й українці греко-католики отворили Бурсу Митрополита Шенцицького 1917 року. Всі ті бурси мали на цілі заопікуватися українськими студентами і виховати їх на робітників-провідників українського населення.

Коли говоримо про ролі Інститутів в розбудженню національної свідомости, то для справедливости треба сказати, що коли Інститути повстали, то головний підклад для національного освідомлення вже був зроблений. Роль наших Інститутів є в тім, що вони поширили національну свідомість і занесли її в найтемніші закутки нашого населення і навернули людей з чужих некорисних доріг і заставили їх працювати для себе.

Перше, що треба піднести в сторону наших Інститутів, це факт, що вони перші, поза Український Голос, назвалися українськими. Як один так другий Інститут були знані як українські інститути, а по англійськи *Ukrainian Institutes*. Це мало велике значіння між широкими масами українського населення, до яких урядники Інституту йшли за матеріальною і моральною піддержкою. Далше це мало велике значіння для самих студентів, котрі зживалися з іменем „український“, а остаточно це освідомлювало й англійських та других співгромадян про нашу національність.

Інститути мали на цілі виховати робітників для українського населення, а щоби це зробити, вони мусіли бути дійсно українськими інституціями не тільки по імені, але духом. Тому в Інститутах регулярно провадилися українські лекції з історії, літератури, мови і музики. В додатку до цього студенти мали свої студентські товариства в Інститутах — в Саскатуні Студентський Кружок „Каменярі“, в Едмонтоні Студентський Кружок ім. Адама Коцка, а в Вінніпегу Студентський Кружок „Прометей“. Ці студентські кружки давали знамениту

нагоду питомцям Інститутів вправлятися в дебатах, дискусіях, відчитках, щоб пізніше могли краще провадити свою роботу між народом.

Найбільшою гордістю Інститутів — це учителі, вихованці Інститутів. Наші Інститути разом виховали їх за весь час свого існування около 500. Кожний з них старався вчити дітей по українськи. Вони не жалували часу ані зусиль, щоби провадити українські лекції. Ми зможемо уявити собі наслідки їх праці, коли скажемо, що кожний учитель мав 40 школярів пересічно, отже одного дня ті учителі мали вплив на 20,000 школярів. А коли помножимо таку роботу на кільканадцять років, тоді стане ясным, що вихованці Інститутів дійсно причинилися багато до поширення національної свідомости. Та учителі не лише вчили дітей. Вони у многих випадках організували вечірні школи для старших, а поза те давали відчити, приготовляли представлення, концерти, пікніки і на всіх тих підприємствах поширювалася національна свідомість.

Інститути зовсім оправдано можуть гордитися своїми учителями, бо ті учителі були дійсними місіонерами і ліпшими та кориснішими від тих, яких о. Деляре хотів спровадити з Квебеку. Ті наші власні місіонарі знали українську мову, знали звичаї свого народу, а понад усе вони мали українську душу і тому з посвятою робили для добра свого народу.

Дальша заслуга Інститутів лежить в тім, що вони перші почали скликати річні зїзди. Ці зїзди стали самі собою окремими інституціями і вони відіграли незвичайно велику ролю в виробленню нашого національного світогляду в Канаді. На тих зїздах обговорювалося як найширше всі українські питання. На них обговорювалися наші громадянські права. Наші зїзди також ставали в обороні прав українського народу на його рідних землях. На зїздах ми перепускали резолюції і посиляли їх до різних країв в Європі, щоб вони признали незалежну Українську Републику. На зїздах ми протестували проти московського і польського наїзду на українські землі. Ми протестували проти польської пацифікації, проти большевицького голоду на Україні і проти большевицьких переслідувань визначних українських людей на українських землях. Далше, на кожнім зїзді інформувалося слухачів про стан української справи на міжнародній арені. На зїздах обговорювалися всякі просвітні, виховавчі, релігійні, політичні, економічні справи. Наші зїзди, зовсім слушно, дістали імя українських парламентів, бо на них обговорювалося всякі пекучі справи і плянувалося роботу на будуче. Тільки завдяки тим зїздам наша група витворила в Канаді спільний і здоровий розум, що подиктував нам, яке становище маємо брати в різних справах і того становища не треба було опісля міняти, ані в часах спокою, ані в часі війни.

Наші браття греко-католики часом нарікають на Інститути, що через них повстала в Канаді Українська Православна Церква, а з повстанням цієї церкви український нарід поділився і провадив страшну боротьбу. Мені виглядає, що в Канаді мусіла повстати якась україн-

ська церква без згляду, чи Інститути були б дали до цього почин, чи ні. Немислимо думати, що всі українці в Канаді мали піти до католицької церкви. Буковинці перші туди не пішли б. Не пішли б до католицької церкви також наддніпрянські українці. Зо зростом національної свідомости православні були б не осталися при московській місії, а честь греко-католицьких українців не дозволяла б на те, щоб нашими духовними провідниками були неукраїнці. Отже скорше чи пізніше українці не католики і невдоволені католики були б створили в Канаді якусь церкву. Інститути можуть бути тільки гордими з того, що подали головну поміч в заснуванні Української Православної Церкви в Канаді: Інститут ім. П. Могили цілковито не мав цієї справи в пляні, коли засновувався. Та справа виринула вже по заснуванні Інституту. Єпископ Будка домагався, щоб греко-католицька церква мала контролю над вихованням молоді в Інституті, а тодішні провідники Інституту, як і майже всі провідні люди в Канаді, добачували в тім домаганні чужу руку, якої вони страхалися. Тому вони відповіли відмовно на домагання єп. Будки і „Канадійського Русина“. Тоді з одної сторони почалися напади на Інститут, а з другої сторони відбиття нападів і контр-напади на провідників греко-католицької церкви. В наслідок цього виринула завзята боротьба, яка дуже часто переходила границі міри і пристойности. Сторонники Інституту широ бажали її оминати, а коли це не вдалося, то можуть сказати, що переступи пристойности являлися по стороні атакуючій. Коли другий Народний Зїзд одобрив становище Інституту, боротьба ще гірше заострилася і в тій боротьбі до шістьох дальших місяців зорганізовано Українське Православне Брацтво, а Брацтво покликало до життя Українську Православну Церкву.

Український Інститут ім. П. Могили не має причини відпекуватися того, що він зробив і що він став на початках головним осередком нового церковного руху в Канаді. В тій боротьбі, хоч і дуже неприємній, витворилися в канадійських українців нові поняття про значіння дійсно народної церкви і про національні вартости. В тій боротьбі прояснилося, що ніякий наїд не може прямувати до національного освідомлення і творення свого незалежного життя, а рівночасно бути на ласці чужих і бути звязаним чужими путами.

Українська Православна Церква в Канаді захопила і дальше захоплює впливи в кожній місцевості в Канаді і нині має поверх 30 священників та 255 церковних громад. А здобуває вона ті впливи тому, що поза релігійні услуги вона має ясне й позитивне становище відносно нашого національного питання. Її може усунути тільки така друга церква, що так само, а може ясніше, стане на таким ґрунті.

Мені виглядає, що коли греко-католицька церква в Канаді має нині український вигляд, коли греко-католицькі місійні центри (як прим. Йорктон, Айтуна і др.) є значно очищені від чужих місіонарів і греко-католицька церква працює нині між нашим народом як українська інституція, то це треба до великої міри завдячувати праці Інститутів і Українській Православній Церкві.

Що більше — через те ясне становище Інститутів та Української Православної Церкви нині московська місія, що так глибоко була закорінилася між нашими людьми в Канаді, цілковито розвалена, а протестантські місії між нашим народом не розвинулися.

Вершком розвою і праці Інститутів було створення організації, що обнімала б собою всі засади вироблені на одинадцятьох з'їздах і випробовані в практиці. Та організація — це Союз Українців Самостійників. Як імя говорить саме за себе, то організація поставила собі за головну ціль розвинути й підносити наш нарід в Канаді, щоб він міг творити своє власне життя самостійно і незалежно від чужих впливів та помочі. В основу тої організації взято три ключі: самодіяльність, самопошана та самостійність. Ті ключі значили, що треба працювати для себе і для свого народу не покладаючи надій і не полагаючи на чужу ласку та поміч. Хто не працює для себе і залежний від другого, той не може мати ніякої пошани. Отже треба шанувати себе і свій нарід, а коли буде самодіяльність і самопошана, тоді наступить самостійність.

Та організація в короткім часі притягнула до себе майже все наше передове громадянство. Вона зібрала в себе найбільше число свідомої інтелігенції і вправді був час, коли до неї належали майже всі визначніші одиниці, що могли свобідно і самостійно думати та ділати. Не пристали до неї такі, що боялися брати на себе нові обовязки праці, труду та відповідальности, а воліли служити для других та спокійно жити. Не пристали до неї теж і ті, що вже пізніше приїхали до Канади і нашого життя не хотіли, або не могли зрозуміти. Все ж організація самостійників має хоч ту потіху, що навіть ті, що до неї не пристали, поволеньки приймають засади самостійників в способі організації і вже багато роблять такого, що самостійники можуть їм тільки давати братню руку до помочі. Витворення спільного погляду і витворення способів підходу до наших найважливіших справ вимагає багато вирозуміння і часу, і ми не маємо сумніву, що прийде час, коли наші ріжніці вирівнюються і ми всі, хоч і окремими групами, будемо разом працювати для нашого народу в Канаді і для помочі нашим братам в рідних землях здобути свою незалежність, свою державу.

Організація самостійників дальше працює і поза сотки учителів, що вийшли з Інститутів, має організацію Союз Українок Канади, що одного разу вже мав около 160 відділів, та організацію молоді — Союз Української Молоді в Канаді, що мав перед війною около 180 відділів. Це є незвичайно велике число людей, що працюють на народнім полі, і Інститути, що причинилися до створення такої організації, можуть сміло похвалитися своєю ролю в розбудженню національної свідомости серед нашого народу в Канаді.

Інститути взагалі через цілий час свого існування були в більшій, а часами в меншій мірі головним центром культурного життя українців в Канаді. Коли вони засновувалися, вони мали на меті стати в Канаді інституціями подібними до Товариства Просвіти і Наукового Товари-

ства ім. Шевченка в старім краю. І хоч вони не стали такими інституціями цілковито, то все ж їх роля як культурного осередка була завжди помітною. Інститути давали учителям напрям в їх громадській роботі, рекомендували і часами доставляли їм різну лектуру, що помагала їм в їхній роботі. Інститути заопікувалися многими шкільними округами, де національна свідомість стояла нище, і з часом обертали такі округи в дуже корисні українські осередки. Інститути дбали й про те, щоб у різних Народних Домах провадилася корисна робота. Самі ректори дуже часто виїздили на провінцію з ріжними відчитами, а часами робили спеціальні обїздки на ціле літо і підчас тих поїздок давали відчити про ріжні українські справи, давали поради місцевим провідникам, як провадити роботу і взагалі підтримували добрий настрій в громадській роботі і в громадськїм життю.

Не лише приклонники можуть говорити про позитивну працю Інститутів, але це признають навіть їх противники. Правда, не говорять вони цього отверто, бо недавня боротьба ще не зовсім призабулася і багато людей осуджує Інститути цілком природно з суб'єктивного боку. Та нема сумніву, що час короткий, коли й противники висловлять свою об'єктивну думку і признають позитивну працю Інститутів.

Коли ж з одної сторони ми можемо похвалитися працею наших Інститутів в минувшині, то мусимо дальше сказати, що Інститути своєї праці ще не скінчили. Перед ними тепер стоять такі самі великі завдання, як давшіше, а може ще більші. За час нашого побуту в Канаді наше життя значно змінилося. Змінилися обставини і змінилися навіть люди. Колись в Канаді наші люди говорили по українськи, але не знали, що вони українці, і тому їх треба було національно освідомлювати. Нині обставини змінилися і в короткій будучности ще більше зміняться. Нині вже є люди, що українцями уважаються і признаються до українського народу, але по українськи говорити не вміють. Це явище буде надалі зростати, і без розумної контр-акції сьогоднішніх провідників нашого народу незадовго прийде час, що ми знов будемо мати в Канаді пів мільйона українців, але знов національно несвідомих. Що гірше — це буде пів мільйона, багато з яких не буде знати української мови.

Нам відомо, що нині в самім саскатунськїм університеті кількох студентів українського походження покінчили свої студії, але з українцями і українськїм життям не мали цілком нічого спільного. Вони ще признаються до українського походження, але від українського життя цілком і може на все відірвані. Їх професії, чи заняття на будуче може не дадуть їм нагоди познакомитися з українцями і українськїм життям і тому українськїй нарід не буде мати з них користі. В тім самім саскатунськїм університеті і тепер є студенти українського походження, але української мови не знають і про українськїй нарід знають менше, ніж про ескімосів. А певна річ, що такі студенти є в Виніпегу, Едмонтоні, Торонті та других містах. Отже страта настільки гірша, що від нашого народу буде відриватися не гірший, або звичайний елемент, але

здібніший; елемент, з якого можна б виховати добрих працівників і провідників для свого народу.

Отже перед Інститутами, а зрештою перед всіма іншими чинниками, що відповідальні за наше майбутнє життя, стоїть визов будуччини: знайти спосіб на виховання нашого молодого покоління, щоб було і добрими громадянами цього краю, і не відривалося від свого кореня.

Інститути не звернули відповідної уваги на нові обставини. Вони, з малими змінами, придержуються старих цілей і старих способів праці — і то звуженої, бо звернули всю увагу тільки на тих студентів, що знаходяться в стінах Інститутів. Тимчасом українські учителі чимраз менше учать в публичних школах по українськи, а на їх місце ще не

ГРУПА СТАРШИХ І МОЛОДШИХ ПИТОМЦІВ ІНСТИТУТУ ПРИСУТНИХ
НА ЮВІЛЕЙНІМ ЗІЗДІ

зорганізовано Рідних Шкіл. По містах є Рідні Школи, але й ті дуже часто провадять свою роботу доривочно. У многих українських домах неукраїнська мова вже панує. З дня на день чимраз більше дітей виростає без знання української мови, а з незнанням української мови міняється і далше буде мінятися характер канадійського українця.

Ми говоримо про перетворення Інститутів у Колегії. Це є добра і взнесла думка. Ми повинні мати свої вищі культурні інституції. Але не треба забувати, що коли колегії також обмежуться до праці тільки серед тих студентів, що знайдуть місце в колегії, чи колегіях, то вони не заповнять тої прогалини, що робиться з кожним днем більша. Колегії навіть з кількома сотками студентів переживуть себе і остануть

пам'ятниками минувшини, як що вони, або попри них інші інституції, не заопікуються відповідним вихованням нашого молодого покоління, з котрого ті колегії могли б черпати нові сили. Череміна Інститутів в колегії, або навіть будування нових колегій не розв'яже наших пекучих проблемів. Коли ми не звернемо уваги на ширшу працю, якої пові обставини від нас вимагають, то увага на колегії може навіть допомогти нам закрити очі на визов будучности.

По моїй думці ми можемо думати і пристувати до колегій, але не можемо забувати, що Інститути повинні негайно знайти спосіб, щоб заопікуватися величезним числом студентів, що знаходяться поза мурами Інститутів по всіх більших і менших містах у Канаді. Далше Інститути повинні заопікуватися Рідними Школами і створити в себе відповідні апарати, вибрати відповідний персонал до провадження цієї роботи. Інститути повинні також стати центрами для провадження всякої організаційної роботи між нашими людьми. Інститутам можна намітити й інші завдання, як видавництва, спровадження наших визначних наукових діячів і дати їм нагоду продовжати тут свою наукову працю, але ці завдання мусять уступити перед попередно згаданими завданнями, що вимагають негайної акції.

Намічена праця буде безперечно сполучена з видатками і коштами. Та видатки, чи кошта, не повинні нікого спиняти від добрих цілей, бо маємо свідоміше і багатше громадянство, що на добрі цілі грошей не відмовить. Ми під цим зглядом стоїмо нині багато краще, ніж стояли двадцять-пять, чи тридцять літ тому.

По цім слідувала коротка промова пана ІВАНА В. ГУЦУЛЯКА, учителя з Ендрю, Алта., котрий був питомцем Інституту вісім років. Він говорив від питомців-учителів і сказав, що Інститут поміг учителям в чотири способи: а) зукраїнцив їх, б) дав їм фінансову поміч, в) виховав їх під впливом „бурсацького життя”, г) здобув для учителів більше поваги від англійців.

Слідуюча точка була промова д-ра ДРАГАНА, бувшого посла до саскачеванського союму. Він говорив не-офіційально й як гість, котрий був дуже тісно зв'язаний з Інститутом; розповів про своє приємне життя в Інституті. Наводив по імені своїх товаришів бурсаків, котрі вже не знаходяться між живими. Д-р Драган радив, щоби ми тримали близький контакт з тими питомцями, котрі тепер служать при війську. Треба тримати близьку зв'язь з бувшими питомцями й їх думками та діяльністю, щоби вони не пропадали для нашого українського життя. Треба зорганізувати всіх питомців. Ми повинні шанувати таких працівників-питомців, бо вони роблять часом більше, як ті, що багато говорять. Зізди повинні бути, як родинні сходини, щоби всі старші й молодші сходилися. На таких сходинах українці повинні взяти „сток” із нашої роботи при кінці 25-літнього існування нашого Інституту.

Д-р БОЙКОВИЧ з Саскатуни говорив так само, не як офіційальний делегат, але як гість і довголітний питомець Інституту. Він був перший

студент, котрий приїхав з Саскачевану до нашого Інституту. Розвеселив зїзд своїми жартами про пригоди, котрі мав приємність пережити підчас свого бурсацького життя. Застерігав нас, що ми на зїзді можемо багато більше робити офіційально, як будемо сходитися соціально. Треба нам розвинути на зїзді знаомство між питомцями Інституту. Питомці є розсадники, котрі зїзд підливає, щоби вирости й робили роботу Інституту.

По цім п. ОЛЕКСА ЧАРНЕЦЬКИЙ з Едмонтона говорив в імени державних урядовців (Сивил Сервантс). Надїється, що другий такий 25-літній ювілей Інституту будуть святкувати вже в новому будинку. Він завдячує становище українських абсольтентів Інституту й складає найбільше признання фундаторам та оснувателям Інституту, як також і ректорам. До тепер ми маємо поверх двадцять і пять абсольтентів Інституту Грушевського на державних позиціях. Є багато інших, котрих годі вичислити в цей час. Опінія, яку виробляють межі співробітниками англійцями витворює пожадану і прихильну опінію до українського загалу й цього нам треба як найбільше. Пан Чарнецький признав, що бурсацьке життя разом з роботою студентського кружка імени А. Коцка приготував в питомців пожаданий характер, котрий є дорого оцінений між англійцями. На закінчення згадав, що ті, що осягнули найвищі школи, повинні далі працювати для українського загалу.

Завваги пана Чарнецького були останньою точкою пополудневої сесії зїзду.

Всіх учасників зїзду було запрошено на перекуску до Інституту, де багато відновили старе знаомство й набули нове.

Около години 8.30 по вечері сая знова була переповнена й вечірна програма почалася.

Першою точкою на програмі було сольо на п'яні панни Лилії Підручної. Другий раз її покликано.

По цім слїдував привіт панни КОТИШИН від жіночого товариства з Мирнам, Алберта.

Пан ВАСИЛЬ БОЙЦУН з Едмонтона, як піонір-бурсак, дав свій привіт і спостереження. Він згадав про життя в Інституті на початках і навіть веселі жарти. Пан Бойцун говорив від торговців (бізнесменів) і підкреслив, що треба знати добре свій фах, щоби дістати піддержку від суспільства. Сказав, що наші молоді хлопці за мало інтересуються торгівлею, фабрикуванням, брокерством. Пан Бойцун так оцінює роботу Інституту, що підчас своєї промови ще перед збіркою деклярував 500 доларів на новий Інститут.

Слїдуюча точка була сольо на скрипці виконане Зонею Лазарович при акомпаніяменті на п'яні пані Тетлен. Публика так оцінила цю точку, що ще раз покликала скрипачку.

Пан Гавінчук, фотографіст з Смокі Лейк, зняв фотографію з учасників зїзду підчас вечірної програми.

Покликано було п. ПАВЛА ТКАЧУКА, власника Української Книгарні в Саскатун. Він розповів зїздові свої веселі спомини в Інституті. Згадав про покійного Петра Головача, котрий тримав порядок в Інституті; помімо того, що не мав високої шкільної науки, він багато читав і був як „батько” для бурсаків. Між іншим сказав, що найповажніша прикмета торговця, це бути „джентлменом” і не ганити другого, лише свій товар хвалити. По 25-літній праці ми повинні шукати добрих прикмет навіть у своїх особистих противників.

П. ВАСИЛЬ МОЙСЕЙ, агроном з Голден, оповідав про свої спомини підчас довголітнього мешкання в Інституті. Багато він пережив і жартів йому не бракувало. Пан Мойсей був бурсаком не менше як десять років і давав провід студентам у багатьох случаях. Він був сталим головою Студентського Кружка ім. А. Коцка. Інститутська праця поширилася б скорше, як би більше наших студентів мешкали довше в Інституті.

Слідуюча точка була виконана пп. Магусом, Здрілем і Фаріною — відспівали терцет „Журавлі”.

Пан ПЕТРО І ЛАЗАРОВИЧ, адвокат з Едмонтону й бувший ректор, виголосив відчит на тему: „Будучність Інституту ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні”.

Ми нині святкуємо 25-літній ювілей існування і праці цього Інститута. В життю людини 25 літ — це поважна частина віку. В життю інституції — це розмірно короткий час. Всеж таки навіть 25 літ праці нашого Інститута дають нам можливість поглянути на його діяльність і досягнення з певної перспективи і установити його впливи і значіння в національно-культурному життю українців в Алберті.

Як бачите з тих промов, що були виголошені на цьому зїзді його оснувателями, Інститут повстав для двох специфічних цілей а) для виховання своєї власної освіченої верстви (інтелігенції) та свого власного проводу і б) для національного освідомлення як старшого громадянства, так і молодшого покоління, з якого мали вийти провідники в канадійськїм життю.

В часі заснування Інститута в нас в Канаді взагалі, а в Алберті зокрема не було своєї освіченої суспільної верстви. Не було того, що ми в Старім Краю не дуже влучно називали „інтелігенцією”. Наше громадянство, головно старше, було на загал малограмотне не лише в англійській мові, але навіть в своїй, українській мові. Нам треба було своїх учителів, священників, професіоналістів, склепарів, техніків, ремісників, освічених фермерів і робітників і т. п. Ми муіли своїм співгромадянам в Канаді доказати, що в нас, поза працьовитість та ошадність, є також великі умові і духові здібности.

Друге, в той час наше громадянство було національно несвідоме. Була лише маленька горсточка людей, що називали себе „українцями”. Була значно більша група, що називала себе „русинами”. Але подавляюча більшість не знала, або не визнавала ані одної ані другої назви

і називала себе різними назвами, які не приносили чести нікому. Отже була друга лекуча потреба, а саме — навчити наш загал, яка є його правильна національна назва і приналежність.

Оце були дві лекучі потреби дня в той час, коли організувався цей Інститут. Він мав задоволити ці потреби. Це були потреби сучасні і тому можна сказати, що вся праця Інститута від початків до тепер була головно для сучасности, для задоволення вимог дня. Якже сповнив він ці завдання?

Всякий, що хоч принагідно слідив за освітнім і національним розвитком нашого громадського життя в Алберті за останніх 25 літ, признає, що Інститут світло виконав ті завдання супроти сучасних потреб. Прямо чи не прямо, Інститут був найсильнішим чинником, що потягнув тисячі нашої молоді до вищих шкіл і університетів, головно з фармів і місточок. Прямо чи не прямо, Інститут був найважливішим чинником в тому, що в 1941 році урядова статистика занотувала 80,000 українців в провінції Алберта. Далше, Інститут був одним з перших інформаторів про Україну та українців серед наших співгромадян англо-саксонців і інших. Остаточно без пересади можна сказати, що коли нині імя „українець” є в пошані серед інших громадян Алберти, то це головно завдяки 25-літній праці Інститута.

Але якщо Інститут до нині працював головно для сучасности, то на будуче він повинен працювати також і для майбутности, так сказати б, для історії нашого народу в Канаді. І цей ювілейний зїзд повинен намітити плян такої праці на будуче, — повинен поставити ясну мету для молодого покоління. Ця мета мусить бути така взнесла і велика, щоби манила і притягала до себе найкращі одиниці нашого молодого покоління в Канаді. З другої сторони вона повинна бути гідною найкращих зусиль, стремління, посвяти і жертвенности нашої молоді. Як цей зїзд не вкаже такої мети хоч би в головних зарисах, то він не сповнить свого завдання. Він не буде історичним моментом в життю нашого народу в Канаді.

Дирекція Інститута довго застановлялася над цим завданням та обмірковувала різні пляни та проекти. Такі проекти зводилися головно до трох. Перше: Був проект перемінити Інститут у вищу освітню установу або т. зв. Колегію, менше більше з тими самими правами і завданнями, що тутешні середні школи (гай скулс), або вищі колегії (джуніор каледж). Така колегія мала б повний склад кваліфікованих учителів, що вчили б від середніх клас (грейдів) до найвищих, окрім університету. Дирекція здавала собі справу з того, що успіх такої колегії залежав би від того, чи міністерство просвіти признало б її ті самі права і привілеї і ту саму фінансову піддержку, що мають інші вищі школи і колегії. Більшість з директорів сумнівалася, що таке признання можна б одержати.

Другий плян був, щоби Інститут перемінити в суто релігійну установу під безпосереднім керівництвом Української Православної Церкви в Канаді, а навіть в певнім маєтковім звязку з нею. Інститут мав би

продовжувати ту національно-культурну працю, що вів до тепер, лише з більшим натиском на виховання в душі згаданої церкви. З таким пляном вязалися також поважні труднощі. Перше всього треба було міняти первісний і основний характер Інститута, що був заснований, збудований і проваджений, як безконфесійна, загально-народна і всім українцям однаково доступна, виховавча установа. Як на таку, члени зложували на ню поважні гроші. Щоби змінити її на релігійну установу і не нарушити закону, треба згоди всіх повноправних членів. Це саме становило майже непобориму трудність. Заходило також питання, чи Українська Православна Церква згодилася б взяти на себе відповідальність за долю Інститута в даних обставинах. Були і інші перешкоди.

Остаточно був і ще третій плян, а саме, щоби залишити Інститут в його дотеперішньому, загально-народному характері, лише щоби його дотеперішню діяльність і обсяг його праці значно розширити і поглибити змістом. Більшість директорів була тої гадки, що Інститут не повинен міняти своєї цілі і завдання, а радше що треба створити кращі умови для виконання всіх його первісних завдань. Було ясно, що багато з тих завдань, що були висловлені в статуті Інститута ще 1919 р. осталися невиконаними через брак відповідного будинку, або через брак відповідних наукових сил. На все це було потрібно поважних грошових засобів, яких до тепер Інститут не був в силі придбати. На цей третій плян погодилися всі присутні члени дирекції Інститута і припоручили мені предложити його цьому зїздові. Отже над цим пляном я хочу застановитися докладніше і в більших подробицях.

Як вже було сказано, приймаючи такий плян будучої праці, Інститут не міняє свого оригінального характеру і не відступає від своїх основних завдань, а це, поширити освіту серед нашої молоді, виховувати провідників для нас в Канаді та поглиблювати національну свідомість серед всего нашого громадянства в Алберті. Він в додатку до того бере на себе обовязок зорганізувати і пустити в рух такі ділянки національно-культурної праці, що матимуть історичну вартість не лише для нас, як українців, але збагатять культурну скарбницю цілої канадійської нації, яка тепер саме твориться.

Що саме міститься в такому пляні?

Перше всего такий плян вимагає великого, модерного і гарного будинку-приміщення для діяльності Інститута. Ми уважаємо, що на відповідний будинок у відповідній частині міста Едмонтону треба около 100,000 доларів. На 80 тисяч українців в Алберті це не велика сума, беручи на увагу, що серед нашого фермерства, робітництва, купецтва та серед наших професійних сил є поважне число багатих одиниць. В нас, Богу дякувати, вже є одиниці, яких особистий маєток досягає сто тисяч доларів. Це поважний і потішаючий факт.

Оснувателі теперішнього Інститута мали всего кілька доларів готівки, як починали таке велике і коштовне культурне діло. Але це нікого не лякало. Правда, завдяки тому Інститут почав свою вже нині

історичну працю в скромному, винаймленому будинку. Рік пізніше маленька горсточка членів і прихильників цього діла показала велику віру, а ще більшу відвагу і взяла на себе велику моральну і фінансову відповідальність, купуючи власний будинок за суму 15,500 доларів, маючи в касі майже 6 доларів готівки... Але знайшлися люди, що позичили грошей на завдаток, а решту ціни купна розділено на довгі сплати. І в цьому будинку, в дечому зміненому, ми нині знаходимося і святкуємо 25-літній ювілей праці цього Інститута. Двадцять-пять літ тому ці будинки виглядали гарно і імпозантно як для старших так і для молодших. Ніхто не вимагав вигод. Родичі були задоволені, коли їхня дитина могла одержати скромне, але чисте приміщення і просту, але здорову їжу за малу оплату і нагоду вчапати до школи в місті.

В додатку до того Інститут запевняв своїм питомцям солідне національне і моральне виховання. Студенти від себе також не ставили управі Інститута жадних більших вимог щодо своїх вигод, чи розривок. І в таких умовах за 25 літ поверх 700 нашої молоді, головню з Алберти, знайшли в Інституті одинокую нагоду одержати вищу освіту. Наслідком того, подавляюча більшість наших провідників в Алберті в різних ділянках громадського життя, це бувші питомці цього Інститута. Нема одної ділянки, де бувші питомці цього Інститута не є в провідних рядах.

Але за 25 літ зміст, рівень і спосіб нашого суспільного і особистого життя помітно змінилися. Перше все, ми всі на загал матеріально збогатилися не менше, як на 100 процент. Тому загальний рівень (стандарт оф ливінг) піднісся високо. Піднісся також і загальний рівень освіти. Під цим зглядом ми зрівнялися, а головню молоде покоління, з іншими громадянами цього краю, чи провінції. Наслідком того, як старші, так і молодші, вимагають більших життєвих вигод, тобто кращого мешкання, їжі, вбрання, розривок, приємностей і т. п. Велике число теперішніх питомців Інститута, це вже діти бувших питомців. І те, що задовольняло їхніх батьків чи матерей, як ті були в Інституті, вже не задовольняє їх самих. Що більше, самі родичі хочуть і вимагають, щоби їхні діти мали більше вигод і приємностей, як вони самі колись мали. Та, на жаль, все змінилось на краще, лише Інститут не покращав ані своїм виглядом (хіба трошка на зовні завдяки „стако“), ані внутрішніми вигодами, ані фінансовими засобами. Навпаки, він постарівся і значно погіршився. Нині він вже ані своїм зовнішнім виглядом, ані своїми вигодами і виглядом в середині, ані місцем осідку (положення в місті) не може апелювати навіть старшому, а не то молодшому поколінню. На него воно дивиться так, як багатий наш фермер-господар на свою першу піонерську хатину під стріхою...

Тому першим завданням членів цього Інститута є побудувати новий, великий, пишний, гарно умебльований будинок, що викликав би почуття гордості і задоволення в нас самих, а головню в наших дітей, а пошану і признання в наших співгромадян. І дирекція вважає, що треба негайно приступити до будови відповідного будинку, що міг би дати приміщення для не менше як сто хлопців і дівчат. Цей будинок

мав би бути модерним під кожним зглядом і давати своїм питомцям всі ті вигоди для праці і розривки, що дають найкращі державні чи приватні інституції того рода в Канаді. Друге, такий будинок мав би бути побудований на полудневім боці ріки Саскачеван в сусідстві з Університетом Алберти, Нормальною школою та іншими високими школами. Ми віримо, що лише така інституція в такому положенню стане атракцією для нашої молоді і збудить в неї почуття національної самопошани і вдячності до старшого громадянства — до своїх батьків, що таку інституцію здвинули. Як вже було сказано, кошт такого Інститута треба числити на яких сто тисяч доларів. Цю суму наше свідоме громадянство в Алберті в силі зложити за короткий час. Треба лише повести відповідну кампанію в тому напрямі.

Вертаючи назад до питання про основний характер нового Інститута і його головні завдання в розвою нашого національно-культурного життя в Алберті, дирекція має такий конкретний план:

Перше всего, як вже було згадано, дирекція вважає, що новий Інститут повинен і на будуче остатися загальною народною установою і приймати під свою опіку і вплив українську молодь без огляду на її релігійну приналежність так, як це було і за минувих 25 літ. Інститут буде респектувати ті релігійні переконання своїх питомців, з якими вони до него прийдуть. Лише безбожництва чи атеїзму Інститут ніколи не толерував і не буде толерувати. Всі його питомці мусять бути практикуючими християнами.

Друге, щодо його національно-культурної праці, то дирекція вважає, що її треба конечно і негайно розширити в новому Інституті в таких між іншим напрямах:

а) Інститут повинен своїм коштом негайно виготовити відповідні підручники для своїх питомців зі всіх предметів українознавства, як наприклад граматики (праволісу), літератури, історії, географії, співу і інших галузей народного мистецтва. Такі підручники мають бути виготовлені нашими канадійськими педагогами і відповідати знанню і потребам молоді, що вже вродилася і виховується в Канаді. Таких підручників в нас і до нині нема. Ми в минувшині послуговувалися тими підручниками, що були приготовлені головню в Галичині. Мало з них надавалися для нашої молоді в Канаді.

б) Коштом і заходами нового Інститута негайно повинні бути написані такі конечні наукові праці для наших потреб в Канаді: 1) українсько-англіський словар; 2) українсько-англіська грамика для тих, що володіють лише англійською мовою, а бажають навчитися української; 3) коротку історію українського життя і розвою в Канаді в українській і англійській мові; 4) антологію (вибір зразків) українського письменства в перекладі на англійську мову, або з поясненнями в англійській мові.

в) Новий Інститут повинен, чи власними фондами, чи окремо дарованими на цю ціль, зложити: 1) стипендії (скаларшипс) для тих питомців, що покажуться талановитими в певному напрямі, а не мають грошей продовжувати свою науку.

2) Давати поважні грошові премії (нагороди) для українських хлопців і дівчат без огляду на те, чи вони були питомцями чи ні, за оригінальні твори з літератури, науки, музики чи іншої галузи мистецтва чи то в англійській, чи українській мові. Цим ми вивищали б і заохочували б свою молодь до високо-культурної праці і звертали б на неї увагу і чужого світа.

3) Інститут повинен негайно почати збирати велику бібліотеку українських книжок. Така бібліотека повинна бути настільки велика, що давала б можливість для оригінальної наукової і літературної праці. Такої бібліотеки, на жаль, в цілій Канаді нема. При бібліотеці повинен також повстати архів різних писаних документів і рекордів, що відносяться до нашого національно-культурного життя в Канаді. Такого архіву також, на превеликий жаль, нема в Канаді. Проф. Іван Боберський був почав збирати такий архів. Яка доля зустріла його збірку, невідомо.

4) При новому Інституті повинен повстати поважний український національний музей, що зберігав би зразки нашої народної культури, а особливо зразки нашого народного ручного мистецтва та господарського знаряддя. Ці речі дуже скоро зникають зо змісту нашого життя. Вони, так мовити, сходять в могилу з нашими піонерами. Це все треба зберегти не лише з сентиментальних мотивів, але також як цінні складники нашої національної культури, що мають вартість для нашої канадійської культури взагалі.

5) Новий Інститут повинен набути свою власну друкарню і заложити книгарню та почати видавати поважний літературно-науковий місячник, щось на зразок колишнього Літературно-Наукового Вістника, що видавався на українських землях коштом Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові. Такий журнал повинен видаватися в англійській і українській мові і тим давати нагоду нашій молоді пробувати своїх сил в письменстві і науці в обох мовах. При такому виданні можна евен-туально згуртувати поважне число молодих літератів та взагалі людей пера, як канадійського, так і європейського виховання.

6) Новий Інститут повинен продовжувати працю, що був започаткував в 1937 році. Союз Українців Самостійників, спроваджуючи з Європи проф. Дмитра Дорошенка, визначного українського історика, на короткі літні курси української історії і літератури для наших учителів і старших студентів в Канаді. В той спосіб можна не лише збагатити наше культурне життя в Канаді, але задержати живий культурний звязок з нашою національною батьківщиною.

7) Інститут повинен пляново заохочувати здібніших і заможніших наших студентів їхати хоч на короткі, доповнюючі (пост греджюейт) студії до вищих українських шкіл, чи університетів в Європі. Це дасть таким студентам глибше і точніше зрозуміння історії, культури і змагань української нації і її заслуг в історії цілої Європи. Для цього повинен також повстати окремий допомоговий фонд для тих, що не зможуть виїхати власним коштом. Такі фонди мають англійці, французи і інші відомі нам, як „Ровдз Скаларшип” та інші.

Ось такий конкретний плян, такі завдання намічує дирекція для нового Інститута на слідуєчих 25 літ. Коли б Інститут зреалізував хоч більшість з тих завдань, то він евентуально став би суто-науковою установою в Канаді і зробив би велике культурне діло і для нас і для нашого краю Канади. Дирекція вважає, що такий плян праці є взнеслий, великий і гідний піддержки цілого нашого громадянства в Алберті і поза нею. Чи можна буде його вповні виконати, це буде залежати від багато чинників, над якими ми не маємо контролю. Але не важне те, чи ми виконаємо такий плян, чи ні. Важне є те, що праця по такому пляні поставить перед наше молоде покоління високий ідеал, гідний посвяти і жертвенности — ідеал, що збудить в неї самодіяльність, самопошану і віру в себе самих — в свої духові сили.

Можливо, що є між нами одиниці, що скажуть: „Це гарний плян, але де взяти таку велику суму грошей на його здійснення”? Дирекція над цим довго застановлялася і всі прийшли до заключення, що наколи цей зїзд поставить перед наше свідоме громадянство в Алберті, а головно перед нашу молодь таку ясну і високу ціль, то гроші знайдуться. Маю на увазі те, що коли 25 літ тому найшлася мала горстка високо-ідейних студентів, фермерів і робітників, що самі, будучи бідними, жертвували на цей Інститут великі суми грошей (аж до тисячі доларів) тоді, коли ніхто не міг знати, що саме такий Інститут може зробити, то тепер, коли 25-літня велика праця Інститута ім. М. Грушевського для всіх очевидна, знайдуться молоді меценати, головно серед його бувших питомців, що зложуть ще більші жертви на таке велике і певне культурне діло. Колись на Україні були Є. Чикаленко і В. Семиренко, що мільйонові жертви давали на культурні цілі свого народу. Історія наших двох Інститутів в Канаді — Інститута ім. П. Могили і Інститута ім. М. Грушевського — дають нам підставу вірити, що такі меценати знайдуться і в нас в Канаді, а навіть в нашій Алберті. Пригадаймо собі такого вже покійного Тимка Гошка, фермера з Вегревил, Алберта. Він малограмотний і не багатий фермер перший зложив тисячу доларів як жертву на Інститут ім. П. Могили в Саскатуні в осени 1917 року. В тодішньому стані нашої національної свідомости і матеріального добробуту, то була прямо княжа жертва, що відбилася гомоном по цілій Канаді. За його високим приміром посипалося велике число менших сум грошей, але які в багатьох випадках були також доказом великої жертвенности. Пригадати також треба хоч би таких людей, як пок. Дмитро Пронюк та пок. Юрій Лазарук з Едмонтону.

Маючи такі приміри жертвенности в минувшині, ми маємо підставу дивитися в будучність з твердою вірою і великими надіями. В нинішний день ми вже маємо людей тут в нас в Алберті, що були питомцями цього Інститута, що можуть дати і дадуть 25 тисяч доларів на великі культурні цілі для свого народу.

Всім нам відомі численні приміри жертвенности членів і прихильників цього Інститута в минувшині. З нагоди наших річних зїздів за останніх 25 літ тисячі доларів було зложено на його працю, як докази

глибокого зрозуміння національно-культурної справи. Тому дирекція глибоко вірить в успіх такого пляну і припоручила мені нині офіційно започаткувати збірку на перший Український Науковий Інститут ім. Грушевського в Канаді. Своїми жертвами дайте гідний доказ нашого розуміння цієї великої культурної справи нашого народу в Канаді.

Збірка, започаткована паном Лазаровичем, досягнула суму 3,596 доларів готівкою, а 6,440 доларів деклараціями.

Відтак приступлено до церемонії 25-літнього існування Інституту, а це засвічення 25 свічок, котрі репрезентували 25 літ його праці. Панові Микитюкові припала честь гасити ці свічки. По нім пані Сиротюк порізала інститутський „кейк“, котрий було роздано жертводавцям.

Промова, виготовлена д-ром А. Т. КІБЗЕЄМ, Дітройт, Міш., і читана п. П. І. Лазаровичем на концерті Ювілейного Зізду, 25 грудня, 1943.

МОЇ СПОМИНИ.

Мої спомини з перед 25-ти літ, це неначе сон...

Хто ж тоді думав, що Бурса — „Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні“ вдержиться та доживе до повного віку 25-ти літ.

Були це студентські часи. Та й не було нас, студентів, багато. От звідця один, звідтам другий, там третій і т. д., один з Алберти, один зо Саскатуну, а ще один аж з Мондер, ще інший з фармів, а один чи два з Едмонтону.

Разом було нас около двадцять.

В Канаді не було ще тоді наших лікарів, адвокатів, дентистів, або інших провідних людей. Коли де, — чи то в місті, чи на кольоні — хтось говорив трохи краще по англійськи — той був вже великим провідником, політиком і лідером...

Та часи минали скоро. Молодь наша доростала і рвалась до школи. Однак примістити її не було де. Фінансово ми стояли тоді на доріжку...

На доріжку — були ми тоді всі...

І хоч у нас не було тоді грошей, не було нас багато, але зате була в нас добра і сильна воля допомогти нашому народові. Була в нас і сильна віра і певність, що тільки наука, лиш освіта піднесе наших поселенців в Канаді на вищий шабель добробуту та культури.

І так 10 березня 1918 року зійшлась нас горстка студентів на перше засідання. З більше рухливих були: С. Б. Микитюк, Іван Григчишин, І. Кіріак та кількох інших.

Я був на другому році медицини в албертійським університеті. Мене запросили також. Посходились і почали збори.

Пригадую собі добре, що найбільше говорив тоді п. Микитюк та реферував справу бурси так переконуючо, що ми всі погодились того

дня заснувати її. Вибрали уряд, подали назву і... розійшлись домів. Коли, і як мав би повстати цей інститут, чи бурса, ніхто собі не здавав точно справи...

І хто знає, як би ціла ця справа скінчилась, як би не невипуща праця першого уряду, до якого увійшли: Д. С. Фербей, предсідник; Гео. Лазарук, скарбник; Ф. Винничук, заступник предсідника; М. Лучкович, писар; а мене вибрали настоятелем бурси.

І от ми мали творити бурсу... хоч грошей не було. Грошей, кажу, не було, і не було можливо їх так легко зібрати. Та уряд все таки трохи зібрав, решту позичив і вже в осени 1918 року ми винайняли порожній „Каледоніен Готел“, накупили трохи меблів і отворили бурсу. З початком шкільного року вписалося около 30 студентів.

За 25 літ трудно пам'ятати всіх. На щастя, в мене під рукою фотографічна знімка, з якої відчитую слідуючих: Йосиф Ясенчук, П. Павлюк, Г. Лапінський, І. Федорків, В. Масцюх, В. А. Лесик, І. Воловець, М. Лучкович, М. Гошко, Р. Пшик, А. Новаковський, Н. Будинський, І. П. Гринчишин, Н. Кузик, П. А. Міськів, Г. А. Косташ, П. Ковальський, Д. Прокопюк і я.

Готель, в якому примістилась бурса, був на три поверхи. Місця було досить, тому ми приймали всіх, хто тільки зголосився. Та деякі покинули школу скорше, так що всіх пригадати тепер трудно, а на фотографії більше нема.

Перечитуючи оці імена з перед 25-ти літ, приходять мені на думку питання: де вони нині і чого вони навчились?... І рівночасно думка відповідає: розійшлися по цілій Канаді та Зєдинених Державах і деякі займають важні місця серед громадянства, або урядові позиції там, де вони поселилися. От — приміром — М. Лучкович... Був два рази домініяльним послом Канади, П. А. Міськів послом провінції Алберти, Г. А. Косташ шкільним інспектором на провінцію Алберту, П. Павлюк, лікар в Шікаго, та я лікар в Дітройт. І інші, про котрих мало знаю, займають чільні місця по кольтоніях, де вони й замешкують.

З 25-ти студентів, яких я пригадую, вибилися на перше місце нас п'ятох, а це: 2 послы, 2 лікарі і один шкільний інспектор. Це також заслугоє на увагу і признання і говорить само за себе, що матеріял в нас був добрий.

Про це можна б писати багато. Варт згадати про кожного питомця бурси та описати, як він здобув свою карієру. На жаль, я живу через останніх 21 літ в Зєдинених Державах, про бурсаків знаю лиш з часописів та з оповідань. Може хто інший доповнить цей звіт на Ювілейному святі.

Та верну назад до бурси і бурсацького життя, яке між іншим було тут цікаве і ріжноманітне. Не було тут одної класи, або хлопців одполітців, які мали б спільне бажання, або вимоги. Був це колектив малих і великих, очитаних і менше очитаних, амбітних і байдужих, та врешті таких, що їх родичі виганяли до школи... Тому з такими бурсакми не була така легка справа, особливо для мене — настоятеля.

Були в нас такі, що вповні доросли й розвинулись фізично. А таких бурсацькі мури стискали, їм бажалося ширшої волі, любовних пригод та солодких розмов при місячному світлі, а тут на нещастя їхнє, двері бурси були вже в 9-ій годині замкнені. На всякі — особливо — нічні виходи треба було мати дозволення.

Але романтики давали собі з цим раду... Як двері були замкнені, то вони, вертаючи з нічної прогульки, влізали вікном, але заздалегідь відчиненим, а легко примкненим оставляли, а коли це було неможливим, тоді вони знайшли собі вхід в горі будинку, через так званий „фаерескейп“.

Найбільше клопоту було з Іваном Лесиком... Коли ніякі упіснення не помагали, то на останку я дав йому ключа, щоби він міг входити звичайними дверми.

З їжою в бурсі також були клопоти. Хлопці молоді, зима люта, тому їсти давай і ще раз давай... А тут не тільки грошей, але й провіантів час від часу бракувало.

В таких прикрих випадках рятував нас (тепер вже покійний) Г. Лазарук, касієр бурси, який був властителем „гросерні і бучерні“. Тому, як щось нам забракло, то ми зараз телефон в руку і до Лазарука.

Всеж таки ми якось скінчили рік, з малим дефіцитом.

Їжу в бурсі подавали добру і здорову. Все було досить бараболь, пирогів (вареників), борщу, а навіть мяса. А щоби хлопці не вставали голодні від стола, то на обід і вечерю все було досить — росолу. Раз з бараболь, раз з гороху, нераз росіл з тістом, капуста, або борщ. В п'ятницю — риба, або пироги. Ліста була виставлена на стіні і ми кожного дня знали, які кулінарні присмаки будемо їсти. А коли деякі почали жалітись, що їм забагато вже тої зупи і зупи, то я, як студент медицини другого року, давав їм лекцію на тему фізіології і травлення та про блискучі наслідки їдження зупи. І все входило так, що зупа таки була конечно потрібною для здоровля.

Раз пожалілись хлопці, що чоловік нашої кухарки ходить замурзаний, нехлюйний та нечистий і так доносить їсти до стола. Я йому це сказав і він приобіцяв що на другий вечір вже буде чистий, підголений, добре вбраний і добре вимитий. Прийшов час вечері. Хлопці повставали, відмовили „Отче наш“ і посідали за столом. За хвилину він входить з мискою борщу, убраний в „оверковт“ і баранкову шапку... Хлопці в сміх. А коли я його спитав, чому він так убрався, то він відповів:

— Та казалисьте мені прибратися, от і я хорошо прибрався.

Загально — між хлопцями панувала згода і добра та взірцева поведінка. Бурсацькі регуляміни були виповнювані, бурсаки вчилися добре і іспити здавали успішно. Вправді були деякі революціонери і нераз робили на мене змову, а навіть оскарження. Лідерами такого бунту були звичайно: Павлюк, Прокошук і Лесик. Але коли я з ними

поговорив щиро, в очі, і отверто справу передискусовано, забувалося звичайно всякі ворожнечі і наступав мир, бодай на якийсь час.

Деяким хлопцям не могло поміститися просто в голові, що Кібзей, такий самий бурсак, як і вони, хоче верховодити тому, що він настоятель. В рахубу входили особисті погляди, та маленька заздрість, як це звичайно буває між молодими студентами. А такі студенти все були готові реформувати цілий світ...

Бурсацький рік скінчився скоро. Хлопці розіхалися домів. Деякі пішли вчителювати на літо по кольоніях, інші вертали на фарми помагати родичам.

Винайм „Каледоніен готелю” кінчився. Треба було конечно щось робити на осінь, бо бурсаки обіцяли вернутись. А тут був дефіцит... І знову тільки завдяки невсилуцій праці тодішнього уряду куплено будинок теперішньої бурси. Грошей призбирано, решту позичили добрі люди, а тоді куплено свою власну хату. В осени зіхалися хлопці і знову закипіло життя.

Настоятелем на цей рік я вже не був. Третій рік медицини вимагав більше праці, більше обовязків і більше самопосвяти. А в бурсі треба було сталого надзирателя над народнім добром. Треба було поїхати за колектою і по кольоніях, а цього робити я не міг і в мене часу не було. Та я й даліше позістав бурсаком і працював з урядом, де було треба. Жив зо студентами в згоді та доповняв дальші студії.

Оце й мої спомини... про решту певно будуть говорити та доповнювати звітами — інші. Мені мило і дуже приємно згадувати про ці минулі часи молоді... Часи різних переживань, спостережень, часи досвіду і гарту, студентські часи... Хто ж їх не переживав? Переживання ці я згадую з радістю, згадую також з гордістю. Я гордий і невимовно тішуся та радію з Вами, учасниками цього Ювілею. Я тішуся тому, що наші спроби, наші змагання не пішли на марне. Я тішуся, що наша ініціятива збудила у вас віру та духа в краще майбутне, та що ви виповнили на вас покладені обовязки.

Сьогодні бурса має 25 літ. Вона дала підмогу соткам наших молодих студентів та справила їх на дорогу знання та просвіти і життєвої кар'єри.

Наука та образумання нашої молоді піднесли стан нашої іміграції на вищий щабель культури, та здобули подив і пошану для нас, в чужих. Про нас говорять англо-саксонські поселенці в Канаді. Знають про це дуже добре в Зєдинених Державах. Згадують вас та ставлять вас за примір.

І для мене це велике вдоволення, що наша праця увінчалась успіхом.

Тому, в день 25-літнього Ювілею, я складаю вам якнайщиріші побажання. Дай Боже, щоби невдовзі ваша Бурса перемінилася в правдиву колегію та ширила науку і славу для цілої Канади, для наших поселенців та взагалі, щоби служила українській справі.

Щасть Вам Боже!

Цього бажаю вам зо широкого серця.

Здоровлю всіх давніх знайомих, а особливо перших бурсаків і остаюся до вас з правдивою пошаною.

Д-р А. Т. КІБЗЕИ,
перший настоятель бурси.

Вечірна програма закінчилася відспіванням „Ще не вмерла" і „Гад сейв".

ІВАН В. ГУЦУЛЯК,
секретар зїзду.

СПИС ЖЕРТВОДАВЦІВ

НА ІНСТИТУТ ІМ. М. ГРУШЕВСЬКОГО З НАГОДИ ЙОГО
25-ЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ.

	Готівка	Деклярація
Базюк, Володимир, Едмонтон	\$ 10.00	
Байдала, Никола, Вегревил	20.00	
Балка, Стефанія, Едмонтон	5.00	
Бартко, Олекса, Принс Алберт, Саск.	10.00	
Басараб, Іван, Едмонтон	5.00	
Батрин, Семеон, Монтреал	25.00	
Беднарський, Никола, Мирнам	10.00	100.00
Боднар, Мартин, Едмонтон	—	10.00
Боднар, Євгенія, Глендон, Алта.	5.00	
Бойко, Василина, Винтерборн	5.00	
Бойко, Софія, Винтерборн	2.00	
Бойко, Федір, Винтерборн	50.00	
Бойко, Степан, Радвей	5.00	
Бойкович, др. М., Саскатун	25.00	
Бойцу, пані В., Едмонтон	—	250.00
Бойцу Василь, Едмонтон	—	250.00
Будник, пані П., Едмонтон	25.00	
Будник, Павло, Едмонтон	25.00	
Василишин, Петро, Едмонтон	10.00	
Василик, Іван, Егремонт	5.00	100.00
Верхомиц, др. І., Едмонтон	50.00	
Винничук, Анна, Вегревил	50.00	
Винничук, Ірина, Легал, Алта.	3.00	
Винничук, Іван, Легал, Алта.	—	100.00
Винничук, Михайло, Едмонтон	10.00	
Взаїмна Поміч, Едмонтон	101.50	
Взаїмна Поміч, Монтреал, збірка п. Редкевича	26.50	
Гавриш, Василь молод., Едмонтон	10.00	
Галицький, Михайло, Смокі Лейк, Алта.	3.00	
Ганночко, Федір, Ту Гилс, Алта.	10.00	100.00
Гарасим, Катерина, Едмонтон	5.00	
Гарасим, Олекса, Едмонтон	10.00	75.00
Гнатишин, Андрій, Колспор, Алта.	103.00	
Голубицький, др. Н., Радвей, Алта.	—	1000.00
Гомола, Мирослав, Едмонтон	5.00	
Гриник, Софія, Едмонтон	5.00	
Грицюк, Василь, Дийсленд, Алта.	25.00	500.00
Гудима, Кость, Едмонтон	25.00	
Гулей, Федір, Едмонтон	10.00	100.00
Гавинчук, Н. В., Смокі Лейк	5.00	
Говда, др. Ф., Едмонтон	50.00	
Гордійчук, Володимир, Вилінгдон	5.00	
Горецький, Володимир, Едмонтон	5.00	
Давидюк, Яків, Едмонтон	5.00	50.00
Данилович, Іван, Едмонтон	5.00	
Дікур, І. Н., Вегревил	25.00	
Драган, пані Ю. Е., Саскатун	25.00	
Драган, др. Ю. Е., Саскатун	25.00	

	Готівка	Деклярація
Жіноче Т-во, Келгарі	\$ 5.00	
Жіноче Т-во, Едмонтон	25.00	
Заляський, Григорій, Мирнам	5.00	
Запорожан, Марія, Легал	3.00	
Зварич, Петро, Вегревил	—	1000.00
Зварич, Андрій, Вегревил	10.00	100.00
Згурський, Пилип, Летбридж	25.00	
Здріль, Степан, Едмонтон	—	100.00
Здріль, пані С., Едмонтон	5.00	
Здріль, Ст. молод., Едмонтон	1.00	
Іванчук, Яків, Вилингдон	5.00	
Івасюк, Никола, Едмонтон	10.00	
Ільків, Федір, Дервент	5.00	50.00
Ісаєнко, Петро, Едмонтон	5.00	50.00
Кирстюк, пані Анна	5.00	
Кириак, Лія	25.00	
Кібзей, др. А. Т., Детройт, Міш.	25.00	
Кінасевич, Іван, Торсбі	10.00	
Кобильник, Анна, Дервент	5.00	
Ковальська, Ольга, Федора	1.00	
Колодій, Василь, Смокі Лейк	5.00	
Колісняк, Розалія, Ту Гилс	5.00	
Костах, Василь, Едмонтон	5.00	
Котишин, Василь, Мирнам	20.00	70.00
Кузик, Павло, Федора	2.00	
Кузик, Надія, Федора	1.00	
Кузик, Василь, Федора	1.00	
Кузик, Федір, Федора	1.00	
Лазарович, Михайло	5.00	
Лазарович, Ярослав	1.00	
Лазарович, П. І.	—	100.00
Лазарук, др. В., Вилингдон	5.00	100.00
Лазарук, Іван	5.00	50.00
Ласківський, Павло, Федора	5.00	
Лукіяничук, пані О., Торсбі	15.00	
Лукул, І. Т., Едмонтон	5.00	
Лучка, Т. Федора	5.00	100.00
Магера, Катерина, Федора	1.00	50.00
Магус, Михайло, Едмонтон	20.00	
Маланчук, Анна	5.00	
Маланчук, Никола	25.00	
Малярчук, Іван, Босбий	—	75.00
Малярчук, Степан, Босбий	5.00	
Малицький, Никола, Едмонтон	5.00	
Мельник, Павло і Пелагія	607.50	
Мельник, І. В., Мирнам	5.00	
Мельничук, Андрій, Едмонтон	5.00	
Микитюк, С. Б., Фенвуд, Саск.	5.00	
Михальчук, Семен, Пено	2.00	
Міський, пані П. А.	25.00	
Мойсей, Василь, Голден	10.00	100.00
Мриглод, Степан, Калмар	10.00	
Мриглод, Марко, Калмар	3.00	

	Готівка	Деклярація
Н. Н., Едмонтон	3.00	
Народний Дім, Редвотер	15.00	
Народний Дім, Смокі Лейк	5.00	
Німчук, Ольга, Восетна	5.00	
Ожіпко, Никола, Федора	5.00	200.00
Ожіпко, Анна	1.00	
Ожіпко, Надія	1.00	
Онищук, Василь	2.00	
Паланич, пані І., Венкувер	10.00	
Палій, Василь, Смокі Лейк	15.00	100.00
Панас, Никола, Едмонтон	—	10.00
Пауш, Лидія	5.00	
Пилип, Степан	5.00	
Підручний, Василь	25.00	250.00
Полович, Йосиф, Смокі Лейк	5.00	50.00
Попович, Семен	2.00	
Порайко, пані І., Едмонтон	—	50.00
Процінський, Пилип	10.00	
Пуцентело, Іванна	10.00	
Райчиба, М. П., Піс Ривер	20.00	100.00
Рахмайструк, Василь, Едмонтон	5.00	
Рудько, Володимир, Пено	5.00	
Савчук, пані Зоря, Смокі Лейк	5.00	
Савчук, Іван	5.00	
Семотюк, Анна, Лавой	5.00	
Симчич, о. С., Вилингдон	5.00	
Симчич, Михайло, Гефорд, Саск.	5.00	
Сиротюк, пані Е.	4.00	
Ситко, Степан, Фостон, Саск.	10.00	
Склепович, С. А., Повітряна Фльота	5.00	
Скора, пані П., Едмонтон	10.00	
Скаун, Касіян, молод.	1.00	
Світик, І. П.	28.00	
Сліпченко, Г. В., Саскатун	25.00	
Солован, Марія, Ту Гилс	5.00	
Соломон, І. Р., Виніпег, Ман.	—	25.00
Спачинська, Евдокія, Едмонтон	10.00	
Сніданко, Марія, Смокі Лейк	10.00	
Стойко, Роман, Едмонтон	25.00	
СУС, Торонто, збірка	55.00	
СУМК, Федора	5.00	
Татарни, Богдан, Радвей	5.00	
Ткачук, Павло, Саскатун	25.00	
Турко, Василь, Едмонтон	—	100.00
Угурян, Софія, Беліс	5.00	
Фарина, Катерина	2.00	
Фарина, Левко	10.00	
Федан, Іван, Арнолд, Па., Зед. Держави	1100.00	
Фербей, Д. С., Едмонтон	10.00	
Фербей, Осип, Бонивил	25.00	
Фербей, Михайло, Федора	5.00	100.00
Фербей, Анна, Федора	10.00	
Фербей, Тарас, Федора	5.00	

	Готівка	Деклярація
Фуштей, Маруся, Едмонтон	50.00	
Фуштей, Дьордій, Васел	5.00	100.00
Флічук, Юрій, Вегревил	5.00	50.00
Фуштей, Степан, Едмонтон	5.00	
Централа Союзу Українок Канади	25.00	
Цибак, С. Т., Торсбі	5.00	
Чарнецький, Ол., Едмонтон	5.00	100.00
Челядин, Леся	—	100.00
Челядин, Маруся	—	100.00
Чоботар, Анна	25.00	
Чернявський, Мих.	10.00	50.00
Шевчук, Юрій	5.00	
Шевчук, Олена, Вегревил	—	50.00
Шемелюк, Дмитро, Давнінг	10.00	100.00
Шерстянка, Дмитро, Давнінг	10.00	
Швець, Андрій	10.00	
Школьний, Василь, Редвотер	5.00	
Янда, Раїна, Едмонтон	5.00	
Янда, Дмитро	20.00	
Янішевська, Софія	5.00	

КОЛЯДА З ПОРТ КОЛБОРН, ОНТ.

Прислав Т. Харчина. Колядували: Т. Харчина, І. Фаріон, І. Деренюк і М. Юськів.

Т. Харчина	\$5.00
М. Юстишин	5.00
І. Деренюк	2.00
І. Любий	2.00
П. Якубовський	2.00
П. Вірста	2.00
В. Краснюк	2.00
К. Романишин	2.00
І. Святий	2.00
Анна Погоник	2.00
М. Юськів	1.00
І. Івасюк	1.00
І. Фаріон	1.00
С. Паньків	1.00
С. Туз	1.00
С. Вовк	1.00
Стефанія Бабюк	1.00
П. Кульчак	1.00
Анна Рокос	1.00
І. Джуровський	1.00
В. Савчук	1.00
Катерина Шілд	1.00
П. Адамовський	1.00
П. Довгань	1.00
І. Чечота	.50
Н. Брова	.50

С. Козенко	.50
Ю. Кукурудзяк	.50
С. Баран	.50
І. Сондей	.50
І. Подпалюк	.50
В. Сава	.35
Ю. Дуган	.25
А. Єлещук	.25
Разом —	\$44.35.

З ВИЛИНГДОН, АЛТА.

С. Д. Самоїл	5.00
Н. С. Шевчук	5.00
В. Н. Гуцуляк	5.00
Ф. Магера	5.00
Г. Дідух	3.00
Петро Демчук	1.00
Василь Сорокан	1.00
Іван Цимбалюк	1.00
О. Мойсей	1.00
Прокіп Люк	1.00
С. П. Бойчук	1.00
С. П. Федорак	1.00
А. Іваняк	1.00
І. Іваняк	1.00
А. Юрчук	1.00
М. Костащук	1.00
І. Ткачук	1.00
В. Дмитарко	1.00

Г. Чорний	1.00	В. Максимчук	1.00
І. Мельник	1.00	О. Рогальський	1.00
Г. Коберницький	1.00	Н. Рогальський	1.00
КОЛЯДА З ФЕНВИК, ОНТ.		І. Фролик	1.00
Прислав Ілля Фаріон. Колядували І. Фаріон і М. Юськів.		С. Єфтодий	1.00
І. Ковальський	2.00	І. Беркоша	.50
Разом —		Разом —	\$7.50.
Разом готівкою і деклараціями зложено			\$10,121.85

З НАГОДИ ЮВІЛЕЙНОГО ЗІЗДУ ІНСТИТУТУ СЛІДУЮЧІ СТАЛИ ЧЛЕНАМИ.

Батрин, Семеон, Монреал, Кве.	Маларчук, Іван, Босбий, Алта.
Бойко, Федір, Вінтерборн, Алта.	Миськів, пані П. А., Едмонтон.
Боханецький, Олекса, Андрю, Алта.	Миськів, Маріянна, Едмонтон.
Будник, пані П., Едмонтон	Мриглод, Степан, Калмар, Алта.
Будник, Павло, Едмонтон.	Народний Дім Тараса Шевченка, в Морекемб, Алта.
Василишин, пані П., Едмонтон.	Паланич, Іван, Венкувер.
Винничук, Анна Григорієва, Вегрестон, Алта.	Сливінська, пані О., Кийленд, Алта
Взаємна Поміч, від. ч. 15, Едмонтон, Алта.	Сліпченко, Г. В., Саскатун.
Довганюк, Никола, Ту Гилс, Алта.	Сиротюк, пані М., Ендрю, Алта.
Жіноче Т-во при Українській Православній Церкві св. Івана в Едмонтоні.	Світик, Йосиф, Келгарі.
Згурський, Пилип, Летбридж, Алберта.	Світик, Петро, Келгарі.
Кобильник, Іван, Дервент, Алта.	Стечишин, Іван, Едмонтон.
Лукіячук, пані О., Торсбий, Алта.	Федан, Іван, Арнолд, Па.
Ляхман, Володимир, Едмонтон.	Фуштей, Маруся, Васел, Алта.
Магус, Михайло, Едмонтон.	Центрاليا Союзу Українок Канади.
Маланчук, Никола, Едмонтон.	Челядин, Маруся, Едмонтон.
	Челядин, Леся, Едмонтон.
	Чоботар, пані В., Едмонтон.
	Чоботар, Емілія, Едмонтон.
	Шевчук, Маруся, Вилингдон.

ПРОПУЩЕНІ ІМЕНА ЧЛЕНІВ ІНСТИТУТУ В ЮВІЛЕЙНІЙ КНИЗІ.

Бабюк, пані Марія, Едмонтон.	Луклан, пані П. І., Глендон, Алта.
Демко, Никола, Едмонтон. (Поставлено в Книзі: Демків Никола).	Мудрий, Іван, Едмонтон.
Івасюк, Діонізій, Едмонтон.	Радомський, Іван, Смокі Лейк, Алта.
Ілашук, Никола, Кягвин, Алта.	Райчиба, М., Прілейт, Саск.
Іванишин, Никола.	Саламандик, І. О.
Лазарук, др. В., Вилингдон, Алта.	Юрчак, Стефан.

ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ ІНСТИТУТУ.

Загальні Річні Збори членів Інституту ім. М. Грушевського відбулися в понеділок, 27-го грудня, 1943, по Ювілейній Зізді. По звичайних ділових, річних справозданнях членів Дирекції, поставлено перед Збори справу дальшого існування Інституту. В її зміст входили два питання (1) чи Інститут має остатися далі на тих самих основах, на яких він був заснований, себто, як загально народна установа, чи (2) підчинити його Українській Православній Церкві в Канаді.

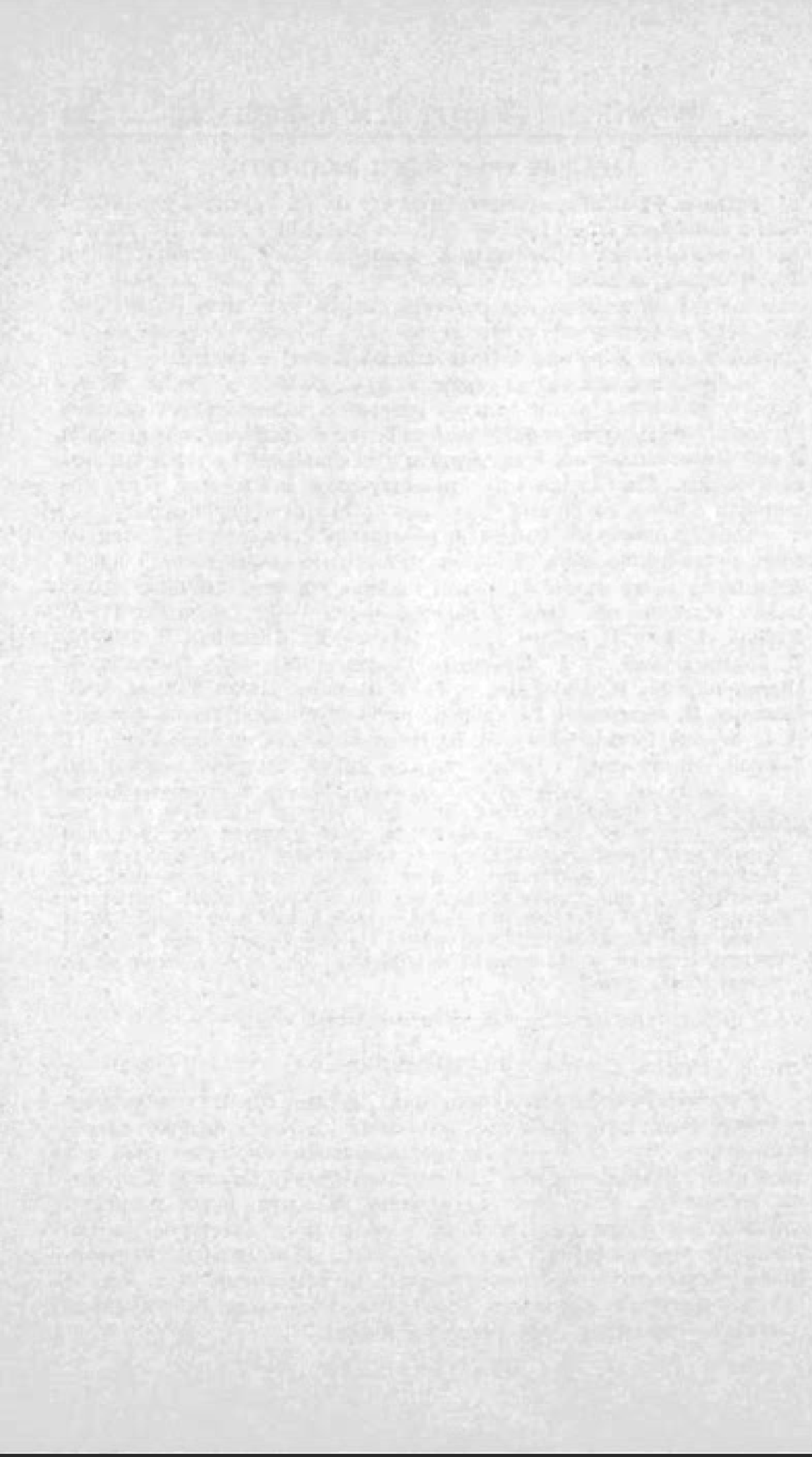
Та треба згадати, що ця справа не була новою для Зборів. Як показують занотовані в цім додатку рекорди з передзїздових засідань Дирекції, обміркована вона була детайлічно зо всіх можливих сторін із тим заключенням, яке зрєферував п. П. І. Лазарович у своїй промові на Ювілейній Зізді і яка є віцлости надрукована в цій книзі. Отже поставлено її перед збори вже тільки для остаточного вирішення.

Але без огляду на попередні міркування і заключення Збори не спішилися рішити справи більшістю голосів. По довгій дискусії, в якій бралося на увагу оба вгорі подані питання і в яких забирали голос майже всі присутні члени, а головню члени Г. В. Сліпченко, П. А. Міськів, Д. Янда, П. Зварич, Павло Мельник, Ю. Стечишин, В. Сарчук, Т. Томашевський, П. І. Лазарович, Із. Горєцький, І. Р. Соломон, В. Підручний, Др. М. Бойкович, о. П. Мельничук, Павло Ткачук, І. В. Мельник, Д. Фуштей, П. Василюшин, Василь Котишин, Василь Бойцун, Д. С. Фербей, Василь Чумер, М. Залізняк, на внесок пп. Сліпченка і П. Ткачука перепущено, з одним голосом проти, слїдуючу резолюцію:

„Вислухавши дискусію про характер будучого існування Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні і, взявши під увагу, що більшість присутних членів схиляються, щоб Інститут був частиною Української Православної Церкви, Загальні Річні Збори Інституту ім. М. Грушевського вибирають комітет із трох своїх членів, щоб він засягнув про цю справу найширшої опінії членів цього Інституту, Інституту ім. П. Могили, провідних людей нашої організації СУС і Консисторії Української Православної Церкви і предложив Дирекції Інституту проект у цій справі в найблищому часі, а не пізніше як до дев'ятьдесять днів.“

ЗАКІНЧЕННЯ.

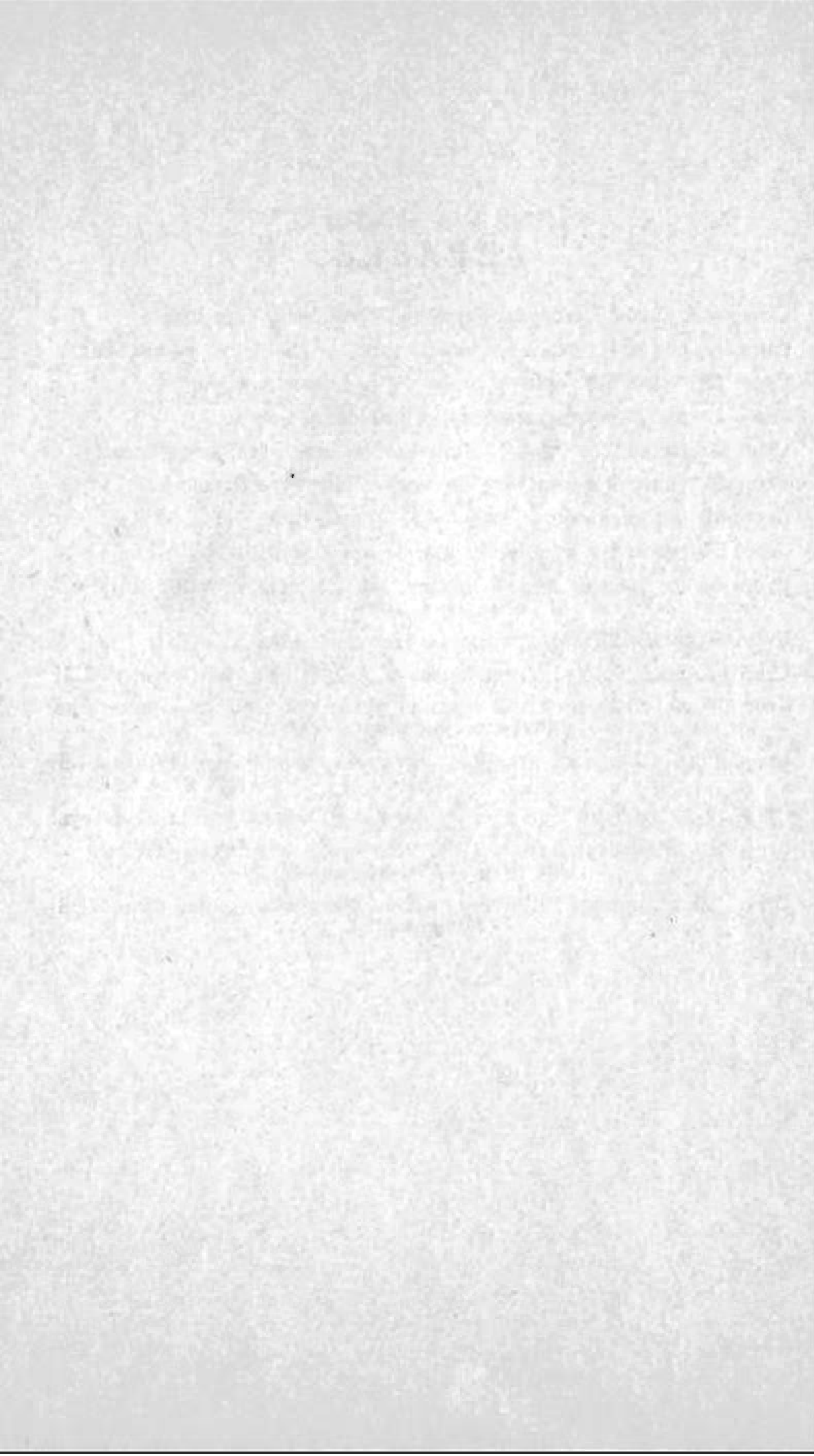
З відсвяткуванням Ювілейного Зїзду, Інститут ім. М. Грушевського розпочав своє друге двадцять і пять-ліття у кращих фінансових обставинах, як були ті, в яких він був заснований. Громада людей, що його піддержувала морально і матеріяльно в минулому чверть століття, забезпечила йому початок існування на друге чверть століття і намітила для нього вищі завдання в обсяг його культурно-освітньої праці. Чи розвинеться він до тих, намічених вищих завдань, виповняючи в міжчасі свою місію, задля якої він був заснований, на це і за це будуть у будучині відповідати його провід, його члени, його приятелі і загально українське громадянство в Канаді.

СПРАВКИ:

- Сторона 8, рядок 5 згори, є: Егрмон — має бути: Егремонт.
- Стор. 10, рядок 11 з гори, є: український — має бути: українських.
- Стор. 15, рядок 3 з гори, є: спльні — має бути: спільні.
- Стор. 17, під образком, є: мійно — має бути: майно.
- Стор. 20, рядок 22 з гори, є: жетвовано — має бути: жертвовано.
- Стор. 53, рядок 2 з гори, є: Павушеві — має бути: Паушеві.
- Стор. 61, під образком є: 1936—1937 — має бути: 1935—1936.
- Стор. 66, рядок 2 з долу, є: В.Сч.А. — має бути: В.С.А.
- Стор. 66, до імен на долині додати: Іван Якиміщак, М.Д., лікар у Вегревил, Алта.
- Стор. 70, рядок 22 з гори, є: побачть — має бути: побачить.
- Стор. 92, рядок 9 з долу, 1-ша коломна, є: 1943-5? — має бути: 1843-5?
- Стор 109, послідне імя в 1-ій коломні: Винничук, пані О. — додати до померших на стороні 127.
- Стор. 123, є: Сиротюк Михайло, сержант-майор — має бути тільки: майор.
- Стор. 124, в дирекції 1918 р. є: Ів. Бодварик — має бути: Іл. Бодварук.
- Стор. 124, в дирекціях років 1921, 1924 і 1925 є: А. Томашевський — має бути: Т. Томашевський.
- Стор. 125, в дирекції 1918 року є: С. Б. Михайлюк — має бути: С. Б. Микитюк.

ЗМІСТ КНИЖКИ

	Стор.
Вступнє Слово	5
ІСТОРІЯ ІНСТИТУТА:	
Основа	7
Перші практичні кроки	12
Злука Інст. М. Грушевського з Бурсою Т. Шевченка у Вєгrevил	14
Перші кроки праці, перешкоди і досягнення	16
Тяжкі часи (1921—1924)	22
На порозі крашої будучности	27
Краші часи (1925—1930)	29
Інститут в роках світової економічної кризи	39
Другий зворот до крашого	51
На порозі великих світових подій	54
Загальна оцінка праці й осягнень Інститута	62
Що і як дальше?	82
Закінчення	86
Додатки до Історії	
Український Інститут М. Грушевського („Каменярі“)	87
Вплив Інститутів на економічно-торговельний поступ в Канаді	95
Павло Мельник	98
Фінансовий огляд Інститута ім. Михайла Грушевського	104
Члени Інституту ім. Михайла Грушевського	105
Питомці Інституту ім. Мих. Грушевського	109
Члени і питомці Інституту ім. М. Грушевського в арміях	115
Дирекції Інституту Мих. Грушевського (1918—1943)	122
Померші члени Інституту М. Грушевського	124
	127

Д О Д А Т О К:

Приготування Ювілейного Зїзду	133
Статї в Українськїм Голосї	136—142
В двадцять і пять-літні роковини	142
1000 доларів, як жертва на Інститут	153
Звіт з 25-літнього Ювілейного Зїзду	156
Спис жертводавців з нагоди 25-літнього зїзду	198
З нагоди Ювілейного Зїзду стали членами	202
Пропущені імена членів Інституту в Ювілейній Книзі	202
Загальні річні збори Інституту. — Закінчення	203
Справки	

